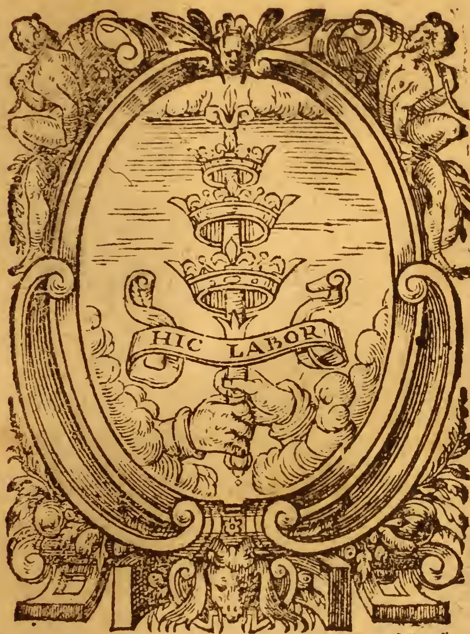
ONVPHRII. PANVINII VERONENSIS. FRATRIS EREMITAE. AVGVSTINIANI

CIVITAS. ROMANA

PARISIIS,
Apud Egidium & Nicolaum Gillios, via D. Ioannis Lateranensis, ſub ſigno trium coronarum
MDLXXXVIII
CVM PREVILEGIO REGIS.

IMP. CAESARI. FERDINANDO AVSTRIO. PIO. FELICI PERPETVO. AVGVSTO

ONVPHRIVS. PANVINIVS. VERONENSIS FRATER. EREMITA AVGVSTINIANVS. S. P. D

RIMA totius instituti mei parte Caesar Auguste defunctus, nunc longe dignissimum, & praestãtissimum opus aggredior. Tãto enim quae sequuntur, ea quae antecesserunt excellũt, quãto aedificiorum moles res praestãtissimorum hominum gestae. Veterem enim Romanam, maximamque illam rempublicam dilucide sub omnium oculos, tanta breuitate, quanta fieri posse intelligo, subiicere institui. Quo ortu, & quibus incrementis orbem terrarum occuparit, quo ordine, qua ratione, quo cõsilio, & euentu singula praeclara gesserit, demonstrare deinceps, commentarij potius quam historiae more conabor. A Romulo autem initium sumens, omnia vsque ad Iustiniani Magni Augusti imperium persequar, quae praecipue cognitu digna animaduerterim. Qua ratione Romulus primum, deinde ceteri

reges Romanam rempublicam conſtituerint. Quis libertate parta, eiuſdem ſtatus fuerit, quonam modo ex paucorum patriciorum imperio, quibus ſolis, plebe excluſa, principio reſpublica commiſſa fuerat; tenuiores, ideſt plebs cum principibus ciuitatis in ea adminiſtranda, paulatim adaequata, eos poſtremo ſuperauerit, atque pulſis optimatibus, ad iniuſtũ populi dominatum reſpublica tranſlata ſit. L. Sullae deinde, Marij & Cinnae dominationẽ; Craſſi & Pompeij arma, quae in C. Caeſarem dictatorem; Antonij & Lepidi, quae in Auguſtum ceſſere exponam. Poſt Auguſtum, qui primus ſub principis nomine ſingulare imperium a ſenatu obtinuit, quae Romanae ciuitatis conditio ſub ſequentibus imperatoribus fuerit, vſque ad Iuſtinianum imperatorẽ aperiam. Ad haec ſacra, ſacerdotia, magiſtratus maiores, minores, ordinarios, extra ordinem, vrbanos, prouinciales, comitia, tribus, curias, centurias, ordines, & omnia poſtremo eius ciuitatis praeclariora inſtituta, quãtum potero, demonſtrabo. Quae omnia quum non ſolum cognitu digniſſima, ſed & lectu iocundiſſima ſint, ea in publicum exire nullo alio munita praeſidio cõuenientius eſſe exiſtimaui, quam rerum Romanarum ſummi praeſidis, imperatoris optimi, & Caeſaris Auguſtiſſimi. Cuius

virtute, iuſtitia, pietate, & religione vniuerſus terrarum orbis tanquam clariſſimo iubare illuſtratur, cuius doctrina, eruditione, & liberalitate, priſca illa virtus, & litterarum prope deplorata ſtudia recreari, & in priſtinum ſplendorem redigi coeperunt, quum ſuſceptum abs te optime Caeſar, litterarum patrocinium ab omnibus fere noſtrae aetatis principibus etiam ſummis prope neglectum, vndique fama ferat. Te enim Deus optimus maximus, quum ad Romani nominis gloriam renouandam, conſeruandamque, tum ad litterarum ſtudia retinenda & augenda ad tantum imperij faſtigium euexiſſe videtur. Sed ne diutius maieſtatem tuam verbis diſtineam, propoſiti mihi operis rationem explicandam aggrediar. Venetiis Kal. Auguſti ∞ D L V I I I

ONVPHRII. PANVINII VERONENSIS. FRATRIS EREMITAE. AVGVSTINIANI CIVITATIS. ROMANAE DESCRIPTIO

Romulus rex primus

RBEM Romam reges ab initio tenuiſſe conſtat. Quorum imperio tantae futurae reipublicae nō ſolum vtili, verum prope etiam neceſſario, annos CCXLIIII. paruit. Quid enim futurum fuit, ſi illa paſtorum conuenarumque congregata multitudo, transfuga ex ſuis populis, ſub tutela inuiolati templi, aut libertatem, aut certe impunitatem adepta, ſoluta regio metu, agitari coepta eſſet tribuniciis procellis, & in aliena vrbe cū patribus ciuili contentione decertare, priuſquam pignora coniugum ac liberorum, charitaſque ipſius ſoli, cui longo tempore aſſueſcitur, animos eorum conſociaſſet? diſsipatae res nondum adultae diſcordia forent, quas tranquilla regij imperij moderatio fouit, eoque nutriendo poſtremo perduxit, vt bonam frugē libertatis maturis iā viribus ferre poſſent. Primus autem Romae regnaſſe, qui eandem etiam condidiſſe Romulus proditur. Quo tempore tria millia peditū, & trecenti equites, ex loci indigenis, Graecis, & Latinis, Albanis, & paſtoribus per mille domos diſtributi Romae collecti erant, a quibus quum Romulus fratre Remo caeſo, auſpicato rex creatus eſſet, tunc primum

illud conſtitutum eſt, ne vllus deinceps in vrbe magiſtratus, niſi ante captatis auſpiciis crearetur. Ita Liuius libro 1. Dionyſius libro 11. & Plutarchus in Romulo

De primis tribubus, & curiis

Quum Romulus rex creatus, ad ciuitatis ſtatum cōſtituendum animum adiecisset, primo vniuerſum populum Romanum in tres partes, quas tribus appellauit, diuiſit; ſingulas vero tribus in decem partes, quas curias vocauit; curiaſque in decurias diſtribuit. Tribubus tres tribuni, curiis xxx. curiones, decuriis decuriones, populi Romani ſuffragiis praepoſiti. Poſt haec agrum Romanum in tres partes diuiſit, quarum alteram publicam, alteram ſacerdotum, tertiam priuatorū eſſe voluit. Partem vero agri quae priuatis obtigerat, in triginta partes diuiſam, ſingulas curias ſortiri voluit. Quae ita a Dionyſio in Romulo libro 11. tradūtur: *Diuiſa in tres partes omni multitudine, ſingulis partibus praefectum conſtituit eum, quem illuſtriſſimum, ac nobiliſſimum cenſebat: tum ſingulas trium partium rurſus in decē partes diſtribuit, totidemque ſingulis praefectos dedit, qui eſſent fortiſſimi: ac maiores quidem, tribus; minores curias appellauit. Et ij quidem qui tribuum praefecti erant, tribuni, curiarum vero, curiones appellati. Diuiſaeque rurſus ſunt curiae in decurias, vocabaturque ſingularum praefectus decurio. Poſtquam autem hoc modo omnes in tribus & curias deſcripti ſunt, agrum vrbanum omnem in triginta aequales partes diſtribuit, exempta ex ſingulis tātilla portione quae ſufficeret templis delubriſque conſtruēdis, ſimulque parte aliqua publicā relicta. &c.* Vnde autem tribus, & curiae dictae, aut quae earum nomina fuerint, paulo poſt dicam

De patriciis, & plebe; ſenatu, equitibus, & populo

Tertia populi diuiſio a Romulo facta, in patres & plebem, exemplo ab Athenienſibus ſumpto, fuit: patrum progenies patricij, plebis plebeij appellati. Romulus enim quū nouā vrbē viribus & iuuenum robore affatim ab ſe munitam cerneret, haud minoris momenti fore ratus, ſi eandem quoque conſilij ope fulciſſet. Quare populum Romanum tertia (vt dixi) diuiſione in duas partes primo diſtribuit, ex his illuſtriores genere, ſpectatae virtutis, quique prudentia, modeſtia, probitate, vitaeque ſanctimonia prae ceteris pollerent, vel plures filios ſuſcepiſſent, itemque ditiores, & opulentiores, ac poſtremo natu grandiores eſſent, patres; reliquam vero multitudinem, vt ignobiles, & pauperes, plebem appellauit. Patres autem dicti ob aetatem (nam ex populo ſeniores erant) vel ob curae ſimilitudinem, vel quia agrorum partem tribuebant tenuioribus, & eos ſuae curae commendatos, atque in clientelam ſuſceptos, tanquam patres tuebantur. Patres ad concionem ſingillatim per praeconem conuocabantur addito patris praenomine, plebs vero omnes ſimul cornu bubulo. Patribus & patriciis ſacra facere, ſacerdotia & magiſtratus gerere, ius dicere, atque cum rege publica negocia, quae ad ciuitatis ſtatū pertinebāt, adminiſtrare iniunctum eſt. Plebs his muneribus excluſa, quaeſtuarias artes exercebat, & agriculturae pecorique alendo operam dabat. Ad quorum ordinum concordiam conſeruandam, clientum ac patronorum ius, inſtituit. Nam tenuiores & plebem in ditiorum patriciorūque clientelam diſtribuit.

Quod poſtea egregium reipublicae temperamentum Ti. Gracchus tribunus plebis diſſoluit. Familiae autem quae ab his patribus, quos primos Romulus legit, deſcenderunt, patriciae maiorum gentiū dictae ſunt, vt aliquot diſcrimen eſſet inter has, & illas quas poſteriores reges in patricias cooptarunt, quae minorū gentium ſunt vocitatae. In his fuerunt certae familiae hae

Iulia	Fabia	Tarpeia
Hoſtilia	Potitia	Pinaria
Gegania	Quinctilia	Romilia

Ex quibus familiis, quae maiorum gentium dictae ſunt, centum hac ratione ſenatores, quorum conſilio rempublicam adminiſtraret, primo legit. Nam ſingulis tribubus edixit, vt tres omnium praeſtantiſsimos ex vna quaque earundem ſuis ſuffragiis crearet, atque ita nouem facti; deinde eadem ratione tres a ſingulis curiis quae xxx. erant ditiores, meliores, & natu grandiores renuntiari iuſsit, atque ita omnino nonaginta nouem aucti, ipſe vero ſuo arbitrio iis centeſimū adiecit. Hi omnes ex patribus lecti ſunt. Centum autem ideo tantum creauit, vel quia is numerus ſatis erat nouae & paruae ciuitati, ſiue quia ſoli centum erant, qui creari ſenatores poſſent. Senatores autem propter ſenectutem, quum vetuſsimi patriciorum eſſent, ſiue ab honore & virtute appellauit. Senatorum ordo ſenatus, reliqui omnes non ſenatores populus appellati ſunt. Hinc ortum SENATVS. POPVLVS.QVE ROMANVS.

Ex reliquis porro qui ſenatores creati non fuerant, omnibuſque tam patriciis quam plebeiis familiis Romulus trecentos iuuenes ad corporis cuſtodiam, decē ex ſingulis curiis legit, qui ab eorū primo duce Fabio

Celere, celeres vocati ſunt. Inde ille poſtea, & ij qui poſt eum fuerunt, tribuni celerum appellati. Quamquam eos quidam a corporis celeritate dictos opinẽtur. Quum autem trecenti eſſent, omnibus quidẽ tribunus vel praefectus celerum, ſingulis vero centenariis tres cẽturiones, ſingulis decuriis decuriones xxx. praeerant. Hi equis merebant, a quibus ordo equeſter medius inter ſenatum & populum manauit, ſenatorũ ſeminarium appellatus; reliqua deinceps multitudo ſub populi vel plebis nomine remanſit. Diu autẽ poſt reges exactos, quum ſenatores quoque ex plebe fieri coepti ſunt, ex hac Romuli inſtitutione ciuium Romanorum, qui ex duplici genere conſtabant, patricio & plebeio, tres ordines facti ſunt, ſenatores, equites, & de populo; duplexque Romanorum ciuium diuiſio orta, quarum altera ad alteram nihil pertinebat. Prior autẽ fuit haec a Romulo inſtituta: Omnes Romani ciues, vel patricij ſunt, vel plebeij. Poſterior haec, quum ſenatores e plebe fieri coepti, orta: ciues Romani omnes, vel ſenatores ſunt, vel equites, vel de populo: tametſi populi plebiſque nomina apud Ciceronem & Liuium aliquando confundantur. Verũ propria populi appellatione omnes non ſenatores, vel vt alii, extra ſenatorũ & equitum numerũ intelligebantur; hinc illud notiſsimum elogium S. P. Q. R. vel illud CONSENSV. SENATVS. ET. EQVESTRIS. ORDINIS. POPVLIQVE. ROMANI. Ita vt vel a genere, vel ab ordine ciues Romani diſtingui coepti ſint. Vt ciuis Romanus genere patricio natus, equeſtris tamẽ ordinis, ſi nõdum in ſenatũ lectus eſſet, ſin autẽ ſenator eſſet factus, ordinis ſenatorij diceretur. Quod ſi patricius neque ſenator allectus eſſet, neque inter equites

locum haberet, quia ſcilicet equeſtri cenſu non eſſet, hoc eſt H-S CD∞ nō poſsideret(minus enim qui habebat, eques eſſe non poterat), aut ſi cenſum quidem equeſtrem habuiſſet,cēſor tamen illi ob flagitia equeſtris ordinis inſignia equum & annulum ademiſſet, is de populo erat. Si quis igitur patriciae gentis, neque ſenator eſſet,neque eques,is patricius quidem erat, & dicebatur,idem tamen de populo erat. Quandoquidē ciuis Romanus quicunque erat,vt is de tribus ordinibus vnum haberet,ſenatorium,aut equeſtrem,aut popularē neceſſe eſſet.Ita vt dici poſſet:ſenator nō es,ergo eques,aut de populo:neque ſenator , neque eques, quamuis patricius,ergo de populo:ordo enim praeterea nullus ſupereſt. Ita quoque de plebeio genere qui patricio opponebatur, dicendum. Si ciuis Romanus plebeius minus haberet CD ∞,de populo erat;ſi CD ∞ haberet, equumque publicum obtinuiſſet, annuloque vteretur,quamuis plebeius,erat tamen eques,& ſi ex equite in ſenatum a cenſoribus lectus, ſenator erat. Quod poſt reges exactos factum eſt. Erant ergo ita patriciorum tres ordines, ſicut & ciuium plebeiorum:ciues Romani patricij & plebeij ſenatores; ciues Romani patricij & plebeij equites ; ciues Romani patricij & plebeij de populo,vel de plebe.Poſt Ti.Gracchi ſeditiones, quibus egregium illud reip. Romanae temperamētum diſſolutum eſt, altera orta eſt ciuium Romanorum diuiſio.Nam omnes qui reip. conſeruationē ſtudebant,optimates;qui vero ſeditioſis ciuibus res nouas molientibus adhaerebant,plebs dicebantur; ita vt plebis nomine multa ſignificari neceſſe ſit. Plebs enim primum accipitur, vt diſtinguitur contra

patricios. Plebs itē pro populi voce vſurpatur, vt omnes qui non ſunt ſenatores, de plebe aliquando dicuntur a Liuio, & Cicerone: qua ratione patricius ciuis Romanus, nō ſenator, neque eques, de plebe is dici poterit. Accipitur item plebis vox vt ſe opponit optimatibus: nam ciuis Romanus ſiue patricius, ſiue ſenator, ſiue etiam in magiſtratu ſit, quum reip. incommodus eſt, is de plebe dicitur; vt qui eius commodis ſtudēt, ſiue neque ſenatores, neque equites, neque patricij ſint, optimates appellantur: ita vt haec tertia ciuium Romanorum diuiſio a factionum ſtudiis, hominumque moribus, & voluntate orta ſit. Rurſus plebs vt eſt ordo, & opponitur ſenatui, & ordini equeſtri, in duas partes diſtributa fuit, in collegia, & libertinos; ſerui enim in numero ciuium nō erant. Quae autem, & quot collegia, itemque libertinorum genera fuerint, alibi explicabo. Hae autem populi Romani diuiſiones rep. maxime ſtante fuerunt. Quū enim ad vnius arbitrium conſtituta fuiſſet, omnibus his ſublatis, harum rerum tantum vmbrae quaedam per aliqua tempora remāſerunt. Ceterum ſatis ab inſtituto digreſsi ad Romulum, ſenatorum, populique originem, & eorundem munera reuertamur. Regū enim munera erāt templorum pimum & ſacrificiorum omnium curam gerere; per eum deinde omnia quae ad deorum cultū & honorem pertinerent agebantur, legum morumque patriae regimen habebat, iuris omnis quum naturalis, tum ciuilis cuſtos erat, iniuriarum maximarū iudicium penes regem eſſe ſolebat, minorum enim cognitio ſenatui permiſſa fuerat. Senatū habere, populū ad concionem vocare, primum ſententiam dicere, & quae a pluribus decreta eſſent exequi, munus regum

erat. In bellis vero eius ſuprema poteſtas ſemper fuit, poſtremo tanquam omnium princeps, & caput colebatur. Senatus autem munus erat cognoſcere de omni re, de qua reges primum, deinde cõſules referre ſoliti eſſent, & quod maiori parti placuiſſet, id demum perfici: hocque a regibus & ſenatu Lacedaemoniorũ tranſlatum, quibus omnis iuris publici poteſtas penes ſenatum erat. Ex patriciis quoque ſiue ſenatoribus ſacerdotes & magiſtratus tantum creabantur. Plebis autem ſiue reliqui populi officia, ei a Romulo conceſſa principio, haec tantum fuerunt; magiſtratus omnes creare, leges ſciſcere vel condere, deque bello paceue decernere, ſocietatem cũ aliquo contrahere ac diſſoluere, foederaque inire, quum rex vel conſules retuliſſent. Neque tamẽ plebis poteſtas abſoluta erat, niſi ea etiam ſenatus approbaſſet, quae a plebe ſancita erant. Ferebat autem populus ſuffragium nõ viritim, ſed per XXX. curias diuiſus, & quod pluribus viſum eſſet curiis, ad ſenatum referebatur. Qui mos poſtea paulatim dilabi coepit, & ſenſim eo res proceſsit, vt ſuffragiorũ ius conuerſum fuerit: neque enim de plebiſcitis ſenatus quidquam ſtatuebat, ſed ſenatus conſultum ratum non erat, niſi id populus approbaſſet. Iure enim ſciſcendarum legum, vi poſtremo, & ſeceſsionibus, populus tantam ſibi poteſtatem exactis regibus vndicauit, vt maximam reip. Romanae partem demum obtinuerit ſtatus popularis: quamquam enim regiae poteſtatis ſpecies quaedam in conſulum imperio, in ſenatus vero poteſtate optimatum principatus quodãmodo agnoſceretur; populi tamẽ tanta auctoritas ſupra omnes magiſtratus & ſenatum fuit, vt non immerito dici poſsit, omne imperium, atque illius reip. ma-

ieſtatem penes populum fuiſſe. Cui argumento eſſe poteſt ad populum prouocatio,quae non fuiſſet, niſi maior eſſet populi,quam magiſtratuum poteſtas;quin etiam faſces ſubmittendi mos,cum magiſtratus in cõcionem aſcendebant,confeſsio erat populi quam magiſtratuum vim maieſtatemque maiorem fuiſſe.Iã vero de capite ciuis, omninoque de libertate, ac iure ciuitatis,nullius erat niſi populi iudicium. Quae ſi maximi ſunt in omni republica momenti, populum ſane penes quem haec omnia fuerunt,longe maximã reip. Romanae partem obtinuiſſe fatendum eſt. Verũ quibus rationibus,& temporibus,quo rerum auctu, vel a quibus ſingula haec populus Romanus obtinuerit, ſigillatim poſt dicam. Porro autem ex populo a Romulo in his tribus & xxx. curias diuiſo, quum exercitus ad bellum educturus eſſet,rex quidem tribunis,illi curionibus, curiones vero decurionibus, quo militum numero opus eſſet ſtatim praeſcribebant, atque vno edicto,ſiue omnes Romanae copiae, ſiue pars ad arma vocarentur, in praeſcriptum ſibi locum inſtructae, ſtato die quam primum aderãt. Recte igitur bello paceue his inſtitutis Romulus remp. ſuam conſtituit. Ex Dionyſio libro ii. Liuio libro i. Plutarcho in Romulo,& aliis.

De reliquis Romuli publicis inſtitutis

Romulus ad augendam vrbis frequentiam tria praecipue excogitauit:partus necare vetuit, Aſylum aperuit his qui ad eum confugerant omnium rerum impunitate promiſſa, hoſtes victos pro amicis & ciuibus in ciuitatem recepit. Quum enim vrbs in ſpem magis

futurae magnitudinis, quam ad id quod tum hominũ erat,alia atque alia appetendo loca aucta fuisset,ne vrbis vana magnitudo esset, adiiciendae multitudinis caussa,vetere consilio condentium vrbes, qui obscurã atque humilem conciendo ad se multitudinem,natã e terra sibi prolem mentiebantur; locum quendam in Capitolio,qui inter duos lucos erat, Asylum aperuit, inter arcem Capitoliumque. Eo ex finitimis populis turba omnis sine discrimine,liber,an seruus esset,auida nouarum rerum, vel quae apud suos aliquam noxã contraxerat,perfugit, idque primum ad coeptam magnitudinem roboris fuit. Romanas quoque vires hoc commento valde auxit, finitimorumque minuit. Cõfugientibus autem ad Asylũ seruis sponsor factus est sub religionis praetextu , eos nihil detrimenti ab inimicis passuros, si permanere apud se vellent, omnesque ciuitate donabat, agri parte quam bello acquisierat singulis tradita. Confluebant etiam vndique domestica fugientes mala, nec amplius ex vrbe discedebant comiter a Romulo suscepti. Ex vrbibus vero bello victis & captis,quasdam integras Romam transduxit, ciuitateque donauit: quasdam vero colonias Romanas fecit, de quibus tertio libro accurate disseram. His igitur & similibus institutis,breui tẽpore vrbem ex parua amplissimam & maximam reddidit. Nã qui, quum Romam condidit,tria tantum millia peditum,& CCC.equites habuerat, idem moriens peditũ sex & quadraginta millia, & mille equites reliquisse traditur.Cuius instituta ceteri reges, & post consules sequuti,vrbem Romam omnium maximam, & populo refertissimam effecerunt.Ex Dionysio,Liuio, Plutarcho,& aliis

De re diuina a Romulo instituta

Rebus ciuilibus a Romulo recte conſtitutis, deorũ deinde ſacra, & caerimonias, quibus homines praecipue in officio continentur, & multa bona recte institutis ciuitatibus eueniunt, prouidẽtiſsime formauit. Sumpto enim a deorum cultu, Geniorumque veneratione initio, ſacra, templa, aras, ſimulachrorũ erectiones, formaſque eorum, & ſigna, poteſtates, & beneficia, quibus humanum genus affeciſſe creditum eſt, deſcripſit. Dies quoque feſtos deorum & larium, & ſacrificia, quibus gauderent ab hominibus honorari, ferias, & nũdinas, & a laboribus quietem, populum docuit. Traditas de ipſis fabulas quibus maledicta inſunt, atque deorum contemptus gignitur, omnes aboleuit, aſſuefecitque homines, vt de diis optime loquerentur, & ſentirent, nihil illis beata illa natura indignum attribuendo: ſacra omnia peregrina reiecit, nullaque eorum ſine S.C. in vrbem recipi voluit. Multos poſtea ſacerdotes creauit, quos omnes enumerabo quum de Numae inſtitutis verba faciam. Is enim ſacrorum omnium, iuriſque diuini apud Romanos cõditor creditus eſt. Quae enim Romulus primũ inſtituit, ille poſtea reformauit, multaque ſacra & ſacerdotia de nouo adiunxit. Dionyſius libro II

De Romuli domeſticis inſtitutis

Romulus poſt politicã priuatas leges & mores, quae ad oeconomicam attinent, ordinauit: in queis praecipua fuere vxorũ ducendarũ & matrimonij leges, maritorum vxorumque conditiones: adulterij & aliorũ criminum poenam, patrumque in filios poteſtatem.

Artes sordidas & sedentarias ingenuis prohibuit, seruos enim & aduenas eas exercere voluit, Romanis vero tantum res rusticam & militarem permisit: ob rusticorum commoditatem, vt singulo nono die Romam ad mercatum venirent, nundinas instituit. Hoc autem breuissime libro primo Liuius docet ita: *Rebus itaque diuinis & humanis rite peractis, vocata ad concionē multitudine, quae coalescere in populi vnius corpus, nulla re praeterquam legibus poterat, iura dedit; quae ita sancta generi hominum agresti fore ratus, si se ipse venerabilem insignibus imperij fecisset, quum cetero habitu se augustiorem, tū maxime lictoribus duodecim, cum fascibus & securibus sumptis fecit. Alij ab numero auium quae augurio regnum portenderant, eum sequutum numerum putant: alij ab Etruscis finitimis, vnde sella curulis & toga praetexta sumpta est, numerū quoque ipsum ductum placet: & ita habuisse Etruscos, quod ex duodecim populis communiter creato rege, singulos singuli populi lictores dederint.* Dionysius libro secundo.

De raptu Sabinarum, & primo bello Sabino.

Quum Romulus & populus Romanus vxores non haberent, neque a finitimis gentibus filias impetrare possent, animi aegritudine dissimulata ad spectaculū ludorum solemnium, Neptuno equestri de industria paratorum, quos Consuales vocant, vicinos vrbi populos inuitauit, & praesertim Sabinos; quarum, quum ludicro interfuissent, filias virgines medio spectaculo rapi a Romanis iussit, quas DCXXCIII. fuisse Dionysius scribit, anno post vrbem conditam IIII. XIIII. Kal. Septemb. Quare hi populi qui raptas amiserant, & alij quos vel ipsi lacrimis suis, vel exem-

plum ad multos pertinens mouit, raptarum virginum iniuriam vindicaturi contra Romanos arma ceperūt. Primi omnium Caeninenſes in agrum Romanum impetum fecerunt, quibus effuſe vaſtantibus, obuius factus cum exercitu Romulus, leui certamine eorum exercitum fudit, fugauit, vrbemque primo impetu cepit. Poſt Caeninam in Antemnates copias eduxit, quam vrbem captam cum Caenina colonias Romanas fecit, eorumque multitudinem Romam traducēs, eam ſtatim in tribus curiasque diuiſit, atque ad ſex millia peditum populum Romanum auxit. Eadem ratione Cruſtumios profectus, cum eam quoque ciuitatem cepiſſet, coloniam fecit. Nouiſsime vario & periculoſo Marte bellum cum Sabinis fuit, quorum Rex T. Tatius erat, in quo a Tarpeia virgine arce Romana prodita, vrbs admodum periclitata eſt. Demum triennio exacto raptarum precibus, Romani cum Sabinis amicitiam contraxere. Inde quum ad foedus faciendum duces prodiiſſent, non pacem modo, ſed ciuitatem vnam ex duabus fecerunt, regnumque aequo iure conſociantes imperium omne Romam contulerunt. Ita geminata vrbe, vt Sabinis tamen aliquid daretur, Roma quidem priſcam appellationem retinuit, populus vero a Curibus T. Tatij patria Quirites appellati, T.que Tatius commune regnum cū Romulo in vrbe tenuit annos v. quo poſtremo a Laurentibus caeſo, Romulus ſolus regnum obtinuit. Quum autem bello Sabino adhuc vigente, plerique ex Etruria & Latio in Romuli auxilium veniſſent, confecto bello, multi ex iis, eius beneficiis, gratia, & morum humanitate ducti, Romae remanſerunt: in his vnus fuit princeps gētis Etruſcae Vibenna Coelius, a quo mōti

Coelio inditum nomen tradunt. Item alter nomine, Lucumo, de cuius nomine tertiae Lucerum tribui appellationem factam quidam ſcripſere

De tribuum, & curiarum nominibus; & comitiis curiatis

Sabinorum, Tuſcorum, & aliorum aduenarum in vrbe aduentu, quum vrbs duplicata eſſe videretur, ornatus quoque ciuitatis auctus. Sabini enim omnes in vnam tribum, & decem curias, Etruſci vero & reliqui aduenae in aliam tribum, totidemque curias diſtributi ſunt, tribubuſque nomina indita. Prima enim Ramnẽſium a Romulo, in qua veteres Romani omnes erãt; Tatienſium a Tatio, in qua Sabini; Lucerum tertia appellata fuit, in qua Tuſci, Latini, & reliqui omnes qui ad Aſylum confugerant, coniecti ſunt, a luco Aſyli, vt Pedianus, & Plutarchus; vel a Lucumone Etruſco, vt Varro ſcripſerunt, nominata. Has Liuius equitum centurias vocat, quod ex ſingulis tribubus ſingulae equitumcenturiae conſcriptae eſſent. De tribubus autem latius in Ser. Tullio verba faciam. Ceterum de XXX. curiarum etymologia & nominibus loquuturus, M. Varronis, & Sex. Pompeij verba praeponam: Ille enim libro II. de vita populi Romani, Curiã a cura dictam ſcripſit: *Itaque propter curam locus quoque quo ſuam quiſque domum ſenator confert, curiam appellauit.* Sex vero Pompeius: *Curia locus eſt* (inquit) *vbi publicas curas gerebant.* Varro etiam libro IIII. de lingua Latina ita ſcribit: *Curiae duorum generum, nam & vbi curarent ſacerdotes res diuinas, vt curiae veteres; & vbi ſenatus humanas, vt curia Hoſtilia, quam primus aedificauit Hoſtilius rex, ante roſtra, &c.* Adijcit Sex.

Pompeius : *Curiae etiam nominantur, in quibus vnius cuiuſque partis populi Romani quid geritur; quales ſunt hae, in quas populum Romulus diſtribuit, numero xxx. ita vt in ſua quiſque curia ſacra publica faceret, feriaſque obſeruaret.* De quarum curiarum nominibus parum inter auctores conuenit. Liuius. ii. & quidam alij, eas a Sabinis mulieribus nomina accepiſſe ſcripſerunt. Liuij verba ſunt haec. *Itaque quum populum in xxx. curias diuideret, nomina earum curijs impoſuit. Id non traditur, quũ haud dubie aliquanto numerus maior hoc mulierũ fuerit, aetate an dignitatibus ſuis virorũue, an ſorte lectae ſint, quae nomina curijs darent.* Alij vero, inter quos eſt Varro, eas ante Sabinarum raptum nomina habuiſſe ſcripſerunt, ijs a Romulo in prima ciuitatis diuiſione impoſita. Varronis ſententiam Plutarchus confirmat, quum ait: *Curias quidam perhibent a Sabinis mulieribus nomen traxiſſe, ſed hoc mendacium eſſe deprehenditur: nam multis illarũ a locis nomina impoſita ſunt.* Dionyſius quoque libro II. *De honoribus* (inquit) *habitis virginibus Sabinis Romani ſcriptores diſſentiunt. Quidam enim ſcribunt inter alia id eis tributum, vt XXX. curiae earum nominibus appellarentur, tot enim fuiſſe ſcribunt quae legationem ſuſcepiſſent. Terentius autem Varro: cum his hac in re non conſentit: dicit enim iam ante nomina curijs fuiſſe impoſita a Romulo in prima diuiſione populi, partim a principibus viris, partim ex locis ſumpta, nec vero XXX. tantum mulieres legationem ſuſcepiſſe, ſed DXXVII.* Ceterum quum omnia fere curiarum nomina vetuſtate oblitterata ſint, paucaque admodum ſuperſint, quid de hac re ego ſentiã, nihil certi habeo quod dicã; Varronis tamen ſentẽtiã vt approbem, facit, tum ipſius viri ingenium, diligentia & doctrina; tum Plutarchi, & Dionyſii teſtimonia;

poſtremoque ea quae ſuperſunt curiarum nomina quae ab aliquo potius alio euentu, quam a mulierum nominibus deducta eſſe videntur. Ego enim ex xxx. curijs octo haec tantum nomina inueni, quae ſunt: Forienſis, Rapta, Vellenſis, Velitia, Calabra, Titia, Tifata, & Saucia. Quattuor primarum, quae & curiae veteres dictae ſunt, atque in Palatio ſemper fuerunt, ita meminit Sex. Pompeius: *Nouae curiae proxime compitum Fabricij aedificatae ſunt, quod parum amplae erant veteres a Romulo factae, vbi is populum & ſacra in partes XXX. diſtribuerat, vt in ijs ea ſacra curarent. Quae quando ex veteribus in nouas euocarentur, quatuor curiarum per religiones euocari non potuerunt. Ita quod Forienſis, Raptae, Vellenſis, Velitiae, res diuinae fiunt in veteribus curijs.* Ex quo loco & quattuor curiarum quae veteres a ſcriptoribus appellantur, ſemperque in Palatio fuerunt, nomina habemus, & reliquas curias ex Palatio, vbi vrbs Romuli fuit, aucto vrbis ambitu, per vrbem diſperſas eſſe. De curia Calabra quae in Capitolio erat, meminit Varro libro v. & libro I. Saturnalium. Macrobius, & Sex. Pompeius: *Calabra curia dicebatur, vbi tantum ratio ſacrorum gerebatur.* De curiis Titia, & Tifata ſic ſcribit Sex. Pompeius: *Titienſis tribus a praenomine Tatij regis appellata videtur, Titia quoque curia ab eodem rege eſt dicta.* Item, *Tifata, Iliceta. Romae etiam Tifata curia. Tifata etiam locus iuxta Capuam.* Curiae vero Fauciae, quae in antiquis ſcriptis codicibus Saucia dicitur, ſic meminit Liuius libro IX. *Dictator Papirius C. Iunium Bubulcum magiſtrum equitum dixit, atque ei legem curiatam de imperio ferenti, triſte omen, diem diffidit, quod Fauciae curiae fuit principium, duabus inſignis cladibus captae vrbis, & Caudinae pacis, quod vtroque anno eiuſ-*

dem curiae fuerat principium. Forte in his & curia Hostilia fuit in monte Coelio. De curiis ita scribit Dionysius libro II: *Sacra sua singulis curiis cōstituit, suis cuiqu diuis quos venerari semper deberent assignatis, & sacri faciendis certos sumptus definiuit, quos ex aerario suppeditar oporteret. Porro autē vna cū suis sacerdotibus sacris sibi solenbus peragendis, curiales adesse oportebat, vnaque epulabātur feriis, in curialibus tricliniis coenaculisque, erāt enim suae cuiq; curiae coenationes, in quibus cōmunis veluti focus singulis curiis cōsecratus erat. Huiusmodi autē aedes curiarū etiā nominibus appellabātur, quae nomina nostra adhuc aetate retinent* & alio loco: *Omnibus curiis Iunoni Quirinae arae positae sunt, quae etiā num hoc nostro tempore ponuntur.* Et eodē libro de Numa loquens: *Vnum sacerdotum collegium fecit XXX. curionum, quorum (vt dixi) munus erat pro curialibus sacra facere.* & paulo post: *His quidem de caussis Romulus non fecerat commune totius vrbis templum Vestae, nec Vestales virgines instituerat, sed in vna quaque XXX. curiarum suam quandam Vestam statuerat, in qua epulabantur curiales; sacerdotes autem peragendis sacris non alios quam praefectos curiarum.* Sex Pompeius: *Curiae etiam nominantur in quibus vnius cuiusque partis populi Romani quid geritur, quales sunt hae in quas populum Romulus distribuit, numero XXX. ita vt in sua quisque curia sacra publica faceret, feriasque obseruaret: iisque curiis singula nomina virginum imposita esse dicuntur, quas virgines quondam Romani de Sabinis rapuerant.* Idem alibi hos curiones flamines vocatos scribit ita: *Curiarum flamines curiarum sacerdotes sunt.* & Pomponius lege II. de origine iuris: *Postea aucta ad aliquem modum ciuitate, ipse Romulus traditur populum in XXX. partes diuisisse, quas partes curias appellauit: propterea quod tunc reip. curam per sententias*

curiata comitia eſſe,cum ex generibus omnium ſuffragium fertur. Nā qui in tribus deſcripti erant, locis ac regionibus erant diſtincti; qui in claſſes,cenſu, ordinibus, aetatibuſque;at qui in curiis continebantur,nulla habita iſtorum ratione,tātum ſacrorum quadam diſtinctione diſtinguebantur. Erant enim ex omnibus tribubus, qui vrbem incolerent, ideoque in curias deſcripti. Vnde fiebat,vt in curiis eſſet tributum, & claſſium,quae praecipue populi Romani partes erant,cōfuſio. Ideo Laelius ait,curiata comitia eſſe quando ex generibus omnium ſuffragium fertur. Poſtquam igitur curiatis centuriata,tributaque comitia acceſſerūt, tum minus frequentari coeperunt curiata, quum omnia fere quae ante curiatis fiebant, poſt tributis & cēturiatis fieri coeperint, & maxime poſtquam lex lata eſt de creandis plebeiis magiſtratibus tributis comtiis,qui hactenus curiatis creati fuerant. Poſt quae tēpora duabus potiſsimum rationibus curiata comitia haberi tantum coeperunt, vna erat legum ferendarū, altera vero ſacerdotum quorūdam creandorum cauſſa. Leges autem curiatae fuerunt quinque.Prima de imperio, hoc eſt rei militaris adminiſtrandae facultate,magiſtratibus dando. Cicero oratione II. in Rullum. Hi autem erant dictatores,vt Liuius libro IX. & XXIII.conſules,pro cōſulibus,praetores,& pro praetoribus,vt Cicero in Rullum,ep. fam.lib.I.& libro V. Liuius;poſtremo proquaeſtores, qui cum iure praetorio in prouincias mittebantur, vt idem Cicero II. Philippica tradiderunt. Ex quibus locis intelligitur rem militarem nemini attingere licuiſſe, niſi lege curiata id ei nominatim datum eſſet, atqui nemo cum imperio rem militarem gerere poterat, niſi conſulari

Ac ſi primo vocatae conſentirent, ſtatim atque ſexdecim ex illis ſuffragium dixerant, finis erat comitiorum. Quia tum certum eſſet a pluribus curijs id iuſſum eſſe, quod ſexdecim iuſsiſſent; ſin diſſentirent, eo vſque vocabantur dum ſexdecim curiae conſenſiſſent. Quod ſi XVI. curiae rogationem non ſuſcipiebant, ea omnino teneri non poterat. Haec autem comitia auſpicato, non niſi auctoribus patricijs, intra pomerium, atque in foro, fiebãt. Ideo foro locus proximus Comitium dicebatur, in quo haec comitia, Liuio, Dionyſio, & Tranquillo auctoribus, fieri conſueuerant. Ceterum poſt curias a Romulo inſtitutas, vſque ad tẽpora Ser. Tullij VI. Romanorũ regis, omnia quae ſuffragiis populi a regibus cõmittebãtur, curiatis comitiis peragi neceſſe erat, quũ adhuc nec cẽturiata, nec tributa comitia in vſu eſſent. Itaque nõ modo reges, ſed etiã ceteros magiſtratus curiatis comitiis creatos fuiſſe interpretandum eſt, quum apud auctores reperimus a populo eos creatos. Leges quoque omnes, & iudicia, quae ad illud vſque tempus latae ſunt, vel acta, curiata fuerunt, ita vt omnia quae populi ſuffragiis fierent, non niſi comitiis curiatis fierent. Verũ poſt claſſes a Ser. Tullio inſtitutas, tum duo coeperũt eſſe comitiorum genera, curiata, & centuriata; quibus duobus comitiorum generibus populus vſus eſt, vſque ad iudicium Corionali, annũque vrbis CCLXIII. quo primum anno coeperunt tributa comitia vſurpari. Vt autem comitiis tributis populus Romanus per tribus, centuriatis per centurias diſtinctus, ſuffragium ferebat; ſic curiatis, per curias, nulla tribuum, cenſus, aetatis, aut ordinis habita ratione diſtinguebatur. Quod Gellius ex Laelio Felice docet, quum ait.

Curiata comitia esse, cum ex generibus omnium suffragium fertur. Nã qui in tribus descripti erant, locis ac regionibus erant distincti; qui in classes, censu, ordinibus, aetatibusque; at qui in curiis continebantur, nulla habita istorum ratione, tãtum sacrorum quadam distinctione distinguebantur. Erant enim ex omnibus tribubus, qui vrbem incolerent, ideoque in curias descripti. Vnde fiebat, vt in curiis esset tributum, & classium, quae praecipue populi Romani partes erant, cõfusio. Ideo Laelius ait, curiata comitia esse quando ex generibus omnium suffragium fertur. Postquam igitur curiatis centuriata, tributaque comitia accesserũt, tum minus frequentari coeperunt curiata, quum omnia fere quae ante curiatis fiebant, post tributis & cẽturiatis fieri coeperint, & maxime postquam lex lata est de creandis plebeiis magistratibus tributis comitiis, qui hactenus curiatis creati fuerant. Post quae tẽpora duabus potissimum rationibus curiata comitia haberi tantum coeperunt, vna erat legum ferendarũ, altera vero sacerdotum quorũdam creandorum caussa. Leges autem curiatae fuerunt quinque. Prima de imperio, hoc est rei militaris administrandae facultate, magistratibus dando. Cicero oratione II. in Rullum. Hi autem erant dictatores, vt Liuius libro IX. & XXIII. consules, pro cõsulibus, praetores, & pro praetoribus, vt Cicero in Rullum, ep. fam. lib. I. & libro V. Liuius; postremo proquaestores, qui cum iure praetorio in prouincias mittebantur, vt idem Cicero II. Philippica tradiderunt. Ex quibus locis intelligitur rem militarem nemini attingere licuisse, nisi lege curiata id ei nominatim datum esset, atqui nemo cum imperio rem militarem gerere poterat, nisi consulari

aut praetorio. Quicunque ergo in prouinciam cum belli gerendi poteſtate mittebantur, legem curiatam ante habere debebant. Nam quum vel dictator rei gerendae cauſſa à conſule dictus eſſet, vel reliqui magiſtratus comitiis cẽturiatis, aut tributis creati fuiſſent, quo imperium haberent, hoc eſt rei militaris adminiſtrandae facultatem, lege curiata opus erat. Altera lex curiata fuit, qua Camillus ab exilio reuocatus eſt, vt tradit libro v. Liuius. Tertia lex curiata erat, qua adoptiones fiebant, de qua Cicero pro domo, Tacitus libro XVII. & Gellius libro v. cap. XIX. ſcribunt. Quarta quae teſtamentis confirmandis ferri ſolebat. Gellius libro XV. cap. XXVII. Quinctam poſtremo legem curiatam fuiſſe inueni, qua ſacrorum deteſtationes fiebant, ideſt omnes conſecrationes, quas publice in cõcione populi fieri oporteret. Gellius li. XV. ca. XXVII. Altera porro cauſſa habendorum curiatorum comitiorum fuit, ad creandos ſacerdotes quoſdam. Hi autẽ fuerunt Flamines, & Curio maximus, cuius, vt tradit Sex. Pompeius, auctoritate, curiae omnes, curioneſque regebantur: vt ex Dionyſio libro II. & Laelio Felice apud Gellium lib. XV. cap. XVII. intelligitur. Curiatis omnibus comitiis (vt dixi) commune erat, vt auſpicato intra pomeriũ haberẽtur, auctoribus patriciis. Ipſis enim ius tantũ erat curiata comitia habẽdi, qui aut dictatores, cõſules, praetores, & interreges, aut ſi de rebus ſacris tractandũ eſſet, põtifices eſſent. Haec comitia primo vniuerſi populi Romani, qui in vrbe habitaret, per curias diſtincti ſuffragiis agebãtur. Poſtea quũ ciuitas integris vrbibus data fuiſſet, & non omnes, qui ciues Romani eſſent, ſed hi tantũ qui in curias deſcripti erãt, quas eorũ tantum fuiſſe cõſtat, qui

vrbē habitabant, ius in hiſce comitiis haberent, factū eſt, vt minus frequentari curiata comitia coeperint. Neque enim aequū videbatur hac ſuffragiorum parte eos priuare, qui aequo iure ciues eſſent, quique vrbem non habitarent. Nam principio, quū omnia quae ſuffragiis populi gererentur, curiatis comitiis gererētur, poſt centuriata comitia a Ser. Tullio rege inuenta, maiores magiſtratus centuriatis creari coepti ſunt, minores verò curiatis comitiis adhuc creari mos retētus eſt, vſque ad legem Publiliam, qua cautum fuit, vt minores magiſtratus non curiatis amplius, ſed tributis, quae paulo ante inuēta fuerant, crearentur. Tūc enim ea ratio inuēta eſt, omnes ciues comitiis admittendi, vt omnes magiſtratus, vel cēturiatim, vel tributim, non curiatim amplius crearentur. Ex qua re factum eſt, vt ſucceſſu temporis paulatim curiata comitia quaſi abolita fuerint: nam quum de imperio magiſtratuum agendum erat, qui iam centuriatis, vel tributis comitiis rite facti fuerant, non xxx. curiae amplius in ſuffragium vocarentur, ſed pro xxx. curiis, triginta lictores ſuffragium inierint: ita vt legem curiatam de magiſtratuum imperio ferre, non eſſet populo curiatim cōuocato legem iubendā amplius dare, ſed ad vſurpationē quandā vetuſtatis triginta lictorū ſuffragiis legē comittere, quae Cicero ſecūda in Rullū ſuis tēporibus ita fuiſſe docet his verbis: *Nūc quia prima illa comitia tenetis centuriata, & tributa, curiata tātum auſpiciorū cauſſa remanſerunt. Hic autem tribunus plebis quia videbat poteſtatem neminem iniuſſu populi aut plebis poſſe habere, curiatis comitiis quae vos non initis confirmauit, tributa quae veſtra erant ſuſtulit.* Et paulo poſt: *Sunt igitur*

decemuiri neque veris comitiis, hoc eſt populi ſuffragiis, neque illis ad ſpeciem, atque ad vſurpationē vetuſtatis per triginta lictores, auſpiciorum cauſſa adumbratis. Ex his verbis perſpicuum eſt, tempore Ciceronis curiatis comitiis de magiſtratuum imperio habendis, triginta tantum lictores ſuffragium iniiſſe, quum ante omnes ciues, qui in curias deſcripti erant, ſoliti eſſent ſuffragium dicere. Hi voce loco triginta curiarum, quod rogati erant iubebant, eoque modo, quod hi iuſsiſſent, ratū habebatur, perinde ac ſi curiarum ſuffragiis iuſſum eſſet. Quomodo factum ſit, vt lictoribus potius, quam aut curionibus, aut aliis quibuſdam grauioribus perſonis, curiata haec comitia committerentur, locus eſt Laelij Felicis apud Gellium libr. XV. cap. XXVII. vnde id ſuſpicari poſſumus. Scribit enim curiata comitia per lictorem curiatim calari. Ex eo enim credi poteſt factum eſſe, deſuetudine quadam, & incuria populi, quum ſingulae curiae a ſingulis lictoribus vocatae nō conuenirent, vt ipſis lictoribus id committeretur, cuius cauſſa curiae eſſent vocatae. Quum autem adoptionis aut ſacerdotum creādorum cauſſa, quae populi beneficio dabantur, comitia curiata haberentur, non triginta lictores, ſed populus curiatim conuocabatur. Tuncque tabellis curiatim diſtributis, & comitia more ceterorum comitiorū peragebantur, & quod pluribus curiis viſum fuiſſet, id demum more maiorū exequi ſolitum fuiſſe. Nā quae a Cicerone de triginta lictoribus ſcribuntur, non exiſtimo ad omnia curiata comitia transferenda eſſe, ſed ad ea tantum quae de imperio magiſtratuum habebātur. Nam magiſtratibus iuſtis comitiis a populo iam ante deſignatis, rurſus coire populus propter eorundem magiſtratuum

imperium minus curabat. Itaque ne omnino deſerta per infrequentiam populi viderentur, cōſtitutum videtur, vt pro triginta curiis, triginta lictores conuenirent. Verum ceteris in rebus retenta fuiſſe existimo comitia curiata, & legibus curiatis reliquis promulgandis, & ſacerdotibus quae populi beneficia erant, creandis

De patriciis minorum gentium; & nouis ſenatoribus lectis, a quibus patrum conſcriptorum appellatio manauit

Bello Sabino confecto, quum Sabinorum, Etruſcorum, & multorum in dies ad Aſylum confugientium aduentu, vrbs valde creuiſſet; poſtquam eos Romulus in ciuitatem aequo iure ſuſcepiſſet, & in Lucerum, Tatienſiumque tribus cōieciſſet; regibus quoque viſum eſt, vt patriciorum numero duplicato, Senatorū quoque ordinem augerent. Igitur ex illuſtrioribus familiis viros centum curiarum ſuffragiis diligentes, eos in patres cooptatos, veteribus ſenatoribus adſcripſerunt, atque hac ratione ſenatorum numerus ad ducētos eſt auctus. Hinc patriciorum minorum gentium, & patrum conſcriptorum originem manaſſe potius crediderim, quam quod Liuius, Plutarchus, & Tacitus tradūt. Quorū Liuius patricios minorum gentiū ſub Tarquinio Priſco; Tacitus vero ſub L. Bruto primo conſule, (nam & is patricios legiſſe traditur) primum appellatos ſcribunt. Plutarchus vero patrum cōſcriptorum originem eidem Bruto attribuit. Nam eos tantum patricios, qui a Romulo primum lecti ſunt, maiorum gentium fuiſſe, vel ſequentis lectionis

patriciorum teſtimonio confirmari poſſet, qui eorum ratione habita non niſi minorum gentium ſe ipſos eſſe profiterentur. Fuerunt equidem & hi maiorū gentium, ſi iis qui a ſequentibus regibus lecti ſunt, cōferantur. ita vt a Romulo lecti, ita ſint maiorum gentium, vt minorum eſſe non poſsint. Nouiſsimi vero a Bruto creati, ita ſint minorum, vt maiorum appellationē obtinere nequeant: medij vero a regibus allecti modo maiorū, modo minorū dici poſsint, maiorū quidē inferiorū, minorū vero ſuperiorū patriciorū habita ratione. De patribus vero conſcriptis, eos primū conſcriptos eſſe credendum, qui primo ordini iam inſtituto inſerti ſunt, & reliqui omnes qui variis temporibus in eum ordinem ſunt collocati. Nam ſi conſcriptum eſſe, idem eſt, quod allectum, cur hi qui in ordinem iam inſtitutum cooptati ſunt, conſcripti nō ſunt appellandi? Patrum igitur conſcriptorum appellationem ab hac ſecūda Romuli & Tatij ſenatorum lectione manaſſe credendum. Quo tempore inter reliquas familias in patricias, hae praecipue lectae ſunt: Valeria, Turannia, Curtia, Vettia, Marcia, Aurelia, Camillia, Berennia, & pleraeque aliae, quae ex Sabinis Romam cum T. Tatio commigrauerant. Poſt Sabinos, Medullinos, Fidenates, Veientes, Camerinos, & alios populos partim ſponte, partim coactos in ciuitatem acceptos, integras quoque vrbes victas, dū Romulus vixit, eadē ratione ciuitate donauit, hocque inſtitutū perpetuo ſeruandū poſteris reliquit: quod reges & cōſules ſequuti, eo praecipue factū eſt, vt vrbs ipſa totius demum orbis terrarum imperio potita ſit. Haec autem ſunt quae de reipublicae a Romulo conſtitutae forma, quamque is moriens reliquit, ex Dionyſio,

Liuio, Plutarcho, & aliis veteribus ſcriptoribus accurate collegi

De Numa Pompilio ſecundo rege

Vir diuini humanique iuris conſultiſsimus Numa Põpilius, qui rex poſt Romulum Romae creatus eſt, nulla quidem bellica laude inſignis fuit; ſed nõ minus ciuitati in pace, quam Romulus in bello profuit. Vrbem enim nouam vi & armis cõditam, iure, moribus, legibus, & religione de integro condidit, & renouauit. Inter cuius cetera praeclara geſta, quae a me in Faſtis breuiter cõmemorata ſunt, ſacerdotum ordo, diſtinctioque praecipua fuere. Vniuerſam enim ſacerdotiorum rationem in octo partes diſtribuit. Curiones, flamines, tribunum celerum, augures, virgines Veſtales, ſalios Palatinos, fetiales cum patre patrato, & poſtremo pontifices. Quorum quoſdam ipſe, quoſdã vero Romulus inſtituerat. Cuius rei occaſione commodum mihi hoc loco, & opportunum viſum eſt, rem omnẽ ſacram, quae apud Romanos fuit, breuiter pertractare, atque de omnibus quae apud eos vnquã fuerint, ſacerdotiis diſſerere, ab antiquiſsimis Lupercis incipiens, & ad nouiſsime inſtituta vſque perueniens. Sed ante omnia de prima apud Latinos religione diſſerere neceſſarium eſſe videtur

De prima Latinorum religione

Homines priſcos, agreſtes, aſperos, & more ferarum viuentes, ad mitiorem cultum vitamque, Saturnum, & Ianum, qui in Latio regnarunt, redegiſſe fama eſt, quum eos agrorum cultum, & politiorem quandam viuendi rationem docuiſſent. Ipſis vero, qui hactenus ſine vlla religione fuerant, primus deorum cultũ metũque iniecit Saturni filius Faunus,

qui lucos sacrauit, templa constituit, & sacrificiorum ius ordinauit. A quo etiam aedes sacrae fana appellata sunt. Post Faunum quum Picus, Latinus, Euander, & alij qui in Latio regnauerunt, nouas semper caerimonias commenti essent, nouissime daemonum cultum maxime in Latio auxit Aeneas sacris Phrygiis in Italiam transportatis. Cuius postea exẽplum sequuti ceteri reges Albani primum, deinde Romani, multa & ipsi sacra addidere vsque ad Numã, qui quum omnia in certum ordinẽ sacra direxisset, diuini apud Romanos iuris conditor creditus est. De cuius institutis quae ad deorum caerimonias attinent loquuturus, prius de is quae ante eum instituta sunt sacerdotia, verba faciam

NOMINA.OMNIVM.SACERDOTIORVM POPVLI.ROMANI

LVPERCI.PANOS.LYCAEI. vel INVI SACERDOTES

Luperci, qui & Fauiani, & Quinctiliani appellabãtur, auctore Sex. Põpeio, a Fauio & Quinctilio praepositis suis, sacerdotes omnium vetustissimi fuerunt, ante vrbem conditam ab Euandro Arcade Arcadum rege, solemni ex Arcadia translato, in Palatino monte instituti. De quibus Dionysius libro primo sic scribit: *Arcades itaque in colle Palatino firmati, quũ aedificia alia more patrio exornassent, templa quoque construxere, ac primum quidem Pani Lycaeo, admonente eos Carmẽta (est enim apud Arcadas Pan vetustissimus, plurimumque in honore habitus) loco congruo inuento, quem Romani Lupercal vocant, Graeci Lycaeum dicunt. Erat enim antiquitus antrum magnum sub colle arbusto denso contectum, & fontes sub*

petris

petris profundi, adhaerensque rupibus saltus crebris arboribus, & quidem magnis opacus, ubi ara deo constructa, sacrificia patria perficiebant, quae Romani postea mense Februario peragebant. Et libro eodem: *Quum praesensissent homines Numitoris, peracturos iuuenes Lupercalia, sacrificium Arcadicum, quod Euander constituit, tempus illud sacrificij insidiis delectum est, quum oportebat iuuenes Palãtium incolentes, sacris perfectis ex Lupercali circuire vicum cursu, nudos ipsos succinctos pudenda pellibus immolatorum paulo ante animantium. Haec enim velut purgatio, siue lustratio quaedam incolarum patria habebatur.* Et Liuius libro primo. *Iam tum in Palatino monte Lupercal hoc fuisse ludicrum ferunt, & a Palanteo urbe Arcadica Palantium, deinde Palatinum montem appellatum: ibi Euandrum, qui ex eo genere Arcadum multis ante tempestatibus ea tenuerat loca, solemne allatum ex Arcadia instituisse, ut nudi iuuenes Lycaeum Pana venerantes, per luxum atque lasciuiam currerent, quem Romani deinde vocarunt Inuum.* Et Iustinus libro XLIII. *Sub Fauno Aboriginum rege, Euander ab Arcadiae urbe Palanteo in Italiam cum mediocri turba popularium venit, cui Faunus & agros, & montem, quem ille postea Palatinum appellauit, assignauit. In huius radicibus templum Lycaeo, quem Graeci Pana, Romani Lupercũ appellant, constituit: ipsum dei simulachrum nudum caprina pelle amictum est, quo habitu nunc Romae Lupercalibus decurritur.* Varro libro IIII. de lingua Latina. *Luperci* (inquit) *dicti sunt, quod Lupercalibus in Lupercali sacra faciunt.* & libro quinto. *Ego magis arbitror Februarium a die Februato dictum, quod tum februatur populus, id est Lupercis nudis lustratur antiquum oppidum gregibus cinctum.* & Sex. Pompeius. *Februarius mensis dictus, quod tum, id est extremo mense anni, populus februaretur, id est lustrare*

tur, ac purgaretur; vel a Iunone Februata, quam alij Februalem, Romani Februlim vocabant; quod ipsi eo mense sacra fiebant, eiusque feriae erant Lupercalia, quo die mulieres februabantur a Lupercis amiculo Iunonis, idest pelle caprina: quam ob caussam is quoque dies februatus appellabatur. Lupercalia autem XV. Kal. Martij celebrabantur. Plutarchus in Problematibus: *Quid est* (inquit) *quod Luperci canem immolant? Luperci autem sunt, qui Lupercalibus per lasciuiam discurrentes, pellibus obuios cedunt. &c.* Valerius Maximus libro II. cap. II. *Equestris vero ordinis iuuentus omnibus annis bis vrbẽ spectaculo sui sub magnis auctoribus celebrabat, die Lupercalium, & equitum probatione. Lupercalium enim mos Romae a Romulo & Remo inchoatus est, tunc quum laetitia exultantes, quod his auus Numitor rex Albanorum, eo loco vbi educati erant, vrbem condere permiserat sub monte Palatino, hortatu Faustuli educatoris sui, quem Euander Argiuus consecrauerat, facto sacrificio, caesisque capris, epularum hilaritate, ac vino largiore prouecti, diuisa pastorali turba, cincti omnes pellibus immolatarum hostiarum, iocantes obuios petierunt, cuius hilaritatis memoria annuo circuitu feriarum repetitur. &c.* Lupercalia igitur erant festa, & sacrificia, quibus ad expiandos manes, Pani Lycaeo iuuenes Romani nudi canem & capram immolabant. Deinde facie sanguine foedata, se his pellibus cingebant, lorisque e pelle factis currebant nudi, circa Palatium obuios quosque coriis illis verberantes, & praesertim mulieres grauidas, quae vltro obuiam occurrebant, facilem partum percussione sperantes. De qua re ita secundo Fastorum meminit Ouidius

Monte sub Esquilio multis inciduus annis
Iunonis magnae nomine Lucus erat

Huc vbi venerunt pariter nuptaeque virique
Suppliciter posito procubuere genu
Quum subito motae tremuere cacumina siluae
Et dea per lucos mira loquuta suos
Italides matres (inquit) *sacer hircus inito*
Obstupuit dubio territa turba sono
Augur erat, nomen longis intercidit annis
Nuper ab Etrusca venerat exul humo
Ille caprum mactat, iussae sua terga puellae
Pellibus exectis percutienda dabant
Luna resumebat decimo noua cornua motu
Virque paterque subito, nuptaque mater erat
Gratia Lucinae dedit haec tibi nomina lucus
Aut quia principium tu dea lucis habes
Parce precor grauidis facilis Lucina puellis
Maturumque vtero molliter aufer onus

Et alibi de Lupercis loquens scribit

Mensis ab his dictus secta qui pelle Luperci
Omne solum lustrant, idque piamen habent

De Lupercalibus autem ita in Romulo scribit Plutarchus: *Sed Lupercalia expiationis gratia instituta videntur. Celebrantur enim ea sacra mẽsis Februarij atris diebus, quae expiatiua interpretari quis posset. Eam quoque diem Februatam veteres appellabant. Ac videtur id solemne peruetustum, Euandrum ex Arcadia allatum instituisse. Hoc vulgatior fama tenet. Potest etiam nomen ipsum a lupa dictum videri. Etenim videmus Lupercos inde cursum incipere, vbi Romulũ expositũ ferunt. Verũ qui in his seruatur sacrificij mos, haud facile eũ coniectura assequi possumus. Iugulãt enim capras, tũ duos ex genere adulescentes eo sistunt, quorũ frontes alij cultro sanguine perfuso pingunt, alij statim lanam lactae madentem admouentes abstergunt: oportet etiam abstersos*

adulescentes ridere. Deinde incisis in corrigias caprarum pellibus, discurrunt in orbem, & si qui obstant, scuticis cedunt. Mulieres adulta aetate vltro se ad verbera offerunt, ratae eã rem ad foecunditatem conducere. Proprium ac suum eius celebritatis est, vt Luperci canem immolent.

De Lupercis mentio est in hac antiqua inscriptione.

L. AELIANO. L. F
AN. PROVINCIALI
EQVO. P. ORNATO
LVPERCO. DESIG
HVIC. ORDO. DECVRION
STATVAM. DECREVIT
L. AELIANVS. VERECVNDVS
H. V. S. R. L. D. D. D

Haec sacra Romae vsque ad Anastasii imp. tempora perdurauerunt, Theoderico Amalo Gothorum rege in Italia regnante; quibus auctore Gelasio papa circiter annum Christi CDXCV, reclamantibus superstitiosis quibusdam Romanis, omnino abolita sunt, fierique amplius prohibita; vt ex antiquo S. R. registro cognoui, cuius mihi copiam fecit, vir omni laude & perpetua memoria dignus Marcellus papa II. qui eo tempore Cardinalis S. Crucis erat.

CERERIS. GRAECA. SACERDOS

Dionysius libro primo. Arcades auctore Euandro, in Palatio *Cereri etiam templum erexerunt, eique sacrificia*

faciebant per foeminas, quae sine viro essent ut lex est Graecis, quorum nihil mutauit sequens aetas. Liuius saepe Cereris Graecae sacerdotis mentionem facit

POTITII. ET. PINARII. HERCVLIS SACERDOTES

Dionysius libro primo. *Euander, & Arcades caerimonias Graeco ritu, ut ipsos Hercules docuerat, & sacra eidem Herculi instituerunt* (qui caeso Geryone quum in Latiũ cum eius armentis venisset, latronem Cacum occiderat) *& ut grata ei semper sacra facerent, familias duas illustres fuisse dicunt, qui caerimonias didicerint Graecas, Potitios & Pinarios, penes quas familias multum tempus durauit cura sacrificij, ut ille instituerat. Potitijs quidem sacrificij auctoribus, Pinarijs autem extorum participatione prohibitis, atque in alijs omnibus quaecunque per utrosque fieri oporteret, secundum honorem habentibus. Hanc autem ignominiam esse eis impositam dicunt tardioris aduentus caussa. Iussi enim summo mane adesse, adesis ipsi iam extis aduenere. Nunc non amplius manet in his familiis huius sacrificij solemne ministerium, sed empti pueri de publico id peragunt. &c.* Liuius libro I. *Ibi tum primum boue eximia capta de grege, sacrum Herculi, adhibitis ad ministerium dapemque Potitijs, ac Pinarijs, quae tum familiae maxime inclytae ea loca incolebant, ab Euandro factum. Forte ita euenit, ut Potitij ad tempus praesto essent, iisque exta apponerentur, Pinarij extis adesis, ad ceteram venirent dapem inde institutum mansit, donec Pinarium genus fuit, ne extis solemnibus vescerentur. Potitij ab Euandro edocti, antistites sacri eius per multas aetates fuerunt, donec tradito seruis publicis solemni familiae ministerio, genus omne potitiorum interijt.* Quod

quando factũ fuerit libro IX. docet. & Valerius libro I. cap. II. *Hercules quoque detractae religionis ſuae, & grauem, & manifeſtam poenam exegiſſe traditur. Nã quum Potitij ſacrorum eius ritum, quem pro dono gẽti eorum ab ipſo aſsignatum velut haereditarium obtinuerãt, Ap. Claudio cenſore auctore, ad humilem ſeruorum miniſteriũ tranſtuliſſent; omnes qui erant numero ſupra triginta puberes, intra annum extincti ſunt, nomenque Potitium in duodecim familias diuiſum prope interiit. Appius vero luminibus captus eſt.*

REGES

Reges tam apud Graecos, quam apud Romanos ſacerdotes fuiſſe manifeſtum eſt. Virgilius enim de rege Deli Anio loquens, ita ait

Rex Anius, rex idem hominum, Phoebique ſacerdos. Et Liuius in Numa libro primo. *Tum ſacerdotibus* (inquit) *creandis animum adiecit, quamquam ipſe plurima ſacra obibat, ea maxime quae nunc ad Dialem flaminem pertinẽt.* Et libro ſecundo: *Rerum deinde diuinarum habita cura, & quia quaedam publica ſacra per ipſos reges factitata erant, necubi regũ deſiderium eſſet, regem ſacrificulum creant. &c* Idem libris II. & V. Dionyſius refert.

FRATRES. ARVALES. XII

Maſſurius Sabinus, apud Gelliũ libro ſexto, cap. ſeptimo, Accã Laurẽtiã Romuli nutricẽ duodecim filios ſuſcepiſſe ſcripſit. Ex quibus quũ vnum miſiſſet, grauiter dolere coepit. Quare quo eius dolorem leniret, in filij demortui locum Romulus Accae Laurentiae ſeſe filiũ dedit; ſeque & ceteros eius filios fratres aruales

appellauit. Ex eo tempore collegiũ mãſit fratrũ arualium numero XII. cuius ſacerdotij inſigne erat ſpicea corona, & albae infulae. Plinius lib. XVIII. cap. ſecũdo: *Aruorum ſacerdotes Romulus in primis inſtituit, ſeque duodecimum fratrem appellauit inter illos, ab Acca Laurentia nutrice ſua. Spicea corona. quae vitta alba colligaretur, ſacerdotio ei pro religioſiſſimo inſigni data, quae prima apud Romanos fuit corona, honos quoque is non niſi vita finitur, & exules etiam captoſque comitatur.* Et Varro libro quarto de lingua Latina. *Fratres* (inquit) *Aruales dicti ſunt, qui ſacra publica faciũt propterea, vt fruges ferãt arua, a ferẽdo & arueis fratres aruales dicti, quia fratria dixerũt*

De hoc ſacerdotio mentio eſt in antiquis epigrammatibus ſic

C. PORCIO. C. F. QVIR
PRISCO. LONGINO. C. V
X. VIRO. STLITIB. IVDICAND
ADLECTO. INTER. QVAESTOR
AB. ACTIS. SEN. AED. CVR
ADLECTO. INTER. PRAETOR
PRO. COS. LYCIAE. PAMPHILIAE
COS. FRATRI. ARVALI

Item

L. CAESONIVS. C. F. QVIRINA
LVCILIVS. MACER. RVFINIANVS
COS. FRATER. ARVALIS
PRAEF. VRBI. ELECTVS. AD
COGNOSCENDAS. VICE. CAESARIS
COGNITIONES. PROCOS. PROVINC
AFRICAE

LX. PVBLICI. SACERDOTES

Dionysius libro II. ex Varrone: *Deinde autem quia curiae quaedam sine ratione & inconsiderate magna ex parte electiones faciebant sacerdotum, quaedam vero hunc honorē precio per praeconem subijciendum censebant, quaedam esse sorte partiendum existimabant; non venalia Romulus, neque sorte partienda fecit sacerdotia, sed cuiusq; curiae ipse binos creauit, supra annum quinquagesimum natos, genere excellentes, simul & virtute praestantes, neque inopes, aut corpore vlla ex parte trunco; hos autem non in praefinitum quoddā tempus, sed per omnem vitam potiri eo honore statuit, atque ob aetatem a militaribus officijs, ex lege vero a ciuilibus molestiis immunes esse voluit*

AVGVRVM. XV. COLLEGIVM

Augurādi ars antiquissima est quae a Chaldaeis ad Graecos, a Graecisque ad Etruscos, & ab Etruscis ad Latinos deuenit. Nam veteres Chaldaeos optimos augures fuisse memoriae proditum est. Amphiaraus quoque, Mopsus, & Calchas peritissimi apud Graecos augures memorantur: in Tuscis vero haec ars multū floruisse constat. Ascanium etiam apud Latinos augurasse legimus, quum aciem contra Mezentium educeret. Et vbi micare a sinistris fulgur aspexit, pugnauit, & vicit. Dionysius vero antiquam augurandi peritiā apud Aborigines etiam fuisse tradit. Romulus ipse summus augur fuit; & idcirco instituit magistratus cum auguriis creari. Et posteri non nisi augurato res gerebant. Tanta autem veneratio huic arti accessit, vt Romulus principio trium augurum collegium constituerit, singulos ex singulis tribubus, quae tres erant Ramnensium, Tatiensium, Lucerum.

Quod his verbis libro secundo tradit Dionysius. *Ad haec etiam vates statuit ex singulis tribubus singulos sacris interesse, quos augures vocauit. Quos per curias creari instituit.* Et in Numa: *Quartam sacrorum partem tribuit interpretantibus signa a diis missa, & distinguentibus quarum essent rerum indicia, priuataque & publica; quos equidē augures Romani vocant, totius rei diuinae peritißimos.* Sex. Pompeius: *Augustus locus sanctus, ab auium gestu, id est quia ab auibus significatus est, sic dictus; siue ab auium gustatu, siue quia aues pastae id ratum fecere. Augur ab auibus gerendoque dictus, quia per eū auium gestus edicitur, siue ab auium garritu, vnde & augurium. Inde auspicium ab aue spicienda dictum: nam quod nos cum praepositione dicimus aspicio, apud veteres sine praepositione spicio dicebatur.* Augurandi modum libro 1. diserte narrat Liuius. *Accitus Numa, sicut Romulus augurato in vrbe condenda regnū adeptus est, de se quoque deos consuli iußit. Inde ab augure, cui deinde honoris gratia publicum id perpetuumque sacerdotium fuit, deductus in arcem, in lapide ad meridiem versus consedit. Augur ad laeuam eius capite velato sedem cepit, dextra manu baculum sine nodo aduncum tenens, quem lituum appellauerunt. Inde vbi prospectu in vrbem agrumque capto, deos precatus, regiones ab oriente ad occasum determinauit, dexteras ad meridiem partes, laeuasque ad septentrionem esse iußit. Signum contra quod longißime conspectu oculi ferebant, animo finiuit: tum lituo in laeuam manum translato, dextra in capite Numae imposita, precatus est ita: Iuppiter pater, si est fas hunc Numam Pompilium, cuius ego caput teneo, regem Romae esse, vti tua signa nobis certa ac clara sint inter eos fines quos feci. Tum peregit verbis auspicia, quae mitti vellet. Quibus mißis declaratus rex Numa de tēplo descendit &c.* Locus enim augurij templum voca-

batur. Varro libro VI. de lingua Latina: *Templum tribus modis dicitur, ab natura, ab auspicio, ab similitudine. ab natura in caelo, ab auspiciis in terra, ab similitudine sub terra. In caelo templum dicitur, vt in Hecuba*

O magna templa caeli, tum commixta stelleis splendidis

In terra, vt in Periboea

Scrupea saxa Bacchi templa prope aggreditur

Sub terra, vt in Andromacha

Acherusia templa alta Orci saluete infera

Quam quia initium erat oculi, a tuendo primo templum dictum: quocirca caelum qua tuimur, templum dictum sic:

Contremuit templum magnum Iouis altitonantis

id est, vt ait Naeuius in Hemisphaerio; vbi terra caerulo septũ stat. Eius templi partes quattuor, sinistra ab oriente, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem. In terreis dictum templum locus augurij aut auspicij caussa quibusdam conceptis verbis finitus. Concipitur verbis non iisdẽ vsquequaque. In arce ita: Tesqua a me ita sunto, quoad ego ea velim, quum nuncupauero: olla, terra, arbor, quisquis est, quam me sentio dixisse, templum tectum qua vis esto in sinistrum. Olla, terra, arbor, quisquis est, quod me sentio dixisse, templum tectumque: ferto in dextrum & cet. Ita igitur locatus augur, si signa laeua fuerunt, quia illa parte septentrio est, felicia pronuntiat. Nam pars illa orbis propter altitudinem dextra putatur. Si a dextera, infelicia. Nã quia meridies depressus est, infelix existimatur. Alites autẽ volatu auspicia faciẽtes praecipuae putabantur buteo, sanqualis, immustulus, aquila, vultur, vt tradit Sex. Pompeius. Quam quam autem maxima auguriis auguribusque ex Romuli praescripto veneratio habita semper fuerit, nihilominus sub L. Tarquinio Prisco rege post Attij Naui miraculũ, iis

certe, ſacerdotioque augurum tantus honos acceſsit, vt nihil belli domique poſtea, niſi auſpicato gereretur, concilia populi, exercitus vocati, ſumma rerũ, vbi aues non admiſiſſent, dirimerentur. Ser. Tullius rex poſtea, vt exiſtimo, quum in quattuor tribus vrbẽ diuiſiſſet, alterum augurem adiunxit. Nam anno vrbis CDLIIII. vt tradit libro x. Liuius, Q. Appuleio Panſa, & M. Valerio Coruo v. Cos. rogatione Ogulnia, quinque e plebe additis, ad nouem numerũ aucti ſunt. vt latius demonſtraui in Faſtorum commentariis, vbi de põtificibus, & pontifice maximo verba feci. Primi e plebe augures hi fuerunt, C. Genucius, P. Aelius Paetus, M. Minucius Feſſus, C. Marcius, T. Publilius. Qui numerus vſque ad dictaturam Sullae Felicis manſit. Quo tempore, vt ex Liuio Florus in epitoma libri xxcix. tradit, Sulla augurum pontificumque collegium ampliauit, vt eſſent xv. augures, totidemque pontifices. Qui numerus poſtea manſit. Ceterum quum ceteris fere omnibus ſacerdotibus, ſimul ac in iudicium ducti & dãnati eſſent, alium ſubſtitui mos fuiſſet, augures hac lege immunes erant: dum enim viuerent, licet maximorum criminum conuicti eſſent, ſacerdotio tamen potiebantur, neque vnquam priuari poterant. Quum enim ſacrorum arcana neminem qui augur nõ eſſet cognoſcere vellent; vbi quis augur cooptatus eſſet, iure iurando adigebatur, augurũ res nemini ſe dicturum, priuatum vero eum poſtea factum, ec ſacramento liberum eſſe nolebant. Augurum autem in Romuli memoriam vultur proſperrima aui eſſe exiſtimabatur. Quum autem veteri lege ac more augures ab auguribus, pontifices a pontificibus, reliqui ſacerdotes a ſuis quique collegiis crearẽtur, vnu

tantum pontifex maximus a populo, primus Cn. Domitius Ahenobarbus tribunus plebis, Neronis imperatoris attauus, pontificibus offenſior, quod alium quam ſe ſui patris in locum cooptaſſent, lege lata ius ſacerdotum ſubrogandorum a collegiis ad populum tranſtulit, anno vrbis DCLI. C. Mario III. & L. Aurelio Oreſte cos. Nec multo poſt ipſe pontifex maximus populi ſuffragio creatus eſt. Huius legis Cicero II. agraria in Rullum, meminit his verbis: *Hoc idem de ceteris ſacerdotiis Cn. Domitius trib. plebis vir clariſſimus tulit, quod populus per religionem ſacerdotia mandare non poterat, vt minor pars populi vocaretur, ab ea parte qui eſſet factus is a collegio cooptaretur.* Qua lege etiam permiſſum eſt, vt abſentes poſſent petere ſacerdotia. ſcribit enim Cicero; C. Marium, quum in Cappadocia eſſet, lege Domitia augurem factum fuiſſe. Atque ita augures, pontifices, ſeptem viri epulonum, XV. viri ſacris faciundis, & fetiales, qui hactenus a ſuis collegiis creari ſolebant, tributis comitiis renuntiari coepti ſunt. Poſtea L. Sulla dictator, rerum potitus, quũ alia multa contra plebem, quae Marianas partes fouerat, tum hoc ſanxit, vt ſacerdotes iidem a collegiis crearẽtur, vt Pedianus in diuinationis commentario ſic tradit: *His decem annis a Sylla, bellis ciuilibus ſpoliatus eſt populus Romanus poteſtate tribunicia, iudicandi iure, arbitrio creandorum ſacerdotum.* Sed quemadmodum legẽ Domitiam abrogauit Sulla, ſic legem Sullae aliquot annis poſt T. Attius Labienus tribunus plebis abrogauit, Domitiamque reſtituit, M. Tullio, & C. Antonio cos. Fecit autem hoc auctore C. Caeſare: qui ſi populus in mandando ſacerdotio ſuffragium ferret, ſe qui popularis admodum erat, pontificem maximum in demor-

tui Metelli Pij locum creatum iri, non sine caussa putabat. Quod & re comprobatum est: nam P. Seruilio Isaurico, & Q. Lutatio Catulo, consularibus viris deiectis, ipse nondum praetorius in amplissimi sacerdotij gradum ascendit. Rursus a populo ad collegia lege Labieni abrogata, ius cooptandorum sacerdotum retulit post caedē Caesaris M. Antonius consul, eo cōsilio, vt facilius ac certius M. Aimilius Lepidus, cuius filio filiam suam collocauerat, pontifex maximus in Caesaris locum subrogaretur. Ceterum quum Antonij omnes leges anno sequenti Hirtio & Pansa cos. ex S. C. abrogatae essent, quod ex M. Tullij oratione in ipsum XIII. & Dionis libro XLVIII. intelligitur, haec quoque quam de sacerdotiis tulerat, fracta est, lexque Domitia iterum restituta: sic enim eo anno scribit Cicero ad Brutum: *Pansa viuo celeriora omnia putabamus, statim enim collegam sibi subrogasset, deinde ante praetorum, sacerdotum comitia fuissent.* Postea sub Augusto abrogata tertio Domitia lege, collegiorum primo, deinde Romanorum principum arbitrio, pontifices, augures, & reliqui sacerdotes cooptari coepti. Augurum collegium Romae vsque ad Theodosij senioris imp. tempora viguit. Quibus religione Christi sanctissima omnia iam obtinente, vetereque daemonum cultu abrogato, vno edicto sacerdotiorum omnium redditus fisco publico applicati sunt. Quare postea plane augures & alij sacerdotes fieri desierunt, ita Zosimus

De auguribus praeterea multa mentio est apud Ciceronem libro I. de diuinatione, Ouidium quarto Fastorum, Valerium libro II. Plutarchum in problematibus, & Statium Papinium libro quarto Thebaidos

De augurum vero collegio has inſcriptiones vidi

IOVI. O. M. SACR.
COLLEG. AVGVR. D. D
C. V. R.
T. IVNIVS. SELEV
CVS. CVM. VALER. FIL
IMMVN. PERPET.

item

COLLEGIVM
AVGVRVM. AVCTORE
IMP. CAES. TRAIANO
HADRIANO. AVG.
TERMINOS. POMERII
RESTITVENDOS. CVR

HARVSPICES

Haruſpices a Romulo inſtitutos fuiſſe, tradit libro ſecũdo Dionyſius. Hi a victimis in ara aſpiciendis, dicti ſunt. is enim eſt haruſpex, qui poſtquam hoſtia immolata eſt, inſpectis extis futura praedicit; qui & extiſpex dicitur. Hic ſaepe per pecudum & ceterarũ hoſtiarum fibras, iecinora, & alia inteſtina, futura arte daemonum diuinabat

*De haruſpicibus mentio eſt in hac anti-
qua inſcriptione*

SOFRONIA
Ↄ . L . TERTIA
SIBI. ET. P. SEXTILIO
PRIMO. HARVSPICI
SEVIRO . AQVINI
ET . SVIS . IN . FR
P.XII. IN.AGR. P.XII

DE.TRIBVNO.CELERVM

Tertiam ſacrorum adminiſtrandorum partem Numa tribuno celerum tribuit, quem Romulus equitũ, quos celeres vocabant, praefectum cõſtituit; ſub cuius poteſtate pedeſtres, equeſtreſque copiae erat, corporiſque regis ad cuſtodiam creatus fuerat. Hic enim ſtatuta quaedam ſacrificia peragebat. Ita Dionyſius libro ſecundo. De tribuno celerum mentionem facit Põponius libro primo, tt. de origine iuris ita: *Initio ciuitatis Romanae, cõſtat reges omnẽ poteſtatem habuiſſe. Iiſdẽ temporibus & tribunum celerũ fuiſſe conſtat; is autem equitibus praeerat, & veluti ſecundum locũ a regibus obtinebat, quo in numero fuit L. Iunius Brutus, qui auctor fuit regis eiiciendi.* Et Dionyſius in Romulo: *Romulus trecẽtos viros ex praecipuis familiis, quos curiae renuntiarunt, eodẽ modo, quo antea ſenatores, delegit, eoſque ad corporis cuſtodiam circũ ſe habuit, vocatique omnes ſunt celeres, vt plures ſcribunt, ab exequendi miniſterij celeritate, prõpti enim veloceſque ad opera erant, quos Romani celeres vocant. Vt autem*

Valerius Antias dicit, a primo eorũ duce Fabio Celere. Praeerat nãque dux ipsis etiam clarißimus, cui tres suberant centuriones, & sub eis alij inferiores magistratus, qui per vrbẽ sequentes eum cum telis ministri eorũ quae iubebantur erãt. &c. Huius tribuni celerum postea exactis regibus locum tenuit apud dictatorem magister equitũ, & apud imperatores praefectus praetorio, vt tradit Põponius

CVRIONES XXX. ET . CVRIO MAXIMVS

Curiones erant qui curiis praesidebant a Romulo instituti, curiarũque suffragiis creati: de quibus libro secundo in Numa sic scribit Dionysius: *Assumpta itaque Numa omnis diuini cultus institutione, atque conscripta, eam in octo diuisit partes, quot erant etiam sacrorum ordines, tradidit autem primam sacrorum constitutionem triginta curionibus, quas dixi hostias immolare publicas pro curiis.* His omnibus vnus praesidebat curio maximus dictus, cuius auctoritate (vt inquit Festus) ceteri curiones regebantur. Huius frequens mentio est apud Liuium. Hic curiatis comitiis semper creatus est

DE SODALIBVS. TITIIS. alias TITIENSIBVS

Sodales Titij (inquit M. Varro lib. IIII. de lingua Latina) *dicti sunt a Titiis auibus, quas in auguriis certis obseruare solent.* Tacitus vero libro primo: *Idẽ annus* (inquit) *nouas caerimonias accepit, addito sodalium Augustaliũ sacerdotio, vt quondã T. Tatius retinendis Sabinorũ sacris sodales Titios instituerat. Sorte ducti e primoribus ciuitatis vnus & viginti.*

De hoc

De hoc ſacerdotio mentionem facit Lucanus libro primo

Septemuirque epulis feſtus, Titiique ſodales

Hi ſacerdotes extra vrbem habitabant, & in tuguriis certa auguria ſeruabant, quoniam ad id deputati a pōtificibus erant. De eis praeterea nihil compertum habeo

Horum quoque vt aliorum multorum meminere antiquae inſcriptiones ita

P. CORNELIO

DOLABELLAE
COS
VII. VIRO. EPVLONVM
SODALI. TITIENSI
LEG. PRO. PR. DIVI. AVGVSTI
ET. TI. CAESARIS. AVGVSTI
CIVITATES. SVPERIORES
PROVINCIAE. ILLYRICI

Item

. . . .
M. F. CL. PRISCO
SACERDOTI. TITIALI
PR INTER. CIVIS. ET
PEREGRINOS. TR. PL
QVAESTORI. PROC
AVG. XX. HERED

Item

. . . .

PONTIFICI.MAXIM . . .
TRIBVNIC.POTESTAT . . .
IMP.XVII P . P
COS.VIII. DES.VIIII. CENSORI
CONSERVATORI.CAEREMONIARVM
PVBLICARVM.ET
RESTITVTORI.AEDIVM.SACRARVM
SODALES . TITI

FLAMINES . XV

Secundam (inquit libro ſecundo Dionyſius) *ſacrorum miniſteriorum curam Numa rex ijs tradidit, qui a geſtatione pileorũ & infularũ flamines vocati ſunt.* De quorũ inſtitutione parum inter veteres ſcriptores conuenit. Plutarchus enim in Numa ita ſcribit: *Iouis Martiſque ſacerdotibus a Romulo conſtitutis, tertium ipſe Romuli addidit, quẽ flaminẽ Quirinalem nominauit. Vocabant & ſacerdotes antea conſtitutos flamines, a pileis quibus ad tegenda capita vtebantur, quaſi pilamines quidam eſſent.* E contra Dionyſius, & Liuius flaminum omnium originẽ Numae tribuunt. Ita enim ſcribit Liuius: *Tum ſacerdotibus creãdis animum adiecit, quamquam ipſe plurima ſacra obibat, ea maxime quae nunc ad flaminem Dialem pertinent: ſed quia in ciuitate bellicoſa plures Romuli quam Numae reges ſimiles putabat fore, iturosque ipſos ad bella, ne ſacra regiae vicis desererentur, flaminem Ioui aſsiduũ ſacerdotem creauit, inſignique eum veſte & curuli regia ſella adornauit. Huic duos flamines adiecit, Marti vnum, alterum Quirino.* Erat autem flamen ſacerdotis nomen, qui alicui deo

peculiariter conſecratus, ei vni ſingillatim ſacra faciebat, a quo & nomen obtinebat, vt is qui Iouis ſacra curabat, vel Martis, aut Quirini; is flamē Dialis; Martialis, & Quirinalis vocabatur. Hinc Cicero ſecundo de legibus: *Diuisque aliis ſacerdotes, omnibus pōtifices, ſingulis flamines ſunto.* Nominis autem ratio tracta eſt a filo, quo caput cinctum habebant, quod his verbis docet M. Varro libro IIII. de lingua Latina: *Flamnies* (inquit) *quod in Latio capite velato erant ſemper, ac caput cinctum habebant filo, flamines dicti. Horum ſinguli cognomina habent ab eo deo cui ſacra faciunt: ſed partim ſunt aperta, partim obſcura. &c.* & Seruius ſuper Virgilium: *Flamines* (inquit) *in capite habebant pileum, quod quum per aeſtus ferre non poſſent, filo tantum capita religare coeperunt, nam nudis penitus capitibus incedere nefas erat, vnde a filo quo vtebantur flamines dicti quaſi filamines.* Plutarchus in Numa, eos a pileo pilamines primo, poſt flamines dictos putat; quod non placet: nam & pontifices, & alij ſacerdotes pileos gerebant, & flamines tamen non ſunt appellati. Appianus flaminem Dialem ſemper velo & galero feſtis profeſtiſque diebus vti ſolere ſcribit. Sunt qui eos a ſacris infulis flamines dictos putant, quas in capite geſtabant; quae ab antiquis flamae dicebantur, ſiue a flameo, quod genus eſt tegminis capitis, quod potius mulierum eſt quam virorum. Sex. Pompeius: *Flamen Dialis dictus quod filo aſsidue veletur, indeque appellatur flamen quaſi filamen.* Pileus autem ſiue galerus quo flamines vtebantur, apex vocabatur, cuius formam ex lapidibus marmoreis, vetuſtiſque nummis, ita aliquando deſcripſi. Nam quum apex faſtigiū ſit & ſummum aliquod alicui additum rei, flaminis pileus qui

ad modū galeae militaris factus erat, in summo fastigio virgulam fixam habebat, circa quam filum lanae albae religatum erat; a qua re (vt dixi) & ipsi flamines sunt vocati, & pileus ipse apex. Vnde Valerius libro primo cap. I. *At Sulpicio inter sacrificandum apex prolapsus, eidem sacerdotium abstulit.* Et Lucanus libro primo

Et tollens apicem generoso vertice flamen

Apice autem non nisi flaminibus vti permissum erat, vt nunc mitra episcopis. Seruius libro VIII. *Vocant apicem ab apendo quod est vincire, vnde aptus, & apiculum filum quo flamines velatum caput gerunt.* Sex. Pompeius: *Apex* (inquit) *qui est sacerdotū insigne, dictus est ab eo quod comprehendere vinculo, antiqui apere dicebant: vnde aptus is qui conuenienter alicui iunctus est.* Virgilius libro VIII

Hinc exultantes salios, nudosque lupercos
Lanigrosque apices.

Apex igitur omnium flaminum insigne cōmune erat. Quum autem tres a Numa principio tantum instituti fuissent, Dialis, Martialis, & Quirinalis; postea processu temporis XII. alij Romae additi sunt, & ad XV. numerum aucti. Sex. Pompeius: *Maximae dignationis flamen Dialis est inter XV. flamines. Et quum ceteri discrimina maiestatis suae habeant, minimi habetur Pomonalis: quod Pomona leuissimo fructui agrorum praesidet, id est pomis: etc.* Ceterū omnes flamines mox enumerabo. Post constitutos XII. flamines, orta est inter eos maiorum, minorumque; vel patriciorum, & plebeiorum distinctio. Tres enim primi a Numa instituti maiores, & patricij appellati sunt. XII. posteriores, minores & plebeij. Vnde Sex. Pompeius: *Maiores flamines appellabantur patricij generis, minores vero plebei.* Nam tres primi flamines semper ex patriciis cooptati sunt, vt docet Cicero

in oratione pro domo; in qua regem sacrorum, flamines, salios, interregē, & ex dimidia parte reliquos sacerdotes nō nisi ex patribus creari posse tradit. Ceterū quamquam xv. flamines essent, qui nomine conuenirent, collegae tamen non erant, neque eorum quoddam collegium vocabatur. Siquidem flamen vnius tātum dei sacerdos erat, habebatque sua quisque sacra, quae per se quisque procuraret, & ad alios nihil omnino attineret. Quod Cicero libro secundo de legibus satis indicat, quum legem eiusmodi ponit: *Diuisque aliis sacerdotes, omnibus pōtifices, singulis flamines sunto.* Flamines autem (de maioribus praesertim loquens) tametsi non essent pontifices, ita tamen erant adscripti in collegium pontificum, vt si quando de re aliqua apud pontifices ageretur, ipsi vna iudices sederēt eius rei, de qua ad collegium pontificum relatum esset. Quod potest ex oratione Ciceronis pro domo sua intelligi, quae quum habita sit apud pontifices, ad quorum collegium reiectum erat de domo a Clodio consecrata iudicium, in ea tamen oratione iudices sedisse regem sacrorum, & flamines ostendit. Creabātur autem flamines a populo comitiis curiatis, vt ex Laelio Felice docet Gellius cap. xxvii. libri xv. Flamines vero a populo comitiis curiatis creati inaugurabantur a pontifice maximo, cuius dicto omnes suberāt. Quod ex his Liuij testimoniis demōstrari potest. Liuius lib. xxvii. *Et flaminem Dialem inuitum inaugurari coegit P. Licinius pont. max. C. Valerium Flaccum.* Quod idē scribit Valerius Maximus libro vi. cap. ix. *C. Valerius Flaccus secundi belli Punici temporibus luxu perditam adolescentiam inchoauit. Ceterum a P. Licinio pontifice maximo flamen factus. &c.* & L. Florus in epitoma libri xix.

ſcribit: *L. Caecilius Metellus pontifex maximus A. Poſtumium conſulem, quoniam idem & flamen Martialis erat, quum ille ad bellum gerendum proficiſci vellet, in vrbe tenuit, nec paſſus eſt a ſacris recedere.* & idem Liuius libro XXXVII. de Q. Fabio Pictore, quem dicit eo anno quo creatus eſt praetor, inauguratum fuiſſe Flaminē Quirinalem, ita ſcribit. *Priuſquam in prouincias praetores irent, certamen inter P. Licinium pontificem maximum fuit, & Q. Fabium Pictorem flaminem Quirinalem, quale patrum memoria inter L. Metellum, & Poſtumium Albinum fuerat. Conſulē illum cū C. Lutatio collega in Siciliā ad claſsē proficiſcentem, ad ſacra retinuerat Metellus pontifex maximus. Praetorem hunc, ne in Sardiniam proficiſceretur, P. Licinius tenuit. Et in ſenatu & ad populum magnis contentionibus certatum eſt, & imperia inhibita vltro citroque, & pignora capta, & mulctae dictae, & tribuni appellati, & prouocatum ad populum eſt. Religio ad poſtremum vicit, & dicto audiens eſſe flamen pontifici iuſſus.* Quamobrem flamini Diali antiquitus nec magiſtratum petere, nec capere permiſſum erat. In cuius rei gratiam ei lictore, & regia ſella curuli vti permiſſum eſt. Inde Cornelium Merulam flaminem Dialem Conſulem in locum Cinnae vrbe pulſi ſuffectum, poenas dediſſe violati antiqui iuris quidam crediderunt: in magiſtratu enim paulo poſt occiſus eſt. Flaminium autem ſacerdotium ita perpetuum erat, vt tamen ob certas quaſdam cauſſas flamines etiam ſacerdotio priuari poſſent; dicebanturque flaminio abire, aliique ſubrogabantur. quod ſi nullis illarum cauſsis coacti fuiſſent ſacerdotium deponere, id dum viuebant retinere ſolebant. Vnde Valerius Maximus libro I. cap. I. *Conſimili ratione poſt P. Coelius, M. Cornelius Cethegus,*

& C. Claudius propter exta parum curioſe admota aris deorum immortalium, Variis temporibus, belliſque diuerſis flaminio abire iuſsi ſunt coactique etiam. At Sulpicio inter ſacrificandum apex e capite prolapſus, eidem ſacerdotium abſtulit. Aliae quoque erant cauſſae eius deponendi ſacerdotij, quas paulo poſt afferam. Quum autem pontificum maximorum auctoritatem, ſuper flamines, regem ſacrorum, & ceteros pontifices fuiſſe aperte ex Liuio oſtenderim, miror cur Sex. Pompeius ita ſcripſerit: *Ordo ſacerdotum aeſtimatur deorum * maximus quiſque. Maximus videtur rex, deinde Dialis, poſt hunc Martialis, quarto loco Quirinalis, quinto pontifex maximus. Itaque in conuiuiis ſolus rex ſupra omnes accubat: ſed Dialis ſupra Martialem, & ſupra Quirinalem Martialis, is ſupra pontificẽ maximũ: Rex, quia potentiſsimus; Dialis; quia vniuerſi mundi ſacerdos, qui appellatur Dium; Martialis, quod conditor ac Vrbis parens Mars; Quirinalis, ſocio Romani imperij adſcito Quirino; pontifex maximus, quod iudex atque arbiter rerum diuinarum humanarumque habetur.* & cet. Niſi hoc intelligatur, in religioſis quibuſdam epulis, & conuiuiis, quantum ad ſeſsionem attinet, antiqui ritus ergo id obſeruatum fuiſſe; ceterum poteſtate pont. max. omnes anteiiſſe. Flamines autem, quum populi ſuffragiis creati, a pontifice inaugurarentur, hoc eſt certis quibuſdam ac ſolemnibus captatis auguriis crearentur; captos duci a patribus, velut ab hoſtibus mos fuit. Hinc flamines capti dicebantur. Flaminum vxores flaminicae vocabantur, vt tradit Sex. Pompeius, quibus diuortium facere non licebat. Flaminum miniſtri flaminij dicebantur, & miniſtrae Flaminiae. Sex. Pompeius: *Flaminius Camillus puer ingenuus patrimus &*

matrimus, qui flamini Diali sacrificanti ministrabat. antiqui enim sacrorum ministros Camillos vocabant. Flaminia sacerdotula, quae flaminicae Diali praeministrabat, eaque patrima & matrima erat, id est patrem, matremque adhuc viuos habebat. Flaminius lictor, qui flamini Diali sacrorum caussa praesto est. Flaminia aedes, domus flaminis Dialis. Praeciae dicebantur, quia a flaminibus praemittebantur, vt denuntiarent opificibus, vt manus abstinerent ab opere, ne si vidisset sacerdos facientem opus, sacra pollueretur. Hi ab aliis praeclamitatores appellantur. Haec itaque sunt quae omnibus flaminibus communia erant, nunc singillatim de iis disputemus

DE. FLAMINE. DIALI

Atque primo a flamine Diali, qui maximae dignationis inter omnes erat, initium sumam. Hic, Dionysio & Liuio auctoribus, a Numa; vel vt Plutarchus tradit, a Romulo ipso Ioui institutus fuit. Nam ante flaminum munus, regum fuerat; qui pontificum regumque promiscue officia exercebat, vt de Priamo & Aenea apud Virgilium videri potest. Item apud eundem de rege Deli Anio, & sacerdote Apollinis

Rex Anius, rex idem hominum, Phoebique sacerdos

Dictus autẽ est Dialis ἀπὸ τοῦ Διός, hoc est a Ioue, qui Διὸς dicitur quasi Iouialis, a quo vita dari putabatur hominibus. Cui flamini caerimonias multas impositas fuisse liquet; quae ex Fabio Pictore, Massurio Sabino, M. Varrone, Plutarcho in problematibus, Gellio lib. x. cap xv. ceterisque libris qui de sacerdotibus publicis conscripti sunt, excerptae, sunt hae

I. Equo Dialem flaminem vehi religio erat. II. Classem procinctam extra pomeriũ, id est exercitum

armatum videre; idcirco rarenter flamen Dialis creatus cõſul eſt, quum bella conſulibus mãdabantur. III. Item iurare Dialem fas nunquam erat. IIII. Item annulo vti, niſi peruio caſſoque, fas non erat. v. Ignem e flaminia, ideſt flaminis Dialis domo, niſi ſacrũ efferri ius non erat. vi. Vinctũ ſi aedes eius introiiſſet, ſolui neceſſum erat, & vincula per impluuium in tegulas ſubduci, atque inde foras in viam demitti. vii. Nodum neque in apice, neque in cinctu, neque alia in parte vllum habebat. viii. Si quis ad verberandum duceretur, ſi ad pedes eius ſupplex accubuiſſet, eo die verberari piaculum erat. ix. Capillum Dialis, niſi qui liber homo erat, detondere non poterat. x. Capram & carnem incoctam, & ederã, & fabam, neque tangere Diali mos erat, neque nominare. xi. Propagines e vitibus altius praetentis nõ ſuccidebat. xii. Pedes lecti in quo cubabat, luto tenui circũlitos eſſe oportebat, & de eo lecto trinoctium continuum non decubabat, neque in eo lecto cubare alium fas erat: neque apud eius lecti fulcrum capſulam eſſe cũ ſtrue atque ferro oportebat. xiii. Vnguium Dialis & capilli ſegmina ſubter arborem felicẽ terra operiebatur. xiiii. Dialis quotidie feſtatus erat. xv. Ac ſine apice ſub diuo eſſe licitum non erat, ſub tecto vti libebat, & non pridem a pontificibus conſtitutum. xvi. Farinam fermento imbutam attingere ei fas non erat. xvii. Tunicam intimam niſi in locis tectis non exuebat, ne ſub caelo tanquam ſub oculis Iouis nudus eſſet. xviii. Super flaminem Dialem in conuiuio, niſi Rex ſacrificulus, haud quiſquã alius accũbebat: quae res Sex. Pompeij locum de ſeſsione ſacerdotum in ſolẽmnibus conuiuiis aperit. xix. Vxorẽ quũ amittebat, flaminio decedere mos

erat.xx. Flaminis matrimonium niſi morte dirimi nõ poterat.xxi. Locum in quo buſtum eſſet, nunquã ingrediebatur.xxii. Mortuum nũquam attingebat, funus tamen exequi religio non erat. xxiii. Vnus omnium flamen Dialis galero albo vtebatur, vt libro ſecundo rerum diuinarũ refert M. Varro, vel quod maximus eſſet, vel quod Ioui immolata hoſtia albato fieri oportuiſſet.xxiiii. Vngi ſub dio fas non erat Diali.xxv. Flamẽ Dialis antiquitus, nec magiſtratum petere, nec capere poterat, ne ſacris auocaretur, & multa contra religionem facere cogeretur.xxvi. Praeclamitatores habebat: qui ipſum praecedebant, clamantes vt homines ab operibus deſiſterent, quia ei opus faciẽtem videre religioſum erat. Maſſurius quoque Sabinus alia quaedam fuiſſe ſcripſit, quae remiſſa ſunt, gratiamque aliquot caerimoniarum Diali factã fuiſſe tradit. Flaminis Dialis apex ſiue pileus albogalerus dicebatur, quod fieret ex hoſtia alba Ioui caeſa, cui affigebatur apex virgula oleagina. Sex. Põpeius. Eaedem ferme caerimoniae ſunt, quas flaminicae ſacerdotiſſae Diales obſeruabant. In queis hae. Quod bene nato operiretur. Et quod virrica ſurculum de arbore felici haberet: & quod ſcalas deſcendere ei plus tribus gradibus religioſum eſſet. Atque etiam, quum iret ad Argeos, neque caput comere, neque capillum depectere ſolebat.

Flaminicae cuiuſdam mentio eſt in vetuſta inſcriptione ſic

Q.CACILIO.Q.F.AN
OPTATIANO
PRAEF.COH.I.AQVI
TANOR.EQVIT.
PONTIA.T.F.SABI
NA.MATER
FLAMINICA
L.D.D.D

Adiicit in fine huius capitis Gellius: *Verba praetoris ex edicto perpetuo de flamine Diali, & de ſacerdote Veſtae ſunt haec: Sacerdotem Veſtalem, & flaminem Dialem, in omni mea iuriſdictione iurare nõ cogam.* A Numa vſque ad Marij & Sullae tempora, perpetua & continuata ſerie flamines Diales ſemper fuerunt, vſque ad L. Cornelium Merulam, qui in ſeditione ciuili Cinnae & Octauij in magiſtratu occiſus fuit. Poſt quem, quum Caeſar qui poſtea dictator fuit, id ſacerdotium cõſequutus fuiſſet, nõ longe poſt a victore Sulla, & ſacerdotio, & vxoris dote mulctatus eſt: ita vt nullus deinceps flamen Dialis inauguratus fuit, vſque ad finem imperij Augusti Caeſaris. Sub quo anno plus minus centeſimo poſtquam id ſacerdotiũ vacauerat, flamẽ Dialis inauguratus eſt Ser. Cornelius Maluginenſis, poſt quem perpetuo ordine flamines Diales multi fuerunt vſque ad nouiſsima imperij tempora, quibus cũ reliquis ſacerdotiis veteris ſuperſtitionis ab imp. Theodoſio, id ſacerdotium omnino ſublatum eſt. Atque haec ſunt quae de flamine Diali apud veteres ſcriptores inueni

DE.FLAMINE. MARTIALI

Secundus a Numa inſtitutus flamen Martialis fuit, vt Dionyſius, & Liuius tradunt; vel a Romulo, vt Plutarchus; quod Romuli vrbis cõditoris Mars pater creditus ſit. Hic patricius, & maior flamen erat. De quo M. Varro libro quarto de lingua Latina : *Flamines ſinguli cognomina habent ab eo deo, cui ſacra faciunt: ſed partim ſunt aperta, partim obſcura: aperta, vt Martialis, Volcanalis. &c.* Idem refert libro ſexto

De flamine Martiali mentio extat in antiqua inſcriptione ſic

P . CORNELIVS . P . F . DOLABELLA COS
C.IVNIVS.C.F.SILANVS,FLAMEN . MARTIAL
E X . S . C
FACIVND . CVRAVERVNT . IDEM . QVE
PROBAVERVNT

Hi conſules, vt ex Faſtis liquet, ſub Auguſti imperio fuerunt. Ne autem quis hac inſcriptione in dubiũ verteret, quod de flaminibus maioribus dixi, ipſos ſemper ex patriciis lectos fuiſſe, animaduerſione dignũ, gentem Iuniam plebeiam quidem ante dictatorẽ Caeſarem fuiſſe, ideoque hoc ſacerdotio excluſam. Verũ poſt Caeſaris dictatoris tempora, a quo Iunia gens cũ pleriſque aliis in patricias allecta eſt, vt Trãquillus & Dio tradunt, tam hoc ſacerdotium, quam cetera quae plebeiis antea prohibita erant, obtinere potuit, vt ſub Auguſto hunc Iunium obtinuiſſe videmus

DE.FLAMINE.QVIRINALI

Et hic flamen maior,& patricius a Numa in Romuli honorem inſtitutus eſt,quod Romulus Quirinus appellatus parens & vrbis conditor fuiſſet. De hoc flamine frequens mentio eſt apud Liuium, Varronem,& Sex. Pompeium

DE FLAMINE VOLCANALI

Flamen Volcanalis Volcano conſecratus, & reliqui vndecim flamines minores omnes,& plebeij fuerunt, variis temporibus inſtituti. De flamine Volcanali ſic ſcribit Varro lib.IIII. de lingua Latina:*Flaminum cognomina aperta ſunt,Martialis,& Volcanalis*

DE FLAMINE CARMENTALI

Hic flamen Carmentae Euandri Arcadis matris,cuius templum prope Capitolium fuit,ſacra curabat; de quo Cicero in Bruto ita mentionem facit:*M. Popillius quum conſul eſſet, eodemque tēpore ſacrificium publicū cum laena faceret,quod erat flamen Carmentalis,plebis cōtra patres concitatione & ſeditione nuntiata, vt erat laena amictus,ita venit in concionem,ſeditionemque tum auctoritate tum oratione ſedauit*. Hos autem flamines plebeios fuiſſe teſtimonio eſt hic Laenas, qui ex plebe conſul lectus fuerat,quum flamen Carmentalis eſſet

DE FLAMINE FLORALI

De Florali flamine,qui a Flora dictus eſt, meminit Varro libro ſexto de linguaLatina.Hanc deā floribus praeeſſe veteres credebant. Quam meretricem fuiſſe

aiũt, quae quum magnas opes corporis quaeſtu quaeſiuiſſet, populum Romanum fecit heredem, certamque pecuniã reliquit, ex cuius annuo fenore ſuus natalis dies celebraretur editione ludorum, quos Floralia, ſiue ludos Florales appellabant. Quod quia ſenatui flagitioſum tractu temporis viſum eſt, ab ipſo nomine argumentum ſumi placuit, vt pudẽdae rei quaedam dignitas adderetur, deamque finxerunt eſſe, quae floribus praeſit, eamque oportere placari, vt fruges cũ arboribus aut vitibus bene proſpereque floreſcerent; itaque Floram nuncupaſſe, & ludos ei dedicatos appellauiſſe Floralia. De quib. in antiquo nummo ſic mentio eſt C. MEMMIVS. FLORALIA. PRIMVS. FECIT. Celebrabantur autem hi ludi omni cum laſciuia, conuenientes memoriae meretricis, in quibus praeter verborum licentiam nudabantur, flagitante populo, meretrices, quae mimarum functae officio, in conſpectu multitudinis ad ſatietatem vſque impudicis motibus detinebantur. De hac dea, & eius ludis multa ſcribit Ouidius libro quarto Faſtorum

DE FLAMINE PALATVALI

Palatualis, vt Varro libro ſexto de lingua Latina, ſiue Palatilis, vt Sex. Pompeius ſcribunt, flamen conſtitutus fuit ad ſacrificandum ei deae, in cuius tutela Palatium erat, quam M. Varro Palatuam vocat: de quo nihil praeterea memoria dignum inueni

DE FLAMINE FALACRO

Flamen Falacer, vt libro quarto de lingua Latina ſcribit Varro, a diuo patre Falacre dictus eſt. Quis autem is deus fuerit, nondum inueni

DE FLAMINE FVRINALI

Flaminum *aliquot cognomina obſcura ſunt* (inquit Varro libro quarto de lingua Latina) *Vt Dialis, & Furinalis. Quū Dialis a Ioue ſit, qui Diouis eſt: Furinalis a Furina, cuius etiam in Faſtis Furinales feriae ſunt.* De eodem mentionem facit libro ſexto de lingua Latina. Forte haec dea eſt, cuius vetus haec inſcriptio meminit

I. O. M. H. AVG
SACR
GENIO.FORINARVM
ET.CVLTORIBVS.HVIVS
LOCI.TERENTIA.NICE
CVM.TERENTIO.DAMA
RIONE.FILIO.SACERDOTE

De flamine Volturnali

Flaminis Volturnalis ſolus quod ſciam meminit M. Varro libro VI. de lingua Latina ſic: *Eundem Pompilium Numā ait feciſſe flamines, qui cum omnes ſint a ſingulis deis cognominati, in quibuſdam apparent etyma, Vt cur ſit Martialis, Quirinalis. Sunt in quibus flaminum cognominibus latent origines, Vt qui ſunt in Verſibus plerique, Volturnalis, Palatualis, Furinalis, Floralis, Falacer, Pomonalis; obſcura eſt eorum origo. Volturnus, Palatua, Furina, Flora, Falacer, Pomona pomorum patrona*

De flamine Virbiali

Flaminem Virbialem deo Virbio, ideſt Hippolyto conſecratum, nullus quod ſciam antiquus ſcriptor

commemorat. Eius ego mentionem extare vidi Romae in antiqua inſcriptione,quam ad me miſit Antoninus Auguſtinus epiſcopus Allifanus

PRAF. IVVEN
EQVO. PVBLICO
ADIECTO.IN.V.DECVR
ORNATO. MILITIAE
PRAEF.COH.AFRICAE
FLAMINI. VIRBIALI
AVGVRI. AEDILI
AVGVSTALI. Q. Q. IVVENVM

Deus autem Virbius idem qui Hippolytus eſt,Theſei & Hippolytae Amazonis filius, qui quum a Phaedra nouerca per calumniam apud patrē delatus eſſet, quod ipſi ſtuprum inferre voluiſſet, patris iram veritus curru conſcenſo fugam arripuit: quumque iuxta maris littus perueniſſet, incuſſo a Neptuno pauore, equi conſternati implicatum habenis Hippolytum dilacerarunt. Cuius vicem miſerata Diana ad vitam eum reuocauit, & in Aricino nemore collocatū, pro Hippolyto Virbium appellauit,quaſi bis virum. Vide haec latius apud Ouidium ſecundo metamorphoſeos

De flaminibus Laurentiali, Lauinali, & Luculari

Neque etiam horum trium flaminum vllam mentionem apud veteres auctores extare vnquam vidi. Eos autem ex antiquo hoc epigrammate concinnaui

P. AELIO

P. AELIO. P. F. PAPIR
MARCELLO. CENT
FRVM. SVB. PRINCIPE
PEREGRINOR. HASTATO
ET. PRINCIPI. ET. PRIMIPILO
LEG. VII. GEM. PIAE. FEL. ADLEC
TO. AD. MVNERA. PRAEFF
LEGG. VII. CLAVD. ET. PRIMAE
ADIVTRICIS. V. F. FLAMINI
LVCVLARI. LAVRENT. LAVINAL
PATRONO. ET. DECVRIONI
COLONIAE. APVLESIVM. PATRONO
CIVITATIS. FORO. FLAM. FVLGINIAE
ITEM. QVE. IGVVINORVM
SPLENDIDISSIMVS. ORDO
FORO. FLAM
CVIVS. DEDICAT. DECVRIONIBVS
ET. LIBERIS. EORVM. PANEM
ET. VINVM. SS. XXX. N. ITEM
MVNICIPIBVS. SS. IIII. N. DEDIT

Ex his Laurentialem Accae Laurentiae Romuli nutrici creatum fuisse crediderim; reliquorum vero obscura cognomina sunt

De flamine Pomonali

Flaminis Pomonalis quem inter xv. minimi habitũ fuisse tradit Sex. Pompeius, Varro libro sexto de lingua Latina meminit, eumque a Pomona pomorũ dea denominatum fuisse tradit. Et Sex. Pompeius: *Maximae* (inquit) *dignationis flamen Dialis est inter quindecim flamines: & quum ceteri discrimina maiestatis suae habeãt, minimi habetur Pomonalis, quod Pomona leuißimo fructui*

agrorum praesidet, id est pomis. Haec autem sunt quae de xv. flaminibus inuenire potui. Quorum vxores omnes flaminicae dicebantur. Ceterum quo ab antiquitatum studiosis gratiam aliquam ineam, & alterius generis flaminum aliquot inscriptiones suggeram, qui certe municipales flamines fuerunt

Firmi in Piceno

T . APPAEO . T . F . VEL
ALFINIO.SECVNDO
PROC.AVGVST. XX. HERED
PROC.ALPI.ATRECTIANAR
PRAEF.VEHICVL.SVB.PRAEF
CLASS.PRAET. RAVENN.PR
ALAE.I.AVG.THRAC.TRIB.COH
I.AELIAE . BRITTON . PRAEF
COH.IIII. GALLOR.PATRON
COLON. FLAMINI . DIVOR
OMNIVM.AVGVRI
II . VIR . QVINQ . BIS
OB.MERITA.EIVS

ibidem

L . VOLCATIO . Q . F .
VEL.PRIMO
II . VIR . II . QVINQ
FLAM . DIVOR . O M N
P. C. EX. TESTAMENTO
EIVS. POSITA
Q . LICINIO . CRISPINO
C. HERENNIO. MAXIMO
II . VIR

ibidem

L . VOLCATIO. Q . F
VEL . PRIMO
PRAEF . COH . I . NORICOR
IN . PANN . PRAEF . RIPAE
DANVVI . ET . CIVITATIVM
DVARVM.BOLOR.ET.AZALIOR
TRIB.MILIT.LEG.V
MACEDONICAE.IN
MOESIA . PRAEF . ALAE . I
PANNONIOR . IN . AFRICA
II.VIRO. QVINQ
FLAMINI . DIVOR
OMNIVM.P.C
EX. TESTAMENTO . EIVS
POSITA
M . ACCIO . SENECA.
. . . MANLIO . PLANTA
II.VIR. QVINQ

De reliquis imperatorum inter diuos relatorum flaminibus; & primo de flamine diui Iuli

Post reip. casum quum Romanos imperatores & Augustas eorum vxores, vel filios, consecrandi mos irrepsisset, plures quoque eorũdem flamines sunt facti. Mortuo enim & inter diuos relato imperatori flamen, & sodales, qui ab eo nomen acciperent, addebãtur, templũque in quo ipsi hymnos in eius honorem compositos canerent, extruebatur. Nam Iulio Caesari, a quo hic mos originem habuit, etiam adhuc

viuenti haec decreta fuiſſe tradit his verbis Tranquillus: *Non enim honores modo nimios recepit, vt continuum conſulatum, perpetuam dictaturam, praefecturamque morũ, inſuper praenomen imperatoris, cognomen patris patriae, ſtatuam inter reges, ſuggeſtum in orcheſtra; ſed & ampliora humano faſtigio ſibi decerni paſſus eſt, ſedem aureã in curia, & pro tribunali tenſam, & ferculum circenſi pompa, templa, aras, ſimulachra iuxta deos, puluinar, flaminem, lupercos, appellationem mẽſis e ſuo nomine. &c.* Poſt mortem quoque ei conſecrato eadem omnia remanſerunt: quod his verbis indicat idem Tranquillus: *Laudationis loco cos. Antonius per praeconem pronuntiauit S.C. quo omnia ei diuina ſimul atque humana decreuerat, item iuſiurandum, quo ſe cuncti pro ſalute vnius aſtrinxerant.* Qua ratione vero imperatores conſecrari apud veteres ſolerent, quum poſt mortem inter diuos referrentur, accurate expoſui in commentariis libri ſecundi Faſtorum, vbi Seueri Auguſti obitum deſcripſi.

De flamine diui Iuli mentio extat in antiquo hoc epigrammate

M . PVBLICIO
M . F . SAB. SEXTIO
CALPVRNIANO
EQVO . PVBLICO
FLAM . DIVI . IVLI
PRAEF . AEDIL. POT
QVAESTOR . AERAR
SACERD.IVVEN.BRIX
COLLEGIA
CENTON.ET.FABROR

Item

L . ACVTIO
L . F.
FAB . PRIMO
EQVO . PVB
II . VIR . I . D
AEDIL. Q. ALIM
FLAM. DIVI.IVLI

De flamine diui Augusti

Augustum post mortem a Tiberio Caesare consecratum fuisse praeter Tranquillum docet etiam libro primo Tacitus ita: *Idem annus nouas caerimonias accepit, addito sodalium Augustalium sacerdotio. Sorte ducti e primoribus ciuitatis vnus & viginti, Tiberius, Drususque, Claudius, & Germanicus adiiciuntur*

De flamine diui Augusti mentio est in hisce vetustis inscriptionibus

NERONI . CAESARI
GERMANICI . F
TI.AVGVSTI . N. DIVI . AVG
PRON. FLAMINI . AVGVSTALI
S O D A L I . A V G V S T A L I

Item

C. VALERIO . C . F . P A P
M A R I A N O
H O N O R E S . O M N E S
A D E P T O . T R I D E N T
FLAMINI . ROM . ET . AVG
PRAEF . QVINQ . AVGVR
ADLECTO.AN.NON . LEG . III
ITALIC . SODALI . SACROR
TVSCVLANOR . I V D I C I
SELECTO . DECVR . T R I D
DECVRIONI . B R I X I A E
CVRATORI . R E I P . MANT
EQVO. PVBL . PRAEF . FABR
PATRONO. COLON
PVBLICE

Item

M. ARTORIVS.M.F. PAL . PRISCVS . VICASIVS.
SABIDIANVS.TRIB.COH. XV. VOLVNT. C. R.TR.LEG
VII. CLAVD. PIAE. FID.PRAEF. ALAE. I. PANN
P R A E F
MONTIS. BERENICIDIS. FLAM. DIVI.AVG
PATR . C O L
. . . RATEG.THEAD.EX.VOTO.D.D

De ſacerdote diuae Auguſtae

Auguſtarum vero conſecratarum, non flamines, ſed ſacerdotes vocabantur, quae illis praecipue ſacra faciebāt. Liuiam autem Druſillam, quae & Iulia Auguſta, Auguſtj Caeſaris vxorem poſt obitum, primam omnium Auguſtarum ſub Diuae Auguſtae vocabulo à Claudio imperatore conſecratam. tradit Tranquillus in Claudio cap. XI. *Auiae* (inquit) *Liuiae diuinos honores, & circenſi pompa currum elephantorum, Auguſteo ſimilem, decernendum curauit*

Eius mentio eſt in hac vetuſta baſi ita

DENTRIAE. L. F. POLLAE
SACERDOTI. DIVAE
AVGVSTAE
POST. MORTEM
D. D

De flamine diui Claudij

Ti. Claudium Caeſarem poſt obitum a Nerone imperij herede conſecratum fuiſſe tradunt Tacitus libro XII. Tranquillus cap. XLV. & Eutropius libro ſeptimo

De cuius flamine mentio est in hac vetusta inscriptione

Q.PETRONIVS.C . F . PVB. MODESTVS
P . P . BIS
LEG.XII. FVLM. ET. LEG. I . ADIVTRIC
TRIB.MIL.COH. V . VIG
TR.COH.XII.VRB.TR.COH. V . PR. PR.
DIVI.NERVAE.ET.IMP.CAES
NERVAE.TRAIANI.AVG.GERM.PROVINC
HISPANIAE.CITER.ASTVRIAE.ET
GALLAECIARVM.FLAMEN.DIVI.CLAVDI
DEDIT.IDEMQVE.DEDICAVIT

De flamine vero diui Vespasiani mentio est in antiquo hoc epigrammate ita

M.BAEBIO.M.F. Q. N. ARN. SVETRIO
MARCELLO.EQVO.PVBLICO
AED.Q.IIII.VIR. I.D . IIII . QVINQ. II
PATRONO.MVNIC.FLAMINI.DIVI
VESPASIANI
M.BAEBIVS. SVETRIVS . MARCELLVS.ET
SVETRIA . RVFA . OPTVMO.HVIC.DECV
RIONES . FVNVS . PVBLICVM.STATVAM
EQVESTREM. CLYPEVM. ARGENTEVM
LOCVM. SEPVLTVRAE . DECREVERVNT
VRBANI.STATVAM.PEDESTREM

item

L. APPAEO. L. F
P V P
PVDENTI. P. P
TRIB. COH. X I I
VRB. ET. X. PRAET
FLAMINI. FLAV
PATRONO

De sodalibus autem Flauialibus

IMP. CAESARI
DIVI. F. T. VESPAS
I A N O. AVGVSTO
PONTIF. MAX. TRIB
POT. IMP. X. P. P
CENSORI. CONSER
VATORI. AEDIVM
PVBLICARVM. ET
RESTITVTORI. AEDIVM
SACRARVM
SODALES. FLAVII
P. MARTIVS. VERVS

De sacerdote diuae Domitillae

Diuae Domitillae sororis Titi & Domitiani Imperatorum, Vespasiani Augusti filiae, a Domitiano imperatore consecratae, cuius meminit Statius libro Siluarum primo, hanc marmoream inscriptionē vidi

C.ASCONIO . C.F
FAB.SARDO
IIII . VIR. I . D
PRAEF . FABR
FRATRI
CVSINIAE . M.F.
SARDI . MATRI
ET . SIBI
ASCONIA . C. F
A V G V R I N A
SACERDOS
DIVAE.DOMITILLAE

De flamine Traianali

De flamine, & ſodalibus diui Traiani, quem conſecratum ab Hadriano fuiſſe omnes tradunt, has vidi veteres inſcriptiones

P.CLODIO . P . F
FAB . SVRAE
Q. FLAMINI . DIVI
TRAIANI . P O N T I F
II.VIR.QVINQ.TRIB. LEG
II.ADIVTRIC. PIAE. FID
CVRAT.REIP. BERGOMEN
DAT.AB.IMP . TRAIANO
CVRAT . REIP . COMENS
DAT.AB.IMP . HADRIANO
COLLEGIA
FABROR.ET. CENT

Item

SEX . TITIO
SEX . F . PVP
MONTANO
CAESIO . SABINO
EQVO . PVBLICO
AED . PONTIFICI
FLAMINI . TRAIANAL
PATRONO . MVNIC
PLEBS . VRBAN
H. R. I. R. I

item

IOVI.CONSERVATORI.ET.IVNONI . SANCTAE
SACRVM
C.PLAETORIVS.C.F.STEL.PHOEBVS . VI . VIR.
AVGVSTAL
SODAL. TRAIANAL. ET. HADRIANAL . IIII. VIR
QVINQVEN
PATR.IVVEN.TREBVL.MVTVST.VOT. SOL. LIB
MER

Sacerdotum diuarum Plotinae, Marcianae, & Faustinae meminerunt hae vetustae inscriptiones

AEMILIAE
C . F
SACERD. DIVAE
PLOTINAE
COLLEG. CENT
TITVLO. VSA

D . M
CETRAMIAE
P . F . SEVERINAE
SACERDOTI
DIVAE. MARCIANAE
T.BAEBIVS.GEMELLI
NVS . . . . AVGVST
CONIVGI . SANCTISS.

item

SAENIAE . CN . FIL
BALBILLAE
SACERDOTI . DIVAE
FAVSTINAE . DECVRI
ONES.AERE . COLLA
TO.OB.MERITA. EIVS

De flamine Hadrianali

Hadrianum imperatorem vita functum, ab Antonino Augusto Pio consecratum fuisse his verbis docet Aelius Spartianus: *Hadrianus rogante Antonino diuus a senatu appellatus est, qui templum ei pro sepulchro apud Puteolos constituit, & quinquennale certamen, & flamen, & sodales, & multa alia, quae ad honorem quasi numinis pertinerent. Vnde multi Antoninum Pium dictum putant*

De flamine Hadrianali meminit vetus hoc elogium ita

L.FABIO.M.F. GAL . CILONI
SEPTIMINO.COS.PRAEF . VRB
LEGG.AVGG.PR.PR . PANNON
SVPERDVCI.VEXILL. LEG. PRO
PR.PROVINCIAR.MOESIAE.SVPER
PONTI.ET.BITHYNIAE
COMITI.AVG.LEG.AVGG . PRO
PR.PROV. GALATIAE . PRAEF
AER.MILITARIS.PROV.
COS.ITEM.Q.LEG.PROV. NARBONENS
LEG. LEG . XVI. FL . F.SAMOSATE
SODAL. HADRIANAL
PR. VRB. TRIB. PLEB. Q. PROV
CRETAE.TRIB . LEG . XI . CL
X.VIR . STLITIB.IVDICANDIS
MEDIOLANENSIS
PATRONO

Plerosque ex sequentibus imperatoribus inter diuos relatos fuisse docent Dio, Herodianus, Aelius Spartianus, Iulius Capitolinus, Eutropius, & alij imperatorum vitarum scriptores, inter quos Marcum, L. Verum, Commodum, Pertinacem, & Seuerum fuisse ex iisdem constat, egoque paulo post ostendam, & antiqua haec profitetur inscriptio, quae eorundem sodalium meminit

C . CAERELLIO . FVFIDIO
ANNIO . RAVO . C . F . OVF
POLLITIANO . SODALI
MARCIANO . AVRELIANO
COMMODIANO . HELVIANO
SEVERIANO. III. VIR . MONET
A.A.A F.F. TRIB. LATICLAVIO
LEG.III. CYR. VI.VIR.EQVIT.ROM.
TVRMAE.PRIMAE.QVAESTOR
CANDIDATO
IMP . CAESARIS . M.AVRELI
ANTONINI . PII.FELICIS.AVG
TRIB.PL.CANDID.PR.HASTAR.C.V
FVFIDII.AMYCVS.ET
CHRESTINA . NVTRITORES

Ceterum si quis desiderio tenetur intelligere quo ritu,& quibus caerimoniis veteres Romani imperatores inter diuos referebantur, is commẽtarios nostros in secundum fastorum librum petere poterit, ex quo omnia accurate & vt existimo diligenter descripta, facile cognoscere poterit. Ego vero hoc loco omnes imperatores,&Augustas,qui apud veteres inter diuos relati sunt,adiiciã,vt quot flamines fuerint omnes demum intelligere possint:quot enim diui imperatores vsque ad Constantinum,tot etiam flamines fuisse existimandum est

IMPERATORES. CAESARES.ET. AVGVSTAE
QVI.INTER.DIVOS.EX.S.C.RELATI.SVNT

DIVOS . IVLIVS
ab Augusto Caesare.Nummi aerei. Lapides. Trãquillus capite XXCVIII.Dio libro XLVI

Diuus Augustus Pater

a Ti. Caesare Augusto. Nummi aerei. Lap. Tacitus. lib. 1. Tranq. cap. C. Dio li. LVI. Eutrop. lib. VII. Victor

Diua Augusta

a Claudio Imp. Nummus aereus. Tranquillus in Claudio cap. XI

Diua Drusilla

a Caio Caligula Imp. fratre. Trãq. in Caio cap. XXIIII

Diuus Claudius

a Nerone Imp. Nummus argenteus. Tacitus lib. XII Tranquill. cap. XLV. Eutropius libro VII

Diua Claudia Poppaea

a Nerone Imp. patre. Tacitus libro XVI. & Tranquill.

Diuus Augustus Vespasianus

a Tito filio. Nummi. Lapides. Tranquillus cap. XXIII. Statius lib. Siluarum I. Eutropius libro VII

Diuus Titus Augustus

a Domitiano fratre. Num. Lap. Tranquill. in Tito, & Domit. cap. II. Statius lib. Siluarum 1. Eutrop. li. VII

Diua Domitilla

a fratre Domitiano. Statius lib. Siluarum I. Lapides

Diua Iulia Diui Titi Filia

a patruo Domitiano Imp. Nummi argentei, & aurei. Statius libro Siluarum I

Diuus Caesar Imp. Domitiani Aug. F

alias

Diuus Caesar Domitianus

a patre Domitiano Imp. Nummi argenteus, & aureus

Diuus Nerua

a Traiano Imp. Nummus arg. Lapides. Eutrop. lib. VII

Diua Augusta Marciana

Traiani Imp. soror, a Traiano. Nummus arg. Lapides

Diuus Traianus Parthicus

ab Hadriano Imp. Nummus argent. Lapides. Eutropius lib. VIII

Diua Plotina

Traiani Imp. vxor, ab Hadriano. Nummi arg. Lapides. Dio, & Spart. in Hadriano. Sex. Aurelius Victor

Diuus Antinous

ab Hadriano, Spartianus in Hadriano

Diua Sabina

Hadriani vxor, ab Hadriano. Nummi, & Lapides. Spartianus in Hadriano

Diuus Hadrianus Augustus

a Pio Imp. Nummi arg. & Lapides. Spartianus, Capitolinus in Pio. Eutropius lib. VIII

Diua Augusta Faustina

Pij Imp. vxor, a Pio. Nummi argenteus, & aereus. Lapides. Capitolinus in Pio

Diuus Antoninus Pius

a Marco Imp. Nummi arg. & aer. Lapides. Capitolinus in Pio. Victor, & Eutropius lib. VIII

Diuus Verus Parthicus

a Marco Imp. Nummi aerei. Capitolinus in Marco. Eutropius libro VIII

Diua

Diua Faustina Pia

a marito Marco Imperatore. Nummi argentei, & aerei. Capitolinus in Marco

Diuus M. Antoninus Pius

Germanicus Sarmaticus

a Commodo Imperatore. Nummi, & Lapides. Capitolinus. Eutropius libro VIII

Diuus Commodus

a Seuero Imperatore. Nummi, & Lapides. Lampridius, & in Seuero Spartianus

Diuus Pertinax Pius Pater

a Seuero Imperatore. Nummi aerei. Dio, Iulius Capitolinus, & Sex. Victor

Diuus Septimius Seuerus Pius

a Caracallo, & Geta impp. filiis. Nummi, & Lapides. Herodianus lib. IIII. Spartianus, Eutropius lib. VIII

Diuus Geta

a Caracallo Imp. fratre. Spartianus

Diuus Antoninus

a Macrino Imperatore. Spartianus

Diua Iulia Augusta

Seueri Imperatoris vxor, ab Alagabalo. Nummus aereus. Ex Herodiano

Diua Iulia Maesa

Auia Imp. Alexandri, ab ipso consecrata. Herod. li. VI

Diuus Alexander

a S.P.Q.R. Lampridius

Diua Julia Mammaea

Alexandri Imp. mater. a S.P.Q.R. Lampr. in Alexādro

Diua Paullina

Vxor Maximini, ab ipſo. Nummus aereus

Diuus Gordianus Africanus

Diuus Gordianus Africanus

a S.P.Q.R. Herodian. lib. VIII. Iulius Capitolinus

Diuus Gordianus Auguſtus

a Philippo Imp. Iulius Capitolin. Eutropius lib. IX

Diuus Philippus Senior

Diuus Philippus Iunior

Diuus Decius

a S.P.Q.R. Eutropius libro IX

Diuus Valerianus

a Gallieno filio Imp. Trebellius Pollio in Gallieno

Diua Mariniana

a Gallieno. Nummi argenteus, & aereus.

Diuus Caeſar Valerianus

a Gallieno patre. Nummus argenteus. ex Pollione

Diuus Claudius

ab Aureliano Imp. Numm. aereus. Trebellius Pollio. Eutrop. IX. Victor

Diuus Aurelianus

a Tacito Imp. Fl. Vopiſcus. Eutropius libro IX.

Diuus Carus

a filiis Carino & Numeriano Impp

Diuus Numerianus

a Diocletiano Imp. Lapis antiquus

Diuus Nigrinianus

Nummus aereus

Diuus Constantius Pius Princeps

a Constantino Imp. filio. Nummus aereus & Lapides, Eutropius libro x

Diuus Maximianus Sen. Fort. Imp

a Maxentio Imp. filio. Nummus aereus

Diuus Romulus.

a patre Maxentio Imp. Nummus aereus

Diuus Maximianus

a Licinio Aug. Nummus aereus

Diuus Diocletianus

a Constantino & Licinio Impp. Eutropius lib. ix

Diua Helena

a filio Constantino Imperatore

Diuus Aug. Pius Constantinus Max

a filiis Constantino, Constantio, & Constante Aug. Num. aereus. Eutrop. lib. x. Codex Theodosianus

Diuus Constantinus Iun

a fratribus Constantio & Constante Augustis. Codex Theodosianus

Diuus Constans

a fratre Constantio. Eutr. lib. x. Symm. lib. i. Ep. xxxix

Diuus Constantius

a Iuliano Imperat. Eutropius libro x. Symmachus ibidem. Codex Theodosianus

Diuus Iulianus

a Iouiano Aug. Eutropius lib. x. Symmachus ibidem. Codex Theodoſianus

Diuus Iouianus

a Valentiniano, & Valente Imp. Eutropius libro x. Codex Theodoſianus

Diuus Valentinianus Magnus

a Gratiano filio, & Valente fratre Imp. Marcellinus Comes

Diuus Valens

a Gratiano, & Valentiniano Iuniore Impp. Codex Theodoſianus

Diuus Gratianus

à Theodoſio, & Valentiniano Iuniore Impp. Codex Theodoſianus. Symmach. lib. I. Epiſt. xxxIII. & xxxIx.

Diuus Valentinianus Iun

a Theodoſio Imp. Codex Theodoſianus

Diuus Theodoſius

a filiis Arcadio Honorio Imp. Cod. Theodoſianus

Diuus Arcadius

a filio Theodoſio Iuniore Aug. Cod. Theodoſianus

Diuus Honorius

a Valentiniano III. Aug. Codex Theodoſianus

Diuus Theodoſius Iunior

a Valētiniano III. Imperatore. ex Codice Iuſtiniani

Diuus Placidius Valentinianus

Ex Codice Iuſtiniani

De Virginibus Veſtalibus

Virginum Veſtalium inſtitutionem Dionyſius libro ſecundo, Liuius libro primo, & in Romuli & Numae vitis Plutarchus, Numae Pompilio, quemadmodum pleraque alia ſacra tribuunt. Alij vero (vt tradit Plutarchus) inter quos Virgilius eſt, vetuſtius id inſtitutum putant; ipſum enim Ilio, & Troianis manaſſe ſcribunt, poſteaquam Palladio potiti ſunt. Eaſque ex Troianis ad Lauinios primum, deinde Albanos, poſtremo ad Romanos commigraſſe. Virgilius II. Aeneidos

Sic ait, & manibus vittas, Veſtamque potentem
Aeternumque adytis effert penetralibus ignem

Veſtae enim ignis perpetuus dicatus erat, a ſacris virginibus cuſtoditus. Eam autem terrã eſſe quidam credunt, alij vero Veſtam nihil aliud quàm purum ignem eſſe arbitrantur. Alij porro eandem, quae & Opis, & Cybeles omnium deorum mater dicitur, eſſe opinati ſunt. Cuius ſacra, vigilem ſcilicet ignem, cum virginibus, penatibus, & Palladio Aeneas ex Troia in Latium tulit, & cõdito Lauinio Veſtae aedem ſacrauit; in qua etiam haec ſacra cõdidit. Poſtea Aſcanius condita Alba longa templum Veſtae aedificauit in montis Albani parte, cui ſuberat lucus, in quo Ilia ſiue Rhea Siluia Romuli mater compreſſa eſt. Veſtae enim miniſtrae perpetuam virginitatem ſeruabãt. Nam mos antiquus Latinis fuit generoſas, & caſtas virgines legere in Veſtae miniſterium, quod idem obſeruaſſe Romulum quidam tradunt, qui caſtiſsimas ſacrorũ caerimonias,

vt auctor eſt M. Varro, inſtituit: temploque Veſtae excitato, Veſtales virgines legit. Quamquã alij (vt dixi) non Romulum, ſed Numam Pompilium eiuſmodi inſtituti auctorem ferant. Ego porro exiſtimo Veſtalium ſacra antiquiſsima quidem, & longe ante ipſum Romulum fuiſſe. nam Ilia, ſiue Rhea, virgo Veſtalis fuit, ipſorum ſcriptorum teſtimonio. Numã vero ipſum templum Veſtae condidiſſe, (quum id ſacerdotiũ a Romulo neglectum fuiſſet, domeſticae calamitatis recordatione) praeſcriptum virginum numerum ordinaſſe, rationem & tempus quibus capi deberent addidiſſe, honorem, delinquẽtium poenam, & poſtremo omnes Veſtalium caerimonias ſtatuiſſe, quibus apud Romanos eas teneri mos fuit; quae ante Numam nequaquam ita accurate obſeruata fuiſſe crediderim. Nã is Veſtae templum circulari effigie in foro inter Palatium & Capitolium ex antiquorum Latinorum & Albanorum ritu aedificauit, & Veſtae ſacra, ignemque perpetuum, certis quibuſdam virginibus a ſe lectis tradidit cuſtodienda. Ignis porro perpetui ſacris Veſtae virginibus cuſtodiam ideo veteres commiſiſſe traditur, vt puram & incorruptam ignis ſubſtantiam, inuiolatis item integriſque corporibus commendarẽt, ſiue quod ſterile & infecundum eſſet, ſcitae virginitati adiungerent. Ideo autem in Veſtae templo perpetuum ignem ſeruari voluerũt, quod veteres nihil aliud Veſtam eſſe exiſtimauerint, quam purum ignem, vel quod Veſta eadem eſſet quae & tellus, quae medium orbis locum obtinens, igneos globos ex ſe ipſa emittat. Itaque nihil aliud a ſacris virginibus, quam inextinguibilem illum ignem cuſtodiri quidam putant. Nonnulli vero praeter hunc alia quaedam arcana in

Vestae templo seruari tradidere, pótificibus ipsis, virginibusque Vestalibus etiã incognita, quod ea videre aut audire fas nõ sit. Quidã duo dolia haud magna, alterũ apertũ, alterũ clusũ in Vestae templo fuisse scribũt, in quibus quid repositũ fuerit, incertũ. Alij Palladium in eo templo custodiri etiam existimauerunt. Quoties autem ignis ille perpetuus quouis casu extinguebatur, maximorum malorum imminentium praesagium erat, idque super omnia grauia Romani timebant, interitum vrbis quamprimum adfuturum existimantes, vt Romae, quum Mithradatici, tum ciuilis belli tẽporibus, quibus ignis in aede Vestae extinctus fuit. Ignem autem amissum nequaquam decebat ex altero igne sumere, sed maximis precibus numen Vestae placantes, multis sacrificiis nouum ex Solis radiis eliciebant, pura & immaculata flamma, ex lagena aqua plena Solis splendori opposita, accensa. Primus autem Numa quattuor Vestales virgines legit omnes nobilissimas & patricias, Geganiam, Bereniam, Canuleiam, & Tarpeiam. Quibus postea aucta ciuitate, propter multitudinem sacrorum quae perficiebant, duas alias addidit Ser. Tullius rex, sexque virgines Vestales factae sunt, qui numerus semper postea in posterum mansit donec id sacerdotium fuit. Quarum praefecta virgo Vestalis maxima appellabatur, quemadmodum ex his inscriptionibus liquet

CLOELIAE. CLAVDIANAE
.V . V . MAXIMAE
A . DIIS . ELECTAE . MERITO
QVAM. SIBI. TALEM. ANTISTITEM
NVMEN . VESTAE. RESERVARE. VOLVIT
COELIA . NERVIANA . SOROR
CVM.PIERIO. CONIVGE. AC.LIBERIS
SVIS.ORANTES. VT. PER. TOT . SAECVLA
FACERE . DII . PERMITTANT

item

FL . MANILIAE . V . V . MAX
CVIVS.EGREGIAM. SANCTIMO
NIAM . E T . VENERABILEM
M O R V M . DISCIPLINAM
IN.DEOS.QVOQVE.PERVIGILEM
ADMINISTRATIONEM
SENATVS . LAVDANDO
COMPROBAVIT
AEMILIVS . FRATER . E T
RVFINVS . FRATER . ET
FLAVII . SILVANVS . E T
EIRENEVS.SORORIS. FILII
A.MILITIIS . OB. EXIMIAM
ERGA . SE.PIETATEM
PRAESTANTIAM. QVE

L. Antiſtius Labeo, qui de virgine Veſtali capienda diligentiſsime ſcripſit, minorem quam annos ſex, maiorem quam annos decem natam capi fas eſſe negauit: item quae non fuerit patrima, & matrima, hoc eſt cuius vtrique parentes viuerent: item quae lingua debili, ſenſuue aurium diminuta, aliaque qua vis corporis

be affecta ſit:item quae ipſa, aut cuius pater emancipatus ſit, etiam ſi viuo patre in aui poteſtate ſit:itē cuius parentes alter amboue ſeruitutem ſeruierint, aut in negociis ſordidis diuerſati ſint;ſed eam cuius ſoror ad id ſacerdotium lecta ſit, excuſationem mereri aiũt: item cuius pater flamen, aut augur, aut XV. vir ſacris faciundis, aut qui ſeptem vir epulonum, aut ſalius etiã fuerit. Sponſae quoque pontificis, & tibicinis ſacrorũ filiae vacatio a ſacerdotio iſto tribui ſolet. Porro autem C. Atteius Capito XV. vir ſacris faciundis, ſcriptum reliquit, neque eius legendam filiam, qui domicilium in Italia non haberet, & excuſandam eius, qui liberos tres non tuliſſet. Virgo autem Veſtalis ſimul atque capta, & in atriũ Veſtae deducta, pontificibus tradita eſt; eo ſtatim tempore ſine emãcipatione, ac ſine capitis minutione, e patris poteſtate exiit, & ius teſtamenti faciundi adipiſcitur. Virginibus Veſtalibus triginta annorum caſtitas a rege Numa praeſcripta fuit; quibus caſte & incorrupte manerent, ſacrificiaque, & alias caerimonias Veſtae peragerent. Quod tempus in tres partes partitum erat; nam decem primis annis diſcebant, totidem miniſtrae erant, reliquis vero decem alias iuniores edocebãt. Anno vero triceſimo exacto, dabatur eis nubendi poteſtas; quae vittis & reliquis ſacerdotij inſignibus depoſitis, matrimonio iungi poterant. Hoc vero paucissimas admodum feciſſe traditum eſt. Fertur quoque eis, quae hanc nubendi licentiam amplexae ſunt, non tantum multa aduerſa omni tempore quo vixerunt contigiſſe, verum etiam poenitentia & maerore reliquam vitae partem infeliciterque tranſegiſſe, Veſta iniuriam, quae ſibi allata vide-

batur, vlciſcente, peſsimum poſtremo vitae finem ſortitae ſunt. Quare reliquae his exemplis permotae, vſque ad mortem pudice & caſte in Veſtae miniſterio permanſerunt. In demortuae autem locum ante triginta annorum ſpatium, aliam ſubrogare neceſſe erat. Interdiu cum virginibus Veſtalibus commorari omnibus licebat; noctu autem viris ad eas ingreſſus erat interdictus. Quas populus Romanus multis maximiſque honoribus honeſtauit, quibus nuptiarum aut filiorum deſiderium leniri poterat. Sacroſanctae enim & inuiolabiles erant, lictore vtebantur, ampliorem & digniorem in circo & aliis ſpectaculis locū habebant, ſi caſu quiſpiam nocens ad mortem ductus, virginem Veſtalem obuiam habuiſſet, eum amplius interficere non licebat, verum iurare cogebatur, ſe nō vltro, & de induſtria, aut dedita opera, ſed caſu obuiam factam. Qui vero occurrebat, cum ipſae feretro vehebantur ad necem, nihilominus moriebatur. Veſtalium porro delinquentium poena haec erat. Si petulanter egiſſet, aut rerum ſacrarum perinde ac ignis cuſtodiā ſuae curae creditam neglexiſſet, atque ob cetera eiuſmodi peccata, nuda, linteo tamen obtenſa, in editiore obſcurioreque domus loco flagris a pontifice maximo verberabatur: quemadmodū a P. Licinio pontifice maximo, in eam quae parum diligenter ſacrum ignē cuſtodierat, animaduerſum fuiſſe Valerius tradit. Si vero parum pudice ſe habuiſſet, caſtitateque amiſſa, inceſti conuicta fuiſſet, turpiſsima miſerabilique morte, hac ratione afficiebatur. Sandapila vincta efferebatur per medium forum ab aedibus Veſtae vſque ad portam Collinam, tanquam mortua, cum luctu propinquorū & neceſſariorum, ſequentibus pontificibus, aliiſque

ſacerdotibus in maeſto ſilentio. Iuxta portam Collinum intra vrbis muros, tumulus vſque hodie impudicarum Veſtalium ſupplicium ſiniſtra eūtibus ad portam, imminet,vbi locus erat ſubterraneus, in quo per foramen ſcalis deſcendebatur.In eum virgo corrupta, vinculis ſoluta,capiteque velato , poſtquam pontifex maximus arcana quaedam verba pronuntiaſſet,& cum ceteris ſacerdotibus terga vertiſſet,ſola a carnifice demittebatur , ſublatiſque ſcalis occludebatur locus vndique; vbi , ne fame videretur necata , panis , lactis , & olei aliquantulum ponebatur , lectuluſque ſtratus , & ardens lucerna ſimul. Quibus perfectis diſcedebāt ſacerdotes , atque eo die iuſtitium erat in vrbe , & maeror, pauorque magnus , praeſertim quod ingentes ciuitati atque reipublicae calamitates poena Veſtalis virginis portēdere credebatur. Nec ſane ciuitas lugubriorem aut maeſtiorem diem agebat,quam eum,quo de virgine Veſtali ſupplicium ſumptum eſt. De more autem , rituque capiūdae virginis litterae quidem antiquiores non extant, niſi quod capta fuiſſe fertur, quae capta prima eſt a Numa rege. Ego autem(vt ſupra dixi)ante Numam ipſum captam primum fuiſſe Veſtalem exiſtimo , tum multis coniecturis, tum etiā ex teſtimonio libri primi Q.Fabij Pictoris, in eo loco vbi ea verba recitantur, quae pontifex maximus fari ſolet,quum virginem Veſtalem capit. Ea autem eiuſmodi ſunt: *Sacerdotem Veſtalē,quae ſacra faciat,quae ius ſiet ſacerdotem Veſtalem facere pro populo Romano Quiritibus vti,quod optima lege fiat,ita te Amata capio.* Amata autem inter capiendum a pontifice maximo appellatur,quoniam quae prima capta eſt, hoc fuiſſe nomine

traditum eſt. Ceterum quum ex quattuor, quas primas a Numa captas refert Plutarchus, nulla ſit, quae Amata vocatur, ante Numã quoque virgines Veſtales fuiſſe certum eſt. De capienda quoque virgine Veſtali inuenitur lex Papia, qua cautum fuit, vt pont. max. arbitratu, virgines e populo viginti legantur, ſortitioque in concione ex eo numero fiat. Sed ea ſortitio ex lege Papia paulatim abrogata eſt. Nam ſi quis honeſto loco natus pontificem maximum adiiſſet, atque obtuliſſet ad ſacerdotium filiam ſuam, cuius dumtaxat ſaluis religionum obſeruationibus ratio haberi poſſet, gratia Popilliae legis per ſe ratum fit. Capi autem virgo propterea dicitur, quia pontificis maximi manu prehenſa, ab eo parente in cuius poteſtate eſt, veluti bello capta abducitur. Plerique autem capi virginem ſolum debere dici putant: ſed flamines quoque Diales, pontifices, & augures capi dicebãtur, vt auctor eſt L. Sulla rerum geſtarum libro ſecundo. In commentariis autem Antiſtij Labeonis, quae in XII. tabulas cõpoſuit, ita ſcriptum eſt: *Virgo Veſtalis neque haeres eſt cuiquam inteſtato, neque inteſtatae quiſque, ſed bona eius in publicum redigi aiunt.* Veſtales autem publicis ſumptibus alebãtur, quod ſacerdotium Romae vſque ad Theodoſij ſenioris Auguſti tempora perdurauit. Ipſe enim quum Chriſtianae pietatis cultum ardentiſsime amplexus eſſet, gentiliumque antiquae ſuperſtitioni prae omnibus Romanis imperatoribus aduerſaretur, eas tollendas cenſuit. Quae res hac ratione tranſacta eſt. Victo, & occiſo Maximo tyranno, qui Gratianum imperatorem per inſidias apud Lugdunum interfecerat, quum Romam veniſſet, triumphum de tyranno acturus imperator Theodoſius Auguſtus, poſtquam triũ-

phum egiſſet, filiumque ſuum Honorium imperatorē creaſſet, Romano ſuaſit ſenatui, qui religionem veterem retinere ſtudebat, vt decepti & inducti in errores gentium, reſipiſcere, & Chriſtianam religionē in qua omnium ſcelerum abolitio donaretur, amplecti vellent. Sed nemo motus omni oratione illius dicitur, quod negarent, ſe facere poſſe, vt maiorum ſuorum inſtituta & tradita nouitiis Chriſtianorum inuentis poſtponerent, quum illorum cuſtodia vrbs incolumis prope mille & ducentos annos cōſeruata fuiſſet, quibus ſi alia potiora duxiſſent, ignorare ſe quae ſit fortuna conſequutura; inſtitit tum pius princeps, & rempublicam ſumptibus ſacrorum grauari dixit. quos quum ſenatus tueri non poſſet, virginum Veſtalium ante omnes, pontificum, augurum. xv virum ſacris faciundis, fetialium, ſaliorum, vii. virum epulonum, & aliorum ſacerdotum redditus publicos priuatoſque vno edicto ſuſtulit: quare paulatim Chriſtiana religione creſcente, gentilium ſuperſtitiones aboleri, & antiquari coeptae ſunt, quum ſumptus quibus ſacerdotes ali ac nutriri poſſent, amplius eis a nullo ſuppeditarentur. Quo tempore ſenatus auctoritas admodū diminuta eſt. Legationem poſtremo pro antiquis caerimoniis & praeſertim virginibus Veſtalibus reſtituendis, Q. Aurelius Symmachus V. C. praefectus vrbi ad impp. Theodoſium & Valentinianum Iuniorem ſuſcepit, a quibus, quum eiuſdem poſtulata ſuſcepta non fuiſſent, nihil eorum quae petierat obtinere potuit, diuino Ambroſio Mediolanenſe epiſcopo ſoluta oratione, & Aurelio Prudentio heroicis verſibus acriter reclamantibus, eiuſque rationes ſingularis ingenij & eruditionis plenis orationibus refellentibus,

Porro autem tam Symmachi relationem, quam diui Ambroſij reſponſionem hoc loco adiicere placuit, tũ quod ob rerum quibus refertae ſunt copiam, his commentariis intelligendis maximo vſui erũt; tum vt quibus rationibus vana gẽtilitas ritus ſuos defendere ſolebat cognoſcatur: quibuſque rationibus diuinus ille Ambroſius tela in nos a Symmacho iacta in eũ ipſum retorſerit. Fuit vero is Symmachus ſenatorij ordinis, & quod tum eximium habebatur, in ipſis ſenatoribus, ſicut & apud eorum maiores, caerimoniarum veterũ pontifex, item augur, & xv. vir ſacris faciundis, vt ex eius ſtatuae elogio intelligi poteſt, & ideo parum aequus Chriſtianis, vt ſunt ingenia propenſa ad priuatũ commodum. apud quos ſi potuiſſet eundem dignitatis locũ tueri, fortaſſe ſenſiſſet aliter. quo factum eſt, vt cõtradictores, & (vt ita loquar) antagoniſtas habuerit inſignes aliquot e noſtris, in queis (vt dixi) Prudentium, & D. Ambroſium, cum quibus etiam victo certaſſe fuit honorificum, quod ipſum excuſaret cauſſa deterior, non diuitior facundia. De qua ſic ſcribit Prudentius

O linguam miro verborum fonte fluentem
Romani decus eloquij, cui cedat & ipſe
Tullius, has fundit diues facundia gemmas
Os dignum aeterno tinctum quod fulgeat auro
Si mallet laudare deum, cui ſordida monſtra
Praetulit, & liquidam temerauit crimine vocem

Atque hactenus de Symmacho: nunc vero ipſum pro veteri ſuperſtitione diſſerentem audiamus

DDD . NNN . VALENTINIANO . THEODOSIO ET. ARCADIO. AVGVSTIS. SYMMACHVS. V.C. PRAEFECTVS . VRBI

VBi primum senatus amplissimus semperque vester, subiecta legibus vitia cognouit, & a principibus piis vidit purgari famam proximorum temporum, boni saeculi auctoritatem secutus, euomuit diu pressum dolorem, atque iterum me querelarum suarum iussit esse legatũ. Cui ideo diui principis denegata est ab improbis audientia, quia non erat iustitia defutura, DD. Imperatores Valentiniane, Theodosi, & Arcadi, inclyti victores & triumphatores semper Augg. Gemino igitur functus officio, & vt praefectus vester gesta publica prosequor, & vt legatus ciuiũ mandata commendo. Nulla est hic dissensio voluntatum, quia iã credere homines desierunt aulicorum se studio praestare, si discrepent. Amari, coli, diligi, maius imperio est. Quis ferat, obfuisse reipub. priuata certamina? Merito illos senatus insequitur, qui potentiam suam famae principis praetulerunt. Noster autem labor pro clementia vestra ducit excubias. Cui enim magis commodat quod instituta maiorum, quod patriae iura & fata defendimus, quam temporum gloriae? quae tum est maior, cum vobis contra morem parentum intelligitis nil licere. Repetimus igitur religionum statum, qui reip. diu profuit. Certe numerentur principes vtriusque sectae, vtriusque sentẽtiae: proximus eorum caerimonias patrum coluit, recentior non remouit. Si exemplum non facit religio veterum, faciat dissimulatio proximorum. Quis ita familiaris est barbaris, vt aram victoriae non requirat? Cauti in posterum sumus, & talium rerum ostenta vitamus. Reddatur tamen

saltem nomini honor, qui numini denegatus est. Multa victoriae debet aeternitas vestra, & adhuc plura debebit. Auersentur hanc potestatem, quibus nihil profuit, vos amicum triumphis patrocinium nolite deserere. Cunctis potentia ista votiua est. Nemo colendam neget, quam profitetur optandam. Quod si huius numinis non esset iusta vsitatio, ornamẽtis saltem curiae decuit abstineri. Praestate oro vos, vt ea quae pueri suscepimus, senes posteris relinquamus. Consuetudinis amor magnus est. Merito diui Constantij factum diu non stetit. Omnia vobis exempla vitanda sunt, quae mox remota didicistis. Aeternitatem curamus famae & nominis vestri, ne quid futura aetas inueniat corrigendum. Vbi in leges vestras & verba iurabimus? qua religione mens falsa terrebitur, ne in testimoniis mentiatur? Omnia quidẽ deo plena sunt, nec vllus perfidis tutus est locus. Sed plurimũ valet ad metum delinquendi, etiã praesentia religionis vrgeri. Illa ara concordiam tenet omnium, illa ara fidem cõuenit singulorum, neque aliud magis auctoritatem facit sententiis nostris, quam quod omnia quasi iuratus ordo decernit. Patebit ergo sedes prophana periuriis, & hic inclyti principes mei probabile iudicabunt, qui sacramento publico tuti sunt? Sed diuus Constantinus idem fecisse dicitur. Cetera potius illius principis aemulemur, qui nihil tale esset aggressus, si quis ante se alius deuiasset. Corrigit enim sequentem lapsus prioris, & de reprehensione antecedentis exempli nascitur emendatio. Fas fuit, vt parens ille clementiae vestrae, in re adhuc noua non caueret inuidiam. Num potest etiam nobis eadem defensione conuenire, si imitemur quod animus improbat? Accipiat aeternitas vestra alia eiusdẽ principis facta, quae in vsum dignius trahat. Nil ille decerpsit sacrarum virginum priuilegiis, decreuit nobilibus sacerdotia, Romanis caerimoniis nõ negauit impensas, & per omnes vias aeternae vrbis laetũ secutus senatum,

natum, vidit placido ore delubra, legit inscripta fastigiis deũ nomina, percontatus est templorum origines, miratus est cõditores. Cumque alias religiones ipse sequeretur, has seruauit imperio. Suus enim cuique mos, suus cuique ritus est. Varios custodes vrbibus cunctis mens diuina distribuit. Vt animae nascentibus, ita populis fatales genij diuiduntur. Accedit vtilitas, quae maxime homini deos asserit. Nam cum ratio omnis in operto sit, vnde rectius quam de memoria atque documentis rerum secundarum, cognitio venit numinum? Iam si longa aetas auctoritatem religionis faciat, seruanda est tot saeculis fides, & sequendi sunt nobis parentes, qui secuti sunt feliciter suos. Romam nunc putemus assistere, atque his vobiscum agere sermonibus. Optimi principes, patres patriae, reueremini annos meos, in quos me pius ritus adduxit, vt vtar caerimoniis auitis; neque enim poenitet. Viuam more meo, quia libera sũ. Hic cultus in leges meas orbẽ redegit, haec sacra Hannibalẽ a moenibus, a Capitolio Senonas repulerũt. Ad hoc ergo seruata sum, vt longaeua reprehendar? Video quale sit quod instituendum putatur. Sera tamen & contumeliosa est emendatio senectutis. Ergo diis patriis, diis indigetib. pacem rogamus. Aequum est, quicquid omnes colunt vnum putari. Eadem spectamus astra, commune caelum est, idem mundus inuoluit. Quid interest, qua quisque prudentia verum inquirat? Vno itinere non potest perueniri ad tam grande secretum. Sed haec ociosorum disputatio est. Nunc preces, non certamina offerimus. Quãto commodo sacri aerarij vestri, Vestalium virginum praerogatiua detracta est: sub largissimis Imperatoribus denegatur, quod parcissimi praestiterunt. Honor solus est in illo velut stipendio castitatis. Vt vitae earum capiti decus faciunt, ita insigne ducitur sacrificij, vacare muneribus. Nudum quodammodo nomen immunitatis requirunt, quoniam paupertate a dispẽdio tutae sunt.

Itaque amplius laudi earum tribuunt, qui aliquid rei detrahunt, Siquidem saluti publicae dicata virginitas, crescit merito cum caret praemio. Absint ab aerarij vestri puritate ista compendia. Fiscus bonorum principum, non sacerdotum dãnis, sed hostium spoliis augeatur. Vllum ne lucrum compensat inuidia? Atqui auaricia in vestros mores non cadit. Hoc miseriores sunt, quibus subsidia vetera decerpta sunt. Etenim sub Imperatoribus qui alieno abstinent, qui resistunt cupiditati, ad solam detrahitur amittentis iniuriam, quod desiderium non mouet auferentis. Agros etiam virginibus & ministris deficientium voluntate legatos, fiscus retẽtat. Oro vos iustitiae sacerdotes, vt vrbis vestrae sacris reddatur priuata successio. Dictent testamenta securi, & sciant sub principibus non auaris stabile esse quod scripserunt. Delectet vos ista felicitas generis humani. Coepit caussae huius exemplum sollicitare morientes. Ergo Romanae religiones ad Romana iura non pertinent? Quod nomen accipiet ablatio facultatum, quas nulla lex, nullus casus fecit caducas? Capiunt legata liberti, seruis testamentorum iusta commoda non negantur. Tãtum nobiles virgines, & fatalium sacrorum ministri, excluduntur praediis haereditate quaesitis. Quid iuuat, saluti publicae castum corpus dicare, & imperij aeternitatem coelestibus fulcire praesidiis, armis vestris, aquilis vestris, amicas applicare virtutes, pro omnibus efficacia vota suscipere, & ius cum omnibus non habere? Ita ne melior est seruitus quae hominibus impenditur? Remp. laedimus, cui nunquam expedit vt ingrata sit. Nemo me putet solam caussam religionum tueri. Ex huiusmodi facinoribus, orta sunt cuncta Romani generis incommoda. Honorauerat lex parentũ Vestales virgines ac ministros deorũ, victu modico iustisque priuilegiis. Stetit muneris huius integritas vsque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem vilium baiulorum sacrae castitatis

alimenta verterunt. Secuta est hoc factum fames publica, & spem prouinciarum omnium messis aegra decepit. Non sunt haec vitia terrarum. Nihil imputamus astris. Nec rubigo segetibus obfuit, nec auena fruges necauit. Sacrilegio annus exaruit. Necesse enim fuit perire omnibus, quod religionibus negabatur, Certe si est huius mali aliquod exemplũ, imputemus tantã famem vicibus annorũ. Grauis hanc sterilitatem aura contraxit. Siluestribus arbustis vita producitur, & rursus ad Dodonaeas arbores plebis rusticae inopia conuolauit. Quid tale prouinciae pertulerũt, quum religionum ministros honor publicus pasceret? Quando in vsus hominum concussa quercus? quando vulsae sunt herbarum radices? quando alternos regionum defectus deseruit foecunditas mutua, quum populo & virginibus sacris cõmunis esset annona? Cõmẽdabat enim terrarũ prouẽtus victus antistitũ, & remediũ magis quam largitas erat. An dubium est, semper pro copia omnium datum, quod nunc inopia omnium vẽdicauit? Dicet aliquis, sumptũ publicum denegatum alienae religionis impendiis. Absit a bonis principibus ista sentẽtia, vt quod de communi quibusdam tributum est, in iure fisci esse videatur. Nã cum resp. de singulis constet, quod ab ea proficiscitur, fit rursus proprium singulorum. Omnia regitis, si suum cuique seruatis, plusque apud vos iustitia quam licentia valet. Consulite certe munificẽtiam vestrã, an haec publica velit existimari, quae in alios transtulistis. Semel honori vrbis delata compendia, desinunt esse tribuentiũ, & quod a principio beneficium fuit, vsu atque aetate fit debitum. Inanem igitur metum diuino animo vestro tentat incutere, si quis asserit conscientiam vos habere praebẽtium, nisi detrahentium subieritis inuidiam. Faueant clementiae vestrae sectarum omniũ arcana praesidia, & haec maxime, quae maiores vestros aliquando iuuerunt, vos defendant, a nobis colantur. Eum re-

ligionum statū petimus, qui diuo parenti culminis vestri seruauit imperium, qui fortunato principi legitimos suffecit heredes. Spectat senior ille diuus ex arce siderea lacrimas sacerdotum, & se culpatum putat, more violato, quem libenter ipse seruauit. Praestate etiam diuo fratri vestro alieni consilij correctionem, tegite factum, quod senatui displicuisse nesciuit. Siquidem constat ideo exclusam legationem, ne ad eum iudicium publicum perueniret. Pro aestimatione est temporum superiorum, vt non dubitetis abolere, quod probandum est principis non fuisse

Nunc vero diuinum Ambrosium futilibus eius inanibusque rationibus respōdentem attente auscultemus

AMBROSIVS . EPISCOPVS . BEATISSIMO PRINCIPI.ET.CHRISTIANISSIMO.IMP VALENTINIANO.AVGVSTO

CVm omnes homines qui sub ditione Romana sūt, vobis militent imperatoribus terrarū atque principibus, tum ipsi vos omnipotēti deo & sacrae fidei militatis. Aliter enim salus tuta esse nō poterit, nisi vnusquisque deum verum, hoc est deum Christianorū, a quo cūcta regūtur, veraciter colat. Ipse enim solus verus est deus, qui intima mente veneretur. Dij enim gentiū daemonia, sicut scriptura dicit. Huic igitur deo vero quisquis militat, & qui intimo colendū recipit affectu, non dissimulationem, nō conniuentiam, sed fidei studium & deuotionis impendit. Postremo si non ista, consensum saltē aliquē non debet colēdis idolis & prophanis caerimoniarū cultibus exhibere. Nemo enim deū fallit, cui omnia etiam cordis occulta manifesta sunt. Ergo cum a te imperator Christianissime fides deo vero sit exhibē-

da, cum ipsius fidei studium cautio atque deuotio, miror quomodo aliquibus in spem venerit, quod debeas aras diis gentiũ tuo instaurare praecepto, ad vsus quoq; sacrificiorum prophanorum praebere sumptum. Quod enim iandudum vel fisco vel arcae est vendicatum, de tuo magis conferre videbere, quam de suo reddere. Et de dispẽdiis queruntur, qui nunquã nostro sanguini pepercerunt; qui ipsa ecclesiarũ aedificia subruerunt. Petunt etiam vt illis priuilegia deferas, qui loquendi & docẽdi nostris communem vsum, Iuliani lege proxima denegarunt, & priuilegia illa quibus saepe decepti sunt etiã Christiani. Nonnullos enim illis priuilegiis partim per imprudentiam, partim propter publicarum necessitatum molestias declinandas, irretire voluerunt: & quia non omnes fortes inueniuntur, etiam sub principibus Christianis plerique sunt lapsi. Sed haec si iam sublata non essent, auferenda tuo imperio comprobarem. At cum per totum fere orbem a pluribus retro principibus inhibita interdictaque sint, Romae autem a fratre clemẽtiae tuae augustae memoriae Gratiano fidei verae ratione sublata sint, & datis antiquata rescriptis, ne quaeso vel fideliter statuta conuellas, vel fraterna praecepta rescindas. De negotiis ciuilibus si quid statuitur, nemo putat esse temerandum: & praeceptũ de religione calcatur? Nullus obrepat iuniori aetati tuae, siue ille gentilis est qui ista deposcit, nõ debet mentẽ tuam vinculis suae superstitionis innectere, sed proprio studio docere & admonere te debet quemadmodum verae fidei studere debeas, quando ille tanto motu veri vana defendit. Deferendum meritis clarorum virorum & ego suadeo: sed deum certum est omnibus praeferendum. Si de re militari est consulendum, debet exercitati in praeliis viri expectari sententia, consilium comprobari. Quando de religione tractatus est, deum cogita. Nullius iniuria est, cui deus omnipotens antefertur. Habet ille sententiam suam.

Inuitum non cogitis colere quod nolit, hoc idem vobis liceat imperator: & vnusquisque patienter ferat, si non extorqueatur imperatori, quod moleste ferret si ei extorquere cuperet imperator. Ipsis gentilibus displicere consueuit praeuaricantis affectus. Libere enim debet defendere vnusquisque fidele mentis suae & seruare propositum. Quod si aliqui nomine Christiani tale aliquid decernendum putant, mentem tuam vocabula nuda non capiant, nomina cassa non fallant. Quisquis hoc suadet, sacrificat, & quisquis hoc statuit. Tolerabilius tamen est vnius sacrificium, quam lapsus omnium. Totus hic Christianorum periclitatur senatus. Si hodie gentilis aliquis imperator, quod absit, aram statueret simulachris, & eo conuenire cogeret Christianos, vt sacrificantibus interessent; vt oppleret anhelitus & ora fidelium cinis ex ara, fauilla de sacrilegio, fumus ex busto, & in ea curia sententiam diceret, vbi iurati ad aram simulachri in sententiam cogeretur: propterea enim interpretantur aram locatam, vt eius sacramento, vt ipsi putant, vnusquisque cōuentus consuleret in mediū, cum curia maiore iam Christianorum numero sit referta: persecutionem esse crederet Christianus, qui cogeretur tali optione ad senatum venire: quod fit plerunque. nam etiam iniuriis conuenire coguntur. Te ergo imperatore Christiani in arā iurare cogentur? Quid est iurare, nisi eius quem testare fidei tuae paesulem, diuinam potentiam confiteri? Te imperatore hoc petitur & postulatur, vt aram iubeas eleuari, sumptum sacrificii prophanis dari. Sed hoc nō potest sine sacrilegio decerni. Vnde rogo te, ne id decernas, statuas, vel in eiusmodi decreta subscribas. Conuenio fidem tuam Christi sacerdos. Omnes conueniremus episcopi, nisi incredibile hoc & repentinum ad aures peruenissent hominum, quod tale aliquid esset vel in cōsistorio suggestum tuo, vel a senatu petitum: sed absit vt hoc senatus petisse dicatur. Pauci gentiles cōmuni vtuntur nomi-

ne. Nam & ante biennium ferme cum hoc petere tentarent, misit ad me sanctus Damasus Romanae ecclesiae sacerdos, iudicio dei electus, libellū quē Christiani senatores dederunt, & quidē innumeri, postulātes nihil se tale mādasse, non congruere gentilium istiusmodi petitionibus, non praebere cōsensum. Questi etiam publice priuatimque, se non cōuenturos ad curiam, si tale aliquid decerneretur. Dignum est temporibus vestris, hoc est Christianis temporibus, vt dignitas Christianis senatoribus abrogetur, quo gentilibus senatoribus prophanae deferatur voluntatis effectus? Hunc libellum ego fratri clementiae vestrae direxi. Vnde constitit, non senatū aliquid de superstitionis impensis mandasse legatis. Sed fortasse dicatur: Cur dudum non interfuerūt senatui, cum ista peterentur? Satis loquuntur quid velint, qui non interfuerunt: satis locuti sunt, qui apud imperatorē locuti sunt. Et miramur tamē si priuatis resistēdi Romae eripiūt libertatē, qui nolūt esse liberū tibi nō iubere quod nō probas, non seruare quod nō sentis. Et ideo memor legationis proxime mandatae mihi, cōuenio iterum fidem tuam, conuenio mentem tuam, ne vel respondēdū secundum huiusmodi petitionem gentilium censeas, vel in eiusmodi responsa sacrilegium subscriptionis adiungas. Certe refer ad parentem pietatis tuae principem Theodosium, quē super omnibus fere maioribus caussis consulere consuesti. Nihil maius est religione, nihil sublimius fide. Si ciuilis caussa esset, diuersae parti responsio seruaretur: caussa religionis est, episcopus cōuenio. Detur mihi exēplū missae relationis, vt et ego plenius respōdeā, et sic de omnibus cōsultus clemētiae tuae parēs respōdere dignetur. Certe si aliud statuitur, episcopi hoc aequo animo pati & dissimulare nō possumus: licebit tibi ad ecclesiā cōuenire, sed illic nō inuenies sacerdotē, aut inuenies resistētē. Quid respōdebis sacerd. dicēti tibi: Munera tua nō querit ecclesia, quia tēpla gētiliū muneribus adornasti. Ara Christi

dona tua respuit, quoniã aram simulachris fecisti. Vox enim tua, manus tua, & subscriptio tua, opus est tuũ. Obsequiũ tuũ dominus Iesus recusat & respuit, quoniam idolis obsecutus es. Dixit enim tibi: Non potestis duobus dominis seruire. Priuilegia tua sacratae deo virgines non habent: & vendicant virgines Vestae? Cur sacerdotes dei requiris, quibus petitiones prophanas gentilium praetulisti? Alieni erroris societatem suscipere non possumus. Quid respõdebis his verbis, puerum esse te lapsum? Omnis eatas perfecta Christo est. Omnis deo plena puericia fidei comprobatur. Paruuli etiam Christum intrepido aduersus persecutores ore confessi sunt. Quid respondebis germano tuo? Nonne tibi dicet, victum me esse non credidi, quia te imperatorem reliqui: mori non dolui, quia te heredem habebam; imperio me decedere non ingemui, quia imperia mea, praesertim de religione diuina, omnibus saeculis mansura credebam. Hos ego titulos piae virtutis erexerã, has de saeculo manubias, haec spolia de diabolo, has ego de aduersario omnium exuuias offerebam, in quibus aeterna victoria est. Quid mihi plus potuit meus hostis auferre? Abrogasti decreta mea, quod adhuc ille qui contra me leuauit arma non fecit. Nunc grauius telum corpore recipio, quod a fratre mea statuta damnantur, meliore parte mei apud te periclitor. Illa enim mors corporis, ista virtutis est. Nunc mihi abrogatur imperium, & quod est grauius, abrogatur a tuis abrogatur a meis: & id abrogatur, quod in me etiam mei aduersarij praedicarunt. Si volens acquieuisti, damnasti fidem meam: si inuitus cessisti, prodidisti tuam. Ergo quod grauius est, & in te periclitor. Quid respondebis etiam patri, qui te maiore dolore conueniet dicens: De me fili pessime iudicasti, qui putasti quod ego gentilibus conniuentiam praestitissem. Nemo ad me detulit, aram esse in illa Romana curia: nunquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Chri-

ſtianorum gentiliumque concilio ſacrificarent gentiles praeſentibus Chriſtianis, & inuiti Chriſtiani intereſſe ſacrificiis cogerentur. Multa & diuerſa crimina me imperante cõmiſſa ſunt, vltus ſum quaecũque ſunt deprehenſa, ſi quis tunc latuit, debet ergo dicere, me probaſſe quod ad me nemo detulerat? De me peßime iudicaſti, ſi mihi ſuperſtitio aliena, non fides mea ſeruauit imperiũ. Vnde cum aduertas imperator, deo primum, deinde patri & fratri iniurias irrogari, ſi quid tale decernas, peto vt id facias quod ſaluti tuae apud deũ intelligis profuturum.

AMBROSIVS.EPISCOPVS.BEATISSIMO PRINCIPI.ET.CLEMENTISSIMO.IMP VALENTINIANO.AVGVSTO

CVm vir clarißimus praefectus vrbis Symmachus ad clementiã tuã rettuliſſet, vt ara quae de vrbis Romae curia ſublata fuerat, redderetur loco, & tu imperator licet adhuc in minoris aeui tyrocinio florentibus nouus annis, fidei tamẽ virtute veteranus obſecrata gentilium non probares, eodem quo comperi puncto libellũ obtuli, quo licet cõprehenderim quae ſuggeſtioni neceſſaria viderẽtur, popoſci tamẽ exẽplum mihi relationis dari. Itaque nõ fidei tuae ambiguus, ſed prouidus cautionis, & pij certus examinis, hoc ſermone relationis aſſertioni reſpõdeo, hoc vnũ petens, vt non verborum elegantiam, ſed vim rerum ſpectãdam putes. Aurea enim (ſicut ſcriptura diuina docet) eſt lingua ſapientium litteratorum, quae phaleratis dotata ſermonibus, & quodam ſplendentis eloquij, velut coloris precioſi coruſco reſultans, capit animorũ oculos ſpecie formoſi, viſuque perſtringit. Sed aurũ ſi diligẽtius manu tractes, foris pre-

cium, intus metallum est. Volue quaeso atque excute sectam gentilium, preciosa & grandia sonant, veri effoeta defendunt. Deum loquuntur, simulachrum adorant. Tria igitur in relatione sua vir clarissimus praefectus vrbis proposuit, quae valida putauit. Quod Roma veteres, vt ait, suos cultus requirat. Et quod sacerdotibus suis, virginibusque Vestalibus emolumenta tribuenda sint. Et quod emolumentis sacerdotum negatis fames secuta publica sit. In prima propositione, flebili Romā questu sermonis illachrymat, veteres, vt ait, cultus caerimoniarū requirens. Haec sacra, *inquit*, Hannibalē a moenibus, a Capitolio Senonas repulerūt. *Itaque dū sacrorū potētia praedicatur, infirmitas proditur. Ergo Hannibal diu sacris insultauit Romanis, & diis cōtra se dimicātibus vsque ad muros vrbis vincendo peruenit. Cur se obsideri passi sunt, pro quibus deorū suorum arma pugnabant? Nam de Senonibus quid loquar, quos Capitolij secreta penetrantes Romanae reliquiae non tulissent, nisi eos pauido anser strepitu prodidisset? En quales templa Romana praesules habent. Vbi tūc erat Iuppiter? An in ansere loquebatur? Verum quid negem sacrorum ritus militasse Romanis? Sed etiā Hannibal eosdē deos colebat. Vtrum volunt igitur eligant. Si in Romanis vicerūt sacra, in Carthaginensibus ergo superata sunt: si in Carthaginensibus triumphata, nec Romanis vtique profuerunt. Facessat igitur inuidiosa illa populi Romani querela. Non haec Roma mandauit. Aliis illa eos interpellat vocibus. Quid me casso quotidie gregis innoxij sanguine cruentatis? Non in fibris pecudum, sed in viribus bellatorum trophaea victoriae sunt. Aliis ego disciplinis orbem subegi. Militabat Camillus, qui sublata Capitolio signa, caesis Tarpeiae rupis triumphatoribus reportauit: strauit virtus, quos religio non remouit. Quid de Atilio loquar, qui militiam etiam mortis impendit? Africanus nō inter Capitolij aras, sed inter Hannibalis acies triū-*

phum inuenit. Quid mihi veterum exempla profertis? Odi ritus Neronum. Quid dicam bimestres imperatores, & terminos regum cum exordiis copulatos? Aut forte illud est nouũ, barbaros suis excessisse finibus? Nunquid etiam illi Christiani fuerunt, quorum miserabili nouoque exemplo alter captiuus imperator, sub altero captiuus orbis, fefellisse quae victoriam promittebant, suas caerimonias prodiderunt? Nunquid & tunc non erat ara Victoriae? Poenitet lapsus, & vetusta canicies pudendi sanguinis traxit ruborem. Non erubesco cum toto vrbe longaeua conuerti: verum certe est, quia nulla aetas ad perdiscendum sera est. Erubescat senectus quae emendare se non potest. Non annorum canicies est laudanda, sed morũ: nullus pudor est ad meliora transire. Hoc solum habebam cõmune cum barbaris, quia deum antea nesciebam. Sacrificium vestrum, ritus est bestiarũ cruore aspergi. Quid in mortuis pecudibus quaeritis dei voces? Venite & discite in terris caelestẽ militiam. Hic viuimus, & illic militamus. Caeli mysterium doceat me deus ipse qui condidit, non homo qui seipsum ignorauit. Cui magis de deo, quam deo, credam? Quomodo possũ vobis credere, qui fatemini vos ignorare quod colitis? Vno, inquit, itinere nõ potest perueniri ad tã grãde secretũ. Quod vos ignoratis, id nos dei voce cognouimus. Et quod vos suspicionibus quaeritis, nos ex ipsa sapientia dei & veritate cõpertum habemus. Non congruunt igitur vestra nobiscũ. Vos pacẽ diis vestris ab imperatorib. obsecratis, nos ipsis imperatoribus a Christo pacẽ rogamus. Vos manuũ vestrarũ adoratis opera: nos iniuriã dicimus, omne quod fieri potest, deũ putari. Nõ vult se deus in lapidibus coli. Denique etiã ipsi philosophi vestri ista riserũt. Quod si vos ideo Christũ deũ negatis, quia illũ mortuũ esse nõ creditis: nescitis enim quod mors illa carnis fuerit, nõ diuinitatis, quae fecit vt credẽtiũ iã nemo moriatur: quid vobis imprudẽtius, qui cõtumeliose colitis, & ho-

norifice derogatis? Vestrum enim deum lignum putatis: o contumeliosa reuerentia. Christum mori potuisse nō creditis: o honorifica peruicacia. Sed vetera (inquit) reddenda sunt altaria simulachris, ornamenta delubris. Reposcantur haec a consorte superstitionis: Christianus imperator aram solius Christi didicit honorare. Quid manus pias & ora fidelia ministerium suis cogunt sacrilegiis exhibere? Vox imperatoris nostri Christum resultet, & illum solum quem sentit loquatur, quia cor regis in manu dei. Nunquid imperator gentilis arā Christo leuauit? Dum ea quae fuerunt reposcunt, exemplo sui admonet quantum Christiani imperatores religioni quam sequuntur debeant deferre reuerentiae, quādo gentiles superstitionibus suis omnia detulerunt. Dum cepimus, etiam sequamur. Nos sanguine gloriamur, illos dispendium mouet. Nos haec victoriae loco ducimus, illi iniuriam putant. Nunquam nobis amplius contulerunt, quam cum verberari Christianos atque proscribi ac necari iuberent. Praemium fecit religio, quod perfidia putabat esse supplicium. Videte magnanimos: per iniurias, per inopiam, per supplicium nos credimus: illi caerimonias suas sine quaestu manere posse non credunt. Habeant, inquit, Vestales virgines immunitatē suam. Dicant hoc qui nesciunt credere, quod posset esse gratuita virginitas: prouocent lucris, qui diffidunt virtutibus. Quot tamen illis virgines praemia promissa fecerunt? Vix septē Vestales capiuntur puellae. En totus numerus quem infulae vittati capitis, purpuratarum vestium murices, pompa lecticae ministrorum circunfusa comitatu, priuilegia maxima, lucra ingentia, praescripta denique pudicitiae tempora coegerunt. Attollant mentis & corporis oculos, videant plebem pudoris, populum integritatis, concilium virginitatis. Non vittae capiti decus, sed ignobile velamen, vsui nobile castitatis: non exquisita, sed abdicata, lenocinia pulchritudinis: non illa pur-

purarum insignia, non luxus deliciarum, sed vsus ieiuniorũ: non priuilegia, non lucra: omnia postremo talia, vt reuocari studia putes, dum exercentur officia. Sed dum exercetur officium, studium prouocatur, suis castitas cumulatur dispendiis. Non est virginitas quae precio emitur, non virtutis studio poßidetur. Non est integritas, quaecunque tanquam in auctione nummario ad tempus sollicitatur compendio. Prima castitatis victoria, est facultatũ cupiditates vincere, quia lucri studium tentamentum pudoris est. Ponamus tamen subsidia largitatum conferẽda virginibus, quae Christianis munera redundabunt, quod tantas opes sufficiet aerarium? Aut si arbitrantur solis Vestalibus conferendum, non pudet vt qui totum sibi sub imperatoribus gentilibus vendicarũt, iidẽ sub principibus Christianis non putent nobis fortẽ debere esse cõmunem? Sacerdotibus quoque suis & ministris queruntur alimenta publica non praeberi. Quantus hinc verborum tumultus increpuit? At contra nobis etiam priuatae successionis emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur. Non enim putamus iniuriam, quia dispendium non dolemus. Si priuilegiũ quaerat sacerdos vt onus curiale declinet, patria atque auita & omnium facultatũ poßeßione cedendũ est. Quomodo hanc gentiles, si haberent, ingrauarent querelã, quod sacerdos ferias ministerij sui emat totius patrimonij sui dãno, & priuatus vniuersae commoditatis dispẽdio vsum publici mercetur obsequij: praetẽdens communis salutis excubias, domesticae inopiae se mercede solatur, quia ministeriũ non vendidit, sed gratiam comparauit. Conferte causas. Vos excusare vultis decurionem, cum ecclesiae excusare non liceat sacerdotem. Scribuntur testamenta templorũ ministris, nullus excipitur prophanus, nullus vltimae conditionis, nullus prodigus verecundiae: soli ex omnibus clerico commune ius clauditur, a quo solo pro omnibus votũ commune

suscipitur, officium cōmune defertur: nulla legata vel grauium viduarum, nulla donatio. Et vbi in moribus culpa non deprehenditur, tamen officio mulcta praescribitur. Quod sacerdotibus phani legauerit Christiana vidua, valet: quod ministris dei, non valet. Quod ego nō querar, sed vt sciant quid nō querar, comprehendi. Malo enim nos pecunia minores esse quam gratia. Sed referūt ea quae vel donata vel relicta sunt ecclesiae, non esse temerata. Dicant & ipsi, quis tēplis dona detraxerit, quod factum est Christianis. Quae si facta essent gentilibus, redderetur potius quam inferretur iniuria. Nunccine demum iusticia praetenditur, aequitas postulatur? Vbi tunc erat ista sententia, cū direptis Christanorū omnium facultatibus, ipsos vitales anhelitus spiritus inuiderent, & nullis vsquā negata defunctis inhiberent supremae commercia sepulturae? Quos gentiles praecipitarunt, maria reddiderunt. Fidei ista victoria est, quod & ipsi iam facta maiorum carpūt suorum, sed quae melioratio, vt eorum munera petant, quorum gesta condemnant? Nemo tamē donaria delubris, & legata haruspicibus denegauit, sola sublata sunt praedia, quia nō religiose vtebātur iis quae religionis iure defenderēt. Qui nostro vtuntur exemplo, cur non vtebantur officio? Nihil ecclesia sibi nisi fidem possidet. Hos reditus praebet, hos fructus. Possessio ecclesiae, sumptus est egenorum. Numerent quos redemerint templa captiuos, quae contulerint alimenta pauperibus, quibus exulibus viuēdi subsidia ministrauerint. Praedia igitur intercepta, non iura sunt. En quod factū, quod triste piare nefas, fames, vt aiunt, publica vindicauit: quia vsui omnium proficere coepit, quod proficiebat commodis sacerdotum. Propterea ergo detractis, vt aiunt, arbusta exuta corticibus succo miserabili deficientium ora lambebāt. Propterea chaonia frugem glande mutantes, rursus in pecudum pastus, & ad infelicis victus alimenta reuocati, concussa quercu famem in siluis

miseram solabantur. Noua videlicet prodigia terrarum quae nunquam ante acciderant, cum superstitio gentilis toto orbe ferueret. Reuera quando ante vacuis auenis seges fallax, auari vota lusit agricolae, & spem rusticae plebis quaesita sulcis frugis herba destituit. Et vnde Graecis oracula habita suae quercus, nisi quia remedium siluestris alimoniae, caelestis religionis donum putarunt? Talia enim suorum munera credũt deorum. Quis Dodonaeas arbores nisi gentium populus adorauit, cum pabulum triste sacri nemoris honore donaret? Nõ est verisimile, quod indignãtes eorum dij id pro poena intulerũt quod solebant placati conferre pro munere. Quae autem aequitas, vt paucis sacerdotibus dolentes victum negatum, ipsi omnibus denegarent, cum inclementior esset vindicta quam culpa. Non est igitur idonea quae tantã aegritudinem mũdi fallentis caussa constrinxerit, vt virentibus segetibus subita spes anni adulta moreretur. Et certe ante plurimos annos tẽplorum iura toto orbe sublata sunt. Modo ne demum diis gentiliũ venit in mentem suas iniurias vltum iri? Propterea nec assueto cursu Nilus intumuit, vt vrbicorum sacerdotum dispendia vindicaret, qui nõ vindicauit suorũ? Esto tamẽ si superiore anno deorũ suorũ iniurias vindicatas putant, cur praesenti anno contẽptui fuere? Iam enim nec herbarũ vulsis radicib. rusticana plebs pascitur, nec baccae siluestris explorat solatia, nec cibũ de sentib. rapit, sed operum laeta felicium dum messes suas & ipsa miratur, expleuit voti satietate ieiunium: vsurarios nobis reddidit terra prouentus. Quis ergo tã nouus humanis vsibus, vt vices stupeat annorum? & tamen etiam superiore anno plerasque nouimus prouincias redundasse frugibus. De Galliis quid loquar solito ditioribus? Frumentum Pannoniae quod non seuerant vendiderunt. Et foecunda Rhetia fertilitatis suae nouit inuidiã. Nã quae solebat tutior esse ieiunio, foecunditate hostẽ in se excitauit. Liguriã Venetiasque

autumni frumenta pauerunt. Ergo nec ille sacrilegio annus exaruit, & iste fidei fructibus annus effloruit. Negent etiam quod largo foetu vineae redundauerint. Itaque & messem feneratam recepimus, & liberalioris vindemiae beneficia possidemus. Postremus superest & maximus locus, vtrum ea quae vobis profuerint imperatores, restituere subsidia debeatis. Ait enim, vos defendant, a nobis colantur. *Hoc est fidelissimi principes quod ferre nō possumus, quia exprobrāt nobis vestro se nomine diis suis supplicare, & vobis non mandantibus sacrilegiū immane committunt, dissimulationē pro consensu interpretantes. Sibi habeant praesidia sua, suos si possunt, illa defendant. Nā si iis a quibus coluntur, auxilio esse nō possunt, quomodo possunt vos defendere, a quibus nō coluntur? Sed maiorum, inquit, seruandus est ritus. Quid quod omnia postea in melius profecerūt? Mundus ipse qui vel primum coactis elementorū per inane seminibus tenero orbe cōcreuerat, vel cōfuso adhuc indigesti operis caligabat horrore, nonne postea distincto caeli, maris, terrarumque discrimine rerū formas quibus speciosus videtur, accepit? Exutae humentibus tenebris nouum terrae stupuere solem, dies in exordio non refulget, sed in processu temporis incremento luminis micat & caloris exaestuat. Luna ipsa quae propheticis oraculis species ecclesiae figuratur, cum primum resurgens in menstruas reparatur aetates, tenebris noctis absconditur, paulatimque cornua sua complens vel e regione solis absoluēs, clari splendoris fulgore irrutilat. Exerceri in fructus terrae ante nesciebant, post vbi imperare aruis sollicitus coepit agricola & informe solum vestire vinetis, siluestres animos domesticis mollitae cultibus exuerunt. Anni ipsius aetas prima quae nos vsu parili colorauit, nutu gignentium sed in processu lapsuris floribus vernat, postremis adolescit fructibus. Nos quoque aeui rudes sēsus habemus infantiae, sed mutati in annos ingenij*

rudimenta

rudimēta deponimus. Dicāt igitur, in suis omnia manere debuisse principiis, mūdū tenebris obductum, quia splēdore solis illuxerit, displicere. Et quanto gratius est animi tenebras depulisse quam corporis, fideique iubar emicuisse quam solis? Ergo & mundi sicut omnium rerū, primaeua viam mutarūt, vt venerabilis canae fidei sequeretur senectus. Quos hoc mouet, reprehendant messem, quia sera faecūditas est: reprehendant vindemiā, quia in occasu anni est: reprehendant oliuam, quia postremus est fructus. Ergo & messis nostra fides animarū est, ecclesiae gratia meritorū, vindemia est, quae ab ortu mūdi virebat in sanctis, sed postrema aetate se diffudit in populos, vt aduerterent omnes non rudibus animis irrepsisse fidē Christi. Nulla enim sine aduersario corona victoriae: sed explosa ea opinione quae ante conualuit, id quod erat verum iure praelatum. Si ritus veteres delectabāt, cur in alienos ritus eadem Roma successit? Omitto abscōditam precio humū, & pastorales casas auro degeneri renitentes. Quid (vt de ipso respondeam quod queruntur) captarum simulachra vrbium victosque deos, & peregrinos ritus sacrorū, alienae superstitiones aemuli receperunt? Vnde igitur exēplum quod currus suos simulato Almonis in flumine lauat Cybele? Vnde Phrygij vates, & semper inuisa Romanis non aeque Carthaginis numina? quā caelestē Afri, Mithrā Persae, pleriq; Venerem colunt, pro diuersitate nominis non pro numinis varietate. Sic deam esse, & Victoriam crediderunt, quae vtique munus est non potestas, donatur non dominatur, legionum gratia nō religionum potentia. Magna igitur dea quam militū multitudo sibi vendicat, vel praeliorum donat euētus. Huius aram strui in vrbis Romae curia petunt, hoc est, quo plures conueniunt Christiani. Omnibus in templis arae, ara etiam in templo Victoriarum, quando numero delectantur sacrificia sua vbique concelebrant. Quid est nisi insultare fidei, vnius arae sa-

crificium vendicare? Ferendum istud, vt gentilis sacrificet, & Christianus intersit? Hauriant omnes, inquit, hauriant vel inuiti fumum oculis, symphoniam auribus, cinerem faucibus, thus naribus, & aduersantium licet ora excitata focis nostris fauilla respergat: Non illis satis sunt lauacra, non porticus, non plateae occupatae simulachris. Etiam ne in communi illo consilio non erit communis conditio? Obstringetur pia senatus portio obtestantium vocibus adiurantium sacramẽtis? Si refutet, videbitur mendacium prodere: si acquiescat, sacrilegium confiteri. Vbi, inquit, in leges vestras & verba iurabimus? Ergo mensuram quae legibus tenetur inclusa, caerimoniis gentium suffragium colligit, fidem stringit, iam non solum praesentium, sed absentium etiam? Et quod est amplius, imperatores fides vestra pulsatur? Vos enim cogitis si iubetis. Constantius Augustae memoriae nondum sacris initiatus mysteriis cõtaminari se putauit, si arã illam videret. Iussit auferri, non iussit reponi. Illud auctoritatem facti habet, hoc praecepti non habet. Nemo sibi de absentia blãdiatur, praesentior est qui se animis inserit, quam qui oculis protestatur. Plus enim est mente connecti, quam corpore copulari. Vos senatus cogendi consilij praesules habet, vobis coit, vobis conscientiam suam non diis gẽtium praestat, vos liberis suis non tamen fidei suae praefert. Haec est charitas expetenda, haec est charitas maior imperio, si fides tuta sit quae seruat imperium. Sed fortasse aliquem moueat, ita fidelissimum principẽ destitutũ, proinde quasi meritorum precium caducis aestimetur praesentium. Quis enim sapiens non in orbe quodam atque circuitu locata humanarũ rerũ nouit negocia, quia non eosdẽ semper successus habent, sed variant status, & mutant vices? Quem beatiorem Cn. Pompeio Romana templa miserunt? At is cum tribus triumphis terrarum cinxisset orbẽ, pulsus acie, bello profugus, & sui terminis exul imperij,

Canopei manu spadonis occubuit. Quē nobiliorē Cyro Persarum totius Orientis terrae regem dederunt? Is quoque cum principes potentissimos aduersantes vicisset, victos reseruasset, muliebribus armis fusus interiit. Et ille rex qui superatos etiā confessus honore donauerat, execto capite & intra vtrē plenum cruoris satiari iussus incluso, femineis imperiis ludibrio fuit. Adeo in istius vitae curriculo non paria paribus, sed longe diuersa referuntur. Quē etiā magis sacrificiis deditum, quam Carihaginensium ducem Hamilcarē reperimus? qui cum toto proelij tempore inter acies positus dimicantes sacrificium faceret, vbi partem suorum victam esse cognouit, in ipsos quos adolebat se praecipitauit ignes, vt eos vel cruore suo restingueret, quos sibi nihil profuisse cognouerat. Nam de Iuliano quid loquar, qui cū responsis haruspicum male credulus esset, ademit sibi subsidia reuertendi. Ergo in communi casu non est communis offensa. Neminem etenim promissa nostra luserunt. Respondi lacessentibus tanquam non lacessitus. Refellendae etenim relationis, non exponendae superstitionis mihi studium fuit. Te tamen imperator, ipsa eorum relatio faciat cautiorem. Nam cum de superioribus principibus texuisset, quia prior eorū numerus caerimonias patrum coluit, recentior non remouit, addidisset etiam, si exemplum religio veterum non facit, faciat dissimulatio proximorum: euidenter docuit quod & fidei tuae debeas, vt gentilitij ritus non sequaris exemplum, & pietati vt fratris statuta non violes. Si enim pro suis duntaxat partibus eorum dissimulationem principum praedicarunt, qui cum essent Christiani, decreta tamen gentilium minime remouerunt: quanto magis amori debent deferre fraterno vt qui dissimulare deberes, etiam si quid forsitan non probares, ne fraternis derogares statutis, & nunc teneas quod & fidei tuae & germanitatis necessitudini iudicas conuenire

De Palladio

Atque haec ſunt quae de virginib. Veſtalibus apud veteres auctores extare didicerim. Verũ antequã ad reliqua ſacerdotia explicãda deueniã, quũ paulo ante Palladij mentionem fecerim, haud ab re fore exiſtimo, ſi paucis quid Palladiũ fuerit explicabo, praeſertim quũ id ab auctoribus negligatur. Palladiũ igitur erat Palladis ſimulachrum, quod vana antiquorum ſuperſtitio poeticis fabulis edocta, olim e caelo lapſum fuiſſe, Dardanique manibus exceptum credidit. Scutum id fuiſſe quidam exiſtimauerunt, vt Romae ancilia: aliter Diodorus atque Dio ſentiunt, qui Palladium ſignum fuiſſe ligneum tricubitale caelo lapſum in Peſſinunte vrbe Phrygiae, dextera tenens haſtã, laeua colum & fuſum, & ad eum locum boue duce deueniſſe, vbi Dardanus erat: qui dum vrbem Ilium condidiſſet, deos rogauit vt aliquod ſignum darent tẽporis nouae vrbis, ſtatimque apparuiſſe Palladium; a quo quũ exceptum eſſet, Apollinis oraculo admonitus eſt, tã diu manſuram vrbem donec in ea Palladium conſeruaretur. Alij, vt M. Varro, Dionyſius, Ouidius, Plutarchus, & Seruius, ex quibus haec excerpſi, dicunt: Chryſam Pallantis filiam, quum in Arcadia Dardano nupſiſſet, pro dote ſecum attuliſſe Palladium, & magnorũ deorum ſimulachra, ſcilicet Penates, quibus templa Dardanus in Samothracia conſtruxit, quae poſtea ſacra ſunt in Ilium nepotum tempore tranſuecta, & in templo Palladis, quod in arce Troiana erat, collocata; accepto oraculo, manſuram vrbem quam diu intra moenia Palladium conſeruaretur: quod circa intimam arcis templique partem abditum fuit, quodam altero Palladio illi ſimilimo effícto, quod in publico negle-

Nota pro SS. Virg. et Martyr. Iusta, et Rufina

ctius asseruabatur. Itaque tempore belli illius, quod cõmunibus viribus Graecia tota aduersus Troianos gessit, quum Pyrrhus ex Heleno vate Priami filio didicisset, saluo in vrbe Palladio inexpugnabilẽ esse Troiam, idque Graecorum principes cognouissent, quũ nulla spes potiundae vrbis esset, nisi prius sublato Palladio, datum est negocium Vlyxi & Diomedi: qui clã per cloacas in vrbem ingresꝭi, vique in custodes facta, vt Sterpsicorus, & Euphorio tradidere, Palladum Antenoris opera, quod eius vxori Theanae, Palladis sacerdoti traditum fuerat custodiendum, subripientes, ad suos reuersi sunt. Vrbemque tutelari Palladis numine spoliatam, infirmam captuque non admodum difficilem reddiderunt. Vnde Virgilius secundo Aeneidos

.... caesis summae custodibus arcis
Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas ausi diuae contingere vittas

Quod tamen Palladium a Graecis captum imaginarium fuisse existimant, verumque Palladium capta iã vrbe Sicam Aeneae tradidisse cum magnis diis, quos penates Troiani vocabant. Virgilius.

.... & manibus vittas Vestamque potentem
Aeternumque adytis effert penetralibus ignem

Silius vero Italicus verum quidem Palladium raptum asseruit, idque Aeneae a Diomede redditum, quod Aeneas cũ omnibus aliis Troianorũ sacris caerimoniisque in Italiam adduxit, Lauinique collocauit, quod deinde ab Ascanio Albam longam translatum putant, condito Vestae templo. Palladium porro ex Alba longa sub rege Tullo hostilio, postquam eam diruisset, siue, vt Varro putat, ex Lauinio, Romã

tranſlatum eſt,atque in aede Veſtae collocatū. Quid autem fuerit multis verbis explicare Dionyſius conatur,atque poſtremo ita concludit; *Nemo tamen videre primum illud,certaque de eo tradere potuit.* Itaque in ambiguo eſt,an Dardanus id Iluſue ſuſceperit, fuerit ne ligneum,an aenaeum ſignum,aut,vt quidam tradidere,ſcutum;remanſiſſe poſtremo Ilij,an Romam aductum. Non defuerunt enim qui exiſtimarūt, Aeneam relicto ſociis Latinorum regno, in Phrygiam cū Palladio rediiſſe,quorū opinio a multis labefactata eſt. Frequentior enim fama eſt, Palladium Romae remāſiſſe in aede Veſtae locatum. Quae cum incendio flagraret,L.Caecilius Metellus pontifex maximus Palladium medio ex incendio a virginibus fugientibus neglectum,rapuit:quare ſtatim lumina,quod deos vidiſſe crederetur, amiſit. ob quod factum magni ſunt poſtea illi honores habiti, quod ſub recentem primā Punicam pacem factum eſt. Quo tempore Palladium primo viſum fuiſſe conſtat. Porro autem ſub Commodo Marci filio imperatore,quum Veſtae templum iterum cōflagraſſet, Palladium quoque iterū conſpectū eſt. Quod in primis Romani colebant,atque in arcano ſemper habebant. Quippe raptum id Veſtales virgines media ſacra via in aulam imperatoris tranſtulerunt;templo vero reſtituto denuo loco ſuo repoſitum eſt. Id deinceps Alagabalus imperator, quum templum deo ſuo Alagabalo, quem plerique Solem exiſtimant, ſic Phoenicum lingua appellatum, in ea Palatij parte feciſſet,vbi prius Orci aedes fuerat, cum matris magnae typo, Veſtae igne, anciliis,& omnibus Romanis ſacris in id templum tranſtulit, ſedibuſque propriis tertio mouit, dictitans; Palladium dei ſui

coniugem eſſe debere. Hocque agebat ne quis Romae deus niſi Alagabalus ſuus coleretur. Dicebat praeterea Iudaeorum & Samaritanorum religiones, & Chriſtianam deuotionem illuc transferri oportere, vt omnium culturarum ſecretum Alagabali ſacerdotium teneret. Quae poſt eius caedem ſedibus propriis reſtituta ſunt. Quamquam multi exiſtimarint eum non Palladium, ſed ſignum quodam quod Palladium eſſe credebat abſtuliſſe, quum ſimulachrum effictum pro vero illi virgo Veſtalis maxima oſtendiſſet, qua plura Palladia ſimilia facta eſſe dicebantur, ne quis verum vnquam auferre poſſet. Palladium demũ cum multis aliis Romanae vrbis ornamentis, Conſtantinus pius imperator gentilium inani ſuperſtitione abrogata, ex vrbe Conſtantinopolim deportauit, & quo ab omnibus videri poſſet, medio foro ſuper columnam marmoream collocari iuſsit. Idque ſtatuam aeneam Palladis fuiſſe memoriae proditum eſt. Atque hactenus de Palladio

DE. SALIIS. PALATINIS. XII

Sextam ſacrorum inſtitutorum partem (vt inquit Dionyſius) Numa rex ſaliis tribuit. Quos ipſe ex patriciis creauit, iuuenes XII. ſpectatiſsimos, qui quum ſacra in Palatio factitarent, vbi eorum ſacrarium fuiſſe refertur a Sex. Rufo, & P. Victore, Salij Palatini vocati ſunt. Dicti autem ſunt *Salij*, vt inquit Marcus Varro, *a ſaltando, quod facere in comitio in ſacreis quotannis & ſolent, & debent.* Sextus Pompeius:

Salios (inquit) *a saliendo & saltando dictos esse, quãuis dubitari non debeat, tamen Polemon quidã ait, Arcada quendã fuisse nomine Salium, quem Aeneas a Mãtinea in Italiã deduxerit, qui iuuenes Italicos enopliã saltationẽ docuerit. At Critolaus Saonem ex Samothrace, cum Aenea deos Penates qui Lauinium transtulerit, saliare genus saltandi instituisse, a quo appellatos salios: quibus per omnes dies vbicũque manerent, quia amplae ponebantur caenae, si quae aliae magnae caenae sunt, saliares appellantur.* Et Liuius libro I. *Salios itẽ duodecim Marti gradiuo Numa legit, tunicaeque pictae insigne dedit, & super tunicam aeneum pectori tegmẽ, caelestiaque arma, quae Ancilia appellantur, ferre, ac per vrbem ire canentes carmina, cũ tripudijs solemnique saltatu iussit.* Plutarchus in Numa: *Salij vocati sunt, nõ (vt quidã fabulãtur) a viro Samothrace seu Mãtineo, Salio nomine, qui saltationẽ quae armata dicitur edocuerit, sed ab ipso potius tripudio saltatorio, quod vehemẽtius robustiusque per vrbẽ eũtes subsaltãt, quũ ad mensem Marcium sacra scuta, quae ancilia dicebantur, susciperẽt, induti puniceis tunicis, aeneis balteis latisque succincti, aeneas in capite galeas portantes, & paruis gladiis arma pulsantes, reliquum vero saltationis pedum est opus. Mouentur enim suauiter, conuersiones ac saltationes in celeri & crebro numero robuste & leuiter reddentes.* Dionysius vero libro secũdo: *Hi autẽ salij omnes saltatores quidem sunt, & laudatores armatorum deorũ, quorum solemnitas est mẽse Martio, quae sumptu agitur publico multos dies, quibus ducunt choreas per vrbem, & in forum & Capitolium, & in multos alios priuatos, publicosque locos, tunicas varij coloris, aeneis succincti balteis, togasque annectentes fibulis circum distinctas purpura, subtegmine puniceo, quas trabeas vocant; est enim gentilis ea vestis Romanis, & valde honorifica: & quos apices vocant, capitibus*

imponentes,pileos altos in speciem coni eductos. Accincti autem omnes erant gladiis,ac dexteris lanceam , aut virgam, aut quid tale tenent,laeua ancilia. Quae autē Ancilia fuerint,paulo post dicam. Adiicit Dionysius: *Ancile autē est scuti cuneati specie,arctiora habentis latera,qualia dicuntur ferre eos qui apud Graecos Curetum sacra perficiūt,suntque Salij Graeco nomine interpretati Curetes : illi quidem a Graecis ex aetate denominati, a Romanis vero a cōtinuo motu Salii. Et ob eam caussam omnes quoque alios, quibus multum inest saltatus & gestus,ducto a Saliis nomine saltatores vocant. Mouentur autem ad tibiam ex modulo armatis motibus,quandoque simul ac vicißim,quandoque patria quaedam canentes carmina cum tripudiis solemnique saltatu simul cum choreis ; choream autem & armigerum motum, & in scutis factum per gladios strepitum Curetes primi instituere.* De carminibus saliaribus frequens apud omnes veteres scriptores mentio est. Quorum quaedam vocabantur axamēta,quae erant in hominum memoriam composita,vt Mamurii, & Volumniae. Nam in deos singulos versus ficti a nominibus eorum appellabantur, vt Ianualii, Iunonii, Mineruii. Is qui Saliis praeerat,vocabatur magister, eorum vero coetus collegium. Valerius Maximus libro primo cap. primo: *Obruitur etiam tot illustribus consularibus L. Furius Bibaculus,exemplique locum vix post Marcellum inuenit. Sed pij simul ac religiosi animi laude fraudandus non est,qui praetor a patre suo collegit Saliorum magistro iussus , sex lictoribus praecedentibus,arma ancilia tulit,quamuis vacationem huius officij honoris beneficio haberet. Omnia namque post religionem ponenda semper nostra ciuitas duxit,etiam in quibus summae maiestatis conspici decus voluit.* Salij autem non a populo,sed a magistris collegij legi solebant patricij

adoleſcentes, quorum vterque parens viueret;nec in magiſtratu eſſet. Lege quoque cautum erat, vt Salij liberi eſſent.

De Saliis & magiſtro collegij Saliorum mentio eſt in his vetuſtis inſcriptionibus

M . RVBRIO . L. F
PROCVLO
P R . A E D . Q .
PONT.SALIO
MVNIC.ET.IN.COL

item

L . ANTISTIVS. CN.F. HOR . SARCVLO
SALIVS.ALBANVS.IDEM. MAG. SALIORVM
ANTISTIA.L.L.PLVTIA.L. ANTHVS. RVFVS
L. IMAGINES . DE . SVO . FECERVNT
PATRONO.ET.PATRONAE . PRO . MERITIS

Ceterum (vt ſaepe dixi) Salij non niſi ex patriciis lecti ſunt: quod Cicero in oratione pro domo refert. De Anciliis autem haec produ͂t Dionyſius & Plutarchus: Annum iam octauum regnante Numa, morbus vrbe͂ inuaſerat; cunctis vero maerentibus, traditur ſcutum aeneum e coelo delapſum in Numae manus decidiſſe. Quod in vrbis ſalutem miſſum Aegeriam ſibi retuliſſe Numa tradidit, oportereque eum aſſeruari, aliis vndecim ad illius figuram, magnitudinem, formamque effictis, quo dubium ob ſimilitudinem eſſet caeleſtis illius adipiſcendi. Addiditque Numa ſe a muſis cognouiſſe eam vrbe͂ in qua id ancile ſeruaretur, omnium potentiſsimam futuram. Quo facto quum peſtis ceſſaſſet, ſcutum autem ex eius imperio quum effingere artifices certaſſent, diffidentibus ac deſperan-

tibus ceteris, Mamurium Veturium praeſtantiſsimum artis eius opificem, vſque adeo eius ſimilitudinem effinxiſſe, ſtruxiſſeque omnes ſimiles, vt ne Numa quidem id cognoſceret. Horum vero ſcutorum cuſtodes ſalios xij. legit, quot fuerāt fabrefacta ſcuta, a quibus ſacris anniuerſariis efferrentur per vrbem. Id autem ſcutum, quemadmodum ex numiſmate Antonini Pij cognoui, breue fuit, ideoque ancile appellatum, quod ex vtroque latere eſſet reciſum, & ſummum infimumque eius latius medio pateret. Mamurius autē XI. anciliorum a ſe factorum praemij loco popoſcit, vt ſuū nomen inter carmina ſalij cantarent. Ideo Mamurij Veturij nomen in cantibus ſalij Romani maxime frequentabant.

DE. VIRGINIBVS. SALIARIBVS

Virginum Saliarum ſic meminit Sex. Pompeius: *Saliares virgines Cincius ait eſſe conducticias, quae ad ſalios coibant cum apicibus paludatae, quas Aelius Stilo ſcripſit ſacrificium facere in regia cum pontifice paludatas cum apicibus in modum ſaliorum.* De eis praeterea nihil inueni.

DE. FETIALIBVS. ET. PATRE PATRATO

Septimā ſacrorum partem collegio Fetialiū tribuit Numa. Hi erāt ex optimis nobilibuſque familiis electi, & per omne vitae tēpus ei ſacro deſtinati. *Fetiales dicti*, vt ſcribit M. Varro lib. quarto de lingua Latina, *quod fidei publicae inter populos praeerant: nā per hos fiebat,*

Vt iuſtum conciperetur bellum, & inde deſitum, & vt foedere fides pacis conſtitueretur. Ex heis mittebant antequam bellum conciperetur, qui res repeterent, & per hos etiam nũc fit foedus, quod fidus ſcribit Ennius dictum. Et libro ſecundo de vita populi Romani: *Itaque & bella & tarde nec magna licentia ſuſcipiebant, quod bellũ nullum niſi piũ putabant geri oportere, & priuſquam indiceretur bellum, iis a quibus iniurias factas ſciebant, fetiales legatos, res repetitum mittebant quattuor, quos oratores vocabant.* Et libro tertio: *Si cuius legati violati eſſent, qui id feciſſent, quamuis nobiles eſſent, vt dederentur ciuitati ſtatuerunt, fetialeſque viginti, qui de his rebus cognoſcerent, iudicarent, ſtatuerent, conſtituerunt.* Sex. Pompeius. *Fetiales* (inquit) *a faciendo dicti. apud hos enim belli paciſque faciendae ius eſt.* Et Nonius Marcellus: *Fetiales apud veteres Romanos erant, qui ſancto legatorũ officio, ab iis qui aduerſum populũ Romanum aut rapinis, aut iniuriis hoſtili mente cõmouerant, pignora facto foedere iure repetebant: nec bella indicebantur, quae tamen pia vocabant, prius quam fuiſſet quid fetialibus denuntiatum.* Plutarchus in Numa: *Fetiales pacis cuſtodes ſunt ab re ipſa nomen adepti: controuerſias enim verbis ſedabant, quum non permitterent prius militare, quam omnis iudicij ſpes abſciſſa eſſet. Etenim pacem Graeci vocant, quando verbo, non vi, controuerſiae tolluntur. At Romani fetiales ſaepe ad eos ibant qui iniurias intuliſſent, illiſque ſuadebant, vt ſe beniuole & amice gererent: iis autem inimicis ſeſe & pro voluntate gerentibus, deos teſtati, & multa grauia in eos eorumque patriam imprecati, niſi iuſte rem aggrediantur; ſic eis bellum indicebant. Fetialibus vero prohibentibus, aut minus comprobantibus, neque militari fas erat, neque arma mouere. Sed ab his neceſſe erat initium belli pro iure duces acciperent, & tũ demum com-*

muni commodo proſpicerent. Fertur cladem Senonicam vrbi accidiſſe ob haec ſacra violata. Ius Fetiale ab Aequicolis mutuatum ſcribit Valerius libro decimo, cuius auctor fuit Sertor Reſius Aequicolarum rex. Id ius (vt dixi) Numa primus Romanis conſtituit, ſiue (vt Valerius ſcribit) ab Aequicolis, ſiue (vt alij) ab Ardeatibus aſſumptum. Nam Romae ante Numam collegium Fetialium non fuit. Id autem conſtituit, quum indicturus eſſet bellum Fidenatibus, ob latrocinia quaedã & excurſiones in agros Romanos factas, ſcireque prius vellet vtrum ſecum conuenire ſine bello vellent. Qui neceſsitate coacti pacem maluerunt. Fetialium autẽ praecipua munera erant (vt tradit Dionyſius) cuſtodire ne Romani bellum foederatae ciuitati iniuſtum inferrent, in his autem qui foedera rumpere coepiſſent, ad eos legatos ire, & iuſta primum ratione repetere, atque ſi poſtulatis, qui laeſerint non obtemperarent, iis bellum indicere, ſimili ratione, ſi laeſos ſe eſſe a Romanis ſocij aliqui aſſeuerantes aequa poſtularent, ea cognoſcere, atque ſi aliquid praeter foedera perpeſsi ſunt, videanturque vera obiicere, comprehēſos ſontes, eos laeſis deditios tradere: iniurias quoque legatis factas iudicare, & quae pia ſunt in foederibus, cuſtodire, pacem facere, atque factam, ſi non ex legibus ſacris facta videatur, inritam habere, imperatorũ iniqua facta, quaecunque circa iuſiurandum & ſponſiones fierent, cognoſcere, & expiare. Quum autem bellum indicere iuſtum & pium eſſe iudicarint; vnus quidẽ Fetialium, quẽ reliquis ſuffragiis praetulerint, ornatus veſte, & geſtaminibus ſacris, vt inter alios cõſpicuus manifeſtuſque ſit, ad eorum vrbem qui laeſerint proficiſcitur, & attingens fines, Iouem deoſque

alios inuocat,teſtans,quod ad repetendas poenas pro vrbe Romana proficiſcitur.Poſtea iuratus quod ad vrbẽ vadit quae prius iniuſte egerit,& execrationes maximas ſibi ipſi ac Romae imprecatus ſi mentiatur, intra fines pergit, deinde cuicunque primum occurrit hunc obteſtatus,ſiue ciuis is fuerit,ſiue ruſticus, eaſdemque imprecationes apponẽs ad vrbem vadit;deinde antequam vrbem ineat,ianitorem ipſum ſiue aliũ, quem primum obuium in porta habuerit,eodem modo teſtatus in forum progreditur,illicque adſtans qua cauſſa venerit,cum primoribus diſſerit, iuſiurandũ vt prius,& imprecationes apponens. Si igitur iudicium illi ſubeant,tradẽtes ſontes,vrbe digreditur, eos viros abducens amicus iam ab amicis. Si vero tempus illi ad conſultandum petant,decem eis dierum cum dederit, iterum redit,quouſque petitionem eorũ recipit. Elapſis vero triginta diebus ſi iuſta ciuitas non exhibeat, diis coeleſtibus manibuſque inuocatis abit, hoc tantũ dicto,qui de eis conſultabit per otiũ S.P Q.R.Pronuntiat deinde in ſenatu cum aliis aſtans Fetialibus peractum eſſe ab ipſisquantum fuerit ex legibus ſacris pium,& ſi decernere bellum velint, eis amplius religione non prohiberi:antequam enim haec facta fuiſſent,neque ſenatus , neque populus bellum alicui decernere poterat.Cincius porro libro tertio de re militari;Fetialẽ populi Romani bellũ indicentẽ hoſtibus, telũque in agrum eorũ iacientem hiſce verbis vti ſcripſit: *Quod populus Hermũdalus,homineſque populi Hermũdali, aduerſus populum Romanum bellum fecere, deliquereque, quodque pop. Romanus cum populo Hermundulo,hominibuſque Hermudulis bellum iuſsit:ob eam rem ego populuſ-*

que Romanus, populo Hermundulo, hominibusque Hermundulis bellum indico facioque. Horum Fetialium vnus pater pàtratus dicebatur, cuius munus erat, quũ pax aut foedus faciunda essent, verba facere. Eius rei exemplũ ex Liuij libro primo afferam. *Foedus ictum inter Romanos & Albanos est his legibus; vt cuius populi ciues eo certamine vicissent, is alteri populo cum bona pace imperitaret. Foedera alia aliis legibus; ceterum eodem modo omnia fiunt: tum ita factum accepimus, nec vllius vetustior foederis memoria est. Fetialis regem Tullum ita rogauit: Iubes ne me rex cum patre patrato populi Albani foedus ferire? Iubente rege: Sagmina (inquit) te rex posco. Rex ait: pura tollito. Fetialis ex arce graminis herbam puram attulit: postea regem ita rogauit: Rex facis ne me tu regium nuntium populi Romani Quiritium? vasaque comites meos? Rex respondit, quod sine fraude mea, populique Romani Quiritium fiat, facio. Fetialis erat M. Valerius. Is patrem patratum Sp. Furium fecit, verbena caput, capillosque tangens (pater patratus ad iusiurandum patrandum, idest sanciendum fit) foedus, multisque id verbis, quae longo effata carmine nõ opus est referre, peragit. Legibus deinde recitatis: Audi (inquit) Iuppiter, audi pater patrate populi Albani, audi populus Albanus, vt illa palam prima, postrema, ex illis tabulis ceraue recitata sunt, sine dolo malo, vtique ea hic hodie rectißime intellecta sunt, illis legibus populus Romanus prior non deficiet: si prior defecerit, publico cõsilio dolo malo, tũ me Diespiter populum Romanũ sic ferito, vt ego hunc porcũ hodie feriã, tantoque magis ferito, quanto magis potes pollesque. id vbi dixit, porcũ silice percussit. Sua itẽ carmina Albani, suũque iusiurandũ per suũ dictatorẽ, suosque sacerdotes peregerunt. Foedere icto &c.* Fetiales autẽ vt ceterorũ collegiorũ sacerdotes, a collegis

ſubrogabantur. Poſt legem vero Domitiam, de qua ſaepe dixi, eos populi ſuffragiis creatos fuiſſe, quēadmodum augures, pontifices, xv. viros ſacris faciundis, & vii. viros epulonum, pro certo aſſerere non auſim, praeſertim quum id nuſquam me legiſſe meminerim. Eos tamen populi tributis comitiis creatos fuiſſe, vt credam potiſsimū adducor, quod penes collegiū xx. fetialium erat publicae religionis pars vna non minus neceſſaria, quam quae erat penes augures, pontifices, xv. viros S.F. & vii. viros epulonum. Vnde fit vt pari ratione credam, ante legem Domitiam cooptari per collegas ſolitos fetiales, ſicut illi cooptabantur, praeſertim quum nuſquam reperiamus, vel a pontificibus eos creatos ſicut flamines, vel a magiſtratibus, poſt primam eorum a Numa creationem. Quod ſi ante legem Domitiam cooptari a collegio concedamus, neceſſe eſt vt hac lege ſuffragiis populi creari coeperint. Fetiales vero habere partem religionis publicae a reliquis ſacerdotibus ſeparatam, tum ex his quae dixi, tum ex legibus Ciceronis intelligi poteſt, apud quem ſeorſum de fetialibus libro ſecundo haec lex ponitur *Foederum, pacis, belli, induciarum, oratorum, fetiales iudices ſunto. Bella diſceptanto.* Fuiſſe autem eorum collegium tum ex his quae etiam dixi, tū ex Liuio cognoſci poteſt, qui libro xxxvi. ita ſcribit: *Conſul inde M'. Acilius ex S.C. ad collegium fetialium retulit, ipſi ne vtique regi Antiocho indiceretur bellum.* Reliqua quantum ad fetialium creationem attinet, quemadmodum de pontificibus & auguribus dixi, intelligenda ſunt. Atque haec sūt, quae de fetialibus, ex Cicerone, M. Varrone, Dionyſio libro primo, Liuio libro primo, Gellio libro xvi. cap. iiii. Plutarcho, Sex. Pompeio, & Nonio

Marcello

Marcello collegi. De fetialibus mentiō eſt in antiqua inſcriptione ita

P. CORNELIO . LENTVLO
SCIPIONI . COS . PRAEF
AERARI . LEGATO . TI
CAESARIS.AVG.LEG.LEG
VIIII . HISPAN.PONTIFICI
FETIALI.D.D

DE . PONTIFICIBVS

Octaua & vltima diuiſio(inquit Dionyſius libro ſecundo) ſacrarum traditionum Numae fuit eorum ſacrorum quae pontifices ſortiti ſunt. Qui magnum apud Romanos ſacerdotium & poteſtatem habēt. De quibus loquuturus ea erunt hoc loco mihi repetenda, quae in v. Faſtorum commentario digeſsi, ne hac vna ſacerdotum praecipua parte praeterita, imperfectus hic liber exiret. Erat autem pōtificatus ſacer magiſtratus, a poſſe & facere, vt Scaeuula, vel a ponte, vt Varro ſcribunt, appellatus. Pontifices enim, vt apud Varronem Q. Scaeuula pontifex maximus dicebat, a poſſe & facere dicti ſunt. Varro autem libro IIII. de lingua Latina, pontifices a ponte dictos arbitratur. nā ab iis pons Sublicius eſt factus primum, & reſtitutus ſaepe, quum ideo ſacra & vltra & cis Tiberim non mediocri ritu fiant. & Dionyſius libro ſecundo: *Nouiſsima Numae inſtitutorum pars continebat ſacra maximi apud Romanos ſacerdotij, & cuius poteſtas eſt ampliſsima. Hi ab vno ſuorum operum, videlicet ſarciendo ponte Sublicio, vocabantur pontifices, ſumma auctoritate praediti. nam de*

omnibus caussis ad sacra pertinentibus iudicant, tam inter magistratus sacros, quã inter priuatos homines, nouasque leges de sacris arbitratu suo cõdunt, sicubi destituuntur scriptis legibus, & magistratus penes quos caerimoniae sunt ac sacrificia, sacerdotesque omnes examinãt; ministros quoque sacrorũ in officio continent, ne quid praeter solemnes ritus faciant, a profano etiam & imperito vulgo cõsulũtur de cultu deorũ, ac geniorum, aliisque religionibus: quod si quem animaduertant praescripta sua contemnere, eum mulctant pro delicti magnitudine. Ipsi nullius potestati sunt obnoxij, nec tenentur ad reddendum rationem vel senatui, vel populo. Id genus sacerdotes, siue sacri doctores, siue sacrarũ legum consulti, siue sacrorũ custodes recte dicẽdi sunt: ego Hierofantas nostris appellari dixerim. In defuncti locum alius solet subrogari non populi suffragiis, sed qui collegio maxime videatur idoneus ex omni ciuium numero, nec nisi inauguratus ad sacerdotiũ admittitur, & cet. Põtificũ etiam muneris meminit diserte Cicero pro domo sua ad pontifices ita: *Quũ multa diuinitus pontifices a maioribus nostris inuẽta atque instituta sunt, tum nihil praeclarius quã quod vos eosdem & religionibus deorũ immortaliũ, & summae reipublicae praeesse voluerunt, vt amplissimi & clarissimi ciues republicam bene gerendo, pontifices religionem sapienter administrando, rẽpublicam conseruarent. Quod si vllo tempore magna caussa in sacerdotum populi Romani iudicio ac potestate versata est: haec profecto tanta est, vt omnis reip. dignitas, omniũ ciuium salus, vita, libertas, arae, foci, dij penates, bona, fortunae, domicilia, vestrae sapientiae, fidei, potestatique cõmissa & credita esse videantur.* Et non longe post ad Lentulũ vnum ex põtificibus loquẽs; *Te appello* (inquit) *Lẽtule, tui sacerdotij sunt tensae, curricula, praecentio, ludi, libationes, epulaeque deorũ. Vosque põtifices, ad quos epulones Iouis optimi*

maximi, si quid est praetermissũ, aut cõmissum, adferunt; quorũ de sententia illa eadẽ reuocata atque instaurata celebrantur; qui sunt ludi minus diligenter facti? quanto aut quo scelere polluti? respondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro collegio pontificũ, nihil cuiusque aut negligentia cõtemptum, aut scelere esse pollutũ. Ceterũ quattuor tantũ a Numa pontifices instituti traduntur, qui omnes ex patriciis semper cooptati sunt vsq; ad annum vrbis CDLIIII. in quo Q. Appuleio Pãsa & M. Valerio Coruo V cos. vt libro decimo tradit Liuius, *ne vndique tranquillae res essent, certamen iniectũ est inter primores ciuitatis patricios plebeiosque a tribunis plebis Q. & Cn. Ogulniis. Qui vndiq; criminandorũ patrum apud plebem occasionibus quaesitis, postquã alia frustra tentata erant, eã actionẽ susceperũt, quã non infimã modo plebem accenderent, sed ipsa capita plebis consulares triumphalesque plebeios, quorum honoribus nihil praeter sacerdotia, quae nondũ promiscua erãt, deesset. Rogationẽ ergo promulgarũt, vt quum quatuor augures, quattuor pontifices ea tempestate essent, placeretque augeri sacerdotum numerum, quattuor pontifices, quinque augures de plebe omnes allegerentur. Eam rem iuxta aegre passi patres, quam quum consulatum vulgari viderent: simulabant ad deos id magis quam ad se pertinere, ipsos visuros ne sacra sua polluãtur, id se optare tãtum, ne qua in remp. clades veniat. Minus autem tetendere, assueti iam tali genere certaminum vinci; & cernebant aduersarios non id quod olim vix sperauerint, affectantes magnos honores, sed omnia iã in quorum spẽ dubiam erat certatũ, tamen adeptos, multiplices consulatus, cẽsurasque, & triũphos &c.* & paulo post: *Vocare tribus ex tẽplo populus iubebat, apparebat accipi legem, ille tamen dies est intercessione sublatus; postera die deterritis tribunis ingẽti consensu accepta est. Pontifices creantur suasor legis P.*

Decius Mus, P. Sempronius Sophus, C. Marcius Rutilius, M. Liuius Denter. Quinque augures item de plebe C. Genucius, P. Aelius Paetus, M. Minucius Fessus, C. Marcius, T. Publilius. Ita octo pontificum, nouem augurum numerus factus. Qui vsque ad Sullae Felicis dictaturam mansit. Ceterum quum L. Cornelius Sulla Felix aduersae partis factionibus caesis, dictator renuntiatus fuisset, inter multa quae aut abrogauit, aut addidit, pontificũ quoque & augurum collegium ampliauit, vt essent quindecim pontifices, & quindecim augures. Ita ex Liuio Florus in epitoma libri LXXXIX. Ex cuius Sullae facto duplex factus est pontificum ordo. primi enim octo, & ij deinceps qui in eorũ locum cooptati sunt, pontifices maiores appellati, reliqui vero septem, minores pontifices dicti sunt. Maiorum & minorũ pontificum tam apud veteres auctores, quam in antiquis lapideis epigrammatibus frequens mentio est. Maiorum siquidem in his

PETRONIVS. APOLLODORVS. V.C
PONTIFEX.MAIOR.XV.VIR. SACR. FAC
PATER.SACR.DEI. INVICTI. MITHRAE
TAVROBOLIO. CRIOBOLIOQ. PERCEPTO
VNA.CVM.RVFIA.VOLVSIANA. C. F.CON
IVGE.XV.KAL.IVLIAS.DD.NN
VALENTINIANO.ET.VALENTE.AVGG.III
COSS. ARAM.DICAVIT

item

M.MAECIO.MEMMIO.FVRIO. BALBVRIO
CAECILIANO.PLACIDO.C.V
PONTIFICI.MAIORI.AVGVRI. PVBLICO
P. R
QVIRITIVM.XV.VIRO.SACRIS.FACIVNDIS

item

LVCIO.AVRELIO.AVIANIO . SYMMACHO
V · C
PONTIFICI.MAIORI.XV. VIRO . SACRIS
FACIVND

Pontificum vero minorum ſic meminit M. Cicero in oratione de haruſpicum reſponſis: *At vero meam domum P.Lentulus conſul & pōtifex,P.Seruilius,M.Lucullus, en Q.Metellus,M'.Glabrio,M.Meſſalla,L.Lētulus Flamen Martialis,P.Galba,Q.Scipio,C.Fānius,M.Lepidus,L. Claudius rexſacrorum,M.Scaurus,M.Craſſus,C.Curio,Sex.Caeſar flamen Quirinalis,Q.Cornelius,P. Albinouanus, Q.Terentius pontifices minores,cauſſa cognita, duobus locis dicta, maxima frequentia ampliſsimorum ac maximorum ciuium adſtante,omni religione vna mente omnes liberauerunt.* Et Iulius Capitolinus in Macrino: *Senatus Macrinum, quū ſcriba pontificum fuiſſet, quos hodie pontifices minores vocant,pontificem maximum appellauit.* Et in antiquis inſcriptionibus

T . FLAVIO . T.F.GERMANO
CVRATORI . TRIVMPHI . FELICISSIMI
GERMANICI.SECVNDI.IMP . CAESARIS
DIVI . F . DOMITIANI . AVGVSTI
EXORNATO
SACERDOTI . SPLENDIDISS . PONTIF
MINOR

Item

C.IVNIO.C.F.QVIR
FLAVIANO
LEG.LEG.VII.GEM
PONTIFICI.MINORI
CVRATORES.FRVMENTARI

Vniuerſus porro pōtificum coetus collegium vocabatur, quēadmodum ex Cicerone in oratione ad pontifices, pro domo, & de haruſpicum reſponſis, itēque ex antiquis inſcriptionibus liquet. Ceterum vt Dionyſius libro ſecundo, & Cicero in Rullum ſcribunt, pontifices a Numae temporibus vſque ad annum vrbis circiter DCL. a collegio pontificum cooptari ſoliti fuerunt, non enim comitiis a populo creabantur: quo tempore Cn. Domitius Cn. filius Ahenobarbus tribunus plebis pontificibus offenſior, quod aliū quā ſe in locum patris ſui Cn. Domitij cooptaſſent, ius ſacerdotum ſubrogandorum a collegiis ad populū trāſtulit. Ita Cicero in Rullum, & Tranquillus cap. ſecundo in Nerone. Atque ita pontifices, augures, VII. viri epulonum, quindecim viri ſacris faciundis, & feciales, qui prius a ſuis collegiis ſubrogabantur, poſtea lege Domitia tributis comitiis per populum creati ſunt. Hanc legem, a Sulla dictatore plebi offenſiore abrogatam, reſtituit Cicerone conſule T. Labienus tribunus plebis, vt Dio libro XXXVII. auctor eſt. Poſtea ſub Auguſto iterū abrogata Domitia lege, collegiorū primo, deinde Romanorū principum arbitrio pontifices, & reliqui ſacerd. cooptari coepti, Pōtificū collegiū vſque ad Theodoſii ſenioris imperatoris tēpora Romae fuit. Quibus, religione Chriſtiana omnia iā obtinente, imperatoribuſque antiquae ſuperſtitioni aduerſantibus, vno edicto ſacerdotiorū omniū redditus fiſco applicati ſunt. Quare poſtea plane pōtifices, augures, & reliqui ſacerdotes fieri deſierunt, quum redditibus omnibus mulctati eſſent. Ita Zoſimus. Atque haec ſunt quae breuiter de pontificibus dicenda inueni. Nunc verò vt & de pontifice maximo, quorum ſeriem quanta potui diligentia collegi,

verba faciam, reliquum eſt. Vt enim erant pontifices maiores minoreſque, ſic ſupremus vnus ſummuſque omnium pontifex erat, qui maximus dicebatur, a Numa inſtitutus: quod, vt Dionyſius tradit, maximarum rerum quae ad ſacra & religionem pertinent, iudex eſſet, & vindex contumaciae priuatorum & magiſtratuum. De eius creatione ſic ſcribit lib. primo Liuius: Minoribus pontificibus creatis, *Numa pontificem deinde maximum Numam Marcium M.F. ex patribus legit, eique ſacra omnia exſcripta exſignataque attribuit, quibus hoſtiis, quibus diebus, ad quae templa ſacra fierent, atque vnde in eos ſumptus pecunia erogaretur. Cetera quoque omnia publica priuataque ſacra pontificis ſcitis ſubiecit, vt eſſet quo conſultum plebs veniret, ne quid diuini iuris negligendo patrios ritus, peregrinoſque aſciſcendo, turbaretur. Nec caeleſtes modo caerimonias, ſed iuſta quoque funebria, placandoſque manes, vt idẽ pontifex edoceret; quaeque prodigia fulminibus, alioue quo viſo miſſa ſuſciperentur, atque curarentur: ad ea elicienda ex mẽtibus diuinis, Ioui Elicio aram in Auẽtino dicauit, deumq; conſuluit auguriis quae ſuſcipienda eſſent.* Ita Liuius. & Sex. Pompeius: *Pontifex maximus iudex atque arbiter rerũ diuinarũ atque humanarum.* Ceterũ pontifex maximus ex collegio pontificũ creabatur non quidẽ collegarũ cooptatione, vt in ceteris ſacerdotiis mos erat, ſed populi tributis comitiis, vt ex omni Liuij hiſtoria facile intelligi poteſt. Multo etiã tẽpore non niſi ex patribus creabatur, donec poſtremo omnibus honoribus plebi cõmunicatis, põtifex quoque maximus ex plebe primus creatus eſt Ti. Corũcanius. Poſt quẽ multi, tã patricii, quã plebeij põtifices maximi creati fuerũt, vſque ad C. Iuliũ Caeſarẽ. Quo mortuo in eius locum pontificatum maximum per

vim inuaſit Lepidus. Poſt cuius mortem id ſacerdotiũ ſuſcepit Auguſtus, quod Lepido viuo nunquam, quãquam oblatum, recipere ſuſtinuerat, vt Tranquillus tradit. Decens autem viſum eſt eum qui totius imperij poſſeſsionẽ adeptus eſſet, ipſum quoque supremã diuinarum rerum auctoritatem, quae hoc ſacerdotio comprehendebatur, habere. Quare poſt Auguſtum omnes Romani principes, qui ſub imperatoris nomine rei Romanae praefuerũt, pontificatum maximum vel ſuſceperunt, vel ſe pontifices maximos appellari paſsi ſunt; vt Conſtantinus, Cõſtantius, Valẽtinianus, Valens, & Gratianus Auguſti. Qui Chriſtianae religioni addicti, quanquam a pontificis maximi munere abhorrerent, id tamen nomen elogiis ſuis adſcriptum non aſpernati ſunt, vel reiecerunt. Primus omnium Gratianus imp. edicto propoſito (vt Zoſimus docet) ſe pontificem maximum appellari vetuit, atque ita ea ſacerdotij dignitas in imperatoribus defecit. Quod quum adeo ſublime maximum, & prae ceteris ſacerdotiis celeberrimum eſſet, vt omnes eius dicto praeſto eſſent, (nam ceteri põtifices, flamines, rex, quindecim viri ſacris faciundis, & reliqui omnes ſacerdotes ſub eius poteſtate erant, vt ex Liuio paſsim intelligitur) ſtatui eorum ſeriem, quorum memoriam inuenire potuerint, hic quoque breuiſsime ſubiicere

Numa Marcius M. F. pontifex maximus primus

*

C Papirius pontifex maximus

*

Q. Furius Fuſus alias

M. Papirius pontifex maximus

*

A. Cornelius Cossus pontifex maximus

*

Sp. Minucius Augurinus pontifex maximus

*

M. Fabius Ambustus pontifex maximus

*

P. Cornelius Scipio Scapula pontifex maximus

*

10 P. Cornelius Scipio Barbatus pontifex maximus

*

Ti.Coruncanius TI.F.TI.N.pont.max. primus e plebe factus

L. Caecilius L.F.C.N. Metellus pontifex maximus

L. Cornelius L.F.TI.N. Lentulus Caudinus pontifex maximus

P.Licinius P.F.P.N. Crassus Diues pōtifex maximus

C. Seruilius C.F.C.N. Geminus pontifex maximus

M. Aimilius M.F.M.N. Lepidus pontifex maximus

20 P. Cornelius Cn.F.L.N. Scipio Nasica vir optimus pont.m

*

P. Cornelius P.F.P.N.Scipio Nasica Serapio pont.m

P.Licinius P.F.P.N. Crassus Mucianus pontifex max

P.Mucius P.F.Q.N. Scaeuula pont.max

*

L. Caecilius L.F.Q.N. Metellus Caluus pont.max

*

Q. Seruilius Q.F. Cn.N. Caepio pont.max

30 *

Cn. Domitius Cn.F.Cn.N. Ahenobarbus pont. max

Q. Caecilius Q. F. Q. N. Metellus Dalmaticus pont. max

Q. Mucius P. F. Q. N. Scaeuula pont. max

Q. Caecilius Numidici F. L. N. Metellus Pius pont. max

C. Iulius C. F. C. N. Caeſar dictator pont. max

M. Aimilius M. F. Q. N. Lepidus pont. max

Imp. Caeſar Diui F. C. N. Auguſtus pont. max

Ti. Iulius Diui Auguſti F. Diui N. Caeſar Auguſtus pont. max

C. Iulius Germanici F. TI. Auguſti N. Diui Auguſti pron. Caeſar Auguſtus Germanicus pont. max

Ti. Claudius Druſi F. TI. N. Caeſar Auguſtus Germanicus pontifex maximus

Imp. Nero Claudius Diui Claudi F. Caeſar Auguſtus Germanicus pont. max

Ser. Sulpicius C. F. Ser. N. Galba Imp. Caeſar Auguſtus pont. max

Imp. M. Saluius L. F. M. N. Otho Caeſar Auguſtus pont. max

A. Vitellius L. F. P. N. Germanicus Imp. Auguſtus pont. max

Imp. Caeſar T. Flauius Veſpaſianus Auguſtus pont. max

Reliqui deinceps omnes Romani imperatores pontifices maximi fuerunt

SALII. COLLINI. XII

Salij Agonales, qui a quibuſdam Collini, quod eorũ ſacrarũ in Quirinali colle eſſet, appellati, a Tullo Hoſtilio rege ex voto, quod bello Sabino nuncupauerat,

instituti sunt. De quibus Dionysius libris II. & III. mentionem facit sic: *Committiturque proelium apud urbem Heretum cum Sabinis, in quo multi utrinque cecidere, pugnantibusque eis diu ancipiti Marte, intendens manus ad caelum Tullus Hostilius rex vouit deis si vinceret ea die Sabinos, se Saturno Rheaeque instituturum publico sumptu ludos, quos agunt adhuc quotannis Romani, quum ex agris fructus omnes perceperint. Vouitque duplicem eorum quos vocant Salios numerum. Sunt hi etiam ex parentibus generosis, armatis saltationibus incedentes ad tibiam certis temporibus, deorumque laudes quasdam patrias canentes.* Et M. Varro libro quinto de lingua Latina: *In libris Saliorum, quorum cognomen Agonensium, forsitan hic dies ideo appellatur potius Agonia*

De Saliis Collinis mentio est in vetusta hac inscriptione

P. COELIO. P. F
SER. BALBINO
VIBVLLIO. PIO
X. VIRO STLITIB. IVDIC
VI. VIRO. EQVIT. ROMAN
TVRM. EQVIT. TR. MIL. LEG
XXII. PRIMIG. P. F. ADLECTO
INTER. PATRIC. AB. IMP. CAES
TRAIANO. HADRIANO. AVG
SALIO. COLLINO. QVAEST
AVG. FLAMINI. VLPIALI. PR. DE
FIDEI. COMMISS. COS
DESIGNATO
DECVRIONES. SVA. PECVNIA

DE. XV. VIRIS. SACRIS FACIVNDIS

Poſtquam ab incognita anu (quam Sibyllã eſſe crediderunt) carmina Sibyllina Tarquinio Superbo vendita ſunt, vt in libro de ludis ſaecularibus diſſerui, rex ipſe duos ſtatim ſacrorum librorum cuſtodes creauit, ex illuſtribus ciuibus, ſeruoſque publico ſumptu eis ſtatuit. Quorum alterum M. Atilium viſum iniuſte agere, nec fidelem eſſe, & a quodam accuſatum tamquam parricidam culeo inſutum in mare proiecerit. Quod his verbis docet Valerius libro primo cap. primo: *Tarquinius autem rex M. Atilium duumuirum, quod librum ſecreta ciuilium ſacrorum continentem cuſtodiae ſuae commiſſum, corruptus Petronio Sabino deſcribẽdum dediſſet, culeo inſutum in mare abiici iuſsit: idque ſupplicij genus non multo poſt parricidis lege irrogatũ eſt. Iuſtiſsime quidem, quia pari vindicta, parentum ac deorũ violatio expianda eſt.* De duum viris ſacris faciundis frequens mentio per omnem Liuij hiſtoriam ante primum conſulem plebeiũ creatum. libro tertio: *Libri per duum viros ſacrorum aditi.* Et libro quarto. *Obſecratio itaque a populo* II. *viris praeeuntibus eſt facta.* Et paulo poſt. *Multa* II. *viri ex libris placãdae deum irae, auertendaeque a populo peſtis cauſſa fecere.* Et libro quinto: *Libri Sibyllini ex S.C. additi ſunt* II. *viri ſacris faciundis lectiſternio tum primum in vrbe facto.* De his ita libro quarto ſcribit Dionyſius: *Poſt eiectionem autem regum aſſumens ciuitas oraculorum patrocinium, viros etiam illuſtriſsimos cuſtodes eis deſignauit, qui per omnem vitam eam curam haberent, militia & aliis vrbanis muneribus immunes, publiceque apud eos libros depoſuit, ſine quibus non permiſit oracula aſpicere Sibyllina. Ro-*

mani enim nihil ita cuſtodiunt, neque ſanctum neque ſacrũ, quemadmodum Sibyllina diuinitus oracula miſſa. Ea autem adeunt ex S.C. ſeditione ciuitatem tenente, aut calamitate magna aliqua bello incidẽte, aut prodigiis aliquibus, & laruis magnis, & cognitu difficillimis ipſis apparentibus, qualia ſaepe euenire ſolent. Porro autem anno vrbis CCCXXCVIII. lege lata a tribunis plebis C. Licinio & L. Sextio ex II. viris X. viri facti ſunt, ſimulque lege cautũ, vt pars ex plebe, pars ex patribus fieret. Quam legem decimo ſui tribunatus anno illi tribuni plebis pertulerũt. Poſt quod tempus vſque ad L. Sullae Felicis dictaturam fuerunt X. viri S.F. de quibus toties mentio eſt apud Liuium. A Sulla vero dictatore XV viri S.F. facti ſunt. Quod hac ratione oſtendi poteſt. Ciceronis aetate erant XV. viri ſacris faciundis, qui adhuc erant decemuiri eo anno quo Capitolium arſit, paulo ante Sullae dictatoris tempus L. Scipione & C. Norbano cos. anno vrbis DCLXXI. Atque poſt eum annum in ſacerdotum collegiis nuſquam legitur quicquam eſſe mutatum, niſi in dictatura Sullae. Relinquitur ergo vt haec XV. virorum inſtitutio a Sulla facta eſſe credatur, praeſertim quum aliis ſacerdotum collegiis legatur adieciſſe aliquot ſacerdotes, vt auguribus & pontificibus. Fuiſſe vero Ciceronis aetate XV. viros ex quarta Coelij ad Ciceronem epiſtola intelligi poteſt, in qua ipſe ad Ciceronem ſcribit. P. Dolabellam populi ſuffragiis factum XV. virum. Tranquillus quoque in Caeſare: *Proximo autem ſenatu percrebuit fama, L. Cottam* XV. *virum ſententiam dicturum, vt quoniam libris fatalibus contineretur, Parthos niſi a rege non poſſe vinci, Caeſar rex appellaretur.* Quod vero decemuiri ſacrorum adhuc eſſent eo anno, quo Capitolium crematũ eſt,

ex verbis Dionyſij libro quarto intelligitur. Qui ait libros Sibyllinos,qui adhuc a x. viris ſeruabantur, incēdio Capitolij fuiſſe crematos,quod anno ante Sullae dictaturam conflagrauit. De xv. viris ita ſcribit libro xi. Tacitus: *Ludis ſaecularibus Domitiani intentus affui,ſacerdotio XV. virali praeditus,ac tum praetor,quod nō iactantia refero,ſed quia collegio XV. virum antiquitus ea cura,& magiſtratus potißimum exequebantur officia caerimoniarum.* Et Seruius interpretans illud Virgilij

. . . . . lectoſque ſacrabo
Alma viros. ait ſic:

Primo fuerunt duo librorum Sibyllinorum cuſtodes,inde X. inde XV. vſque ad tempora Syllana,poſt creuit numerus vſque ad LX. Sed remanſit XV. virum vocabulum. Poſt Sullam idem ſacerdotium manſit vſque ad Theodoſij tempora,quibus cum ceteris veteris ſuperſtitionis ſacris abrogatum eſt. Porro autem ex eo epiſtolae Coelij loco quem citaui,colligi poteſt,populi ſuffragiis ſacerdotes huius collegij aliquando creatos, idque per legem Domitiam. Nam quod a collegis ante eam legē cooptarentur,paſsim in Liuij hiſtoria legitur, vbi de ſuffectis in demortuorum locum ſacerdotibus loquitur. Horum munus erat,libros Sibyllinos cuſtodire, quum ex S.C. adeundi eſſent,adire, & quae legiſſent ſenatui renuntiare,& ea S.C.decreta procurare,ludos ſaeculares celebrare , & poſtremo omnia peragere quae Sibyllinorum carminum iuſſu facienda erant. De his frequens mentio eſt in vetuſtis monumentis ſic

HERCVLI.INVICTO
M . CASSIVS
HORTENSIVS
PAVLLINVS.PR.VRB
XV. VIR.SACRIS
FACIVNDIS
DONVM.DEDIT

Item

IVNIO.POSTVMIANO.V.C.P.P
DEI.SOLIS.INVICTI.MITHRAE
XV . VIRO . S . F. PONTIFICI
DEI. SOLIS. ORDO. SACER
DOTVM.MAGISTRO.SVO
CVRANTE.ET.DEDICANTE
FLAVIO.HERCVLEO.VIRO
RELIGIOSISSIMO

item

AVRELIO.VICTORI
XV.VIR.SACR.FAC
LEG.AVGG.PRO.PR
PROV.PANN.INF
PATRON.R.P.H.V
D . D

DE.REGE.SACRORVM. alias SACRIFICVLO.PRIMO

De huius ſacerdotij inſtitutione,& munere ita ſcribit libro ſecundo Liuius: *Regibus exactis,& parta libertate,rerũ deinde diuinarũ habita cura;& quia quaedam publica ſacra per ipſos reges factitata erant,necubi regum deſiderium eſſet, regem ſacrificulum creant.id ſacerdotium pon-*

tifici subiecere, ne additus nomini honos, aliquid libertati, cuius tūc prima erat cura, officeret. Et Dionysius initio libri quinti. *Sed quandoquidem multorum magnorumque bonorum auctores fuisse reipublicae visi erant reges, custodire volentes nomen huius imperij, per omne tempus, donec Vrbs esset, iussere pontifices & augures vnum eligere ex senioribus maxime idoneum, nullius ipsum alterius rei, praeterquam eorum quae ad diuinos cultus pertinent praesidentiam habiturum, & ab omni alio ministerio ciuili bellicoque liberum, regem sacrorum vocatum. Creatusque est rex sacrificulus primus M'. Papirius ex patriciis vir quietis studiosus. &c.* Regis porro vxor appellabatur Regina, quae & ipsa aliquot sacra facere solebat; de qua Macrobius in libris Saturnalium mentionem facit. Creabatur autem rex sacrorum populi comitiis centuriatis, quemadmodū apud Gellium libro xv. cap. xxvii. refert Laelius Felix. a Quam diu autem vetus religio mansit, rex sacrorum semper ex patriciis creatus est, vt Cicero pro domo scribit. Mansit autem hoc sacerdotum vsque ad Theodosij senioris tempora, quibus cum reliquis sacris abrogatum est

DE.SACERDOTIBVS.FOEMINIS BONAE.DEAE

Bona dea, quam alij Faunam, alij Fatuam appellāt, terra a plerisque esse creditur, quod infantes partu editi, non prius vocem edunt quam terram attigerint. Bonam vero deam vocant, quod omnium nobis ad vitam bonorum caussa est terra. Faunam vero, quod omni vsui animantium fauet; a qua Fauni agrestes dij, quod e terra geniti sint. Dicitur etiam Ops, quod

ipsius

ipsius ope atque auxilio vita constet; & Damia, quia ei in operto sacrificabatur, vnde & sacerdos eius Damatris appellabatur, & sacrificium quod ei fiebat Damium, a contrario sensu, quod minime esset publicũ. Haec ab aliis & Senta vocata est. Hanc Varro scripsit tantae pudicitiae fuisse, vt nemo illam dũ vixit praeter virũ suum, mas viderit, nec nomen eius audierit, propter quod illi in operto mulieres sacrificabant, & Bonam deam nominabant. Haec Romae in Auẽtino aedem habuit. De cuius sacris a P. Clodio Ciceronis aetate pollutis frequens mentio est apud Ciceronem, & Asconium: qui quum C. Caesaris pontificis maximi vxorem Muciam adamaret, muliebri habitu in operto Bonae deae inuẽtus est ab Aurelia C. Caesaris matre, quo nõ nisi mulieribus ingredi fas erat. Vnde Cicero in P. Clodium acerrime inuectus est, quod ausus fuisset ea sacra quae in operto pro salute populi Romani in pontificis maximi aedibus fiebant, sua praesentia pollucre. Huius Deae meminit vetus haec inscriptio, quae Romae in aedibus Gentilis Delphinij extat

ANNIA . P . L . FLORA . EX
TESTAMENTO . BONAI.DEAI
SACRVM
SALVIA . SOROR
Ɔ LIBERTA
SVA . PECVNIA
FAC. CVRARVNT

DE.GALLIS.ET . ARCHIGALLO.SACERDOTIBVS DEAE.CYBELIS

Quum ſecundo Punico bello maxime vigente, ex carminibus Sibyllinis x. viri ſacris faciundis ad ſenatū retuliſſent, hoſtem pelli Italia, vincique poſſe, ſi mater Idaea Peſsinūte Romam aducta eſſet, ſtatim ſenatus legatos in Aſiam ad regem Attalum miſit. Is legatos comiter acceptos Peſsinuntem in Phrygiam deduxit, ſacrumque iis lapidem, quem matrem deum incolae eſſe dicebāt, tradidit, ac deportari Romam iuſsit. Qui Romae a viro optimo Scipione Naſica ſuſceptus eſt: & in Aedem Victoriae quae eſt in Palatio, eū pertulere pridie Idus Aprilis, iſque dies feſtus fuit. Populus frequens dona deae in Palatium tulit, lectiſterniūque & ludi fuere, Megaleſia appellata. Haec etiam Cybeles, & mater magna, & dea peſsinūtia; eius ſacra Orgia; ſacerdotes vero Galli appellati ſunt. Hi caſtrati omnes erant. Quod hinc eueniſſe fama eſt. Quum dea Cybeles puerum Phrygem formoſiſsimum Attyn nomine ſuis ſacris ea lege praefeciſſet, vt perpetuo caſtitatem ſeruaret, haud longe poſt Sangaritidem nympham compreſsit. Quare ab irata dea in furorē actus, quum Dyndima veniſſet, manuſque ſibi afferre conaretur, miſeratione deae furore liberatus a ſe interficiendo abſtinuit, virilitatem tamen ſibi amputauit; & ideo Cybeles caſtratos ſacerdotes habere mauult. Galli autem dicuntur a Gallo Phrygiae flumine, cuius aquam qui guſtaſſent, reddebantur inſani: teſtes vero Samia teſta ſibi praecidebant. Sex Pompeius: *Galli qui vocantur matris magnae comites, dicti ſunt a flumine cui nomē eſt Gallo, quia qui ex eo biberint, in hoc furere*

incipiunt, vt se priuent virilitatis parte. Alij putant ideo eos sibi genitalia incidere, quia violauerint nomen patris matrisue, ne possint ipsi fieri parentes. Hi quotannis religionis caussa Hilaribus festis matris deum simulachrum, carpentum, & leones Cybeles, quam & deam Berecynthiam vocabant, & cultros Phrygios magna pompa producebant, ad Almonem riuum, ibique ad duorum amnium confluentẽ, veteri instituto omnia aluebant. Nã quo primum die ex Asia illuc est aduecta, a sacerdote lota est: isque mos postea per singulos annos est seruatus. Vnde Ouidius quarto Fastorum

Est locus in Tiberim quo lubricus influit Almo
Et nomen magno perdit ab amne minor
Illic purpurea canus cum veste sacerdos
Almonis dominam, sacraque lauit aqua

Et Lucanus libro primo

Tunc qui fata deum secretaque carmina seruant
Et lotam paruo reuocant Almone Cybelen

Et D. Augustinus cap. quarto libri secundi de ciuitatẽ dei: *Caelesti virgini, & Berecynthiae matri deorum omniũ, ante eius lecticam die solemni lauationis eius, talia per publicum cantitabantur a nequissimis scenicis*, & cet. De his sacerdotibus sic scribit Dionysius libro secundo: *Romani fabulosam omnem reiiciũt superstitionem, sicut deae Idaeae sunt sacra; cui quum sacrificia quotannis & ludos praetores agant Romanis legibus, sacra autem eius agunt vir & mulier Phryges, hi quae ea per vrbem circundant congregantes matronas, vt mos est illis, figurasque annectentes pectoribus, carminaque, pulsantes tympana, decantant, varias stolas induti, hisque caerimoniis deam Phrygiam colebant.* Et Herodianus libro primo:

Veris initio, stato solemnique die pompam matri deum Romani celebrant. in ea, quae apud quemque sunt diuitiarum praecipua, suppellexque pleraque imperatoria materiae aut artis spectandae, praeferri ante deam solent. Paßimque omnibus ludendi licentia permissa, sic vt personas induãt quas cuique libitum, nullamque non magistratuum quoque imaginem, prout cuiusque studium, repraesentent, sic vt non temere a falsis veros dignoscas. Quae autem ratio sit cur huic deae tãtum honorem Romani habeant, non alienum videtur quantum ex historia accepimus, commemorare. Ipsum igitur simulachrum caelitus (vt aiunt) demissum, neque quia sit materia, neque a quo fabricatum artifice satis constat, neque plane hominũ manibus creditur factum. Hoc igitur caelitus decidisse ferunt in quendam Phrygiae agrum, cui nomen Peßinunti a casu eius simulachri factum putant: ibi enim a principio comparuisse. In hoc Phryges olim Orgia colebant, ad ipsum fluuium Gallum, a quo etiam deae sacerdotes cognominãtur. Sed vbi res Romana creuit, responso accepto mansurum imperium, atque ad summam auctum iri, si Peßinuntiam deam ad se transferret, mißi in Phrygiam legati sunt, petitum deae simulachrum; quod facile concessum est, & Romam aduectum. Ita Herodianus

De dea Cybele, eius sacris, & sacerdotibus Gallis mentio est in vetustis epigrammatibus ita

M.D.M.ID.ET.ATTIDIS . MINOTAVRANI
ARAM.IIII.IDVS.MARTI
GRATIANO.IV.ET. MEROBAVDE. COSS
DEDICAVIT
ANTIQVA. GENEROSAE . DOMO . CVI
REGIA. VESTAE
PONTIFICI. FELIX. SACRATO . MILITAT
IGNE
IDEM . AVGVR . TRIPLICIS . CVLTOR
VENERANDAE.DIANAE
PERSIDICI . QVE. MITHRAE. ANTISTES
BABELONAE.TEMPLI
TAVROBOLIQVE . SIMVL. MAGNI.DVX
MYSTICE. SACRI

item

COSMVS . AEDITVVS . MATRIS . DEVM
ANTIOCHO . SACERDDTE . ANNIS.XII
EIVS . . . . .
AB.IMP. AVG. GRATIS. MANVMISSVS. OB....
SVPRA . SVNT .H-S . N. L.DONATIONIS
CAVSSA

item

MANCIP . . . .
L.VETTIO.SYNTROPHO
RELIGIOSO
A.MATRE.MAGNA.CAPILLATO
VETTIA.AMOR.DE.SVO . FECIT
POSTERIS.QVE.EORVM

M . D. M . I. ET . ATTINIS
L.CORNELIVS.SCIPIO.ORFITVS
V.C.AVGVR.TAVROBOLIVM
SIVE . CRIOBOLIVM. FECIT
DIE.IIII.KAL.MART
TVSCO.ET.ANVLLINO.COS

item

C . CAMERIVS
CRESCENS
ARCHIGALLVS . MATRIS
DEVM.MAGNAE.IDAEAE.ET
ATTIS . POPVLI . ROMANI
VIVVS.SIBI.ET
C.CAMERIO . EVCRATIANO . LIB
SVO.CETERIS.AVTEM.LIBERTIS.VTRI
VSQVE . SEXVS . LOCA . SINGVLA
SEPVLTVRAE. CAVSSA. H.M.H.N.S

DE. VII. VIRIS. EPVLONVM

Vt fere omnes veterum ſacerdotes, ſic Epulones vario numero fuerunt. Quando enim primum inſtituti ſunt, tres creati ſunt, vt ait Liuius libro XXXIII. qui ita ſcribit. Anno vrbis DLVIII. L. Furio Purpureone, M. Claudio Marcello cos. *Romae eo primum anno III. viri Epulones facti C. Licinius Lucullus, T. Romuleius, qui legẽ de creandis his tulerat, & P. Porcius Lecca. His triumuiris, item vt pontifici, lege datum togae praetextae habendae ius.* De his III viris Cicero III. de oratore ita ſcribit. *Sed vt põtifices veteres propter ſacrificiorum multitudinem tres viros epulones eſſe voluerunt, quum eſſent ipſi a Numa, vt etiam illud ludorum epulare ſacrificium facerent, inſtituti.* At po-

ſterioribus temporibus ſeptemuiros epulones fuiſſe ex antiquis veteribus tum ſcriptorum tum lapidũ monumentis intelligi poteſt. Antiſtius enim Labeo apud Gellium libro primo cap. XII. ita ſcribit: *Itẽ cuius pater flamen, aut augur, aut* XV. *vir S. F. aut qui ſeptem vir epulonum, aut ſalius eſt.* Vt autem Ciceronis aetate eum numerum fuiſſe credam, ex eo colligo, quod Lucanus libro primo huius ſacerdotij meminit illo verſu:

Septemuirque epulis feſtus, Titiique ſodales

Vt enim rationem temporis habeat Lucanus, neceſſe eſt initio belli ciuilis, cuius prodigia illic ſcribuntur, fuiſſe VII. viros epulones, at ſi tempore belli ciuilis inter Caeſarem & Pompeium erant VII. viri epulonum, nemo autem legatur ad ſacerdotum numerum centũ & eo amplius annorum ſpacio adieciſſe, praeter Sullã dictatorẽ; relinquitur vt Sullae inſtituto VII. viri epulones eſſe coeperint, qui ad illud vſque tempus fuerãt III. viri. nam non multo tempore ante Sullae dictaturam adhuc triumuiros epulones fuiſſe ex Ciceronis libro tertio de oratore intelligi poteſt. L. enim Craſſus illic loquitur de triumuiris epulonibus, quem cõſtat paulo ante Sullae dictaturam obiiſſe. Et Liuius libro XL. III. virorum epulonum meminit A. Poſtumio & C. Calpurnio cos. anno vrbis DLXXIIII. at poſt illos conſules ſacerdotum numerum nuſquam legimus auctum, niſi a Sulla dictatore; quando is augurum, pontificum, & aliorum ſacerdotum numerũ auxit. Porro autẽ de eorũ munere Cicero in oratione de haruſpicum reſpõſis ita loquitur: *Ludos minus diligenter factos, pollutoſque. Quos ludos? Te appello Lentule, tui ſacerdotij ſunt tenſae, curricula, praecentio, ludi, libationes, epulaeque*

ludorum publicorum: Vosque pontifices ad quos epulones Iouis optimi maximi, si quod est praetermissum, aut commissum, adferunt, quorum de sententia, eadem renouata celebrantur. Ludi sunt minus diligenter facti? quanto aut quo scelere polluti? respondebis & pro te, & pro collegis tuis, & pro collegio pontificum, nihil cuiusquam aut negligentia contemptum, aut scelere esse pollutum. Ex quibus verbis intelligimus non modo quod esset munus epulonũ, sed etiam fuisse eorum quoddam collegium. Et hi vt ceteri sacerdotes a collegis subrogabantur ante legem Domitiam, quod ex tota Liuiana historia liquet. Post legem vero Domitiam populi suffragiis is quoque honor mandari coeptus, &c. De VII. viris epulonum mentio est in antiquis epigrammatibus ita

DIS.MANIBVS
M . SVLPICI . BASSI
AMICI . OPTVMI
L. NONIVS
ASPRENAS
VII.VIR.EPVLON

item

L.CORNELIO. P.F.
SVLLAE.COS
VII . VIR. EPVL.
CLIENTES

item

L . MVNATIVS . L . F. L. N. L.PRON
PLANCVS . COS . IMP . ITER . VII . VIR
EPVLON . TRIVMPH . EX . ROETIS . AEDEM
SATVRNI
FECIT. DE. MANVBIIS. AGROS. DIVISIT
IN.ITALIA
BENEVENTI.IN.GALLIA. COLONIAS.DEDVXIT
LVGDVNVM.ET.RAVRICAM

DE. II. VIRIS. AEDIS. LOCANDAE FACIVNDAE. DEDICANDAE

Horum frequens mentio eſt apud Liuium, & praeſertim libris VII. & XXII. Quos quamquam ſacerdotes neceſſario non fuiſſe ſciam, eos tamen hoc loco adiũxi, quod qui haec peragerent, potiſsimum ex ſacerdotibus legebãtur. Nam vbi aedes aliquo caſu vota erat, ſtatim qui locarent, facerent, & dedicarent, II. viri populi comitiis tributis, lege Papiria renuntiabantur: quod ex Gellio libro XV. cap. XVII. facile animaduerti poteſt.

DE. III. VIRIS. AEDIBVS. SACRIS INCENDIO. CONSVMPTIS RESTITVENDIS. ET. SACRIS. CONQVIRENDIS. DONISQVE PERSEQVENDIS

De his Liuius libro XXV. ita ſcribit: *Comitia deinde a praetore vrbano de ſenatus ſententia, plebiſque ſcito ſunt habita, quibus creati ſunt* V. *viri muris turribuſque reficiendis, &* III. *viri bini, vni ſacris conquirendis, doniſque praeſignãdis, alteri reficiendis aedibus Fortunae & matris Matutae intra portam Carmentalem, ſed & Spei extra portam, quae priore anno incendio cõſumptae fuerant, &c.* Multos praeterea eiuſmodi ſacros magiſtratus creatos fuiſſe didici. De quibus quia neque neceſſario ſacerdotes eſſent, neque ordinarij erant, nihil praeterea diſſerendũ eſſe exiſtimo. Atque haec ſunt omnium ſacerdotiorum nomina quae tam apud veteres ſcriptores, quam

in antiquis epigrammatibus inuenire potui. Nunc de iis dicendum eſt, quos non niſi ex vetuſtis inſcriptionibus obſeruaui

DE. PONTIFICIBVS.ET. SACERDOTIBVS DEORVM . SINGVLORVM

Praeter eos quos ſupra digeſsi, multi quoque erant in vrbe ſacerdotes publici variis nominibus appellati, & recentioribus temporibus inſtituti, quorum memoria in vetuſtis tantum ſupereſt epigrammatibus, ex quibus quanta potui diligentia eos collegi, atque hac ratione hoc loco in antiquitatis ſtudioſorum gratiam accurate exſcripta ſubiunxi

M . A V R . A V G . L I B
A G I L L O. SEPTEMTRIO
N I . P A N T O M I M O . S V I
T E M P O R I S . S A C E R D O
TI.SYNHODI . APOLLINIS.PA
RASITO.ALVMNO.FAVSTINAE
AVG . PRODVCTO.AB.IMP . M
AVREL . COMMODO . ANTONI
NO . PIO . FELICE . AVGVSTO
ORNAMENTIS . DECVRIONAT
DECRETO.ORDINIS.EXORNATO
ET.ALLECTO.INTER.IVVENES
S . P . Q . L A N V I N V S

item

LVNAE.ET.SOLI.AETER
ET. M. D. M. IDAEAE.ET
LIBERO.PATRI. SACRVM
M.VALERIVS.M.L.SYRVS
SACERD
VOTO . SVSCEPTO.M . L

item

M . AVRELIO . VICTORI
C . V
PRAEF. FERIAR
LATIN. SACERDOTI
DEI. SOLIS
RELIGIOSISSIMO
P . OVINIVS : CALIDIANVS
CONDISCIPVL . PATRONO
DIGNISSIMO

item

SOLI. AETERNO
SACR
PRO . SAL . P . VALERI
CRISPI . SEPTEMTRION
SACERD . DEI . INVICTI
M.ANTONIVS.M.F. LIBER
MESOPYLVS
AEDITVVS . LOCAVIT

item

L. AVRELIO
APOLAVSTO . MEMPHIO
AVGG . LIB . HIERONICAE
CORONATO. ET. TON.DIAPAN
TON.APOLLINIS.SACERDOTI
SOLI . VITTATO . ARCHIEREI
SYNHODI . ET . AVGG
L. AVRELIVS . PANICVLVS
QVI . ET . SABANAS
PATRONO . OPTIMO

item

DIS. MANIBVS
L.RABONIO.L.F . OVF
NOVELLIO
SACERD. DEI . SILVANI
VIX.ANN. LXV
RABONIA . IANVARIA
FILIO. SANCTISSIMO
FECIT

item

IOVI . IVNONI . HERCVLI
SACRVM
CN. DOMITIVS. CN. F. SERE
NVS. SACERDOS. ISIDIS. ET
DOMITIA. VXOR. V . S. L.M

item

DEO . SOLI . INVICTO
MITHRAE
F. L . SEPTIMIVS . ZOSIMVS
V. P. SACERDOS.DEI
BRONTONTIS
ET.AECATE.HOC.SPELEVM
CONSTITVIT

item

VERATIO · A . F . P A L . SEVERIANO
EQ. ROM . CVR . REIP . TEGIANENSIVM
ADLECTO
IN.ORDINEM.DECVRION.CIVI. AMANTISSIMO
QVI . CVM . PRIVILEGIO . SACERDOTI
CAENINENSIS
MVNITVS . POTVISSET . AB . HONORIB . ET
MVNERIBVS
FACILE . EXCVSARI. PRAEPOSITO . HONORE
PATRIAE
HONOREM . AEDILITATIS . LAVDABILITER
ADMINISTRAVIT

item

M.AVRELIVS.MENOPHILVS
ORNATVS . IVDICIO. EIVS
EQVO . PVBL . SACERDOS
TVSCVLAN. AEDIL. POLAE
CVM.MENOPHILO. PATRE
LIB.AVG.NN.EX.PROCVRAT
INDVLGENTISSIMO
L. D. D. D

item

DIS . MAN

C . NONI . C . F . VRSI
SACERDOTIS . CABESIS
MONTIS.ALBANI
CVRIONIS
C . NONIVS . IVSTINVS
ALVMNO . DVLCISSIMO
VIX.AN.II.M.XI.D . XIIII

Pontifices

L.CALPVRNIO.L. F.PAPIRIA.ASELLIO
VI.VIR.AVGVSTAL. ET.PONTIFICI.MIN
DEI. LIBERI. INVICTI

item

T.AELIO.MALCO.LICTORI. EQ. PRAETORIAN
COH. III.PR.QVI.ET. VRB. ITEM.ANTISTITI
SACERD . TEMPL . MARTIS . CASTROR
PR
FECIT.BEN.MERENTI. CONIVGI . DVL . SVO
ROSCIA.SVCCESSA.CVM. QVO. VIX . AN . XL
DECESSIT.ANNOR.LXVI

item

DIS . SECVRITATIS
Q . VIBIVS . HERMA
ANTISTES
SANCTI . SILVANI
ANNVM. AGENS
L X X . FECIT
SIBI. B . M

item

HONORI

MEMMIO . VITRASIO . ORFITO . V . C
NOBILITATE.ACTIBVS. QVE. AD. EXEM
PLVM . PRAECIPVO . PRAEFECTO . VRBI
ET . ITERVM . PRAEFECTO . VRBI.PRO. CON
SVLI . AFRICAE. AC. TERTIO . SACRARVM
COGNITIONVM.IVDICI. COMITI . IN
CONSISTORIO . PRIMI . ORDINIS . LE
GATO . SECVNDO . DIFFICILLIMIS . TEM
PORIBVS . PETITV . SENATVS . ET . P . R
COMITI.ORDINIS . SECVNDI . EXPEDITION
BELLICAS. GVBERNANTI . CONSVLARI . SICIL
PONTIFICI . SOLIS . PONTIFICI . VESTAE
XV.VIRO,S.F.CONSVLI.PRAETORI.Q . K . OM
NIBVS.Q.PERFVNCTO . HONORIBVS. INTRA
AETATIS.PRIMORDIA . OB. PROVIDENTIAM
ET.STATVM.OPTIMVM.VRBI.ROMAE.AB . EO
REDDITVM . CORPVS . OMNIVM . MANCI
PVM . STATVAM . SVB.AERE. CONSTITVIT

itèm

COELIAE.PATERNAE
MATRI.SYNAGOGAE
BRIXIANORVM

item

MAMMIAE . C.F
IVSTAE
Q.TVLLIVS.Q. F. HORAT
CINCIVS.PRISCVS
PONTIFEX . SACRARIVS
IVNONIS
QVIRITIS . PATRONVS
MVNICIPI
TESTAMENTO.PONI.IVSSIT

item

DIS . MAGNIS
VLPIVS.EGNATIVS.FAVENTINVS
V.C.AVGVR.P . V. B. P . R. Q
PATER.ET.HIEROCERIX.D.S.M.I
ARCHIBVCOLVS. DEI . LIBERI
HIEROFANTA . HECATAE . SA
CERDOS ! ISIDIS . PERCEPTO
TAVROBOLIO.CRIOBOLIOQVE
IDIBVS . AVGVSTIS . DD . NN
VALENTE.AVG.V. ET . VALEN
TINIANO.AVG.CONSS.FELICITER

item

Item

Q.COELIO.APOLLINARI
FANATICO . DE . AEDE
BELLONAE . PVLVIN
CVIVS. MONITV . HASTA
IN . AEDE . BELLONAE
IN.LVCO . DICATA . EST
FIRMIA.TYCHE
CONIVGI.SVO.BENEMERENTI
SIBI.POSTERIS.QVE.SVIS
FECIT

Item

DIS . MAGNIS
MATRI . DEVM . ET . ATTIDI
SEXTILIVS.AGESILAVS . AEDESIVS
V . C . CAVSSARVM . NON.IGNOBILIS
AFRICANI . TRIBVNALIS . ORATOR
ET . IN . CONSISTORIO . PRINCIPVM
ITEM . MAGISTER . LIBELLORVM
ET . COGNITIONVM . SACRARVM
MAGISTER.EPISTVLARVM . MAGISTER
MEMORIAE.VICARIVS. PRAEFECTVRAE
PER . HISPANIAS . VICE . S . I . C
PATER.PATRVM.DEI. SOLIS . INVICTI
MITHRAE . HIEROFANTA . HECATAE
DEI.LIBERI.ARCHIBVCOLVS.TAVROBOLIO
CRIOBOLIO.QVE.IN.AETERNVM.RENATVS
ARAM . SACRAVIT . DD.NN
VALENTE. V . ET.VALENTINIANO.IVN
AVGG.CONSS.IDIBVS.AVGVSTIS

DE.MINISTRIS.SACERDOTVM POPVLI.ROMANI

Vt multa ſacerdotum, ſic & miniſtrorum apud veteres genera erant, ex quibus praecipua, ex antiquis lapidum, & librorum monumentis haec fuiſſe animaduerti

CAMILLI.ET.CAMILLAE

A Romulo inſtituti, de quibus Dionyſius libro ſecundo ſic ſcribit: *Iis autem qui ſine liberis eſſent, gratiſsimos ſibi ex omnibus permiſit eligere ex ſingulis Curiis, ſingulos pueros & puellas, & hos quidem ad pubertatem vſque ſacris miniſtrare, illas vero quoad eſſent nubiles, more ex Graecia translato. ſacris autem miniſtrant coronis redimiti, Camillique a Romanis vocantur.* & Sex. Pompeius: *Camillus puer ingenuus, qui ſacris miniſtraret, dicebatur. Antiqui enim Camillos miniſtros dicebant.*

FLAMINII.ET.FLAMINIAE

Flaminius Camillus puer dicebatur ingenuus patrimus & matrimus, qui Flamini Diali ad ſacrificia praeminiſtrabat. Antiqui enim miniſtros Camillos dicebant. Flaminia dicebatur ſacerdotula, quae flaminicae Diali praeminiſtrabat, eaque patrima & matrima erat, hoc eſt patrem & matrem adhuc viuos habebat. ita Sex. Pompeius

AEDITVVS alias AEDITVMVS

Gellius libro duodecimo, cap. decimo: *Varro* (inquit) *censet aeditumum dici oportere, non aedituum; quod alterum sit recenti nouitate fictum, alterum antiqua origine incorruptum.* Sed ipse Varro libro sexto de lingua Latina contradicere videtur. ait enim: *Alterum a curando, & tutela, vt quum dicimus, bellum tueor, & tueri villam. A quo etiam quidam dicunt illum qui curat aedes sacras, aedituũ, non aeditumum.* Item libro septimo: *Si ab aede & tuendo aedituus est, cur ab atrio & tuendo non atrituus sit potius quam atriensis?* Aeditui meminit vetus haec inscriptiõ

D . M
T.FLAVIO.AVG.LIB
LIBERALI.AEDITVO
MARTIS . VLTORIS
CLAVDIA.EXOCHE
CONIVGI
BENEMERENTI.ET
SIBI . FECIT
VIX . AN . LVII

item

COSMVS.AEDITVVS.MATRIS.DEVM
&cetera

De ſcribis pontificum, A commentariis XV. virum S. F. Adiutoribus Haruſpicum, & Kalatoribus eiuſmodi epigrammata meminerunt

AGRIAE. TRIPHOSAE. VES
TIFICAE. LIVIVS. THEONA. AB
EPISTVLIS. GRAEC. SCRIBA
A . LIB. PONTIFICALIBVS
CONIVGI. SANCTISSIMAE
B.D.S.M

Item

TI. CLAVDIVS
MARTIALIS
A . LIBRIS
PONTIFICAL

Item

DIS . MANIBVS
MYRRHINI . DOMITIANI
PVBLICI . A . COMMEN
TARIIS . XV . VIR. S. F
ARRVNTIA . DOLICHE
FECIT . CONIVGI . CARIS
SIMO. ET . LIBERIS . LIBER
TABVS. QVE. SVIS. POSTERISQ
EORVM

Item

D. M.

CN. IVLI. CN. FIL
DONATI. PRISCI
EX. EQVO. PVBLIC
ADIVTORIS
HARVSPICVM
IMPERATORIS
PONTIFICIS
ALBANI

Item

Q. CAECILIO
FEROCI
KALATORI. SACERDOTII
TITIALIVM. FLAVIALIVM
STVDIOSO. ELOQVENTIAE
VIXIT. ANNIS. XV
MENSE. I. DIEBVS. XXIIII
FILIO. OPTIMO. AC
REVERENTISSIMO
M. GAVIVS. KARINVS

TIBICINES

Tibicinum Romanorum frequens apud veteres auctores mentio est. Hi tibias concinentes sacris populi Romani interesse solebant. De his sic scribit M. Varro, lib. IIII. de lingua Latina: *Quinquatrus minusculae dictae Iuniae Idus ab similitudine maiorum, quod tibicines tũ feriati per vrbẽ vagantur, & conueniunt ad aedẽ Miner-*

uae. Et Sex. Pōpeius: *Minusculae* (inquit) *quinquatrus appellantur Idus Iunij, quod is dies festus est tibicinum, qui colunt Mineruam, cuius deae festus est proprie dies quinquatrus mēse Martio.* Aliter minusculae quinquatrus appellantur Idus Iuniae. Ouidius VI. Fastorum

Etiam quinquatrus iubeor narrare minores
Nunc ades o coeptis flaua Minerua meis
Cur vagus incedit tota tibicen in vrbe?
Quid sibi personae, quid toga longa volunt;
Si ego: sic posita Tritonia cuspide dixit
Possem vtinam doctae verba referre deae
Temporibus veterum tibicinis vsus auorum
Magnus, & in magno semper honore fuit
Cantabat fanis, cantabat tibia ludis
Cantabat moestis tibia funeribus
Dulcis erat mercede labor, tempusque sequutum est
Quod subito gratae frangeret artis opes.
Adde quod Aedilis pompa qui funeris irent
Artifices solos iusserat esse decem
Exilio mutant vrbem, Tiburque recedunt
Exilium quodam tempore Tibur erat
Quaeritur in scena caua tibia, quaeritur aris
Ducit suprema naenia nulla choros
Seruus erat quidam, quantolibet ordine dignus
Tibure sed longo tempore liber erat
Rure dapes parat ille suo, turbamque canoram
Conuocat ad festum, conuenit illa dapes
Nox erat & vino oculique animique natabant
Quum praecomposito nuntius ore venit
Atque ita, quid cessas conuiuia soluere? dixit
Auctor vindictae iam venit esse suae
Nec mora conuiuae valido titubantia vino

Membra mouent dubij, ſtantque labantque pedes
At dominus, diſcedite, ait; plauſtroque morantes
Suſtulit: in plauſtro ſcirpea lata fuit
Alliciunt ſonos tempus, motuſque merumque
Potaque ſe Tibur turba redire putat
Iamque per Eſquilias Romanam intrauerat vrbem
Et mane in medio plauſtra fuere foro.
Claudius vt poßit ſpecie numeroque ſenatum
Fallere, perſonis imperat ora tegi
Admiſcetque alios, vt tunc tibicina coetum
Augeat, in longis veſtibus ire iubet
Sic reduces bene poſſe tegi, ne forte notentur
Contra collegae iuſſa rediſſe ſui
Res placuit, cultuque nouo licet Idibus vti
Et canere ad veteres verba iocoſa modos
Haec vbi perdocuit, ſuper eſt mihi diſcere, dixi
Cur ſit quinquatrus illa vocata dies
Martius, inquit, habet tali mea nomina feſta
Eſtque ſub inuentis haec quoque turba meis
Prima terebrato per rara foramina buxo
Vt daret effeci tibia longa ſonos
Vox placuit, faciem liquidis referentibus vndis
Vidi & virgineas intumuiſſe genas
Ars mea non tanti eſt, valeas mea tibia, dixi
Excipit abiectam ceſpite ripa ſuo
Inuentam ſatyrus primum miratur, & vſum
Neſcit, & afflatam ſenſit habere ſonum
Et modo dimittit digitos, modo concipit auras
Iamque inter nymphas arte ſuperbus erat
Prouocat & Phoebum. Phoebo ſuperante pependit
Caeſa receßerunt a cute membra ſua
Sic tamen inuentrix auctorque ego carminis huius

Hoc est cur nostros ars colit ista dies

Liuius libro IX. *Eiusdem* (inquit) *anni rem dictu paruam praeterirẽ, nisi ad religionẽ visa esset pertinere: Tibicines, quia prohibiti a proximis censoribus erãt in aede Iouis vesci, quod traditũ antiquitus erat; aegre passi Tibur vno agmine abierũt, adeo vt nemo in vrbe esset qui sacrificiis praecineret, eius rei religio tenuit senatum, legatosque Tibur miserunt, vt darent operam, vt hi homines Romanis restituerentur. Tiburtini benigne polliciti, primum accitos eos in curiam hortati sunt vt reuerterentur Romam: postquam pelli nequibãt, consilio haud abhorrente ab ingeniis hominum eos aggrediuntur. Die festo alij alios per speciem celebrandarum cantu epularum caussa inuitant, & vino, cuius auidum genus est, oneratos sopiunt, atque ita in plaustra vinctos cõijciunt, ac Romam deportant, nec prius sensere quam plaustris in foro relictis, plenos crapulae eos lux oppressit: tunc concursus populi factus, impetratoque vt manerent, datum vt triduum quotannis ornati cũ cãtu, atque hac quae nunc solemnis est licentia, per vrbem vagarentur, restitutumque in aede vescendi ius, iis qui sacris praecinerent.* Valerius Maximus lib. II. cap. de institutis antiquis: *Tibicinum quoque collegium solebat in foro vulgi oculos in se cõuertere, quum inter publicas priuatasque ferias, actiones, personis tecto capite, variaque veste velatis, cõcentusque edit.* Inde *tracta licentia. Quondã vetiti in aede Iouis vesci, quod prisco more factitauerãt, Tibur irati se cõtulerũt: quorũ ministerio senatus deserta sacra nõ aequo animo ferẽs, per legatos a Tiburtinis petijt, vt eos gratia sua Romanis tẽplis restituerẽt. quos illi in proposito perseuerãtes interposita festae epulationis simulatione, mero somnoque sopitos plaustris in vrbem deuehendos curauerunt: quibus & honos pristinus restitutus, & huiusce lusus ius est datum. Personarum vsus pudorem circumuentae temulẽtiae caussam habet.* Idem

propemodum in problematibus a Plutarcho refertur. Tibicines quoque sacris publicis interesse consuesse refertur in hac antiqua & eleganti inscriptione, quae adhuc extat in hortis reuerendiss. Carpensis

IMP . CAESARI
M. AVRELIO . ANTONINO
PIO . FELICI . AVGVSTO
TIBICINES . ROMANI
QVI . SACRIS
PVBLIC . PRAEST . SVNT

Item

D I A N A E
L V C I N A E
I N V I C T A E
CN . POMPEIVS
CN . LIB . BARB
VS. PROCVRAT
TVBICIN . ROM
VOTO . SVSCEPTO
L. M

T V B I C I N E S

De Tubicinibus vero sic scribit Sex. Pompeius: *Tubicines ij appellantur qui sacerdotes viri speciosi publice sacra faciunt tubarum lustrandarum gratia &c.* Qui enim tubis canebant, Tubicines dicebantur.

PVLLARIVS

Pullarius erat, qui caueae pullorum curam agebat, e quorum paſtu auguria augures captare ſolebant; quae quoties oſſa quae pullis dabatur, aliquo modo cadebat in ſolum, tripudia ſoliſtima dicebantur. Solebant autem in auſpiciis apud veteres adhiberi non paſsim omnes, ſed hi tantum qui eſſent periti. Peritos enim oportebat eſſe eos qui quid ſilentium forent intelligerent. Silentium id in auſpiciis dicebatur, quod omni vitio careret: rogabat hinc augur an adhuc ſilentiũ eſſet, reſpondebat ſtatim pullarius ſilentium ſibi eſſe videri. Tum ille ſi aues paſcerentur petebat, aut vbi; non quod ad auſpicia pertineret vtrum paſcerentur nec ne pulli, quos pullarius attuliſſet, ſed quia quũ paſcebantur, neceſſe erat aliquid ex ore decidere, & terram pauire, ex hoc terripauium primo, poſt terripudium, deinde tripudium eſt dictum. Quum igitur offa iam ex ore pulli ceciderat, tum auſpicanti tripudiũ ſoliſtimum nuntiabatur. Extabat decretum collegij augurum vetus auem omnem tripudium facere poſſe. Hunc augurandi modum Claudius primo bello Punico, & ſecundo Flaminius deriſere: ille enim pullos in mare mergi iuſsit, quoniam (inquit) eſſe nolunt, bibant, & claſſem amiſit; hic, quum tripudio auſpicaretur pullarius, diemque committendi proelij propterea differret, ex eo quaeſiuit, ſi ne poſteaquidem pulli paſcerentur quid faciundum eſſet, quũ ille quieſcẽdum cenſeret: Praeclara vero (inquit Flaminius) auſpicia, ſi eſurientibus pullis res geri poterit, ſaturis nihil geretur. Itaque ſigna conuellit, pugnauit ad Traſimenum, & cum xv. Romanorum millibus ab Hãnibale caeſus eſt. Liuius libro x. *Pullarius auſpiciũ mentiri auſus, tripudiũ ſoliſtimum nuntiaturus cõſuli.* Et Cicero ij.

de diuinatione: *Attulit in cauea pullos qui ex eo nominatur pullarius.* Et in antiqua inſcriptione

M . POMPEIO . M . F . ANI . ASPRO
7. LEG.XV.APOLLINAR. 7 . COH. III. PR
PRIMOP.LEG.III.CYREN PRAEF.CASTR
LEG.XX.VICTR
ATIMETVS . LIBERTVS . PVLLARIVS
FECIT.ET.SIBI.ET.

POPA

Popae miniſtri ſacrorũ erant. Hi hoſtias & victimas ligabant; & laureati, ſuccinctique, atque ad ilia vſque nudi, eas ante aras deductas feriebant. Vnde Trãquillus in Caligula: *Admota altaribus victima, ſuccinctus poparum habitu cultrarium mactauit.* Et Spartianus in vita Getae: *Percuſſit hoſtiam popa.* Et Propertius libro iiij.

Succinctique calent ad noua ſacra popae

VICTIMARII

Et hi ſacerdotũ miniſtri erant, qui victimas ligabãt, & cultrum, aquam, & molã parabãt, & reliqua quae ſacris erant neceſſaria. Valerius lib. primo. ca. primo. *Libros Petilius praetor Vrbanus ex auctoritate ſenatus per victimarios facto igne in cõſpectu populi cremauit.* Liuius lib. XL. *Libri in comitio igne a victimariis facto in cõſpectu populi cremati ſunt.* Victor Romae caſtra victimariorum fuiſſe refert

LICTORES. FL. ET. V. V

De lictoribus Flaminum, & virginũ veſtalium itemque praeciis, alias praeclamitatoribus Flaminum, abũde ſupra diſputauit

PRAEFICA

M. Varro lib. VI. de lingua Latina: *Praefica, vt Aurelius ſcribit, mulier ab luctu, quae conduceretur, quae ante domum mortui laudes eius caneret. Hoc factitatũ Ariſtoteles ſcribit in libro qui inſcribitur Nomina Barbarica, quibus*

testimonium est quod fretum est Naenij

Haec quidem hercle opinor praefica est
Nam mortuos collaudat

Claudius scribit: ea quae praeficeretur ancilleis, quemadmodum lamentarentur, praefica est dicta. Vtrunque ostendit a praefectione, praeficam dictam. Plautus in Truculento

Sine virtute argutum ciuem mihi habeam pro praefica

Sex. Pompeius: *Praeficae dicuntur mulieres ad lamentandũ mortuum cõductae, quae dant ceteris modum plangẽdi, quasi in hoc ipsum praefectae.* Nonius Marcellus: *Praeficae* (inquit) *dicebantur apud veteres quae adhiberi solent funeri mercede conductae, vt & flerent, & fortia facta laudarent.* Plautus in Friuolaria

Superaboque omnes argutando praeficas

Idem in Truculento

Praefica quae alios collaudare, se vero non potest

Lucillius XXII. Mercede quae Conductae flent alieno in funere praeficae Multo, & capillos scindunt, & clamant magis. Varro in libris de vita populi Romani: Dein naeniã cantari solitam ad tibias & fides, eorumque ludistricas cursitassent. Haec mulier vocata olim praefica vsque ad Punicũ bellũ

DESIGNATOR. ET. VESPA. alias VESPILLO

Designatores dicebantur, qui constituendae funebri pompae praeerant, vnicuique incedendi locũ ordinemque praescribentes. ita Sex. Pompeius. Cicero ad Atticum libro IIII. *Desertus a suis vix iam decimum designatorem retinet. &c.* Vespillones vero cadauerum funeratores erant, ita dicti quod vespertino tempore mortuos efferre solerent: vnde & funera a funalibus dici autumat Donatus, quia noctu efferebantur ob sacrorum celebrationem diurnam. Martialis libro ij

Qui fuerat medicus, nunc est vespillo Diaulus

Hi veſpae a Sex. Pompeio ita appellantur : *Veſpae dicuntur* (inquit) *qui funerandis corporibus officium gerunt, non a minutis illis volucribus, ſed quia veſpertino tēpore eos efferunt, qui funebri pompa propter inopiam duci nequeunt.* Ceterum praeficam, deſignatores, & veſpillones inter ſacrorum miniſtros adpoſui, quod & manes ſua ſacra haberent, quorum hi potiſsimum miniſtri erāt. Haec autem ſunt, quae de ſacerdotiis eorumque miniſtris, qui apud antiquos fuerint, inuenire in vetuſtis lapidū & librorum monumentis potui. Quae vt facilius, ſi opus erit, memoriter teneri poſsint, eorum omnium de more epilogum ſuggeram

EPILOGVS . OMNIVM . SACERDOTIORVM . POPVLI . ROMANI . EORVMQVE . MINISTRORVM

I *Luperci Panos Lycaei* vel *Inui ſacerdotes*

Omnium vetuſtiſsimi ante vrbem cōditam ab Euādro Arcade Aboriginum rege, ſolēni ex Arcadia trāslato, inſtituti, nouiſsimi omnium Anaſtaſio Imperatore, & Theoderico Amalo Gothorum Rege in Italia regnante, a S. Gelaſio Papa aboliti circiter annum Chriſti CDXCV. Varro libro iiij. de lingua Latina. Dionyſius lib. I. Liuius lib. I. Ouidius Faſtorum lib. ij. Valerius Maximus lib. ij. cap. I. Plutarchus problemate LXVII. Iuſtinus lib. XLIII. vetus regiſtrum S. R. E.

II *Caereris Graeca ſacerdos*

Quae ſine viro eſſet, ab eodem Euandro creata. Dionyſius lib. primo. Saepe Liuius

III *Potitij & Pinarij Herculis ſacerdotes*

Ab eodem Euandro facti. Dionyſius lib. I. Liuius lib. I. & IX. Valerius Maximus libro primo, cap. ſecũdo

IV *Reges*

Sacerdotes erant. Dionyſius libro ſecundo, & quinto. Liuius libro primo, & ſecundo

V *Fratres Aruales XII*

a Romulo facti. Varro libro quarto de lingua Latina, Plinius libro decimooctauo, cap. ſecundo. Gellius libro ſexto, cap. ſeptimo, ex Maſſurio Sabino. Macrobius libro primo Saturnalium

VI *LX Sacerdotes publici*

Bini ex ſingulis curiis, quae triginta erant, qui ſacris publicis praeeſſent, quinquagenario maiores a Romulo rege ordinati. Hi curiarum ſuffragiis legebãtur. Dionyſius libro ſecundo, ex Varrone

VII *Augurum XV collegium*

Hi primo tres tantum fuerunt, ſinguli ex ſingulis tribubus, quae tres erant, Ramnenſium, Tatienſium, & Lucerum, a Romulo creati. Deinde a Ser. Tullio rege quattuor (vt exiſtimo) facti. Poſtea anno vrbis CDLIIII. Q. Appuleio Panſa, M. Valerio Coruo V. cos. rogatione Ogulnia, quinque e plebe additis ad nouem numerum aucti. Poſtremo a Sulla dictatore XV inſtituti. Nouiſsime a Theodoſio imperatore circa annũ Chriſti CCCXC. ſublati. Cicero primo libro de Diuinatione. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro decimo. Ouidius quarto Faſtorũ. Valerius libro ſecundo, cap. primo. Plutar-

chus problematibus LXXI. LXXVI. LXXVII. XCIII. XCIX. Statius Papinius libro tertio Thebaidos

VIII Haruſpices

A Romulo inſtituti. Dionyſius libro ſecundo

IX Tribunus celerum

A Romulo inſtitutus, a Numa ſacerdos factus. Dionyſius libro ſecundo

x Curiones xxx

Qui totidē curiis praeerant, quorū primus dicebatur

Curio Maximus

Cuius auctoritate ceteri curiones regebantur. Sacerdotium a Romulo conſtitutum fuit. Dionyſius libro ſecundo. Saepe Liuius. Feſtus

xi Sodales Titij alias *Titienſes*

Varro libro quarto de lingua Latina. Tacitus lib. primo, Lucanus libro primo, & Macrobius lib. primo

xii Flamines quindecim

Ex his tres erant, qui maiores & patricij dicebantur. quod ſemper ex patriciis fuerint, a Numa inſtituti. Dionyſius libro ſecūdo. Liuius libro primo, & alibi ſaepe. Feſtus. Plutarchus in Numa, & alibi. Cicero pro domo

Flamen Dialis

Ioui

Flamen Martialis

Marti

Flamen Quirinalis

Romulo

Varro libris quarto & ſexto de lingua Latina. Cicero ſecundo de legibus. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro primo. Plutarchus in Numa, & problematibus. Appianus. Gellius libro decimo, cap. decimoquinto, ex Fabio Pictore, & Maſſurio Sabino. Feſtus libro decimotertio. Auguſtinus de ciuitate Dei libro tertio

Flamines minores qui & plebeij XII

Feſtus libro tertiodecimo

Flamen Volcanalis

Volcano. Varro libro quarto de lingua Latina

Flamen Carmentalis

Carmentae. Cicero in Bruto

Flamen Floralis

Deae Florae. Varro libro ſexto de lingua Latina

Flamen Palatualis

Deae Palatuae. Varro libro ſexto de lingua Latina

Flamen Falacer

Diuo patri Falacri. Varro libro quarto, & ſexto de ling. Lat

Flamen Furinalis

Deae Furinae. Varro libris IIII. & VI. de lingua Lat

Flamen Volturnalis

De Volturno. Varro libro quinto de lingua Latina

Flamen Virbialis

Deo Virbio, id eſt Hippolyto

Flamen Laurentialis

Accae Laurentiae. ex antiquis inſcriptionibus

Flamen

Flamen Lauinalis

Flamen Ligularis,

alias

Lucullaris

ex antiquis inſcriptionibus

Flamen Pomonalis

Deae Pomonae, omnium poſtremus. Feſtus

Flaminicae quindecim

Feſtus, Plutarchus, & Gellius

Hoc ſacerdotium a Theodoſio imperatore ſublatum eſt. Ex hiſtoria Theodoriti Cyrenſis, & Zoſimo

XIII Virgines Veſtales V. Cum Virgine Veſtali maxima

Quatuor a Numa rege factae, duae a Ser. Tullio rege additae, & ſex factae, a Theodoſio imperatore ſublatae. Dionyſius libro ſecundo. Liuius libro primo. Plutarchus in Numa. Gellius ex Fabio Pictore commẽtariis L. Sullae dictatoris, & Antiſtio Labeone. Symmachus, Zoſimus, Theodoritus Cyrenſis, Prudentius, & D Ambroſius

XIIII Salii XII. cum Magiſtro collegij Saliorum

Hi sẽper ex patriciis lecti ſunt, à Numa ordinati, Martique ſacrati. Dionyſius lib. II. Ouidius III. Faſtorũ. Valerius Maximus lib. I. cap. I. Plutarchus in Numa. Acro in Horat. Seruius ſuper VIII. librum Aeneid. Cicero pro domo ad pontifices

XV Virgines Saliares

Sex. Pompeius

C . CAERELLIO . FVFIDIO
ANNIO . RAVO . C . F . OVF
POLLITIANO . SODALI
MARCIANO . AVRELIANO
COMMODIANO . HELVIANO
SEVERIANO. III. VIR . MONET
A.A.A.F.F. TRIB. LATICLAVIO
LEG.III. CYR. VI.VIR.EQVIT.ROM.
TVRMAE.PRIMAE.QVAESTOR
CANDIDATO
IMP . CAESARIS . M.AVRELI
ANTONINI . PII.FELICIS.AVG
TRIB.PL.CANDID.PR.HASTAR.C.V
FVFIDII.AMYCVS.ET
CHRESTINA . NVTRITORES

Ceterum si quis desiderio tenetur intelligere quo ritu,& quibus caerimoniis veteres Romani imperatores inter diuos referebantur, is cõmẽtarios nostros in secundum fastorum librum petere poterit, ex quo omnia accurate & vt existimo diligenter descripta, facile cognoscere poterit. Ego vero hoc loco omnes imperatores,&Augustas,qui apud veteres inter diuos relati sunt,adiiciã,vt quot flamines fuerint omnes demum intelligere possint:quot enim diui imperatores vsque ad Constantinum,tot etiam flamines fuisse existimandum est.

IMPERATORES. CAESARES.ET. AVGVSTAE
QVI.INTER.DIVOS.EX.S.C.RELATI.SVNT

DIVOS . IVLIVS
ab Augusto Caesare.Nummi aerei. Lapides. Trãquillus capite XXCVIII.Dio libro XLVI

A Tullo Hoſtilio ordinati. Dionyſius. lib. II. & III.

xx XV *Viri Sacris faciundis cum magiſtr*

Hi primo fuerunt II. viri a Tarquinio ſuperbo inſtituti. Qui librorum Sibyllinorum curam gerebãt. Poſt anno vrbis CCCXXCVIII. anno ante primum conſulem plebeiũ creatum lege Sextia Licinia x. facti, quinque patricij, totidem e plebe: poſtremo xv. viri a Sulla Dictatore aucti. Dionyſius libro IIII. Liuius libro v. Cenſorinus de die natali. Lactantius libro primo. Seruius ſuper Virgilium.

xxI *Rex Sacrorum*

Alias

Rex Sacrificulus

Cuius vxor

Regina ſacrorum

Dicebatur. Macrobius libro primo

Sacerdotium anno primo partae libertatis a populo Romano inſtitutum L. Bruto, & L. Collatino cos. Anno CCXLV. Dionyſius lib. v. Liuius lib. II. ſemper ex patriciis creatus. Cicero pro Domo

xxII *Sacerdotes Bonae deae Feminae*

Cicero ſaepe, & Florus

xxIII *Galli ſacerdotes deae Cybelis cum Archigallo*

Antiqui lapides. Liuius lib. xxxvI. Ouidius IIII. Faſtorum. Feſtus. Tertullianus in Apologetico. D. Auguſtinus libro III. de ciuitate Dei

Diuus Nerua

a Traiano Imp. Nummus arg. Lapides. Eutrop. lib. VII

Diua Auguſta Marciana

Traiani Imp. ſoror, a Traiano. Nummus arg. Lapides

Diuus Traianus Parthicus

ab Hadriano Imp. Nummus argent. Lapides. Eutropius lib. VIII

Diua Plotina

Traiani Imp. vxor, ab Hadriano. Nummi arg. Lapides. Dio, & Spart. in Hadriano. Sex. Aurelius Victor

Diuus Antinous

ab Hadriano, Spartianus in Hadriano

Diua Sabina

Hadriani vxor, ab Hadriano. Nummi, & Lapides. Spartianus in Hadriano

Diuus Hadrianus Auguſtus

a Pio Imp. Nummi arg. & Lapides. Spartianus, Capitolinus in Pio. Eutropius lib. VIII

Diua Auguſta Fauſtina

Pij Imp. vxor, a Pio. Nummi argenteus, & aereus. Lapides. Capitolinus in Pio

Diuus Antoninus Pius

a Marco Imp. Nummi arg. & aer. Lapides. Capitolinus in Pio. Victor, & Eutropius lib. VIII

Diuus Verus Parthicus

a Marco Imp. Nummi aerei. Capitolinus in Marco. Eutropius libro VIII

Diua

NOMINA MINISTRORVM. SACERDOTVM. POPVLI. ROMANI

Camilli

Camillae

Pueri & puellae patrimi & matrimi a Romulo inſtituti. Dionyſius libro primo

Flaminij

Flaminiae

Flaminum flaminicarumque miniſtri. Feſtus

Aeditimi

Alias

Aeditui

Varro lib. IIII. de lingua Latina

Scribae publici pontificum

A. Commentariis xv. virum ſacr. fac

Adiutores haruſpicum

Kalatores ſacerdotiorum

Tibicines qui ſacris publicis praeſto ſunt

Ex antiquis inſcriptionibus

Tubicines

Sex. Pompeius

Pullarij

Cicero II. de Diuinat. Liuius lib. x. Lapides

Popae

Trāq. in Caligula. Spartian. in Geta. Propert. lib. IIII.

Victimarij

Liuius, Victor, Valerius

Lictor flaminius

Feſtus

Flaminis Dialis praecia

Alias

Praeclamitator

Gellius, Plutarchus, Sex. Pompeius

Lictores VI. virginum veſtalium

Tranquillus, Plutarchus, Gellius

Praeſica

Sex. Pompeius, Varro, Nonius Marcellus

Deſignator

Sex. Pompeius, Cicero

Veſpa Alias *Veſpillo*

Sex. Pompeius

Haec itaque ſunt omnium ſacerdotiorum, eorundéque miniſtrorum nomina, quae quanta potui diligẽtia in vetuſtis monumentis collegi. Quorum maximã partem Numa rex inſtituit, vel ante inſtitutã certis quibuſdam regulis additis reformauit. Porro autẽ reliqua Numae inſtituta omiſi, tum quod ex Liuio & Dionyſio notiſsima ſint: tum etiam quod de iis abunde in commentariis faſtorum verba feci. Ceterum antequam ad ceterorum regum geſta explicanda deueniam, rem vtilem antiquitatũ ſtudioſis me facturũ eſſe arbitratus ſum, ſi tractatum diui ST. Caecilij Cy-

priani huic de ſacerdotiis diſputationi ſuggeram, quẽ ille de idolorum vanitate ſcriptum reliquit. In quo idolatriae origo, cauſſae, & incrementa referuntur, multaque de diis Romanis, oraculis, delubris, diuinationibus, auguriis, & reliquis eiuſmodi cognitu dignißima, a ſanctiſſ. viro explicantur. In quo poſtremo, & antiquorum ſuperſtitio, & Chriſtianae fidei puritas demonſtrantur: res quae ad eorum quae ſcripſi intelligentiam maxime conducunt, quum eorundem inſtitutionem aperiant

DIVI . ST . CAECILI . CYPRIANI TRACTATVS.IIII.DE.IDOLORVM VANITATE

Quod idola dij non ſint, & quod vnus deus ſit, & quod credentibus datum ſit deos nõ eſſe, quos colit vulgus, hinc notum eſt. Reges olim fuerunt, qui ob regalem memoriam coli apud ſuos poſtmodum etiam in morte coeperunt. Inde illis inſtituta tẽpla: inde ad defunctorum vultus per imaginem detinendos expreſſa ſimulacra. Nam & immolabant hoſtias, & dies feſtos dando honores celebrabant. Inde poſteris facta ſunt ſacra, quae primitus fuerant aſſumpta ſolatia. Nam vt videamus an ſtet haec apud ſingulos veritas, Melicertes & Leucothea praecipitantur in maria, & fiunt poſtmodum maris numina. Caſtor & Pollux alternis moriuntur, vt viuant, Aeſculapius vt in deum reſurgat, fulminatur. Hercules, vt hominem exuat, Oeteis ignibus concrematur, Apollo Admeti pecora pauit. Laomedonti muros Neptunus inſtituit, nec mercedem operis infelix ſtructor accepit. Antrum Iouis in Creta viſitur, & ſepulchrum eius oſtenditur, & ab eo Saturnum fugatum eſſe manifeſtum eſt: inde Latiũ de latebra eius nomen accepit. Hic litteras imprimere,

hic signare nummos in Italia primus instituit, vnde aerarium Saturni vocitatur. Nam & rusticitatis hic cultor fuit, inde ferens falcem pingitur: hunc fugatum hospitio Ianus excepit, de cuius nomine Ianiculũ dictum est, & mẽsis Ianuarius institutus est: ipse bifrons exprimitur, quod in medio constitutus annum incipientem pariter & recedentem spectare videatur. Mauri vero manifeste reges colũt, nec vllo velamẽto hoc nomen obtexunt. Inde per gentes & prouincias singulas varia deorum religio mutatur, dum non vnus ab omnibus deus colitur, sed propria cuique maiorum suorũ cultura seruatur: hoc ita esse Alexander Magnus insigni volumine ad matrẽ suam scribit, metu suae potestatis proditum sibi a piis hominibus, a sacerdote secretum, quod maiorum regum memoria seruata sit, inde colẽdi & sacrificandi ritus inoleuerit. Si autem aliquando dij nati sunt, cur non hodie quoque nascuntur? nisi forte Iuppiter senuit, aut partus in Iunone defecit. Cur vero deos putas pro Romanis posse, quos saepius videas nihil pro suis aduersus eorum arma valuisse? Romanorum autem vernaculos deos nouimus: Est Romulus peierante Proculo deus factus, & Picus, & Tiberinus, & Pilumnus, & Cõsus, quẽ deũ fraudis velut consiliorũ deum coli Romulus voluit, postquã in raptũ Sabinarũ perfidia peruenit. Deã quoq; Clocinã Tatius adinuenit et coluit, Pauorem Hostilius atq; Pallorem, mox a nescio quo Febris dedicata, et Acca, et Flora meretrices: hi dij Romani. Ceterũ Mars Thracius, & Iuppiter Creticus, et Iuno vel Argiua, vel Samia, vel Poena, et Diana Taurica, & deorum mater Idaea, & Aegyptia portenta nõ numina: quae vtique si quid potestatis habuissent, sua ac suorum regna seruassent. Plane sunt apud Romanos & victi penates, quos Aeneas profugus aduexit. Est & Venus calua, multo hic turpius calua, quam apud Homerum vulnerata. Regna autem non merito accidũt, sed sorte variãtur. Caeterum im-

perium ante tenuerunt & Assyrij, & Persae; & Graecos, & Aegyptios regnasse cognouimus. Ita vicibus potestatum Romanis quoque vt & ceteris imperãdi tempus obuenit. Ceterũ si ad originẽ redeas, erubescas. Populus de sceleratis & nocentibus congregatur, & asylo constituto facit numerũ impunitas criminum. Nunc vt rex ipse principatum habeat ad crimina, fit Romulus parricida. Atque vt matrimonium faciat, rem concordiae per discordiam auspicatur. Rapiunt, ferociunt, fallunt ad copiam ciuitatis augendam. Nuptiae sunt illis rupta hospitij foedera, & cum soceris bella crudelia. Est & gradus summis in Romanis honoribus consulatus. Sic cõsulatum coepisse videmus vt regnũ. Filios interficit Brutus, vt crescat de suffragio sceleris commendatio dignitatis. Non ergo de religionibus sanctis, nec de auspiciis, aut auguriis Romana regna creuerunt, sed acceptum tempus certo fine custodiunt. Ceterum & Regulus auspicia seruauit, & captus est; & Mancinus religionem tenuit, & sub iugũ missus est. Pullos edaces habuit Paullus, & tamen apud Cannas caesus est. C. Caesar ne ante brumam in Africam nauigia transmitteret, auguriis & auspiciis retinentibus, spreuit, eo facilius & nauigauit, & vicit. Horum autem omnium ratio est illa quae fallit & decipit, & praestigiis caecantibus veritatem stultum & prodigũ vulgus inducit. Spiritus insynceri & vagi, qui posteaquã terrenis vitiis immersi sunt, & a vigore coelesti terreno contagio recesserunt, non desinunt perditi perdere, & deprauati errorem prauitatis infundere: hos & poetae daemonas norunt, & Socrates instrui se & regi ad arbitrium daemonij praedicabat, & magis inde est ad perniciosa vel ludicra potentatus, quorum tamen praecipuus Sosthenes formam veri dei negat conspici posse, & angelos veros sedi eius dicit aßistere. In quo Plato pari ratione cõsentit, & vnũ deum seruãs, ceteros angelos vel daemonas. Hermes

quoque Trismegistus vnum deum loquitur, eumque incōprehensibilem atque inaestimabilem confitetur. Hi ergo spiritus sub statuis atque imaginibus cōsecratis delitescunt. Hi afflatu suo vatum pectora inspirant, extorum fibras animāt, auiū volatus gubernant, sortes regunt, oracula efficiunt, falsa veris semper inuoluunt. Nam & fallūtur, & fallunt, vitā turbant, somnos inquietant, irrepentes etiam spiritus corporibus occulta mentis terrent, membra distorquent, valetudinem frangunt, morbos lacessunt, vt ad cultum sui cogant, vt nidore altarium & rogis pecorum saginati remissis quae cōstrinxerant, curasse videantur. Haec est de illis medela, cum ipsorum cessat iniuria, nec aliud his studium est quam a deo homines auocare, & ad superstitionem sui ab intellectu verae religionis auertere, & cum sint ipsi poenales, quaerere sibi ad poenam comites, quos ad crimen suum fecerunt errore participes. Hi tamen adiurati per Deum verum nobis statim cedūt & fatentur, & de obsessis corporibus exire coguntur. Videas illos nostra voce & oratione occulte flagellis caedi, igni torqueri, incremento poenae propagantis extendi, eiulare, gemere, deprecari vnde veniant, & quando discedant, ipsis etiam qui se colunt audientibus confiteri, & vel exiliūt statim, vel euanescunt gradatim, prout fides patientis adiuuat, aut gratia curantis aspirat. Hinc vulgus in odiū nostri nominis cogunt, vt nos odisse incipiant homines antequā nosse, ne cognitos aut imitari possint, aut damnare non possint. Vnus igitur omnium dominus deus. Neque enim illa sublimitas potest habere consortem, cum sola omnem teneat potestatem. Ad diuinum imperium etiā de terris mutuemur exemplū. Quando vnquam regni societas aut cum fide coepit, aut sine cruore desiit? Sic Thebanorum germanitas rupta, & permanens rogis dissidentibus etiam in morte discordia, & Romanos geminos vnum non capit regnum, quos vnum vteri cepit

hospitium. Pompeius & Caesar affines fuerunt, nec tamen necessitudinis foedus in aemula potestate tenuerunt. Nec hic tu de homine mireris, cum in hoc omnis natura consentiat. Rex vnus est apibus, & dux vnus in gregibus, & in armentis rector vnus, multo magis mundi vnus est rector, qui vniuersa quaecunque sunt verbo iubet, ratione dispensat, virtute consummat. Hic enim videri non potest, visu clarior est. Nec comprehendi, tactu purior est. Nec aestimari, sensu maior est. Et ideo sic deum digne eum aestimamus, dum inaestimabilem dicimus. Quod vero templum habere possit deus, cuius templum totus est mũdus, & cum homo latius maneat intra vnam aediculam, vim tantae maiestatis includat? In nostra dedicãdus est mente, in nostro consecrandus est pectore. Nec nomen dei quaeras, deus nomen est illi, illic vocabulis opus est, vbi propriis appellationum insignibus multitudo dirimẽda est. Deo qui solus est, dei vocabulum totum est. Ergo vnus est, & vbique totus diffusus est. Nam & vulgus in multis deum naturaliter confitetur, cũ mens & anima sui auctoris & principis admonetur. Dici frequenter audimus, o deus, & deus videt, & deo commendo, & deus mihi reddet, & quod deus vult, & si deus dederit. Atque est haec summa delicti, nolle agnoscere quem ignorare non possis? Quod vero, & Christus sit, & quomodo per ipsum nobis salus venerit, sic est ordo, sic ratio. Iudaeis primum erat apud deum gratia, sic olim iusti erant, sic maiores eorum religionibus obediebãt. Inde illis & regni sublimitas floruit, & generis magnitudo prouenit. Sed illi negligentes disciplinae superbi postmodum facti, & fiducia patrum inflati, dum diuina praecepta contemnunt, datam sibi gratiam perdiderunt. Quam fuerit illis profana vita, quae contracta sit violatae religionis offensa, ipsi quoque testantur, qui & si voce tacent, exitu confitentur. Dispersi & palabundi vagantur soli. Et coeli sui profu-

gi per hospitia aliena iactantur. Necnon deus ante prae dixerat fore, ut vergente seculo, & mundi fine iam proximo, ex omni gente & populo & loco cultores sibi eligeret deus multo fideliores, qui indulgentiam de diuinis muneribus haurirent, quã acceptam Iudaei contẽptis religionibus perdidissent. Indulgẽtiae igitur huius & gratiae arbiter & magister sermo & filius dei mittitur, qui per prophetas omnes illuminator & doctor humani generis praedicabatur. Hic est virtus dei, hic ratio, hic sapientia eius, & gloria, hic in virginem illabitur, carnem spiritu sancto cooperante induitur. Deus semper cum homine miscetur, hic deus noster, hic CHRISTVS *est, qui mediator duorum hominem induit, quem perducat ad patrem. Quod homo est, esse* CHRISTVS *voluit, ut & homo posit esse quod* CHRISTVS *est. Sciebant & Iudaei* CHRISTVM *esse venturum. Nam hoc illis semper prophetis monentibus annuntiabatur. Sed significato duplici eius aduentu: vnum, qui exercitio & exemplo hominis fungeretur: alterum, qui deum fateretur, non intelligendo primum aduentum, qui in passione praecessit occultus, vnum tantũ credũt, qui erit in potestate manifestus. Quod autem hoc Iudaeorũ populus intelligere non potuit, delictorũ meritum fuit. Sic erant sapientiae & intelligentiae caecitate mulctati, vt qui vita indigni essent, haberent vitam ante oculos, nec viderẽt. Itaque cum* CHRISTVS *secundum a prophetis praedicta, verbo & vocis imperio daemonia de hominibus excuteret, paralyticos restringeret, leprosos purgaret, illuminaret caecos, claudis gressum daret, mortuos rursus animaret, cogeret sibi elementa famulari, seruire ventos, maria obedire, inferos cedere, vnum qui exercitio & exẽplo hominis fungeretur, alterum qui dominum fateretur non intelligendo. Iudaei qui illũ crediderãt hominem tantum de humilitate carnis & corporis, existimabant magnum diligentia potestatis. Hunc magi-*

stri eorum atque primores, hoc est, quos & doctrina ille & sapiẽtia reuincebat, accensa ira, & indignatione prouocata, postremo detentum Pontio Pilato, qui tunc ex parte Romana Syriam procurabat, tradiderunt, crucem eius & mortem suffragiis violentis ac pertinacibus flagitantes. Hoc eos facturos & ipse praedixerat, & prophetarum omnium testimonium sic ante praecesserat, oportere illum pati, non vt sentiret mortem, sed vt vinceret: & cũ passus esset, denuo ad superos regredi, vt vim diuinae maiestatis ostenderet. Fidem itaque rerum cursus impleuit. Nam & crucifixus, praeuento carnificis officio, spiritum sponte dimisit, & die tertio rursus a mortuis sponte surrexit. Apparuit discipulis suis talis vt ante fuerat, & agnoscendum se videntibus praebuit, simul victus, & substantiae corporalis firmitate conspicuus ad dies quadraginta remoratus est, vt denuo ad praecepta vitalia instrui possent & discerent quae docerent. Tunc in coelum circunfusa nube sublatus est, vt hominem quem dilexit, quem induit, quem a morte protexit, ad patrem victor imponeret: Iam venturus e caelo ad poenam diaboli, & censuram generis humani, vltoris vigore & iudicis potestate: per orbẽ vero discipuli magistro & deo monente diffusi praecepta dei in salutem darent, ab errore tenebrarum ad viam lucis adducerent: caecos & ignaros ad agnitionẽ veritatis ocularẽt. Ac ne esset probatio minus solida, & de Christo delicata confessio, per tormenta, per cruces, per multa poenarum genera tentantur. Dolor qui veritatis testis est, admouetur, vt Christus dei filius, qui hominibus ad vitam datus creditur, non tãtum praeconio vocis, sed & passionis testimonio praedicatur. Hunc igitur comitamur, hunc sequimur, hunc habemus itineris ducem, lucis principem, salutis auctorem, caelum pariter & patrẽ quaerentibus, & credentibus pollicentem. Quod est Christus, erimus Christiani, si Christum fuerimus secuti

Tullus Hoſtilius rex III

Hic,vt quidam tradidere,primus Romanorum regum ſellam curulem,lictores, togamque pictam inueniſſe dicitur. Albam diruit,Albanoſque omnes in vrbem recepit, plebem quidem ciuitate donauit, primores Albanorum in patres legit, inter quos nobiles familiae fuere Iulia,alias Tullia, Seruilia, Quinctia, Gegania,Curiatia,Cloelia,Quinctilia,& Atilia.Reliqua huius regis geſta conſcripſi ſupra libro primo,itẽ in Faſtorum commentariis, & multa praeterea libro tertio de eodem rege afferam. Haec Dionyſius, Liuius,& reliqui

Ancus Marcius rex IIII

Ancus Marcius Numae ex filia nepos rex Romanus creatus,ſacrorum caerimonias a Numa inſtitutas, & paulatim abolitas renouauit.Fines imperij protulit, Salinarum vectigal inſtituit,carcerem medio foro ad terrorem creſcentis audaciae primus aedificauit, ius fetiale (vt quidam tradunt) ab Aequicolis acceptum ordinauit: quamquam multi ſint, qui hoc inſtitutum Numae tradant. Multa praeterea bella geſsit, de quibus libro tertio mentionem faciam. Dionyſius, Liuius,Eutropius, &cetera

L. Tarquinius Priſcus rex V

L.Tarquinius Priſcus Damarati Corinthij exulis filius,quũ regnum Romanũ poſt Ancũ ſuſcepiſſet, reipublicae augẽdae ſtudioſus,centũ ex plebe patricios legit,qui auctore Liuio,patricij minorũ gentiũ dicti

ſunt. Quamquam omnes ego minorum gentium patricios eſſe exiſtimem,qui poſt centum primos a Romulo lectos facti ſunt. Senatorum numerum ad ccc. auxit,circum maximum fecit,ludos magnos,ſiue Romanos inſtituit,equitum centurias duplicauit,& pleraque alia geſsit,quae in commentariis Faſtorum retulit,libroque tertio afferã. Ex Dionyſio,& Liuio,&c

Ser. Tullius rex VI

Nullus mea ſententia poſt Romulum ſalubrior rex vrbi fuit,quam Ser. Tullius rex Romae poſt ſocerum Tarquinium creatus;qui praeter alia geſta,tribus Romanas primus in vrbanas ruſticaſque diuiſit, cenſum inſtituit,luſtrum condidit,primum comitia centuriata ordinauit,compitalitios ludos fecit,populo annonam, menſuras, & pondera inuenit,aereum nummũ percuſsit,multaque praeterea vel bello, vel pace praeclara geſsit, de quibus in commentariis Faſtorum diſſerui. Ceterum hoc loco de tribus potiſsimum eius publicis inſtitutis diſputare mihi ipſi conſtitui, quae cognitu non indigna,& huius mei de ciuitate Romana libri praecipuae partes ſunt. Erit autem prima de tribubus diſputatio, poſt de cenſu,deinde de comitiis centuriatis.Quibus inſtitutis magna totius reip. Romanae pars conſtituta fuit. Atque ante omnia de tribubus Romanis,quas ante inſtituit,primum diſputare aggrediar

DE.TRIBVBVS.ROMANIS

Inter praeclara regis Ser. Tullij geſta,qui multas res ſaluberrimas tanto futuro imperio prouidentiſsime inſtituit, non poſtremum locum tenet tribuum

vrbanarum, rusticarumque distinctio, quam ab illo primum factam fuisse omnes veteres scriptores profitentur. Quum autem tribuum cognitio, res vt vtilis & necessaria, ita difficilis & obscura hactenus fuerit, mihi ipsi constitui hoc loco, quo Ser. Tullij gesta scribere aggressus sum, de eisdem disserere, atque quãtum rei difficultas permittet, obscura quaeque explanare, verumque XXXV. tribuum numerum, & nomina, atque quid de eis quae superfluae videntur, sentiendum sit, aperire. Cuius rei tractationem, quo distinctius intelligi posit, a Romulo paulo altius repetam. Nam is primus tribus tres constituit

DE. PRIMIS. TRIBVS. ROMVLI TRIBVBVS

Vrbem Romam & agrum in tres partes, quas etiam tribus appellauit, & XXX. curias, primus Romulus diuisit, vt M. Varro libro quarto de lingua Latina, & alij veteres scriptores tradunt: *Ager Romanus* (inquit Varro) *primum diuisus in partes tres, a quo tribus appellatae Tatiensium, Ramnium, Lucerum nominatae (vt ait Ennius) Tatienses a Tatio, Ramnenses a Romulo, Luceres (vt ait Iunius) a Lucumone. sed omnia haec vocabula Tusca, vt Volumnius qui tragoedias Tuscas scripsit, dicebat.* Dionysius libro secundo: *Diuisa in tres partes omni multitudine, singulis partibus praefectum constituit eum, quem illustrissimũ ac nobilissimum censebat. Tum singulas trium partium rursus in decem partes distribuit, totidemque singulis praefectos dedit, qui essent fortissimi: ac maiores quidem partes, tribus; minores, curias appellauit, vt etiam ad nostram vsque aetatem vocantur. Qui tribubus, tribuni; qui curiis praeerant,*

erant, curiones vocati: diuisaeque sunt rursus curiae in decurias, vocabaturque singularum praefectus decurio. Postquā autem hoc modo omnes in tribus & curias descripti sunt, agrum vrbanum omnem in triginta aequales partes distribuit, ac singulis curiis suam partē attribuit. Liuius libro decimo: *Quum inter augures constet imparem numerū debere esse, vt tres antiquae tribus, Ramnenses, Tatienses, Luceres, suū quaeque augurem habebat.* Pedianus oratione III. in Verrem: *Tribus principio tres fuerunt, Tatiensis vna a Tatio rege, Ramnēsis altera a Romulo, Luceres altera a Lucumone, siue Lucretino, siue a luco, quem lucum asylū vocauerat Romulus. Obtinuerunt autem nomen, aut a tributo dando, aut quia primo tres fuerūt, vnde etiam tribuni dicti.* Plutarchus in Romulo: *Eodem tempore in tres tribus tota ciuitas diuisa, Ramnenses a Romulo, a Tatio Tatienses appellatas; tertiae tribus homines Luceres dicti, a luco Asyli in quem multi fuga delati, ciuitate donati sunt. Tribus autem tres ipsas fuisse numero nomen ipsum indicat. Quibus qui praeerant, tribunos vocabant. Singula autem tribus decem continebat curias.* Pomponius l. II. II. *Dicti tribuni quod olim in tres partes populus diuisus erat, & ex singulis singuli creabantur; vel quia tribuum suffragio creabantur.*

Et Propertius libro quarto, Eleg. I.

Prima Galeritus posuit praetoria Lygmon,
Magnaque pars Tatio rerum erat inter omnes.
Hinc Tities, Ramnesque viri, Luceresque coloni,
Quattuor hinc albos Romulus egit equos.

Et Sex. Pompeius: *Titiēsis tribus a praenomine T. Tatij regis appellata videtur.* Pediani & Plutarchi sententiam de Lucerum appellatione, qui Luceres a luco asyli dictos fuisse scribunt, maxime probo: veram enim eā esse existimo. Nam hi, qui cum Romulo primo vrbem cōdi-

derunt, vt paſtores, Albani, aliquot Graecanici generis, qui tum Palatium & Capitolium habitabãt, Ramnenſes a Romulo nominati fuerũt, qui Palatium, & montam Coelium poſt conditam vrbem coluerunt. Tatienſes autem fuerũt Sabini, & quotquot ab ea regione, vel cum T. Tatio, vel poſtea venerunt: hi Capitolium & Quirinalem coluerũt. Ceteri aduentitij, vt Etruſci & Latini, & perfugae omnes qui ad Aſylum confugerant, Luceres a luco Aſyli denominati ſunt. Hi loca inter Palatium & Capitoliũ plana, atque circum forum tenuere. Et quamquam auctores habeam, qui tertiam tribum Lucerum, a Lucumone Etruſco, qui Romulo bello laboranti contra Sabinos praeſto fuit, dictam velint, quemadmodum Coelium montẽ ab altero Tuſcorum duce Vibenna Coelio appellatũ fuiſſe ſcribunt; magis tamen Plutarchi & Pediani ſententiam adducor vt probem, quod Lucerũ a luco appellatio longe amplior ſit, atque plus comprehendat, quam a Lucumone deriuata. Liuius libro primo has tribus centurias equitũ vocat, quod ex ſingulis iis tribubus centum equites ſcripti eſſent. *Eodem* (inquit) *tẽpore & centuriae tres equitum cõſcriptae ſunt, Ramnenſes a Romulo, ab T. Tatio Tatiẽſes appellati, Lucerum nominis & originis cauſſa incerta.* Sex. Põpeius: *Turmã equitum dictã eſſe ait Curiatius, quaſi terimã, quod ter deni equites ex tribus tribubus, Tatienſium, Ramnium, Lucerũ fiebant. Itaque primi ſingularum decuriarũ decuriones dicti, qui ex eo in ſingulis turmis ſunt, etiã nunc terni.* Et M. Varro libro quarto: *Tribuni militũ dicti, quod terni tribus tribubus Ramnenſium, Lucerum, Tatienſium olim ad exercitum mittebantur.* Porro autẽ hae tribus tres vſque ad Tarquinij (vt opinor) Priſci tempora permanſerunt. Nam quum ſub

Tullo Hoſtilio Albani in Ramnenſiū tribum adſcripti, ceterique omnes populi, qui ſub regibus Romam venerunt ad habitandum, praeter Sabinos, Lucerum tribui incluſi fuiſſent, vrbeque multum aucta, hac tres tribus non ſufficerent, L. Tarquinius Priſcus ſub iiſdē quibus inauguratae erant nominibus eas duplicauit, primoſque & ſecundos Tatienſes, Ramnenſes, & Luceres conſtituit, quod idem etiam de equitum centuriis Liuio & Dionyſio auctoribus fecit. Cuius rei ita meminit Sex. Pompeius: *Sex Veſtae ſacerdotes conſtitutae erant, vt populus pro ſua quiſque parte haberet miniſtram ſacrorum, quia ciuitas Romana in ſex erat diſtributa partes, in primos ſecūdoſque Tatienſes, Ramnes, & Luceres.* Et Liuius libro primo. *Neque tum Tarquinius de equitum centuriis quicquam mutauit, numero tantum alterum adiecit, vt mille octingenti equites in tribus centuriis eſſent, poſteriores modo ſub iiſdē nominibus, qui additi erant, appellati ſunt: quas nunc quia geminatae ſunt, ſex vocant centurias.* Ita autem hae tribus fuerunt vſque ad Ser. Tullum

DE . TRIBVBVS . SERVI TVLLI . REGIS

Lucerum multitudine creſcente, quum ea vna aduēticiorum tribus mirum in modum aucta eſſet, ita vt ea ſola reliquas duas longe ſuperaret, aucta quoque ciuitate quum vrbis moenia ſeptem montibus occupatis ampliata fuiſſent, Ser. Tullius rex vrbē denuo in quattuor, agrum vero Romanum in quindecim, vel vt aliis placet XVII. partes, quas Romuli exemplo tribus appellauit, diuiſit. Ex quibus quattuor quae intra vrbem erant, vrbanas, reliquas vero quae in agro, ruſticas ap-

pellauit. Tribus autem vrbanas quattuor, non(vt Romulus)ab auctore, vel gentis origine, siue casibus, sed a locis quos colebant, Seruius nominauit. In primam enim tribum vel regionem coniecit omnes, qui montem Coelium & finitima loca plana habitarent orientem versus, quam Suburanā appellauit, quod esset sub antiqua vrbe, vel a pago Sucusano, vt scribit Varro. Secunda regio vel tribus dicta est Esquilina, haec Esquilias continebat. Tertia regio duos colles comprehendebat, Quirinalem, & Viminalē, a quibus Collina appellata. Quarta regio sola complectebatur fere totum id spacium, quod antiquae tres sub Romulo: continebat enim Palatium, forum & Capitoliū, dictaque Palatina a Palatio ipso tanquam primo colle, in quo vrbs condita esset. Ab his igitur regionibus tribus quoque quatuor vrbanae appellatae sunt. M. Varro: *Ab hoc quoque*(inquit)*quattuor partes vrbis tribus dictae: & ab loceis, Suburana, Esquilina, Collina, Palatina.* Sex. Pompeius: *Vrbanas tribus appellabant, in quas vrbs erat dispartita a Ser. Tullio rege, i. Suburana, Palatina, Esquilina, Collina.* Et Liuius lib. primo: *Quadrifariam vrbe diuisa ab Ser. Tullio, quae habitabatur partes, tribus eas appellauit.* Et Dionysius lib. iiij. *Ser. igitur Tullius vbi muro septem colles complexus est, in quattuor partes vrbem diuisit, & cognomina cuique parti imposuit ex collibus: vnam quidem vocans Palatinam, aliam Suburanam, tertiam Collinam, & quartā Esquilinā: quattuorque tribuum fecit vrbem, quae eo vsque fuerat triū, neque amplius tres tribus generis siue originis, vt antea, sed quattuor a locis a se designatis dictas esse voluit: creauitque partibus singulis principes tribuum siue vicorum praefectos, quos scire iußit vbi quisque habitaret; statuitque homines, qui in vnamquamque partem abituri essent, tanquā eius loci*

incolas in nullam aliam transferri posse habitationem, nulloque alio loco, vel tribu, nomina in militia darent, vel tributũ penderent, quã in ea in qua coniecti & descripti fuerant tribu. Hae autem sunt caussae, & origo quattuor primarũ tribuũ, quas quod intra vrbem essent, vrbanas appellauit. Quo tẽpore, alius factus est tribuum, alius vero curiarum ordo: nã tribus locis, curiae vero quibusdam sacris tãtum conueniebant. Subsequenti tempore nobiles omnes qui in tribus vrbanas coniecti fuerant a Ser. Tullio rege, paulatim in rusticas sese transtulerũt, atque vrbanae tribus, humiles admodum & non nisi tenuiorum hominum esse coeperunt: sed haec latius paulo post. Expeditis quae ad tribus vrbanas in vniuersum pertinẽt, nunc de iis singillatim est modo disputandum

PRIMA. TRIBVS. SVBVRANA

Inter quattuor tribus vrbanas, in quas Ser. Tullius rex vrbem diuisit, M. Varro primam enumerat Suburanam a Subura appellatam, sic: *Reliqua vrbis loca olim discreta, vt Argeorum sacraria, in septem & viginti partes vrbis sunt disposita: e queis prima est scripta regio Suburana, secunda Esquilina, tertia Collina, quarta Palatina.* Et paulo post: *Eidem regioni attributa Subura, quod sub muro terreo Carinarum esset; vel vt Iunius scripsit, ab eo, quod fuerit sub antiqua vrbe, cui testimonium potest esse, quod subest ei loco, qui terreus murus vocatur: sed ego a pago potius Sucusano dictã puto Sucusam. Nunc scribitur tertia littera B. non C. Pagus Sucusanus, quod succurrit Carineis.* Ita Varro lib. iiij. de lingua Latina. Sex. Põpeius: *Suburam Verrius alio libro a pago Sucusano dictã ait. Hoc vero maxime probat eorũ auctoritatem, qui aiunt ita appellatam & regionẽ vrbis & tri-*

bum a ſtatiuo praeſidio, quod ſolitum ſit ſuccurrere Eſquiliis infeſtantibus eam partem Vrbis Gabinis, indicioque eſſe, quod adhuc ea tribus per C. litteram, non B. ſcribatur. Quinctilianus quoque lib. primo cap. xvij. *Subura cum tribus notatur, C. tertiam oſtendit.* Haec (vt dixi) Coelium montẽ & circumadiacentia loca complectebatur. Huius tribus in antiquis inſcriptionibus ita mentio eſt

Romae ante arcum Septimij Seueri Aug

PACI. AETERNAE
DOMVS
IMP. VESPASIANI
CAESARIS. AVG
LIBERORVM.QVE.EIVS. SACRVM
TRIB. SVC. IVNIOR

Lauinij

C. ATTIO. T. F. SVB
VITALIANO
DOMO. CELEAE
VETERANO. LEG. V
AVG. MILITAVIT. ANN
XXXVIII. VIX. AN. LVIIII
IN. FR. P. XI. IN. AGR. P. XVI

Romae in muſaeo Card. Carpenſis

L. AVFVSTI. L. F. SVBVRA. RVFINI. CEN
COHOR. VII. VIGIL. ROM. CANDIDAT
TI. CAESARIS. ET. AVFVSTIAE. SVPERANTIAE
ET. AVFVSTI. ET. AVFVSTIAE, GEMEL. OLL. IIII
L. AVFVSTIVS. L. F. SVB. FVSCVLVS. MAIOR
L. AVFVSTIVS. L. F. PALATINA. SERENVS. M
EX. CAVSSA. LEG. FACIVN. CVR

TRIBVS . II . ESQVILINA

Inter vrbanas ſecunda tribus ſcribitur a Varrone Eſquilina, quod in Eſquilino monte eſſet, appellata. De Eſquiliis vero ſatis ſupra dixi. De hac tribu hoc extat epigramma Romae in aedibus Gentilis Delphinij Romanarum antiquitatum aſyli

DIS . MANIB
M.FABI.M.F.ESQ.REGILLI.ET. FABIAE....
FABIA.M.ET.Ɔ.LIB. ARETE . ARCHIM......
TEMPORIS . SVI . PRIMA . DIVRNA . FEC....
SIBI.ET.SVIS.QVIBVS.LEGAVIT . TESTA....

TRIBVS . III . COLLINA

Tertia tribus Collina, vt tradit Varro, a collibus Quirinali & viminali, in quibus ſita erat, appellata eſt. De qua Ioſephus lib.xiiij.cap.xvij.ſic meminit: *L.Coponius L.F.Collina.* Huius quoque tribus in antiquis inſcriptionibus mentio eſt ita

Romae in Auentino in coenobio S.Alexij

C . VETTIO . C . F
COL . NIGRO
DOMO . ANTIOCHIA
SYRIA
VETERANO . LEG.XII
FVLMINAT
MILIT . ANN . XXVI
VIXIT . ANN . LVII
EX.TESTAMENTO

Auximi

Q. PLOTIO. MAXIM.
COLLIN
TREBELLIO. PELIDIANO
EQ. PVB
TRIB. LEG. II. TRAIAN. FORT
TRIB. COH. XXXII. VOLVNT
TRIB. LEG. VI. VICTRIC
PROC. AVG
PROMAGIST. XX. HERED
PRAEF. VEHICVLOR
QQ. PATR. COL. ET. SVO. PONT
COL. FABR. AVXIM. OB
EXIMIVM. INTER. MVNICIP
SVOS. AMOREM
L. D. D. D

Tibure

Q. HORTENSIO
Q. F. COL
ADVOCATO. FIS
CI. PRAEF. FABR
PATRONO. MVNICIPI
COLLEGIVM. FABRVM
TIBVRTIVM. OB
MERITA
L. D. S. C

TRIBVS. IIII. PALATINA

Inter vrbanas quarta fuit tribus Palatina, auctore Varrone, a Palatino monte denominata, quẽ cum foro & Capitolio obtinebat. De qua sic Cicero scribit oratione iiij. in Verrem: *C. Claudius C. F. Palatina.* Et

Aſconius eo loco ſic: *Alibi ait L. Claudium Palatina.* Infinita propemodũ ſunt vetuſta monumenta quae huius tribus mentioné faciunt, in quibus PAL. PALAT. PALATIN. PALATINA, & PALATEINA appellatur, quorum praecipua haec ſunt:

Anagniae

L. COMINIO. L. F. L. N. PAL
FIRMO. PR. Q. AER. ET. ALIM
OPPIAE. SEX. ET. Ɔ. L. EVNONEAE
EXEMPLVM. PERIIT. CASTAE. LVGETE. PVELLAE
OPPIA. IAM. NON. EST. EREPTA. EST. OPPIA. FIRMO
ACCIPITE. HANC. ANIMAM. NVMEROQVE AVGETE. SACRORVM
ARRIA. ROMANO. ET. TV. GRAIO. LAODAMIA
HVNC. TITVLVM. MERITIS. SERVAT. TIBI. FORMA. SVPERSTES
SIBI. SVIS. POSTERIS. QVE. EORVM.

Romae via Latina

T. AVRELIO. T. F. PAL
VERO
MOPSVESTIA
MIL. COH. VIIII. PR
T. AVREL. T. F. PAL.
POMPONIVS
VALERIANVS
FRATRI. OPTIMO. POS

Beneuenti ante carceres

M. GAVIVS. M. F. PALAT
SABINVS. SCRIBA. AEDIL
I. D. PRAEF. FAB
SIBI. ET
NASENNIAE. M. F
IVSTAE. VXORI. B. M

Romae in hortulis Colotianis
FORTVNAE . AVG
L.LICINIVS.L.F. PALA
TINA . SABINVS
VOT. DD
XIIII . KAL . FEBR
M.IVNIO . SILANO. ET
L . NORBANO . COS

Haec itaque sunt quattuor vrbanae tribus, in quas quanquam ab initio nobiles omnes coniecti fuissent, paulatim tamen postea se subduxerunt, & in rusticas relati sunt, quum forensi turbae & tenuioris fortunae hominibus vrbanas reliquissent. Vnde Plinius libro xviij. cap. iij. ita scripsit: *Rusticae tribus laudatissimae, eorũ qui rura haberent; Vrbanae vero in quas transferri ignominiae esset, desidiae probro. Itaque quattuor solae erant a partibus Vrbis in queis habitabant: Suburana, Palatina, Collina, Esquilina.* Liuius lib. ix. *Q. Fabius censor ne humillimorum in manu comitia essent, omnem forensem turbam excretam, in quattuor tribus coniecit, Vrbanasque eas appellauit. inde Maximi cognomen adeptus est.* Florus ex Liuio in epitoma libri x. *Libertini in quattuor tribus redacti sunt, quũ antea dispersi fuissent, Esquilinam, Palatinam, Suburanam, & Collinam.* Asconius in Oratione pro Milone: *Libertini* (inquit) *in Vrbanis tribubus suffragium ferebant. Quae praecipua caussa fuit, vt nobiles se ex Vrbanis subduxerint, & in rusticas, quae horum hominum colluuie carebant, transierint*

DE . TRIBVBVS . RVSTICIS

De tribuum rusticarum numero a Ser. Tullio instituto parum inter vetustissimos auctores cõuenit. Fabius enim Pictor tradidit, agrum Romanum in sex &

viginti partes, quas tribus appellauit, Ser. Tullium diuiſiſſe; quibus quum quattuor vrbanas addidiſſet, omnium numerum ad xxx. auxit. Venonius vero agrum omnem in vnam & xxx. tribus ab eodem rege diuiſum ſcripſit; ita vt quattuor vrbanis additis quinque & triginta tribuum numerum, qui poſterioribus temporibus fuit, ipſe expleuerit. Cato autem longe omnium diligentiſsimus certum earundem numerum non edidit. Dionyſius xvij. ruſticas, & quattuor vrbanas ab ipſo rege factas fuiſſe innuere videtur, qui vbi iudicium Coriolani deſcribit, vnius & viginti tribuum numerũ tantum tunc fuiſſe retulit. Liuius vero haud lõge poſt reges exactos, Ap. Claudio & P. Seruilio cos. tribuum xxi. numerum factũ tradit, vt xv. ruſticis a Ser. Tullio inſtitutis, tũ duae forte additae ſint atque xvij. factae. Quibus ſi quattuor vrbanas addiderimus, omnes erũt xxi. Catonis in primis, poſt Dionyſij ſententiam, ſequentium xiiij. tribuum adiunctio, quae a T. Liuio accurate refertur, confirmare videtur: praeſertim quum Dionyſius adeo rerum Romanarum ſcriptor diligens nullã xxi. tribuum expletionis mentionẽ faciat poſt reges exactos, eas tantum Coriolani iudicio xxi. fuiſſe ſcripſit. Haec omnia vt Dionyſij, Catonis, & forte Liuij ſententias confirmant, ita Pictoris & Venonij refellunt. Pictor quidem multa praeterea ſcripſiſſe traditur a vero haud parum abhorrẽtia, & a Polybio ſaepe negligentiae reprehenditur. Venonij vero opinionem omnino falſam fuiſſe non eſt quod demonſtrem: quum liquido conſtet, quibus temporibus quatuordecim tribus antiquis xxi. ſingillatim additae fuerint. Quam ob rem ego in tanta auctorum diuerſitate Dionyſium in primis, & a quo pa-

rum abhorrere Liuius videtur, ſequar, atque a Ser. Tullio xxi. tribus factas fuiſſe credã. Nam quod poſt reges exactos ad xxi.auctae fuerint, quum id a Dionyſio praetereatur, a Liuio vero ita cõciſe & obſcure tradatur, vt ne earundem quidem, vt eius cõſuetudo eſt, nomina afferat, non ſuſcipiam. Hanc eandem ſententiam accuratiore alia ratione paulo infra cõfirmabo, quum de xiiij. quae veteribus xxi.additae fuerunt, verba faciam. Supereſt igitur vt a Ser. Tullio ſeptemdecim ruſticas tribus, & quattuor vrbanas factas fuiſſe dicamus, atque ab eo xxi.numerum auctum. Suggerit lib. iiij. Dionyſius. *Tullius igitur quum in totidem partes agrum omnem Romanum diuiſiſſet* (qui eo tẽpore ab oriẽte agris Gabino & Tiburtino, ab occidẽte vero & Septentrione paulo vltra Tiberim & Anienem, a meridie autẽ mari terminabatur, neque ab vlla parte pluſquam xviij. millia paſſuum ſe extendebat) *prope montes, rupes, ſpecus, & perfugia colonis ſecuritatem allatura praeparauit, quae pagos appellauit, quo ſe ex agris omnes recipiebant, quum hoſtium incurſiones fierent, atque in eis ſaepe pernoctabant. Erant quoque & pagorum magiſtri quibus nomina colonorum ſcire curae erat, qui eidem pago attributi erant, atque in eius iuriſdictione praedia haberent: & quum opus eſſet ruſticos ad arma vocari, aut viritim tributa redimi, hi & homines adducebant, & pecunias exigere ſoliti erant. Ac ne eorũ multitudo difficilis inuẽtu eſſet, ſed facile numerari & cognoſci poſset, aras eos erigere iuſsit diis pagi inſpectoribus & tutelaribus, quos hoſtiis publicis magiſtros pagi cũ omni paganorũ multitudine ſingulis annis honorare cõſtituit, & hoc ſolemne inter cetera admodum honorabile inſtituit quae Paganalia vocantur. Ac leges eorundẽ ſacrificiorum edidit, quas adhuc Romani obſeruant. Iuſsit autem om-*

nes qui cõuentui & sacris Paganalibus interessent, vt per capita singula nummum soluerent, alium quidem viros, alium feminas, alium impuberes: ex quibus a pagi magistris numeratis, cuius vis sexus & aetatis numerus manifestus erat. Haec autem sunt quae de tribubus rusticis vniuersali quadam ratione inueni, nunc eas singulas discribendas aggrediar

TRIBVS.V.ROMILIA

Tribus omnes rusticae, quemadmodum & vrbanae, initio a locis in quibus collocatae fuerāt, nomina acceperunt. nam quod a familiis quaedam earum nomina habeant, id non sub Ser. Tullio, sed postea factum est, vt ex Liuio demonstrabo. Quod autem a locis rusticae tribus initio nomen habuerint, his verbis indicat M. Varro libro iiij. de lingua Latina: *Ab hoc quoque quattuor partes vrbis tribus dictae: & ab loceis Suburana, Esquilina, Collina, Palatina. Quincta, quod sub Roma, Romilia. Sic reliquae extra ab iis rebus, de quibus in tribuum libris scripsi.* Ex quibus verbis, colligimus, & tribus a locis dictas fuisse, & tribum Romiliam, quam quinctam appellat, quod sub Roma esset, vocatam. Hāc autem eam agri Romani partem obtinuisse crediderim, quae in Tuscia prope vrbis moenia inchoans, secūdum flumen, vsque ad maris Ostia transtiberim extendebatur. Quod ex Sex. Pompeio intelligitur, qui de hac tribu sic meminit: *Romilia tribus dicta, quod ex eo agro censebatur, quē Romulus ceperat ex Veientibus.* Eum porro agrū quem Romulus de Veientibus cepit, transtiberim in Tuscia fuisse, atque ea parte a Ianiculo vel Vaticano vsque ad mare se extendisse referunt Dionysius, & Strabo. Cicero Oratione ij. in Verrem. *Fortem amicum*

ex eadem familia Q. Verrem Romilia. Asconius ibidem: *Romilia nomē est tribus ablatiui casus, vt sit ex Romilia.* Cicero in Rullum: *A Romilia tribu se initium facturum, populi pars amputetur, ordo tamen negligatur, ante rusticis detur ager qui habēt, quam Vrbanis.* De hac tribu octo vetusta vidi epigrammata, quorum vnum est hoc via Gabina inuentum

DIS . MANIBVS
M . AVRELIO . M . F . ROM
VETVRIO
AVG . N̄ . CARTOPHILA
AVRELIA . PROCVLA
VXOR . ET
AVRELIA . PROCVLINA
MAT . FILIO . PIISS
F . E . C

Romae

L. CASSIVS. L. F
ROM . NIGER
DOMO . ATESTE
MIL.COH.I.PR
MIL.ANN.XVII
VIX.ANN.XXXVII

TRIBVS. VI. CLVSTVMINA

Clustumina tribus, alias Crustumina (vtroque enim modo in vetustis inscriptionibus extare animaduerti) a Tuscorum vrbe Clustumina, alias Crustumina, dicta est. Ita Sex. Pōpeius. Crustumeriam autem in Sabinis potius quam in Tuscis fuisse crediderim, haud procul ab vrbe Anienem versus. De qua tribu sic Liuius lib. XLII. scribit: *Postquam consul quae voluerat dixit,* SP. *Ligustinus ex eo numero, qui tribunos plebis appellauerant, a consule & a tribunis petiit vt sibi paucis ad populum agere lice-*

ret. Permiſſu omnium ita locutus fertur: SP. *Liguſtinus trib. Cruſtuminae ex Sabinis ſum oriūdus Quirites.* Huius tribus Cicero pro Plancio,& pro Balbo ſic meminit: *In tribū Cruſtuminam peruenit L. Cornelius Balbus legis de ambitu praemio.* Huius tribus quattuordecim inſcriptiones vidi,in quibus ſemel tātum CRV. ſemper vero vel CLV. vel CLVST exaratum erat

Curibus in Sabinis

L. SVRREDI. L. F. CLV
FELICIS
PROCVRATORI . A B
SCAEN . THEAT . IMP
CAESAR . DOMITIAN
PRINCIPI
CORONATO. CONTRA
OMNES . SCAENICOS

Caerete

TI . CLAVDIO.DIVI . AVG. F
AVG.PONT.MAX.TRIB.POT.XX
L.PAVLLVS.L.F. CLV .ATTICVS
PRAEFECTVS.FABRVM. CAER
S. P. EIVS. C.C
Q.Q.

Foroſempronij

C . HEDIO . C . F . CLVST . VERO
EQVO.PVBL.PRAEF.EQVIT . ALAE
INDIANAE.P.F.TRIB. MILIT . LEG.II
TRAIAN.F.PRAEF.COH. II. LIG . E Q
II.VIR.II.VIR. QVINQ. QVAESTORI
PATRONO . MVNICIPI . FLAMINI

TRIBVS.VII.LEMONIA

Sex. Pompeius: *Lemonia* (inquit) *tribus a pago Lemonio appellata est, qui est a porta Capena via Latina*. Cicero in Antonium Ser. Sulpicij: *Q. F. Lemonia Rufi meminit*. Idē pro Plancio. *Quid Plancio cum Lemonia?* De hac tribu plures vidi inscriptiones, inter quas hae fuerunt

Auximi

L . PRAESENTIO . L . F
LEM.PAETO
L . ATTIO . S E V E R O
PRAEF . C O H . I . A F R
C.R.EQ. IVDICI.SELECTO.EX
V.DEC.PR.AVXIMI.PAT.COL
AEDILI.II.VIR . ANCONAE
VIBIA . L . F . MARCELLA
FLAMINIA.AVGVST
MARITO.OMNIBVS . EXEM
PLIS.DE.SE.BENE. MERITO
CENAM.COLON.ET . EPVL
POP . DEDIT

Romae in colle Palatino

IOVI . OPTVMO
SERVATORI
M.RVSPIVS . M . F
LEMONIA
VLPIANVS . . MILES
VETERANVS
S . P.
V . T . S

TRIBVS. VIII. PVPINIA

Tribum Pupiniam in vetuſtis epigrãmatibus PVP. POP. PVPINIAM. ET. POPINIAM exaratam fuiſſe notaui; magna enim teſte Quinctiliano inter O & V affinitas eſt. Sic Popillia, & Pupillia, Poblilia, & Publilia ſcribi animaduerti. De hac ita ſcribit Sex. Põpeius: *Pupinia tribus ab agro Pupino.* Hic ager in Latio cis Tiberim ad mare vergens, haud longe ab vrbe erat. Quos Liuius libro vigeſimoſexto, his verbis aperte docet: *Hannibal inſeſtius perpopulato agro Fregellano propter interciſos pontes, per Fruſinatem Ferentinatemque, & Anagninum agrum in Labicanum venit. Inde Algido Tuſculum petiit, nec receptus moenibus infra Tuſculum dextrorſus Gabios deſcendit. Inde in Pupiniam exercitu dimiſſo, octo millia paſſuum a Roma poſuit caſtra.* Valerius Maximus libro quarto, capite quarto: *Illi etiam praediuites, qui ab aratro accerſebantur, vt cos. fierent, voluptatis cauſſa ſterile atque aeſtuoſiſſimum Pupiniae ſolum verſabant.* Et paulo poſt: *Atilius conſulibus ſcripſit villicum in agello, quem ſeptem iugerum in Pupinia habebat, mortuum eſſe.* Cicero ep. fam. VIII. C. Lucretij C. F. Pup. Iuri; & ad Q. fratrem lib. primo, Cn. Nerij Pupinia meminit. De qua tribu has ſuggerere placet inſcriptiones

Saſſinae

L. APPAEO. L. F

PVP

PVDENTI. P. P

TRIB. COH. XII

VRB. ET. X. PRAET

FLAMINI. FLAV

PATRONO

Romae in hortis Iuliis

DIS. MANIBVS
L.TITI.L.F.PVPINIA
MACRI . VI. VIRI
DECVRION
LAVDE . POMPEIA
VIXIT.ANNOS.XXX
T. I. TIA . RHODE
MATER.ET
SALVIVS. VICTOR
CONLOC.F

TRIBVS.IX.VEIENTINA

De tribu Veientina. Cicero pro Cn. Plancio meminit ita: *Quid Plancio cum Lemonia? quid cum Veientina?* Haec autem ab agri Veiētis parte appellata fuit. Qui Tranſtiberim in Tuſcia ſuprà vrbem Veios verſus erat, de Veientibus a Romulo captus. nam agrum a Vaticano mare verſus tribus Romilia obtinebat

De hac quoque vetera haec vidi epigrammata

Q.GAVIVS.Q.F
VEIENTINA
APVSIVS

Item Romae in inſula

T.RVNCANIVS
T . F . VEIEN
ASTVRIVS

TRIBVS X. GALERIA

Quum animaduerterim vnam & viginti tribus a Ser. Tullio additas, omnes aut a locis, aut a nobiliſsimis familiis nominatas fuiſſe, in hanc deueni ſententiam, vt Galeria, Pollia, & Voltinia, quae in earũ numero fuerunt, a locis quoque appellationẽ obtinuiſſent, quorum tamen apud nos memoria omnino interciderit. nam eas familias neque etiam plebeias, necdum patricias fuiſſe hac potiſsimum ratione ſuſpicatus ſum, quod nullam earundem mentionem vnquã fieri cognoui, quemadmodum aliarum familiarum, quae poſtea tribubus nomina reliquerunt, vt Aimiliae, Corneliae, Fabiae, Horatiae, Meneniae, Papiriae, Sergiae, & Veturiae. Nam illud dici non poſſe exiſtimo, eas quidem familias fuiſſe, verum priſcis illis temporibus extinctas; quod non ſtatim, vt tribus factae ſunt familiarum nomina, ſed longo tempore poſt a nobiliſsimis familiis obtinuerint. Quod ſi hae ignobiles vel deperditae familiae fuiſſent, nulla ratione credẽdum eſt, eas tribubus nomina ſua indidiſſe. Tribus igitur Galeria & duae ſequentes a locis nomina ſortitae ſunt, nobis modo incognita. Niſi eam a Galeſo flumine dictam velimus Galeſam, poſt Galeriã, cuius fluminis meminit Virgilius, qui in Tuſcia erat: de qua Liuius libro vigeſimo ſeptimo ita ſcribit: *Galeria iuniorum, quae ſorte praerogatiua erat, Q. Fuluium, & Q. Fabium conſules dixerat, eodemque iure vocatae inclinaſſent, &c.* Et Plinius libro ſeptimo, cap. XLVIII. M. Mucium M. F. Galeria Felicem commemorat. In antiquis quoque lapideis monumentis ita Galeriae tribus mentionem fieri inueni

Rocae iuxta Neapolim

N . PETTIO . N . F
GAL.RVFO
II.VIRO.Q.ALIMENT
CVR.PEC.PVBLICAE
CVRATORI.FRVMENT
CVLTORES . IOVIS
OB . MERITA . EIVS
L.D.D.D

Compsae

M.MINDIVS . M . F . GAL
MAXIMVS
STATVAM.MERCVRII.OB.HO
NOREM. QVINQ.. POSVIT
CVIVS.DEDICATIONE.DEDIT
POPVLO.VIRITIM.DENARIOS
SING.L.D.D.D

Romae

C.ACILIVS . T . F
CAPITO. GALE
RIA . BILBILI
MIL . COH. X. PR
7 MART
VIX.ANN.XXV.MIL
ANN.IIII. T . P . I

TRIBVS.XI.POLLIA

De tribu Pollia Liuius libro IIX.ita meminit: *Tribus omnes praeter Polliam antiquarunt legem in Tusculanos latam. Memoriamque eius irae Tusculanis in poenae tã atro-*

cis auctores mansisse ad patrum aetatem constat, nec quemquam serme ex Pollia tribu candidatum Papiriam ferre solitum. Et libro XXXIX. *Quum ad tribum Polliam ventum est, in qua M. Liuij nomen erat, & praeco cunctaretur citare ipsum censorem, cita, inquit Nero, M. Liuium,* &c. Vtriusque rei meminit etiam Valerius libro secundo, cap. quarto, & libro nono, cap. decimo. De hac tribu haec antiqua monumenta mentionem faciunt

Romae ad SS. Cosmam & Damianum

SEX. TRVTTEDIO . SEX. F.
POL. MAXIMIANO
FVI. AD. SVPEROS. MENSES. VII
TRVTTEDIVS . CLEMENS
TRIB. COH. II. VRB
ET . MARINA . PROCVLA
FILIO. CARISSIMO

In domo Colotij

M . BALLONIO
M. F. POL. PAVLLO
MVTINA
MIL. COH. X . PR. 7
FRONTONIS. MIL
ANN. VIII. VIX. ANN
XXXVI. T. P. I

TRIBVS. XII. VOLTINIA

De hac tribu Cicero pro Plancio saepe mentionem facit; ita enim ait: *Quas tribus edidisti? Terentinam credo, aut Voltiniam?* & paulo post: *Voltinia tribus ab hoc corrupta, Terentinam habuerat venalem, quid diceret apud Voltinienses, aut tribules suos iudices?* & alibi: *Plures te te-*

stes habere de Voltinia, quam quot in ea tribu puncta tuleris. Multos huius tribus lapides vidi in quibus VOL. VOLT. VOLTIN. & VOLTINIA exaratum erat, vt hic

Reate

SEX.TADIVS.SEX.F.VOL.LVSIVS . NEPOS
PAVLLINVS
PRO.COS.SORTITVS.PROV.CRET . CYR
LEG.PRO.PR.PROV
AFRIC.PRAEF.FR.D.LEG. PROPR . PROV
ASIAE . LEG . PROPR . PROV
MAC . PRAET . CAND . AED CVR.Q.PROV
PONT.ET.BIT.TR.MIL.LEG
IIII.F.F.X.VIR.STLITIB.IVDIC.VIII . VIR. II
Q . Q
MVLVIA.C.F.PLACITA.MARITO . OPTIMO
ET . SIBI

Romae apud Gentilem Delphinium

L. I V L I V S
M . F . VOLT
F V S C V S
A Q V E N S I S
O L E A R I V S

In hortis Iuliis Romae

INNOCVVS.APER.ECCE . IACES . NON
VIRGINIS.IRA
NEC.MELEAGER . ATROX . PERFODIT
VISCERA.FERRO
MORS . TACITA . OBREPSIT . SVBITO
FECITQVE.RVINAM
QVAE.TIBI.CRESCENTI.RAPVIT.IVVENILE
FIGVRAM
T.STATILIO.T.F.VOL. APRO . MENSORI
AEDIFICIOR:VIXIT.ANN.XXII . M . VIII
D.XV
T . STATIVS . VOLTINIA . PROCVLVS
ACCENSVS.VELATVS.ET . ARGENTARIA
EVTYCHIA.PARENTES.FILIO.OPTVMO. ET
ORCIVIAE.ANTHIDI.VXORI . EIVS.SIBI
QVE.ET . SVIS
LIBERIS.LIBERTABVS. POSTERIS . QVE
EORVM

TRIBVS.XIII. CLAVDIA

Sequentes nouem tribus, quae familiarum nomina habent, a locis antea appellatas fuisse, praeter Varronis auctoritatem, testimonio etiam esse potest tribus Claudia, quae quum vetus esset, aliudque nomen a loco procul dubio haberet, a gente Claudia in eam relata nouum nomen assumpsit. Quod his verbis docet libro secundo Liuius: *P. Valerio* IIII: *T. Lucretio* II. *cos. Seditio inter belli pacisque auctores orta in Sabinis, aliquãtulum inde viriũ transtulit ad Romanos. Nãque Actius Clausus, cui postea Ap. Claudio fuit Romae nomen, quũ pacis ipse*

auctor, a turbatoribus belli premeretur, nec par factioni eſſet, ab Regillo magna clientium comitatus manu Romam tranſfugit: his ciuitas data agerque trans Anienem. Vetus Claudia tribus, additis poſt a nouis tribulibus, qui ex eo venerant agro appellata. Appius inter patres lectus, haud ita multo poſt in principum dignationem peruenit. Idem tradit Dionyſius libro v. his verbis: *Claudius opibus & amicis aſſumptis ex Sabinis Romam migrauit. Quem S.P.Q.R. in patricios conſcripſit, locumque in Vrbe pro domo conſtruenda conceſsit. Agrum quoque ei publicum tradidit, qui inter Fidenas & Piculiam erat, quem poſſet ſuis diuidere: a quibus tribus facta eſt Claudia vocata, quae vſque ad mea tempora manet, idemque nomẽ ſeruat.* Et Virgilius libro ſeptimo

Claudia nunc a quo diffunditur & tribus & gens

Et Pedianus pro Scauro cuiuſdam Seruilij Claudia Glauciae meminit

Romae ad turrim Sabellam

C.POETELIVS
C.F.CLA
PAVLLVS
EMONA
MIL.COH.III.PR
7.FECEN
MIL.ANN. VIII
VIX.AN.XXVII
T.F.I

In vinea Carpenſi

M.AEMILIO. M.F
CL.NIGRO.ARA
MIL.FRVM.LEG.XXX.V.V
F.C.H

Romae

M.SATVRNIVS
M F. CLA
M A X I M V S
CELEIA . E Q
COH. X. PR. 7
APTI. MIL. ANN
XII. VIX . ANN
XXX. H. F. C

TRIBVS.XIIII.AIMILIA

Claudiae exemplum multae praeterea tribus ſequutae ſunt: hae antiquis nominibus quae a locis acceperant dimiſsis, nobiliſsimarum gentium, quae in ſingulas ſeſe tranſtulerant, nomina acceperunt, vt Aimilia, Cornelia, Fabia, Horatia, Menenia, Papiria, Sergia, & Veturia. Hae enim familiae circa tempora partae libertatis patriciae & celeberrimae in vrbe erant. Nam eas primo in quattuor vrbanas coniectas fuiſſe aperte indicat Dionyſius; quando quidem omnes qui vrbem habitarent ex inſtituto Ser. Tullii, principio vnam ex his quattuor vrbanis tribubus obtinere neceſſe eſſet, ſicut qui agros, ruſticas. Verum quum ob forenſem turbam in eas coniectam, viles haberi coepiſſent, factũ eſt, vt illuſtres familiae in eas paſsim tribus nomina darent, ſeque transferendas curarent, in quibus agros ſuos habuiſſent, eiſque noua nomina tribuerent. Ita igitur gens Aemilia, Cornelia, Fabia & reliquae omnes, Claudiae forte exẽplo, vetera nomina tribubus, in quas tranſlatae erãt, immutarũt, nouaque ab ſe tradiderunt. Qua re factum fuiſſe opinor, vt multae tribus fuerint quae plures haberent appellationes, quod ita fuiſſe etiam paulopoſt oſtendã. Vna igitur ex anti-

quis Ser. Tullij rusticis tribubus fuit, quae postea Aimilia appellata est ab Aimilia gente, quae Romae fuit nobilissima: de qua tribu Liuius libro tricesimo octauo sic meminit. *Rogatio perlata est, vt in Aimilia tribu Formiani ac Fundani, in Cornelia Arpinates ferrent, atque in his tribubus tum primum ex Valerio plebiscito censi sunt.* De eadem Cicero ad Atticum ep. libro secundo ita mentionem facit. *Formianorum tribum Aimiliam*

Romae in crypta S. Sebastiani

L . ABERIO. L. F . AIM
COCCEIO . LEPIDO. PROC
RAET. TR. PL. QVAEST LEG
ASIAE LEG. PRO. PR . AFRICAE
MISSO. AD. PRINCIPEM TRIB. MIL
LEG. XXII . PRIMIGENIAE
X. VIR. STLIT. IVD
APOLLONIVS. LIMENA
CYPRI

Romae in domo Bubalorum

D . M . S
T. AELIO. T. F . AEMI
MARCELLO . DOBI
RO MIL. COH. IIII. PR
7. FELICIS MIL . ANN
VI. VIX. ANN . XXV
T. FLAVIVS. PETRONI
ANVS. MIL . COH. II
PR. 7 . CLEMENTIS
HERISEVS . M V N I
CIPI. SVO . B . N. M
FECIT

In Sabinis

Q. VIBIO . Q. F . AIMILIA
VETENIO . EQVO . SEVERO
DVCENTANO . TRIB.SEMPR.PR
LEG . XXII . PRIM . AVG.P.F
SEMPRON. COH . II . CLASSIS.G.
PATRONO . AEQVICVLA
GEST . TR . IVVENT . TREBVL
MVTVSTAE . QVI . OBLA
TA . SIBI . STATVA . AB
IIS . HONORE . CONTEN
TVS . IMPENSAM . REMISIT

TRIBVS . XV . CORNELIA

De tribu Cornelia, quae & ipsa a nobilissima gente Cornelia nomen obtinuit, Liuius libro xxxviij. vbi de Aemilia, & sequentes inscriptiones mentionem faciunt.

Romae

C . IVLIVS
C . F . COR
PVDENS
THESSALONICA
MIL.COH.VII.PR
7 . MATVRI
MIL . ANN
XVI . VIX . ANN
XXXXV.MENS.VI
EX . TESTAMEN
TO . FIERI
IVSSIT . SIBI

Tibure

DIS . MAN
L.AVTIO.L.F.CORNEL
CAPITOLINO
MIL.COH.VI.PRAETOR
VIX.ANN.LXIIX
L.AVTIVS.L.F.CORNEL
LATINVS
FRATRI. KAR
H . S . E

TRIBVS . XVI . FABIA

Et haec tribus a Fabia gente, quae in eam relata fuit, nomen obtinuit, de qua Tranquillus in Auguſto cap. XL. *Fabianis & Scaptienſibus tribulibus ſuis die comitiorum ſingula millia nummum a ſe diuidebat*. Et Horatius libro primo Epiſtol. VI

Hic multum in Fabia valet, ille Velina

Huius quoque tribus vetuſta extãt haec epigrammata

Brixiae

C . PONTIO . C . F.FAB
PELIGNO . TRIB . MIL
LEG.X GEM . Q . CVRAT
LOCOR . PVBLIC
ITERVM.AEDILI.CVRVL
LEGATO.PRO.PR.ITERVM
EX.S.C.ET.EX.AVCTORITA
TE . CAESARIS . DD

In Aequicolis

T . PETIDIO . T . F
FABIA . CESSINO
VIII . VIRO . AEDIL . PLEB
POTESTATIS . VIII . VIR. II
FANOR. VIII. VIR. III. AERARI
ADLECTO . SVPRA . NVMER
SEVIRVM . AVGVSTALIVM
PLEBIS . S . TREBVLAN.M
OB . MERITA . EIVS
L.D.D.D

TRIBVS . XVII . HORATIA

Horatiae tribus nullam apud veteres auctores mentionem adhuc fieri inueni, quanquam marmoreae inſcriptiones frequenter eius meminerint. Quum autẽ aliquot tribuũ nomina praeter xxxv. in antiquis monumẽtis extare manifeſtum ſit, vt Ocriculanae, Cluẽtiae, Cluuiae, Aeliae, Papiae, & aliarum quarundã, quas omnes paulo poſt enumerabo, hanc potiſsimum multas ob cauſſas prae ceteris elegi, quae xxxv. numerum expleret. Primo quia nulla earum veterum ſcriptorũ auctoritatem habet. Deinde quia (quamquam nec Horatiae nemo veterum ſcriptorũ meminerit) ipſa a nobiliſsima gente nomẽ obtinuit, vt pleraeque aliae. Quae niſi priſcis his temporibus denominata ſit, non video quanam ratione poſterioribus ſaeculis tribus nomen obtinere potuerit, quũ ea gens circa quadringenteſimum ab vrbe condita annũ memorari deſinat. Ceterarum enim extra xxxv. numerum origo aliqua ratione coniici poteſt, quod de Horatia dici omnino nequit, quae omnia ex aliarum diſputatione apertiora

fient. Poſtremo, quod nullam inuenerim tribũ, praeter Horatiam, quae ſi eam in xxxv. numerum conſtituamus, aliquid controuerſiae non patiatur. Haec autem ex ceterarum examinatione lõge facilius demõſtrari poterunt. Inter omnes enim tribus quae xxxv. ſuperfluunt, auctoreſque non habent, ſed ex lapidibus acceptae ſunt, vna tantũ Ocriculana, quae & ipſa ſcriptorum teſtimonio caret, Horatiae loco reponi poſſet. Sed eam inter xxi. priores nulla ratione cõſtitui poſſe, quum de ea verba faciam, oſtendam. De tribu porro Horatia inter multas quas vidi inſcriptiones, haec praecipuae ſunt:

C. Caſtellane

MAMMIAE . C . F
IVSTAE
Q. TVLLIVS . Q . F
HORAT
CINCIVS . PRISCVS

Ciuitati Caſtellanae

Q. ALBIO . Q . F . HOR . ILLICI
7 . LEG . XX . V . V
CORNICVLARIO . PR . PR
DONIS . DONATO . AB . DIVO
TRAIANO . AVG.
TORQVIBVS . ARMILLIS
PHALERIS . BELLO . PARTHICO ET . AB
IMP . CAESARE . TRAIANO
HADRIANO . AVGVSTO . HASTA . PVRA
ET . CORONA . AVREA
AVILIA . SOTHERIS . MATER
FILIO . OPTIMO . PIENTISSIMO
L . D . D . D

Spoleti

M . SEPTIMIO . M . F . HOR
SEPTIMIANO
EQVO . PVBL . IIII . VIR . I . D
PRAEF . FABR . ROMAE
DEC . IIII . SCAMILLAR
OPERAE . VETERES
A . SCAENA . PATRONO . OB
MERITA . EIVS . L . D . D . D

TRIBVS . XVIII . MENENIA

Menenia tribus, quae ex hoc corrupto Ioſephi loco antiquitatũ libro xiij. *L. Manlius L. F. Mẽtina*; in Mentinam ſe transformauerat, nunc demum vetuſtae inſcriptionis auxilio, quae Feltriae extat prope eccleſiã cathedralem, priſtino ſplendori reſtituta eſt. quamquam enim frequens de ea in antiquis epigrammatibus mẽtio eſſet, tamen quia nũquam, non niſi hac nota MEN. exarata fuerat, res dubia & anceps diu fuit, quum tam Mentina quam Menenia interpretari poſſet, Mentinãque Ioſephi teſtimoniũ confirmaret. Quod erratũ eſſe, multis adducor rationibus vt credã, primũ quia vox Mentina nullã habet ſignificationem; deinde quia facilis lapſus fuit a MEN. vel etiã MENENIA in Mentinã, & praeſertim in Graeco ſcriptore, ſi tamen id vitium, quod vix credo, admiſerit, librariique erratum nõ fuerit; ad haec tribu MEN. quae frequens eſt, pro Menenia interpretari poſſe ex Feltria inſcriptione didicimus. quod ſi Menenia tribus fuit, proculdubio ob eaſdem rationes quas de Horatia attuli, ex antiquis XXI. fuit, quo tempore gens Menenia, a qua tribus nomẽ accepit, maxime florebat, cuius poſtea memoria (incredibile dictu) quam cito defecit. Poſtremo eſt hic

Ciceronis locus epist. familiarum libro xiij. sic scriptus: *P. Rupilius P. F. Men.* qui in vetustis codicibus modo *Menenius*, modo *Menius* legitur, nunquam *Mentinus*: ita vt facilis lapsus fuerit ex *Menenia*, *Menenius*. Lapides autem qui de Menenia mentionem faciunt, inter plures hi praecipui sunt

Apud Feltriam laeua cum cathedralem aedem ingrederis

C. FIRMIO. C. F
MENEN. RVFINO
EQ. PVB. LAVREN
LAV. DEC. FLAMIN
PATRONO. COLLE
GIORVM. FAB. CENT
DENDR. FELTRIAE
ITEMQVE BERVENS
COLLEG. FABR. ALTI
NATIVM. PATRONO

Vicetiae

V. F
Q. IVLIVS. Q. F
MEN. CATVLLVS
IIII. VIR. MISSVS. HONES
TA. MISSIONE. EX COH. VI
PR. SIBI. ET. COELIAE. SEVERAE
VXORI. SANCTISSIMAE. POST
OBITVM. ET. POMPEIAE. MAN
SVETAE. SOCRVI. OPTIMAE
ET. HOSTILIAE. SERENAE
CONIVGI. CARISSIMAE
H. M. H. N. S

Beneuenti

Beneuenti

C. CATIO . C . F . MEN . BALBO
OPE . TREIICIAE . C . F . PVLLAE
HOS . DECVRIONES . FVNERE
PVBLICO . DE . FOROETRIO . DIALE
EFFERENDOS.ET.HIC.HVMANDOS.CENS
FVFISIAE . A . L . VIOLAE
C . CATIVS . C . F . MEN . GALLVS
PARENTIBVS.ET.VXORI

TRIBVS . XIX . PAPIRIA

Et haec tribus a gente Papiria nomen accepit. De qua ita tradit Sex. Pompeius. *Papiria tribus a Papirio vocata.* Liuius libro VIII. *Memoriamque eius irae Tusculanis mansisse ad patrum aetatem constat, nec quemquam ferme ex Pollia tribu candidatum Papiriam ferre solitũ.* Huius tribus inter multa vetera haec epigrammata suggerã

Aletri

L.CALPVRNIO.L.F.PAPIRIA.ASELLIO
VI.VIRO.AVGVSTAL.ET.PONTIFICI.MIN
DEI . LIBRI . INVICTI
CALPVRNIA . HILARA . MARITO
OPTIMO . SANCTISSIMO
BENE . MERENTI . FECIT

In Sabinis

DEO . INVIC
SERAPI . ET
SERVATORI
D.IVNIVS.D.F.PAPIRIA
VAERGVLENVS
AENEATOR . LEG . VIII
CL . GEMIN . P . FIDEL
NVMINI . TVO . VOTO
SVSCEPTO . D.D

Fulginei

P . AELIO . P . F . PAPIR
MARCELLO . CENT
FRVM . SVB . PRINCIPE
PEREGRINOR . ADSTATO
ET.PRINCIPI.ET.PRIMIPILO
LEG . VII . GEM . PIAE.FEL

TRIBVS . XX . SERGIA

De tribu Sergia, quae & ipsa a gente eiusdem nominis appellationem obtinuit, Pedianus in Cornelianam ita meminit: *Sergia & Quirina damnauerunt.* Et Frontinus libro II. de Aquaeductibus. *Verba legis: T. Quinctius Crispinus cos. populum iure rogauit, populusque iure sciuit in foro pro rostris aedis diui Iulij populi Romani, et Iulijs, tribus Sergia principium fuit, pro tribus Sex.* &c. Huius tribus haec vetusta saxa meminerunt

Aſiſij

C.RASINIO . C . F . SER
TETTIANO
PRAEF.FABRVM. IIII. VIR
PRAEF.COH . PRAETOR
PATRONO . MVNICIPI

Brunduſij

A. GABINIVS. A. F. SERG
PONTIANVS
MILES . LEG . XX . CANDI
DATVS . TI . CAES . AVG
RELATVS . IN . PRAET
VIX . AN . LIIX . M . V
H . S . E

Ameriae

D I S . M A N I B V S
OCTAVIVS . IVNIVS . IVNI . F
SERGIA . FAVSTINIANVS
AMERIA
VII. VIR . EPVLON . PROCV
RATOR . OPER . PVBLIC
H.S.P.D.V

TRIBVS . XXI . VETVRIA

Agente Veturia & haec tribus nomen vetere relicto mutuata eſt, vt pleraeq; aliae, de qua Liuius lib. XXXVI. ita ſcribit: *Fuluius Romam comitiorũ cauſſa accerſitus, quũ comitia conſulibus rogãdis haberet, praerogatiua Veturia iuniorum declarauit T. Manliũ Torquatum, & T. Octacilium.* & paulo poſt: *et redire in ſuffragium Veturiam iuniorum*

iuberet.& item: *Tum Veturia & auctoritate mota viri, & admirantum circa ſe fremitu, petiit a conſule vt Veturiam ſeniorum citaret, velle ſeſe cum maioribus natu colloqui & ex auctoritate eorum conſules dicere. Citatis Veturiae ſenioribus datum ſecreto in ouili cum his colloquendi tempus, ſeniores de tribus conſulendum eſſe dixerunt*.&c.

Huius quoque tribus hi lapides extant

SEX . APVSIVS
SEX . F . VET
B A E B I V S
VOLSCIB.LATIN

Item

C.CASSIVS.C.F.VET
MODESTINVS

Hiſpelli

SEX . CALPVRNIVS
SEX. F. VETVRIA
QVINCTIANVS

Haec porro ſunt vnius & viginti tribuum nomina, quas a Ser. Tullio factas fuiſſe exiſtimo. De quibus lib. VII. vbi de iudicio Coriolani agitur, ita ſcribit Dionyſius: *Vbi vero tulere omnes tribus ſuffragium, dinumeratis calculis non magnum diſcrimen apparuit: vna enim & viginti quum eſſent tribus, quibus calculi dati ſunt, nouē eum abſoluerunt, ita vt ſi eis duae aliae tribus acceßiſſent, ex ſuffragiorum aequa parte ex lege abſolui poſſet.* Quoſdam vero, atque etiam me ipſum mouent verba Liuij libro II. Ap. Claudio P. Seruilio cos. *Romae tribus vna & viginti factae.* Quod ſi eo anno, non igitur a Ser. Tullio factae ſunt. Si autem Liuij verborum rationem habere velimus (quamquam de ea re nihil apud Dionyſiū reperiatur) decem & nouem tribus a Seruio factas di-

cemus, atque hoc anno duabus additis ad vnam & viginti auctas. In his autem alteram esse Clustuminam suspicari ex eo possumus, quod quadrienno ante T. Aebutio & C. Vetusio cos. Crustumeria capta ab eodem Liuio referatur. Quae vero altera esse potuerit, ne diuinando quidem consequi potui. Ceterum ego vnius & viginti tribuum institutionem integram Seruio tribuere malim, quam has duas hoc tempore factas affirmare. Vtquumque res sit, illud satis constat, vnam & viginti tribus hoc tẽpore Romae fuisse, quae omnes aut a locis in quibus erant, aut a nobilissimis Romanis gentibus nomina adeptae sunt

TRIBVS.XXII.STELLATINA

Quattuordecim deinceps tribuum, quae quinque & triginta numerum supplerũt, adiectio, & quae quoque anno addita sit, aperte ex Liuio deinceps intelligemus. Anno enim post vrbem conditam CCCLXV. altero post eam a Gallis captam, *in ciuitatem accepti, qui Veientium, Capenatiumque, ac Faliscorum per ea bella trãsfugerant ad Romanos, agerque iis nouis ciuibus aßignatus.* Ita Liuius lib VI. Et biennio post lustro XIIX. *Tribus quattuor ex nouis ciuibus a Censoribus additae, Stellatina, Tromentina, Sabatina, Arniensis, eaeque vigintiquinque numerum expleuere.* Hae vero tribus non ita necessario (vt multi existimarunt) appellatae sunt, quod ipsarum ager ad campum Stellatem, & Tromentum, uel lacum Sabatem, aut prope Arnum esset. Ea enim loca longe extra agrum Romanum erant, qui nunquam ad Arnũ se extendit; sed quod ij qui ex illis regionibus Romã venerãt, atque ciuitate & agris donati fuerãt, illis agri Romani partibus quas sortiti essẽt, nomina ea tribuerint, ab iis regionibus scilicet, vnde ipsi cõmigrauerãt.

Quod ita eſſe latius paulo poſt aperiam. Quum autẽ propter nouos ciues Tuſcos, hae tribus additae ſint, vero ſimile eſt, eas omnes in Tuſcia fuiſſe. Ex quibus prima Stellatina, non in Campania, vbi erant campus qui Stellas appellabatur, ſed in Etruria fuit. Hoc enim tempore Romanorum imperium Capuam vſque non extendebatur, nec vllum inter Romanos Campanoſque foedus adhuc interceſſerat. In Etruria ergo fuit, quod ex Sex. Pompeij fragmento liquet ſic: Stellat . . . . . . *eo, qui in Campania eſt, ſed eo qui . . . . . pena. Ex quo Tuſci profecti . . . . . m campum appellauerunt.* Quae verba ſic ego reſtituerem: *Stellatina tribus dicta non eſt a campo eo qui in Campania eſt, ſed eo qui in Etruria, regione Capena, ex quo Tuſci profecti eum Stellatẽ campum appellauerunt.* Haec autem ſic reſtitui, quod in Tuſcia Capenates erant populi ad lucum Feroniae, & inter Tuſcos populos Stellates quoque enumerentur. De hac etiã tribu multas inſcriptiones vidi, quarum praecipuae hae ſunt

Vrbini

L . FLAVIO . L . F
STE.CIMBRO
PONT . AED . BIS
IIII. VIR. I. D. QVINQ
P R A E F . F A B R
D . D

Galeatae

Q. VELCENNAE
L. F. STEL
PROCVLO
DECVRIONI
MEVANIOLAE
C. C. M. M. PATRONO
HONORE. CONTENTVS
IMPENDIVM. REMISIT
ET. DEDICATIONE. STATVAE
NVMER. COLL. IPSORVM
SPORTVL. DEDIT
SINGVL. DENARIOS. BINOS
L. D. D. D

Romae

SOLI. INVICTO
MITHRAE
T. ANTISTIVS
T. F. STELLA
TINA. SEVE
RIANVS. DE
DICAVIT

TRIBVS. XXIII. TROMENTINA

Tromentina tribus a campo Tromento dicta. Sex. Pompeius. Is cãpus in Tuſcia fuit, ex quo quũ aliquot Romã perfugiſſent, & ciuitate donati, in quattuorque tribus

coniecti, agri pop. Rom. partem obtinuissent, vni earum Tromentinae nomen posuerunt. Tromentum autem campum in Tuscia esse, incerti auctoris libro satis liquet. Haec tribus cum Stellatina addita est anno vrbis CCCLXVII. De qua hae inscriptiones mentionem faciunt

Perusij

C . BETVO . C . F . TRO
CILONI . MINVCIANO
VALENTI . ANTONIO
CELERI . P . LIGVVIANO
AEDILI . II . VIR.CVINO
SACERDOTI.III.LVCORVM.PR
VMBRIAE.XV.POPVLORVM
PATRONO . MVNICIPI
BETVRES. PECTILLA.FILIA
PATRI . PIISSIMO . L.D.D.D

Perusij

C . VIBIO . C . F . L . N . TRO
GALLO . PROCVLEIANO
PATRONO . PERVSINORVM
PATRONO.ET.CVRATORI.R P.VET
TONENSIVM.IVDICI.DE.V.DEC.AEDI
LI.PATRONO . COLLEGI . CENTON
VIBIVS . VOLDVMIANVS
AVO . CARISSIMO . OB . CVIVS
DEDICATIONEM . DEDIT
DECVRIONIBVS *.II . PLEBI *.II
L . D . D . D

TRIBVS . XXIIII . SABATINA

Sabatina tribus a lacu Sabate dicta. Ita Sex. Pompeius. Sabatis autem lacus in Tuſcia fuir, atque nõſtra aetate appellatur Anguillariae. Haec cum duabus ſuperioribus propter nouos ciues addita eſt. De qua eiuſmodi extãnt inſcriptiones

Apud G. Delphinium

C . RVTILIO . C . F
SAB . H O M V N
CIONI . MANTVA
MIL.COH.VII.PR
7 . VALLI . MIL
ANN . XIIII .VIX
ANN . XXXII
H . B . M . F . C

Romae via Latina

L.IVNIO.L.F.SABATI
NA . POLIONI.AV
ROMATARIO.AVIC
PVBL . VIX . ANN
XLVII

TRIBVS . XXV . ARNIENSIS

Haec tribus in vetuſtis monumentis & Arnenſis, & Arnienſis appellatur; quae paſsim in Narnienſem ſe trãsformauerat, quũ Arnienſem legendum ſit. Dicta autẽ eſt ab Arno Tuſciae amne, cũ tribus ſuperioribus,

Liuio libro VI. auctore, propter nouos ciues anno vrbis CCCLXVIII. a censoribus addita. De hac tribu Cicero ita in Rullum meminit: *A Suburana vsque ad Arniensem*: & Liuius lib. XXIX. *C. Claudius Nero censor ex tribu Arniense*. Idem Valerius libro ij cap. iiij tradit. Vetusta vero epigrammata sunt haec

Vulsiniis

IN . ITALIA . VOLSINIENSIVM
PATRIAE . SVAE . ITEM . FERENT
ET . TIBVRTIVM . ITEM . COLON
ITALICENSIVM . IN . PROV . BAETICA
PRAET . ETRVR . XV . POPVLOR
SACERDOTI . CAENIENSIVM
M . HELVIVS . M . F . CLEMENS . ARNEN
SIS . DOMO . CARTHAGINE . PRAEF . EQ
ALAE . PRIMAE . CANNANEFATVM
PRAESIDI . SANCTISS . ET . KARISSIMO
CVRA . AGENTE . L. ACONIO . CALLISTO
TR . MIL . LEG . XIIII . GEM . SEV

Item

C.CVRTIVS.P.F. PAL. NERVA.IIII. VIR
P.SILVIVS.P.F.ARNIEN.PAETINVS.IIII.VIR
C.RVSTIVS.C.F.QVARTVS . VEL.IIII VIR
T.FLAVIVS.T.F.ARN . SABINVS . IIII.VIR

Tabella

M. CAESTIVS
C. F . ARN
CLEMENS

TRIBVS. XXVI. POMPTINA

Post superiores tribus additas, ipso loco sequitur Liuius. *De agro Pomptino a L. Sicinio tribuno plebis actum ad frequentiorem iam populum, mobilioremque ad cupiditatem agri quam fuerat. cura maioris belli, quod Etruria in armis erat, dilata res est. &c.* Hic ager Anxur, quae nunc Terracinae sunt, anno CCCXLVIII. Volscis ereptus fuerat. Suggerit Liuius lib. vi. Anno vrbis CCCLXXII. *Hostes noui praeter Volscos, velut sorte quadam prope in aeternum exercendo Romano militi datos, Circeosque, & Veliternas colonias iam diu molientes defectionem, & suspectum Latium, Lanuini etiam, quae fidelissima vrbs fuerat, subito exorti. Id patres rati contemptu accidere, quod Veliternis ciuibus suis tamdiu impunita defectio esset, decreuerunt vt primo quoque tempore ad populum ferretur, de bello eis indicendo. ad quam militiam quo paratior plebs esset, quinque viros Pomptino agro diuidendo, & iij. viros Nepet coloniae deducendae creauerunt.* Propter hanc caussam, aliquot annis post C. Fabio. Ambusto, & C. Plautio Proculo cos. anno vrbis CCCXCVI. a Censoribus M. Fabio & . . . . . . duae tribus additae sunt, Pōptina, & Popilla, alias Popillia: in quas, tum qui agrum Pomptinum sortiti erāt, tum noui alij ciues, qui in dies ciuitate donabantur, coniecti sunt. Sex. enim Pompeius Pomptinam tribū a Pontia vrbe dictam scribit, a qua & ager Pomptinus appellatus est. Haec in Volscis erat prope Terracinas. De hac tribu Cicero epist. iiij. ad Atticum: *Tribus habet Pomptinam, Velinam, & Maeciam.* & viiij. epist. Fam. libro. *L. Iulius L.F. Pom. Annalis.* Haec in antiquis marmoribus & Pontina, & Pomptina exarata est, ita

Praeneste

DIS . MANIBVS . S
T . FLAVIVS.T.F.PONT
SABINVS
VIX.ANN.LXVI.M. VII
D. VIII . HOR . VIII
H . S . E

Praeneste

DIS . MANIBVS
L . IVNIVS . L.F.PON
TINA.ACVLNIVS
MIL . LEG . II. PARTH
MIL.AN.IX.VIX.ANN
X X X X V I
H . F . C

Romae

L . TARQVITIO
L . F . POMP
ETRVSCO
SVLPICIANO
SCRIBAE.QVAESTORIO
EX . TESTAMENTO
DE . HS . XX

Romae in domo Cority

M . LARCIVS . L . F
POMPTINA
PVDENS . VETER
T . F . I . ARBITRIO
LARCIAE.FORTVNATAE
V X O R I S
H . M . H . N . S

TRIBVS XXVII . . POPILLA . alias POPILLIA . alias POBLILIA

Iu Sex. Pompeij fragmento ſcriptũ eſt: *Popillia tribus . . . . . buum, tot enim fu . . . . . lici nominè a . . . . . Pinaria a ſorori . . . . . mine.* Paulus Pontifex eius abbreuiator, *Popilla tribus* (inquit) *a progenitrice traxit vocabulum.* His animaduerſis in eam deueni ſententiam, vt haec tribus non a gente Popillia nomen acceperit, ſed a loco, qui forte in Volſcis prope Pontinam erat. Neque enim vlla xiiij. harum tribuum quae a Liuio primis xxi. additae referuntur, a familia nomen obtinuit, neque veriſimile eſt gentem Popilliam, quae & plebeia fuit, & tantum hoc tẽpore cognita, tribui nomen dediſſe. Illud adde quod praeter Papiriae nullius tribus Feſtus mentionem facit, quae a gẽte deriuetur, tanquam quod eorum nomina manifeſta ſint. Haec igitur tribus Popilla & Popillia primo appellata fuit, non a gente Popillia, ſed a loco nomen adepta, cuius in antiquis marmoreis monumentis ita mentionẽ fieri inueni, POP . POPIL . PVP. PVPIL. magna enim Quinctiliano auctore, inter O & V affinitas eſt, vt Poblicus, Publicus, Pullius, & Pollius, Poblicola, & Publicula. De hac tribu ita ſcribit Valerius lib. ix. cap. x. *Quam ob cauſam Popillia tribus, in qua plurimum poſtea Tuſculani in ciuitatem recepti potuerunt, neminem vnquã candidatum Polliae tribus fecit magiſtratum.* Hanc tribũ Liuius Publiliam vocat lib. vij. ſic. *Eodem anno duae tribus Pomptina & Publilia additae.* Hanc proculdubio eandẽ cum Popillia eſſe exiſtimo. nã proceſſu temporis quũ iam illud obrepſiſſet, vt gentes tribubus nomina darẽt, factum eſt propter litterarum affinitatem, vt Popilla vel Popillia tribus in Pobliliã paulatim verſa ſit,

nomine a familia Poblilia accepto, quae posteriori- bus temporib. quamquam plebeia, nobilis fuit. In antiquis enim monumentis vidi PV. PVB. PVBL. PVBLIL. Item POB. & POBL. Haec tribus in vetustis monumentis omniũ frequentissima est; ita vt aliquãdo paulo minus quam XL. inscriptiones, quae eius meminerint, obseruarim. Quarum quae ad manus sunt exempla, hic suggeram

Ferentini

C. IVLIO. C. F. PVB. RVFO
VETERANO. COH. VI. PR
7. AQVILLII. MAXIMI
PRAETORI. AED. IIII. VIRO. I. D
MVNICIPIO. ALETRI
C. IVLIVS. C. F. RVFINVS. FRATRI
BENE. MERENTI. ET. SIBI
POSTERIS. QVE. SVIS

Romae

M. APICIVS
M. F. PVB
PVDENS
VERONA
MIL. COH. XII. PR
MILIT. AN. XVI
VIX. ANN. XXXIIX
H. S. E

Anagniae

L. VIBIO. B. L. POB. IVSTO
FILIO. PR. Q
L. VIBIO. L. LIB. SEVERO
VI. VIRO. AVG
VIBIA.. EVROPA
FECIT

D . M
APOLAVSTVS.MODIAN ....
PVBL.VII.VIR.EPVLON.ITEM...
APOLAVSTVS.CLAVDIAN.....
VII.VIRVM.EPVLON....
IVSTVS.GAVIANVS.PVBL.ET..
P.VOLVSIVS . . . . RENATVS
VOLVSIAE.IVSTAE . MATRI

Reliqua tribus Pupilliae & Pobliliae epigrammata ad manus hoc loco non sunt

TRIBVS.XXIIX.MAECIA

Latinis & Campanis,qui rebellauerant,a T. Manlio consule in deditionem anno vrbis CDXIIII. redactis,res omnis ita a consule composita est, vt tradit libro octauo Liuius:*Latini,Campanique agro mulctati. Latinus ager , Priuernati addito agro , & Falernus qui populi Campani fuerat , vsque ad Vulturnum flumen plebi Romanae diuiditur. Extra poenam fuere Latinorum Laurentes , Campanorumque equites,quia non desciuerant. Cum Laurentibus renouari foedus iussum. Equitibus Cāpanis ciuitas data.*Et paulo post,anno vrbis CDXVI.L.Furio &C.Maenio cos. post Latinum bellum confectum, adiicit Liuius:*Lanuinis ciuitas data. Aricini,Nomentani,Pedani,eodem iure quo Lanuini in ciuitatem accepti.Tusculanis ciuitas seruata quam habebant. Campanis equitibus honoris caussa , quia cum Latinis rebellare noluissent,Fundanis, & Formianis ciuitas sine suffragio data.*Et haud multo post suggerit

Liuius, anno CDXXII. A. Cornelio II. & Cn. Domitio cos. *Eodem anno cenſus actus, nouique ciues cenſi, tribus propter eos additae Maecia, & Scaptia. Cenſores addiderunt. Q. Publilius Philo, Sp. Poſtumius.* Ita vt ex his Liuij locis hoc ſcitu dignum animaduertere poſſumus: Dare ciuitatem ius populi Romani fuiſſe, quotieſcunque illi libuiſſet; verum nouos ciues in tribum coniicere, quod erat ſupremum ciuis Romani priuilegium, vt in illa vel in illa ſuffragiũ ferrẽt, hoc munus cenſorũ eſſe, cẽſuſque & luſtri tẽpus expectari oportere, atque ob eam cauſſam legimus aliquoties cenſores ante quinquennij tempus creatos, vt in commentariis Faſtorũ animaduerti. Ceterum propter nouos (vt dixi) ciues, Lanuinos, Aricinos, Nomentanos, & Pedanos, quibus ſuffragij ius diu ante datum erat, hoc anno a cenſoribus duae tribus additae ſunt Maecia & Scaptia. Ex quibus Maecia tribus, auctore Sex. Pompeio, a quodam caſtro ſic appellata eſt. Hoc autem Maeciũ fuit, quod Latinorum erat. De hac tribu ita ſcribit Cicero ad Atticum lib. quarto: *Tribus habet Pomptinam, Velinam, & Maeciam.* Et pro Plancio: *Quid Plancio cum Lemonia? Quid cum Veientina? Quid cum Cruſtumina? Nam Maeciã, quae non iudicaret, ſed quae reiiceretur, eſſe voluiſti.* Et Liuius libro vigeſimonono: *Deinde M. Liuius in aerarium venit, & praeter Maeciam tribum, quae ſe neque condemnaſſet, neque condemnatum conſulem aut cenſorem feciſſet, populum Romanum omnem, quattuor & triginta tribus, aerarios reliquit, &c.* Idem tradit Valerius libro ſecundo, cap. nono de cenſoria nota

De tribu Maecia inter aliquot lapides hunc collegi

Neapoli ad S. Paullum

C. HERBACIO . MAEC
ROMANO . DE . MAR
. . . . II. VIRO.AL-
. . . . . LICIO QVAEST
CVR . SACRAE. PECVN
CVR.II.FRVM . COMPAR
SE VIVO.FECIT
QVI.OB.PROMISS.VENAT
HETRIS. DIVISIT . QVI
NA. MIL. NVM

TRIBVS. XXIX. SCAPTIA

Tribus Scaptia eo anno, & eã ob caussam qua Maecia, teste Liuio, addita fuit. De qua Sex. Põpeius: *Scaptia tribus a nomine Vrbis Scaptiae appellatur.* Tranquillus in Augusto cap. XL. *Fabianis & Scaptiensibus tribulibus suis, die comitiorum singula millia nummum a se diuidebat.* Duas enim tribus Augustus, & plerique alij aliquãdo obtinebant, alteram quam sibi nascendi sors dedisset, alteram vero vel iure adoptionis, aut in accusationis de repetundis praemium, aut emptam, vt quis maiorẽ in distributionibus partem haberet. Ita enim legi in antiquo lapide Brixiae

Q. MINICIO. Q. F
FAB. POB
MAGRO

Q.

Item Augusti

C. IVLIO. C . F
P A B. SCAPT
C A E S A R I
A V G V S T O

De hac tribu eiusmodi inter multas collegi inscriptiones

Romae

C . AVILIVS
C . F . S C A
S E V E R V S
F E S V L I S
MIL.COH.III.PR
7 . P A V L I N I
MIL . AN . V
VIX. AN. XXV.
H . A . C

Neapoli

C. CISPIVS . A.F. SCAPT
SEVERVS.FLORENTIA
MIL.COH.III. PR . VIX
ANN. XLIII. MILITAVIT
ANN. XVII

Neapoli

L.APISIVS. C. F. SCAPTIA . CAPITOLINVS
EX . TESTAMENTO . FIERI. IVSSIT
MONVMEN
ARBITRATV. HEREDVM. MEORVM. ET
SIBI. ET. SVIS

Narniae

D . M
C.NVMISIO. C.F . SCAP
NVMMEIO
NAVILIANO
SENIORI
EQVO . ROMANO
OMNIBVS. HONORIBVS
IN.COL.NAR.PERFVNCTO
DONATO.AB.IMP. CAESAR
T.VESP. AVG. TORQ. ET
ARMILLIS. II. ET. HAS
PVR.II.ET. COR. VAL. II
C.NVMISIVS. C. F. SEMPRONIVS
DECVR. IN. COL. NAR
D . D

TRIBVS . XXX
OVFENTINA

Crescente ob nouos ciues, qui in dies addebantur, vrbis frequentia, anno CDXXXV. L. Plautio & M. Follio cos. duae *Romae* ,Liuio libro nono auctore, *additae tribus, Oufentina, & Falerina*. Eas addiderunt censores L. Papirius Crassus, & C. Maenius. Quod Liuius omisit. Hi enim eo anno censores relati sunt a Verrio Flacco in tabulis Capitolinis. De Oufentina tribu sic scribit Sex. Pompeius: *Oufentinae tribus initio caussa fuit flumen Oufens, quod est in agro Priuernate inter mare & Terracinas. Lucretius*

Priuerno Oufentina venit, fluuioque Oufente

Postea a censoribus alij quoque diuersarum ciuitatum eidem tribui sunt adscripti. De hac tribu eiusmodi vidi lapides

Ponte Corui

C. MATIENI. C. F . OVF
OVICVLAE
ANNORVM. XXVII
PRAECO. IDEM. DISSIGNATOR
TEMPVS. VICTVRO. MIHI. LONGVM
STAMINE . PARCA
AETATIS . NOSTRAE . . . . . .

Frusinone

A. AGNEIVS. L. F. OVF. NIGER. II. VIR
A. AGNEIVS. L. F . RVFVS . . F
A. AGNEIVS. L. F . OVF . SARDVS
A. ALLIENVS. Q. L. CHRESIMVS
AGNEIA. IOCVNDA. TESTAMENTO
SVO. FIERI. IVSSIT

TRIBVS. XXXI. FALERINA

Falerina tribus eo anno, quo Oufentina, Liuio auctore, addita est, ab agro Falerno in Campania, vt existimo, dicta; nã ea parte & Oufentina fuit. De hac tribu Iosephus libro XIII. cap. XVI. antiquitatum meminit ita: *C. Sempronius C. F. Falerina.* & hi vetusti lapides

Albae

L . CORNELIVS . A . F . FAL
PVPILLVS
PRAEFECTVS. FABR
FLAMEN . QVINQVENN
PATRONVS. CASTRI. NOEVESIVM
EX . TESTAMENTO
C. IVLIVS . SP . F. PAL. CARVS
L. CORNELIVS . L. F. FAL. ALBANVS
L . CORNELIVS . ATHICTVS
L. CORNELIVS . EVTYCHVS
FECERVNT . ET . SIBI . ET . SVIS

Item

L. MAGIO . M . F. FAL
VETERANO . LEG. . X
FRETENSIS
MAGIA . Ɔ L
PATRONO. B. M. ET. SIBI

TRIBVS . XXXII . ANIENSIS

Ob eam qua superiores caussam anno vrbis CDLV. M. Fuluio, & T. Manlio Cos. Liuio libro x. auctore, condito lustro a censoribus P. Sempronio Sopho, & P. Sulpicio Sauerrione, tribus additae duae Aniensis ac Terẽtina. Ex his Aniensis ab Aniene amne (vt puto) dicta est: in Sabinis enim fuit. De hac tribu Cicero Ep. fam. lib. VIII. mentionem facit sic: *L. Atteius L. F. An. Capito, & pro Plancio eandem commemorat.* De qua tribu haec vetera epigrammata collegi.

Romae in Quirinali

C . TERENTIVS . CC.L. ANI. EROS
ALVMINARIVS . VIVOS . SIBI . ET
CC . TERENTIS . HILARO . ET
EPAPHRODITO . PATRONIS
CAECILIAE. C. L. CHELAE . VXORI
TERENTIAE . MVSAE . LIBERTIS
CAECILIO . C. Ɔ. L. HILARO . MVSAE
FRATRI

Sermonetae

DIIS . MANIBVS
M . ANTONIO . M . F . ANIENSI
MATRINIO . EVOK . AVG
VIX . ANN . XXXIIX . M . VIII
M . ANTONIVS . M . F . ANIEN
PRIMIGENIVS
MEDICVS . FACT . RVSSAT
FRATRI . SANCTISS . FEC

TRIBVS . XXXIII. TERENTINA

De tribu Terentina, quae cum Anienſi addita eſt, Cicero pro Plancio meminit ſic: *Quas tribus edidiſti? Terentinam credo?* Et paulo poſt: *Prioribus comitijs Anienſem a Plotio, Terẽtinam a Plãcio tibi eſſe conceſſam*. Et poſt: *Altinas praefectura, ex qua Cn. Plancius fuit ex tribu Terẽtina* Idem Ep. fam. libro VIII. *M. Oppius M. F. Terentina.* Hanc a Terento (is locus in campo Martio erat) dictam puto. De qua in his antiquis inſcriptionibus mentionem ita fieri inueni

Ad S. Germanum

L. LVCCEIO. L. F. TER
HIBERO
IIVIRO. ITER. QQ. PATRONO
SACERDOTI. SACROR. SAVADIOR
CVR. R. P. INTERAMNAT. LIRIN
EORVND. ET. PATRONO
IVDICI. SELECTO
CASSINATES. PVBL. OB. MERITA. EIVS
D. D

Item

C. NAEVOLEIO. M. F. TER
RVFO. II. AED. Q
NAEVOLEIAE. C. F
PROCVLAE. LABEONIS

TRIBVS. XXXIIII. VELINA

Tribus Velina a lacu Velino dicta, Floro ex Liuio in epitoma libri XIX. auctore, addita fuit cum Quirina, anno Vrbis DXIII. A. Manlio II & Q. Lutatio Cos. Eas addiderunt censores C. Aurelius Cotta, & N. Fabius Buteo. Haeque xxxv. numerũ expleuerunt. De hac Cicero epist. libro iiij. ad Atticum sic scribit: *Tribus habet Pomptinam, Velinam, & Maeciam.* Idem in Bruto *T. Annius Velina.* Et Horatius libro i. Epistola vi

Hic multum in Fabia valet, ille Velina

Persius quoque Satyra v

Libertate opus est, non hac vt quisque Velina
Publius emeruit scabiosum tesserula far Haec, vt dixi, a lacu Velino potius dicta est, quam a Velia. Est

enim is lacus in Sabinis, a quibus sequens quoque tribus appellata est: Velia vero vrbs Lucaniae longe ab vrbe distans. De hac tribu haec vetusta monumenta meminerunt

Sutri

DIIS . MANIBVS
T . VALERIO . T . F
VEL . VICTORI
DECVRIONI . SVTRI
II . VIR . I . D . ITERVM
QVINQVENNALI
CVRATORI . PECVNIAE
PVBLICAE . PONTIFICI
PATVLCIA . EXOCHE
COIVNX

Recaneti in Piceno

C . LVCILIVS . C . F . VEL . VINDEX . MIL . COH . VI . PRAET
VIXIT . ANN . XXX . MILITAVIT . ANNIS . XII . PRINCIPA
LIS . BENEFICIARIVS . TRIBVNI . DEINDE . OPTIO
IN . CENTVRIA . HOC . TESTAMENTO . FIERI
IVSSIT . HONORIS . PIETATIS . QVE . CAVSSA
SIBI . ET . C . LVCILIO . SECVNDO . PATRI . ET
LVCILIAE . SVAE . AVIAE . EX . H . S . ∞ ∞
PRAELEGATIS

TRIBVS . XXXV . QVIRINA

Tribus Quirina (quae eo anno quo Velina addita est) a Curensibus Sabinis videtur appellationẽ traxisse. Sex. Pompeius. Cicero Ep. fam. libro VIII. *C. Septimius T. F. Quirina*. Et pro Quinctio: *L. Albius Sex. F. Quirina*. Asconius in Cornelianã: *Duae solae tribus Sergia, & Quirina damnauerunt*. Iosephus antiq. libro xiiij. cap. xvii. Papirij Quirinae meminit. Antiqua vero Epigrammata sic habent

Romae ad S. Marcum

C . ANTONIVS
C . F . QVI
PRISCVS . OSCA
MIL . COH . VII . PR
7 . CRITONI . VERI
MIL . ANN . XV . VIX
ANN . XXXIIII
C . IVLIVS . PROCVLVS
COMMANIPVLARIS
ET . H . B . M . F . C

Romae in hortis Iulis

L . AEMILIVS . L . F
QVIR . REBVRRVS
MIL . COH . X . PR . 7
MARI . VIX . AN . XXV
MIL . ANN . IIII . T . P . I .

Item

L . CAESONIVS . C . F . QVIRINA
LVCILIVS . MACER . RVFINIANVS
COS . FRATER ARVALIS . PRAEF
VRBI . ELECTVS . AD . COGNOSCENDAS
VICE . CAESARIS . COGNITIONES

& cetera

Velina & Quirina tribus xxxv. numerũ expleuere. Post quas is numerus amplius mutatus non est, vsque ad bellum Marsicũ, in quo quum Tuscis, Vmbris, Gallis, & reliquis Cispadanis populis lege Iulia ciuitas data esset, octo nouae tribus, vt Paterculus, vel decem, vt Appianus tradit, in quas noui ciues coniicerentur, a censoribus P. Licinio Crasso, & L. Iulio Caesare additae sunt, anno vrbis DCLXV. Cn. Põpeio Strabone,

& M. Porcio Catone Coſ. In eaſdē bello Marſico confecto reliqui Italici ciuitate donati, praeter Lucanos, & Samnites, relati ſunt, quamquam & hi paulo poſt eandem ſunt conſequuti. Atque xliij. vel xlv. tribuum numerus factus fuerat, qui quum annos prope quattuor manſiſſet, poſtremo nouis ciuibus in xxxv tribus a cenſoribus L. Marcio Philippo, & M. Perperna, auctore L. Cinna conſule diſtributis, denuo xxxv. numerus reſtitutus eſt. Qui idem Ciceronis tempore, vt ex eius orationibus in Rullum, in Verrem, in Antoniū, & alijs locis liquet, fuit. Trigintaquinque tribuum etiam extat mentio in duabus Traiani imp. inſcriptionibus eodem argumento exaratis, ita

IMP . CAESARI
DIVI . NERVAE . F
NERVAE . TRAIANO
AVG . GERMANICO
DACICO . PONTIFICI
MAXIMO . TRIBVNIC
POT. VII. IMP. IIII. COS. V
P . P
TRIBVS . XXXV
QVOD . LIBERALITATE
OPTIMI . PRINCIPIS
COMMODA. EARVM. ETIAM
LOCORVM . ADIECTIONE
AMPLIATA. SINT

Haec itaque ſunt xxxv. tribus, in quas vniuerſus populus Romanus diſpartitus erat, quarum aliquam, vt ait Aſconius, neceſſe erat vt cuiuſcunque eſſet ordinis ciuis Romanus obtineret. Qui enim pleno iure ciues Romani erant, id eſt cum iure ſuffragij, quod erat ſupremum ciuis Romani ius, is in vnā harū

xxxv.tribuum vt eſſet neceſſe erat: quam, ſi antiquus ciuis, hereditate;ſi nouus,a populo ciuitate donatus, a cenſoribus obtinebat, in qua ſuffragium ferret. Ex quibus quattuor,vt dixi, Vrbanae, in quas transferri ignominiae eſſet,reliquae omnes ruſticae laudatiſsimae eorum qui rura haberẽt,quae propriae ingenuorum erant., quum Vrbanae forenſis turbae, vt proletariorum,capite cenſorum,& libertinorum eſſent, vt auctores ſuntCicero primo de Oratore,Valerius,Aſconius, Plinius,& Florus

DE . IIS . QVAE . SVPERFLVVNT TRIBVVM.NOMINIBVS

Multarum tribuum nomina,quae vetuſtis epigrãmatibus, & forte apud antiquos auctores, praeter xxxv. reperiuntur.multam &magnam dubitandi occaſionẽ attulerũt.Nam praeter relatas,in antiquis inſcriptiouibus,Camillae,Cluentiae, Cluuiae, Dumiae,Minuciae, Ocriculanae, Papiae,Vot.... Ceſtiae, Taur... Iuliae,Flauiae,Vlpiae,Aeliae, apud Liuium Sapiniae, & Feſtum Pinariae mentionem quoque fieri inueni. De quibus quid exiſtimem , probabiliter diſputaturus, nihil enim certi quod afferam habeo,primum rationem reddam,cur nullam earum in xxxv. numerũ collocarim,deinde quanã ratione conſtituta eeſſe potuerint.Etenim in xxxv.primis tribubus digerẽdis illud praecipue obſeruaui, vt eas tribus in earũ numerũ collocarem,quae tam veterum auctorum,quã lapidũ teſtimonia haberẽt.Quod etiã in omnibus praeter vnã tantum Horatiã praeſtiti. Nã & auctores, & lapides quibus earum numerum confirmarẽ citaui.Horatiam autẽ potius,quae vna ex his eſt,quae ſcriptorum teſtimoniis caret, quam vllã aliarum paulo ante reci-

tatarum tribuum interſerui, tum ob eas quas dixi rationes quum de ea diſputaui, tum quod nullae etiam harum teſtimonium vllum antiquum habeant, praeter vnã Ocriculanam, quae vna tantũ ſine controuerſia, quando Horatia delenda eſſet e numero xxxv. eius locum obtinere poſſet, tum quod multos lapides etiã ipſa habeat, tum quod, quanquam mendoſe, de ea M. Cicero oratione ij. in Rullum mentionem faciat ſic: *Ab Ocriculana ad Arnienſem.* Nam in antiquis ſcriptis codicibus *Vſurana* legitur, vt ſit *Suburana*: deinde ſi *Ocriculanam*, & non *Suburanam* legere voluerimus, Ciceronis ſententiam labefactabimus, qui illarum duarũ tribuum enumeratione vniuerſas tribus comprehendere voluit a prima ad nouiſsimã, a Suburana ſcilicet, quae inter vrbanas prima eſt, ad nouiſsimam Arnienſem: quomodo nouiſsimam? non quidẽ ratione tẽporis, nam xxv fuit, ſed loci, omnium enim remotiſsima ab vrbe erat. Quae quum ita ſint, relinquitur vt Ciceronis locus corruptus ſit, & pro *Ocriculana*, *Suburana* legendum. Eſt & alius Ciceronis locus in oratione pro Q. Roſcio, ita: *Q. Luſcius Ocrea ſenator.* In quo cognomẽ id *Ocrea, Ocric.* id eſt *Ocriculana*, pro tribu interpretari poſſet, ſed quũ res & obſcura & incerta ſit, viſum eſt potius Horatiã, quam Ocriculanam tribũ in xxxv. numerum referre, praeſertim quum ſi Ocriculana vna ex xxxv. tribubus eſſet, (hoc autem maxime me argumentum mouit) vt ex xxi. his quas Ser. Tullius fecit fuiſſet, neceſſe eſt, praeſertim quum xiiij. ſequentium numerus manifeſtus ſit. Ceterum nulla ratione fieri poteſt, vt ex primis xxi. tribubus ſit, quum hae omnes ab agri Romani locis a Seruio denominatae fuerint: Ocriculum autem, a quo hanc tribum dictã fuiſſe cre-

diderim, longe ab agro Romano ſitum erat. Quod ſi quiſpiam eam non ab oppido Ocriculo, ſed ab ocriculis, id eſt montibus, appellatam aſſereret, vt Collina a collibus, vna quidem ex xxi. eſſe poſſet, verum quum euidentiora argumenta nó habeam, Horatiam excludere Ocriculanae cauſſa nolui: quandoquidem ſi Horatia tribus fuit, vt omnino fuiſſe credo, non niſi iis temporibus addita eſſe potuerit, quũ CD. anno poſt vrbem conditam ea gens quae ſub regibus, & poſt reges exactos primis reip. temporibus quam maxime in vrbe floruit, vix amplius ab hiſtoricis nominetur.

TRIBVS. EXTRA. NVMERVM OCRICVLANA

Quid ergo eã eſſe dicemus? Ego igitur eã quidẽ vnã ex xxxv. tribubus procul dubio fuiſſe exiſtimo, ſed quaenam ex ſupra relatis fuerit incertũ. Quandoquidem vnam tribum plura nomina habere potuiſſe, immo habuiſſe ſatis demonſtrauerim. Vna enim ex antiquis Ser. Tullij tribubus, ſiue a gẽte, ſiue a loco appellata fuerit, eſſe potuit, in quam Ocriculani in ciuitatẽ recepti, a cenſoribus relati fuerint. A quibus ea tribus vel antiquo nomine mutato nouum Ocriculanae aſſumpſerit, vel vtraque ſimul retinuerit. Nam eam tribum fuiſſe in dubium venire non poteſt, quũ pleraq; ſaxa vetuſta viderim, quae eius mentionem faciebant ſic: OCR. OCRIC. ex quibus haec ad manũ nũc ſunt.

Morlupi

V. VITELLIVS . A . F . OCR
CRESCENSIVS. II. VIR. CAP
Q. VALERIVS . Q. F . OCR
PACATVS . II . VIR. CAP
CVM. CONS . RESTITVE
RVNT

Via Flaminia

GENIO

IOVI . STYGIO . SANCTO
SACRVM
SEX . POMPEIVS . SEX . FIL
OCRIC . CIVICA
MIL. COH. VIII . PRAET

TRIBVS . EXTRA . NVMERVM
PINARIA

Haec si tribus fuit (eius enim tanquam tribus meminit Sex. Pompeius sic: *Popillia tr . . . . buum, tot enim fu . . . lici nomine a . . . . Pinaria a sorori . . . . . mine)* proculdubio vna ex xxi. a Ser. Tullio factis fuit; puta Clustumina, Lemonia , Pupinia, aut Veientina. Cui gens Pinaria patricia maiorum gentium, & vrbe vetustior, nomen suum nouum imposuit, vt de Aemilia, Fabia, Cornelia, & Papiria factum fuisse scripsi. Sed hanc tribum merito illud suspectam facit, quod saxorum prorsus eget testimonio

TRIBVS. EXTRA. NVMERVM
SAPPINIA

Huius quoque tribus nullum vnquam epigramma vidi, neque qui se vidisset agnoui, quamobrem dubium esse potest an Romana fuerit, quanquam de ea diserte bis terue Liuius in libris de bello Macedonico mentionem faciat, vt libro tricesimoprimo sic: *Eodem tempore P. Aelius consul C. Oppium praefectum socium, hac tumultuaria manu per Vmbriam, quam tribum Sappiniam*

vocant, agrum Boiorum inuadere iuſsit. Et libro triceſimo tertio: *Sub haec tam varia fortuna geſta, L. Furius Purpureo alter conſul per tribum Sappiniam in Boios venit. &c.*

RELIQVAE. TRIBVS. INCERTAE

Reliquarum nouem vel decem tribuum nomina, ſi modo vel tribus fuerint, vel error fabrilis non ſit (omniũ enim in vetuſtis marmoreis inſcriptionibus mẽtionem extare didici) diu multumque me torſerunt. Vt Camilla, Cluentia, Cluuia, Dumia, Minucia, Papia, Vot . . . . Ceſtia, & Taur . . . . nam & ſi facile concederem quaſdam ex iis errore fabrili ortas eſſe potuiſſe, vt MIN. pro MEN. VOT. pro VET. vel VOLT. & ſimiles, id tamen de omnibus dici nulla ratione poſſe exiſtimo, & praeſertim Papiae, cuius ſupra XXII. inſcriptiones extare vidi ſic exaratas: PAP. PAPIA. Cluentiam quoque & Cluuiam ex Cluſtumina errore fabrili ortas exiſtimaſſem, niſi eas integras ſic CLVENTIA. & CLVVIA exaratas fuiſſe inſpexiſſem. Cuius rei occaſione CAM. Camillã, DVM. Dumiam, MIN. Minuciam. CES. Ceſtiam, quae cõciſae in lapidibus ſcalptae erant, interpretatus ſum: VOT. enim & TAVR. ſi tribuum nomina fuere, interpretari me neſcire fateor, niſi Votiuam & Tauriam dicamus. quod ſi error fabrilis fuit, & VOT. pro VET. vel Voturiam pro Veturia interpretari voluerimus, quo modo *Voturios* pro *Veturios* dictos apud Soſipatrum legimus, non erit, quod in eius alia interpretatione laboremus. Porro autem quum quaſdam ex his tribubus, omnino fuiſſe mihi perſuaſiſſem, & in his Cluentiam, Cluuiam, & Papiam, ſuſpicatus ſum haec nomina aliquot earum octo, vel decẽ tribuũ

fuiſſe, quae bello Marſico quum Italis ciuitas data eſt, a Licinio & Iulio cenſoribus additae ſunt. Quod vt exiſtimarem, duabus potiſsimũ rationibus adductus ſum. Primũ, quod eas aliquas ex antiquis XXXV. tribubus eſſe non poſſe ſemper exiſtimarim. Non enim veriſimile videtur, vt antiquis illarum nominibus mutatis, Cluuiae, Papiae, & Cluentiae, quae familiarũ plebeiarum & nouarũ nomina ſunt, aſſumpſerint. Deinde quia animaduerterim ab Appiano libro primo de bello ciuili, inter praecipuos duces Italicos, qui contra populum Romanum bello Marſico arma ſumpſerunt, Papium Mutilum, & L. Cluentium, nominari. Quae familiae poſtea in ciuitatem receptae nobiles euaſerunt, ſummosq; honores Romae adeptae ſunt, vt praeturã & conſulatum. In Faſtis enim conſularibus Papij Mutili mentio eſt. Cluuia quoque eſt oppidi in Samnio nomen, a quo quando cum ceteris Italicis populis Samnites ciuitate donati ſunt, tribus Cluuia facile appellari potuit. Quod de his tribus dixi, idem de Camilla, aut Camillia, Dumia, Minucia, Ceſtia, Taur. . . & Vot . . . . Si Veturiam interpretari voluerimus, & forte Aelia ſuſpicari poterit. Nam Iuliam, Flauiam, & Vlpiam, in Auguſti, Veſpaſiani, & Traiani memoriam additas, vel ex veteribus ita appellatas fuiſſe, ex Dione libro XLIIII. intelligi poteſt. Nec me mouet, quod, nouis ciuibus ex illis octo aut decem detractis, in xxxv. poſtea tribus diſtributi ſint, atque tempore M. Tullij tantum xxxv. nominentur. Nam poſteaquam ciues ex iis excepti ſunt, republica ſtante eas nihil fuiſſe exiſtimo, verum poſt Auguſti tempora, quum integris prouinciis extra Italiã etiam ciuitas dari coepiſſet, eas ſub iiſdem quibus inſtitutae fuerãt, nomini-

nominibus,ab aliquo imperatore reſtitutas fuiſſe puto,atque ad XLIII.vel XLV.numerum iterum auctas. Quae nihilominus ob antiqui numeri religionẽ ſemper XXXV.appellatae fuerunt,quãquam XLIII. aut XLV. eſſent,vt centuriis, & tribubus Romuli ſub rege Tarquinio Priſco,centumuiris,qui centum quinque,Sex. Pompeio,& quindecim viris ſacris faciundis,qui LX. Seruio auctoribus,fuerunt,accidit. Nec vlla difficultas fuit, quae nouas tribus addere ſub imperatoribus prohiberet,praeſertim quum ciues Romani in eas nõ diſtribuerentur amplius, vt ſuffragium ferrẽt, vel aliquid comitiis agerent,quae omnia in principis vnius poteſtate erant, ſed tantum in eas tribus ciuitate donati referebantur,vt id ſignum quoddam eſſet eos eſſe ciues Romanos, omnibusque priuilegiis potiri poſſe,quae libertate oppreſſa ſub Caeſarum imperio ciues Romani potiri ex legibus conſueuerãt. De quibus alio loco diſputabo

DE.VIII. alias X.TRIBVBVS.BELLO.SOCIALI ADDITIS

Anno ab vrbe condita DCLXIIII. L. Iulio Caeſare,& P. Rutilio Lupo cos. bello Marſico maxime vigẽte, (omnis enim Italia auctoribus Picentibus; Tuſcis,Vmbris,& Gallis exceptis,arma contra Romanos ob non adeptum ius ciuitatis aſſumpſerat) quũ ijdem Tuſci,Vmbri,ob eandem cauſſam defectionem molirentur , veritus ſenatus ne hoſtibus omni ex parte orientibus , vrbem minus tueri poſſet , mare omne a Cumis ad vrbem vſque libertis communiuit,eis tunc primum ad militiam ob virorum inopiam accitis.Ita-

los vero omnes adhuc in fide permanentes (lege ab altero conſulum quae Iulia appellata) quod maxime exoptabāt, ciuitate donauit, inter quos Tuſci, Vmbri, & Galli fuere. Hac igitur liberalitate vſus ſenatus, ex amicis longe amiciores fecit, & qui dubij erant in fide confirmauit. Nouos vero hos ciues Romani haud ſtatim eorum tribubus quae xxxv. numero fuere miſcuerūt, verum decem alias tribus addidere, in quibus ipſi ſuffragium nouiſsimi ferrent, & plerūque eorū ſuffragium nullius fere erat momēti, quū quinque & xxx. in primis vocarentur, quae ſupra dimidium reliquas excederent, quod a principio efflagitantibus Italis eos latuit. Quum vero res cognita fuiſſet, alterius ſeditionis occaſionem praebuit. Et paulo poſt. Et haec quidem per Italiam ſociali bello geſta ſunt, quod quum in maius augeretur, Italia omni ciuitate donata, Lucanis & Samnitibus eo tempore exceptis, quieuit. Nā & hi eandem paulo poſt aſſequuti ſunt, & inter tribus quemadmodum ſuperiores ſeparatim lecti, ne ſi antiquis ciuibus miſcerentur, eos in comitiis ſuperarēt, quum eſſent numero longe plures. Hoc eſt quod ex Liuio ſcribit Florus in epitoma libri LXXX. *Italicis populis a ſenatu ciuitas data.* Et libro XXCIIII. *Nouis ciuibus ex S. C. ſuffragium datum.* Paterculus autem libro ſecūdo hanc rem aliter tradere videtur. Non enim nouas tribus additas fuiſſe ſcribit, ſed octo ex veteribus acceptas, in quibus Italici ſuffragium ferrent. Ait enim: *Non erat Mario & Sulpicio Cinna temperatior. Itaque quum ita ciuitas Italiae data eſſet, vt in octo tribus contribuerentur noui ciues, ne potentia eorum & multitudo veterum ciuium dignitatem frangeret, pluſque poſſent recepti in beneficium quam auctores beneficij, Cinna in omnibus tri-*

bubus ſe eos diſtributurum pollicitus eſt, quo nomine ingentem totius Italiae frequētiam in Vrbem acciuerat, e qua pulſus collegae optimatiumque viribus, quum in Cāpaniam tenderet, conſulatus ei abrogatus eſt, ſuffectuſque in eius locum L. Cornelius Merula flamen Dialis. Ita Velleius. Appiani autem ſententiam magis vt approbem, duo faciunt, primum eſt antiquorum exemplum, qui propter nouos ciues, nouas etiam tribus addere ſolebant; nunc enim tota Italia ciuitate donata, veriſimile etiam viſū eſt, vt eas decem tribus adderent: alterum eſt octo aut decem tribuū, quas mox referam, nomina, quae proculdubio verae tribus aliquando, & non ex xxxv. numero fuerunt. Hoc quidem anno a cenſoribus Iulio & Licinio propter nouos ciues additae, & quadriēnio poſt a Marcio & Perperna cenſoribus quum in xxxv. tribus Italici omnes diſtributi eſſent, diſſolutae, & poſtremo poſt Auguſti tempora, quum integris extra Italiā prouinciis ciuitas dari cepiſſet, & forte a Claudio imperatore in cenſura quam cum L. Vitellio anno vrbis DCCC. geſſit, denuo additae; quod innuere videtur haec inſcriptio cuiuſdam ab ipſo ciuitate donati

TI. CLAVDIVS. TI. F
CAMIL
SOTERICVS

Porro autem inter ipſas nouas tribus
has fuiſſe exiſtimo

TRIBVS. CAMILLIA. alias
CAMILLA

Huius tribus mentionem fieri in quinque antiquis inſcriptionibus animaduerti ſic: CAM. CAMIL. Quarum aliquot ſunt in libro epigrammatum antiquae vrbis exaratae ita

L.VICIDIVS.L.F
CAM.PRAESENS

Item

Q.MANLIVS.Q.F.CAM
SEVERVS
ALBA. POMPEIA

Item

M.VADIVS.M.F
CAM.ASPRENAS

Item

L.LVCCEIO.C.F
CAMIL.APRILI
AVG.BAD

Item

TI.CLAVDIO. TI.F
CAMIL
SOTERICO

Mutinae in vetuſto ſaxo

P.VETTIO.P.F.CAM
SABINO.EQ.P
IIII.VIR.AED.POT
ET.MAG.MAN.RAVEN
CORNELIA.MAXIMINA
MARITO.INCOMPARAB
ET.SIBI.VIVA.POSVIT

Ceterum verbum CAMIL.pro Camilla, Camilia & Camillina interpretari poteſt. Cauſſa autem cur neque huius, neque nouem ſequentium nemo meminit, eſt, quod paulo poſt quam inſtitutae ſunt, fractae fuerunt: poſt Claudij vero imp. tempora haud multos integros hiſtoricos habeamus

TRIBVS.CESTIA

Tribum C E S. quam in aliquot lapidibus ſe vidiſſe vir fide dignus mihi rettulit, pro Ceſtia ego interpretor, gente poſt legem Iuliam Romae nobili, & conſulari: C Ceſtij enim conſulis ſub Tiberio Caeſare cum Cn. Seruilio mentio eſt apud Tacitum & in faſtis cõſularibus, eiuſdemque, vt puto, vij. viri epulonum in vetuſta pyramide prope portam Oſtienſem ſic

C. CESTIVS. L.F.POB.EPVLO
PR.TR.PL.VII.VIR.EPVLONVM

TRIBVS . CLVENTIA

L. Cluentij bello Italico contra Romanos ducis Appianus meminit. Gentem etiam Cluentiam Romae nobilem Auguſti tempore fuiſſe, eamque a Troianis & Cloantho comite Aenee deſcendiſſe, tradit Virgilius lib. v. ſic

. . . . *genus vnde tibi Romane Cluenti*

Ab hac facile fieri poſſet, vt tribus Cluentia nomen obtinuerit, de qua mentio eſt in hac vetuſta Sublacẽſi inſcriptione

DIS.MANIBVS
SEX.IVNIVS.SEX.F.CLVENT
FRONTINVS
VET.LEG.I.ITAL. VOLVNT
VIX. ANN. LXIIX. M. IIX
H . S . E

TRIBVS . CLVVIA

Haec tribus a Cluuia Samnitiũ vrbe, de qua meminit Liuius, nomẽ obtinere potuit, in qua Samnites in ciuitatẽ recepti, cõiecti fuerint. de ea enim mentionẽ fieri animaduerti in vetuſto hoc Praeneſtino epigrammate

DIS . MANIBVS
D.ANTISTIVS.D.F.CLVVIA
AETERIVS
MIL . COH.V.PRAET.7.AELI
ASPRI.VIX.ANN.XXXXII
M . IIX.D. XXII
T . F . I
IN . FRON . PEDES . XXIIII
IN . AGRO . PEDES . XXIIII

TRIBVS . DVMIA

Tribum quae in tribus vetustis lapidibus DVM. notatur, ego Dumiam interpretor, de qua praeterea nihil, quod afferam, habeo

Romae

Q.FLAVIVS . DVM . Q.L . HILARVS
FECIT . MONVMENTVM . SIBI . ET
Q.FLAVIO.HERMEROTI . FRATRI . ET
Q.FLAVIO.GAMO.COGNATO.ET.SVIS
LIBERTIS . LIBERTABVSQVE
QVOS . MANVMISI . ET . QVOS.MANV
MISERO
POSTERIS.QVE.EORVM

Via Caßia

CLAVDIAE . VENERIAE
A.GELLIVS. A . F . DVM
SECVNDVS
BONONIA
FECIT . ET . SIBI
IN.F.P.VI.IN.AGR.P.IX

Fani

Q.PERCERNIVS
Q . F . DVM
MASCVLINVS

TRIBVS . MINVCIA

Minuciam gentem Romae nobiliſsimam & vetuſtiſſimam fuiſſe ſatis conſtat. Haec quum priſcis temporibus a patribus ad plebem tranſiiſſet, paulo ante bellum Marſicum adhuc florebat, quo tempore duos cōſulares, & alterum ex iis triumphalem Minucios habuit. Ab hac gente haud abſurdū eſſet tribū Minuciā deriuatam eſſe dicere, de qua in antiquo hoc lapide mentio eſt ita

Praeneſtae

A . M V N I O . A . F
M I N . E V A R I S T O
SPL . EQ . R . PAT . COL
O M N I B V S . H O N O R
N I T I D E . F V N C T O . O B
INSIGNEM.EIVS.EDITIONEM
MVNERIS . BIDVI . POPVLO
P O S T V L A N T E . B I G A M
PLACVIT . EQVEST . STATVA
DECRETO . ORDINIS . EVM
O R N A R I
L . D . D . D

TRIBVS . PAPIA

Frequētiſsima mētio eſt huius tribus in vetuſtis marmoreis monumētis, ita vt haec vna fidē reliquis facere queat, plures quā 35. trib⁹ fuiſſe. Haec forte agēte Papia

dicta eſt Italicarum nobiliſsima. Nam inter primos belli ſocialis duces a Paterculo & Appiano Papius Mutilus refertur, cuius gens poſteà in ciuitatẽ accepta cõſularis fuit. Papiorũ enim Mutili & Secundini conſulum ſub Auguſto in faſtis mentio eſt. Item legis Papiae & Poppaeae. T. quoque Annius Milo oratione Ciceronis celebratus, e gente Papia fuit. A qua proculdubio haec tribus nomen accepit: de qua hi lapides meminerunt

Sutrij

M . ANTEIO
M.F.PAP. RESTI
TVTO. PR . IVV
AEDILI.AVGVRI
CVR.R.P.DECVR
AVGVST.ET.POP
AERE.CONLATO

Romae in domo Laelij Lalli

Q . CAECILIVS . Q . L . P A P I A
SIBI.ET.LIBERTIS.ET.LIBERTABVS.QVI
SVNT.COMMVNES.CVM
CAECILIA.Q.L.DIONYSIA.ET.POSTERIS
LIBERTORVM.ET.LIBERTARVM. EORVM
CAECILIA . Q . L . DIONYSIA
SIBI . ET . LIBERTIS.ET.LIBERTABVS.QVI
SVNT.COMMVNES.COM.Q.CAECILIO
Q.L.PAPIA.ET.POSTERIS.LIBERTORVM
ET.LIBERTARVM.EORVM

Neapoli

C . MARCIVS . C . F

PAPIA

SIBI.ET.SVIS.LIBERTIS

ET.LIBERTAE

HOC.MONVMENTVM

SIVE.SEPVLCHRVM.EST

H . N . S

TRIBVS . TAVR....

Tribum Taur. neque ego vnquam vidi, neque qua ratione interpretari poſsit, niſi Tauria dicamus, ſcio. Vir tamen doctus, & fide plenus ſe hanc in antiquis tabulis marmoreis vidiſſe pro certo affirmauit

TRIBVS . VOT.....

Huius tribus in duabus omni ex parte abſolutis elegantiſsimiſque inſcriptionibus mentionem extare vidi ita

Romae apud G. Delphinium

L.NEVIVS . L.F.VOT

POLLIO

L.NEVIO.L.L

DIOMEDI

Romae ad S. Mariam in Via lata

CN . SERGIO.CN.F.VOT
PRISCO . FILIO . SVO
PRAETORI
SACRIS.VOLCANI.EX.DD
AEDILI . ADLECTO

Placentiae in aede D. Paulli

V . F
L . BETVCIVS . L . F
VOT . TENAX
L . BETVCIO . L . F
RVFO.PATRI
CINTVLLIAE . L . F
MAXIMAE.MATRI
C . BETVCIO . L . F
SALVIO.PATRVO
L . BETVCIO . L . F
AVO

Haec autem (ſi error fabrilis eſt, quod minime exiſtimo) tam pro *Veturia* quam pro *Voltinia* interpretari poſſunt. Quamquam apud Soſipatrum *Voturios* pro *Veturios* aliquando dictum legimus. Ita vt *Veturia* dicẽdum ſit. Quod ſi neque error fabrilis ſit, neque *Veturia* legendum, quid plane dici poſsit ignoro, niſi *Votina* vel *Votinia* interpretemur, quorum neutrum tamen placet

TRIBVS . AELIA

Poſtremam omnium Aeliam tribum, quae decem numerum expleret, ſuggeſsi, quod parum compertum habeam, an a gente antiqua Aelia nobili, quamquam plebeia, an ab Hadriano Imperatore, qui ex gente Aelia fuit, dicta ſit, quemadmodũ Iulia, Flauia, & Vlpia; quae ab Auguſto, Veſpaſiano, & Traiano nomen adeptae ſunt. Huius tribus lapidẽ nullum adhuc vidi, ſed

ſe vidiſſe vir quidam doctus & cui facile credo, mihi rettulit. Haec autem ſi omnia tribuum nomina ſunt a xxxv. diuerſa, facile ipſarum decem tribuū bello Marſico additarum eſſe potuerunt. De quibus praeterea quid afferam, non habeo

TRIBVS. IVLIA

Tribum Iuliam ſcribit Dio libro xliiij. in Augusti honorem a ſenatu appellatam fuiſſe, vnam ex veteribus, non de nouo additam. Quae autem ea fuerit, incertū. De hac tribu duas inſcriptiones extare vidi ita

Fani

Q. TITIENVS. Q. F
IVLIA. QVADRATVS

Inter Ariciam & Bouillas

DIS. MANIBVS
Q. IVNIVS. Q. F. IVLIA
VALENS
MIL. LEG. V. ALAVD
VIX. ANN. XLIIX
D. XX. H. IIX. VIVVS
FECIT. SIBI. ET. SVIS
IN. FR. P. I IIII. IN. A. P. I III

TRIBVS. FLAVIA

Et haec tribus aut a Veſpaſiano, aut ab altero filiorū Tito vel Domitiano nominata fuit: quandoquidem hi ex gente Flauia fuerunt. De qua tribu hanc vidi inſcriptionem Romae

C. VALERIVS. C. F
FLAVIA. SPECTATVS
SISICIA. MIL. COH
VIII. PR. 7. VOCONI
MIL. ANN. VI. VIX
ANN. XXIIII. H. F. C

TRIBVS . VLPIA

Haec in Traiani Imp. memoriam denominata eſt, de qua antiquum epigramma ego aliquãdo vidi, quod modo ad manus non eſt. Atque haec ſunt omnium tribuum nomina, quae ego vnquã extare in antiquis, tam librorum quam lapidũ monumentis, didici. Quas ego hac ratione digeſsi, atque de iis ita diſputaui, vt probabiliter potius & diſputandi more diſſeruerim, quam ſic omnino fuiſſe mihi perſuadeam. Quae ego attuli, harum rerum ſtudioſi accurate examinabunt, ſi quod mihi propoſui, conſequutum me eſſe exiſtimabunt, non parum mihi in lucro tuliſſe videbor; ſin' autem, liberũ erit cuique, quae de rebus adeo noſtra aetate, & forte antiquorum etiam obſcuris tractaui, ad ſuam ipſorum ſententiam, dum meliora & certiora afferant, omnino reuoluere, & ea diſtinctiora & illuſtriora reddere. quod enim potui praeſtiti, neque quicquã laboris quo omnia clariſsima facerẽ, reliqui

A tribubus comitia tributa fiunt, quemadmodum a curiis curiata, & centuriis centuriata. Ea erant auctore Gellio, quum ex regionibus, & locis, id eſt per tribus ſuffragium ferebatur. Erant enim tribus populi Romani partes diſtinctae locis in vrbe diuerſis & regionibus vndique circum vrbem per Italiam diſperſis. Ceterum de comitiis curiatis haud multo poſt, quũ ad eorum primam inſtitutionem deueniam, diſputabo. Atque hactenus de tribubus Romanis

De Cenſu primo, & luſtro inſtituto

Poſt diſputationem de tribubus, quae de cenſu pollicitus ſum, nunc exponere rei ipſius ordo requirit.

Ser. itaque Tullius rex, poſt vrbanas ruſticaſque tribus inſtitutas, Tuſcorum exercitu fuſo, Romam (vt inquit Liuius) reuerſus, longe maximum pacis opus aggreſſus eſt: vt quemadmodum Numa diuini auctor iuris fuiſſet, ita Seruium conditorem omnis in ciuitate diſcriminis, ordinumque, quibus inter gradus dignitatis fortunaeque aliquid interlucet, poſteri fama ferrent. Cenſum enim inſtituit, rem ſaluberrimā tanto futuro imperio, ex quo belli paciſque munia non viritim, vt ante, ſed pro habitu pecuniarum fierent: nam claſſes, centuriaſque, & hunc ordinem ex cenſa deſcripſit, vel paci decorum, vel bello. Tum igitur ciues omnes bona ſua aeſtimare rex iuſsit, atque eorū aeſtimationem iureiurando obſtrictos ad ſe deferre; praeterea patrem, nomina & aetatem vxorum, liberorum, libertorum, ſeruorumque profiteri, quaque vrbis in regione, aut quo ſuburbij pago habitarent, indicare; qui ſecus feciſſet, bona eius publicari, ipſum verberatum venire, & ciuitatem amittere voluit. Ex iis autē verbis, quae Dionyſij ſunt, colligimus: Ciues Romanos non vbi ad aetatem ferendis armis idoneam, hoc eſt ad annos XVII. peruenerant, vt quidam exiſtimarūt, ſed a quo primum die nati erant, cenſos fuiſſe. Quo in loco Dionyſius ipſe libertinos quoque & ſeruos vna cum ingenuis fuiſſe cenſos ſignificat. Quum autem, vt ex eodem liquet, ruſtici Romani cenſi fuiſſent, non eſt dubium, quin poſteaquam communicari ciuitas coepta eſt, municipia, & coloniae in cenſum recepta fuerint. De municipiis autem ita ſcribit Pedianus: *Conuenerat ex municipiis cuiuſcunque modi multitudo, aut propter comitia ſuffragiorum cauſſa, aut ludorum, aut vt cenſerentur.* Idem quoque ſignificant verba Ci-

ceronis in oratione pro Cluentio quum ſcribit: *Tabulas publicas Larini cenſorias corrupiſſe, decuriones vniuerſi iudicarunt.* Certe enim de tabulis iis intelligit, in quas Cenſores quum ciuium Romanorum cenſum agerēt, municipum nomina rettulerant. Coloni vero bello Punico ſecundo cēſeri coepti. Ita enim ſcribit Liuius libro XXIX. *Duodecim coloniarum, quod nunquam antea factum erat, deferentibus cenſoribus, cenſum acceperunt: vt quantum numero militum, quantum pecunia valerēt, in publicis tabulis monumenta extarēt.* Orbos autem & orbas, itemque viduas cenſu excluſas aliquando fuiſſe refert Liuius. Lib. enim III. Q. Fabio (inquit) T. Quinctio Cos. *cenſa ſunt ciuium capita* CXXIIII ∞ CCXIIII. *praeter orbos, orbaſque.* Et libro LIX. ait: *Cenſa ciuium capita* CCCLXIII ∞ DXIII. *praeter orbos & viduas.* Nulla igitur (his exceptis) hominum conditio cenſu a Ser. Tullio excluſa fuit, vt ex Dionyſio ſatis conſtat. Qui profeſsione perfecta tabulas perlegit, quibus & ciuiū numerum, & vniuſcuiuſque opes cognouit. Prout autem varius erat cuiuſque cenſus, ita etiam ſex deſcripſit ciuium claſſes, quae in centurias diſpartitae erant. Ita vt in primam ditiſsimum quēque, in ſextam tenuiſſimum cōiiceret. Ex his enim quorum maximus erat cenſus, ideſt, qui cētum millia aeris eoue amplius poſſiderent, primam claſſem fecit octuaginta centuriarū, quadraginta quidem ſeniorum, & totidem iuniorum. Erant autem ſeniores poſt annum aetatis XLV. iuniores autem a XVII. ad XLV. ſeniores ad vrbis cuſtodiam vt praeſto eſſent, iuuenes vt foris bella gererent. Arma his imperata, galea, clypeus, ocreae, lorica, omnia ex aere, haec vt tegumenta corporis eſſent, tela in hoſtem, haſtaque, & gladius. Additae huic claſsi (vt Li-

uius ſcribit) duae fabrum centuriae, quae ſine armis ſtipendia facerent: datum munus vt machinas in bello ferrent. Has duas centurias, non primae, ſed ſecundae claſsi adiectas fuiſſe prodit Dionyſius, earumque vnā centurias ſeniorum, alteram vero iuniorum ſequi iuſſas. Secunda claſsis intra centum vſque ad quinque & ſeptuaginta millium cenſum viginti centuriarum inſtituta, decem ſeniorum & decem iuniorum, his arma imperata, ſcutum pro clypeo, & praeter loricam omnia eadem. Tertiae claſsis quinquaginta millium cenſum eſſe voluit, viginti quoque centuriarũ, ex quibus decem iuniorum, totidem ſeniorum. quibus nec de armis quicquam mutatum, praeter ocreas tantum, quas eis ademit. In quarta claſſe cenſus quinque & viginti millium, vt Liuius, vel xx. tantum milliũ, vt Dionyſius; totidem centuriae, eodemque diſcrimine aetatum factae; arma his immutata, nihil praeter haſtam & verutum datum. Quinta claſsis aucta, centuriae xxx. factae xv. ſeniorum, xv. iuniorum. xi. millibus haec claſsis cenſebatur. fundas lapideſque miſsiles hi ſecũ gerebant. In his, vt Liuius ſcribit, accenſi, tibicines, corniciveſque in tres centurias diſtributi. Dionyſius vero duas tibicinum tantum centurias factas fuiſſe refert, eaſque quartae claſsi adiunctas, quarum vna erat ſeniorum, altera iuniorum. Cenſus autem xi. millium minor, reliquam ciuium multitudinem habuit, quae erat maior ciuium multitudo, quam in vnam centuriam redegit militiae ac tributi immunem: & haec fuit ſexta claſsis. In hac autem centuria proletarij, & capite cenſi erant. Proletarij autem erant qui ∞ c. aſſes vel plus minus in cenſum deferebant,

qui ſoli in vrbe procreandae proli, & nulli alio videbantur vacare publico muneri, vnde a prole proletarij nuncupati. Capite cenſi vero tenuiores erãt, qui CCC-LXXV. aſſes haberent in cenſum, qui quoniã pecunia non viderentur cenſi, capite ſuo cenſebantur, ciuiũ numerum augentes: quibus non ideo vacatio a militia data, quod arma his quoque non cõmitti poſſent, ſed quia bellicos ſumptus facere nequirent. eis enim temporibus milites ſe de ſuo alebant. Proletarij longo tempore poſt militare coeperunt. Capite vero cenſis primus bello Iugurthino arma dedit C. Marius, vt ſcribunt Saluſtius, & Valerius Maximus. Ceterum Ser. Tullius ita pedeſtri exercitu ornato diſtributoque, equitum ex primoribus ciuitatis qui maximo cenſu eſſent, XII ſcripſit centurias. Sex item alias centurias, tribus a Romulo inſtitutis, ſub iiſdem quibus inauguratae erãt nominibus fecit, atque ad XVIII. numerum auxit, quas cum octuaginta primae claſsis centuriis coniunxit; eiſque ad equos emendos, dena millia aeris ex publico data, & quibus equos alerent, viduae attributae, quae bina millia aeris in annos ſingulos penderent. Ex qua diuiſione ſequitur vt decuriones, equites, ſenatores omnes in prima claſſe cenſerentur, quãdoquidem neque decurio poterat eſſe qui centũ millia nonhaberet, neque eques qui quadringenta ∞. neque ſenator qui octingenta millia. Summa autẽ centuriarum quae omnibus claſsibus continebatur, erat CXCIII. vel vt Liuius, CXCIIII. Qui vnam tibicinum, cornicinum, & accenſuam centuriam adiungit. Ex his octo & XC. erant primae claſsis, ſi numerentur centuriae XVIII. equitum, vel centum centuriae erũt primae claſsis, ſi duas fabrum addiderimus, quas Liuius primae

mae,Dionyſius vero ſecūdae claſsibus adiunxere. Populo ita diſtributo militū deſcriptionē per cēturiarū diuiſionē faciebat,ac tributū ex cenſu per eaſdem cēturias imperabat. Nam ſi quando ei opus eſſet militū decem millibus,aut viginti,diuiſa in centū nonaginta tres centurias ciuitate,per cēturias imperabatur quātum dare militū quemque oporteret. Tū inita ratione pecuniarum quae exercitu ducendo opus eſſet,populus in centum nonaginta tres cēturias diuidebatur, & quid quamque centuriam conferre oporteret, imperabat. Qua ratione fiebat,vt qui maximo cenſu erant, quum & pauciores eſſent,& in plures diuiſi centurias, ſaepius ac fere cōtinenter ferrent onus militiae, & de ſuis facultatibus plus in cōmune conferrent,atque,vt ait Liuius; *In dites a pauperibus inclinata onera.* Qui enim medio cenſu erant, quia plures erant,& in pauciores cēturias diſtributi,nec ita ſaepe militabāt, nec magno tributo grauabātur; qui vero infimo cenſu erant, omni onere immunes fuerunt. Atque illo quidē periculorum& impenſarū onere diuitibus impoſito,vt ne id grauiter ferrent, optimā rationē leniendae indignationis cōmētus eſt. Effecit enim vt hi vere Reip. domini eſſent,& in pauperibus nulla propemodū vis eſſet, idque ita fecit,vt ſe excludi plebs non ſentiret. Fuit autē illa quā diuitibus dedit, dominatio in comitiis, quibus res maximae a populo ſciſcebātur. Nā ex veteri lege tria erant in populi poteſtate,magiſtratus omnes creare,leges cōdere,aut abrogare, bellū indicere, aut pacē facere. Haec vero a populo adhuc ita peragi ſolita erant, vt per curias diuiſum ſuffragium ferret: erantque tunc pauperes diuitibus ferendo ſuffragio pares. Quinetiam, quia multo pauciores erant diuites

pauperibus, ita fiebat, vt vis ſuffragiorum eſſet penes pauperes. Quo a Ser. Tullio animaduerſo in diuites tranſtulit poteſtatẽ ſuffragiorũ; quando enim volebat vel magiſtratus creare, aut leges ferre, aut bellũ indicere, cẽturiata comitia pro curiatis vocabat, ac primũ quidem ad ſuffragiũ ineundũ vocabat centurias maximi cenſus, in quibus erant XVIII. cẽturiae equitum, & peditum XXC. Hae octo & nonaginta cẽturiae, quae reliquam multitudinẽ tribus centuriis ſuperabant, ſi conueniſſent, reliquas vincebant, omninoque quod ſtatuiſſent obtineri oportebat. At ſi omnes illae non conueniſſent, tunc vocabat ſecũdae claſsis XX. vel XXII. centurias. Quod ſi harum rurſus diuerſae fuiſſent ſententiae, vocabantur centuriae viginti claſsis tertiae, mox quartae XX. vel XXII. idque eouſque faciebat, donec XCVII. centuriae conuenirent. quod ſi vocata etiã quarta claſſe id nondum ita accidiſset, ſed ſuffragiorũ multitudine pares eſſent CXCII centuriarum ſententiae, tum vltimam centuriã ſextae claſsis vocabat, quae cui parti ſe addidiſset, ea vincebat. Id quod raro aut nunquam vſu venit; fere enim a prima claſſe omnia tranſigebantur, raro ad quartam peruentum. Quinta vero claſsis, ac poſtrema nullius fere momenti erant. Atque illo quidem ordine inſtituendo, quo tantum auctoritatis dabatur ditioribus, vt pene exacti Reip. adminiſtratione pauperes viderentur, tantũ adhibuit calliditatis, vt plebi infimae fraus nõ appareret. Omnes enim ſe aequabiliter gerere remp. cenſebãt, quod viritim rogabãtur in ſuis ſinguli cẽturiis. At decipiebantur, partim quod vniuerſae centuriae vnum eſſet ſuffragiũ, ſiue plurimos, ſiue paucos ciues cõplecteretur; partim quod primae ſuffragiũ ferrẽt eae cẽturiae,

quae erant maximi census,quae & plures erant numero reliquis omnibus,&pauciores tamen homines singulae continebant. Erat vero & pars fraudis non minima in eo, quod capite censi quãquam longe plures essent,vnicũ tantũ suffragium omnes faciebãt, ac postremi vocabantur. Qua ratione efficiebatur, vt diuites quorũ erant maximae in rep. impensae,quique cõtinenter munera reipub. sustinerent, minus id grauate ferrent, propter eam quam obtinebãt in rebus maximis auctoritatem; quam cum iis nõ communicari videbant,quibus in capessenda rep. non tantum oneris incumberet : pauperes contra, quibus oneris publici minimum imponebatur, aequo animo ferrent, se pro sua immunitate tributorum ac militiae inferiores ijs esse,in quos ista incũberet. Haec ratio reip. gerendae per multas aetates a Romanis seruata est. Qua ratione autẽ posterioribus tẽporis mutata fuerit, tribuũ numero aucto,cẽturiisque duplicatis alibi explicabo. Censu autẽ a rege Ser. Tullio perfecto,quẽ maturauerat metu legis de incẽsis latae(nam vinculorũ minis, mortisque edicto cauerat ne quis incensus remaneret)lustrũ hac ratione primo condidit. Edixit vt omnes ciues Romani, equites, peditesque in suis quisque cẽturiis, in cãpo Martio prima luce adessent: ibi instructũ exercitum omnẽ sue,oue,& tauro,sacrificio facto lustrauit.quas hostias,quũ eas prius circũduci ter circũ exercitũ iussisset,immolauit; idque cõditũ lustrum appellatũ, quia in censendo finis factus est.Id autẽ sacrificij genus Solitaurilia, & Sueouetaurilia vocabãt.Primo autem lustro censa fuisse octuaginta ciuium millia tradũtur, quem numerũ eorũ tãtum fuisse Q. Pictor scripsit,qui arma ferre poterant.

Dionyſius vero eos octuaginta quattuor millia fuiſſe prodit: idque ex tabulis cenſoriis ſe accepiſſe ſcribit. cum Dionyſio ſentit Eutropius. Quum vero inſtitutum fuerit, vt quinto quoque anno exacto cenſus fieret luſtrumue conderetur, hinc luſtrum pro quinquẽnali ſpatio ſumptum eſſe conſtat. Idque a luendo dictum ſcribit Varro lib. v. de lingua Latina, quod quinto quoque anno vectigalia & alia tributa per cenſores perſoluerentur: tametſi vltra quinquennij tempus vel bello, vel domeſticis diſcordiis, vel alio caſu ſaepe productum in ſeptem, decem, & aliquando ſeptemdecim annos fuiſſe luſtrum ex Faſtis conſtet. Magiſtratus autem huic muneri praefuit primum, qui ſummus in vrbe fuit, reges, eiectis regibus cõſules, deinde quũ conſules bellis impedirentur, cenſores, qui ab re nomen acceperunt. Cenſum autem in foro primũ, deinde Villa publica (locus is erat in campo Martio) fieri inſtitutum; luſtrum vero ſemper in cãpo Martio conditum. Haec autẽ ex Dionyſio, Liuio, Plinio, Saluſtio Valerio, Eutropio, Cenſorino, Sex. Põpeio, L. Floro, & ceteris, qui Ser. Tullij regis acta ſcripſerunt, decerpſi

De comitiis centuriatis

De comitiis autem centuriatis diſputaturus, quae praecipua populi Romani comitia erant, ante omnia quid comitiorum vocabulo ſignificetur, interpretãdũ eſt. Comitia a coeundo, vel potius, vt veteres dicebant, a comeundo dicta ſunt, quod populus coire his & in vnum locum conuenire ſoleret, a quo etiã verbo locus in foro Romano Comitium dicebatur, & conciones quaſi comitiones vocabantur. Erãt autem comitia, quũ generaliter verbũ accipitur, conuentus po-

puli totius,aut partis ad ferendum de aliqua re ſuffragium.Alio modo,& quum proprie vocabulū accipitur,vniuerſi populi conuocatio ad aliquid ſuis ſuffragiis ſciſcendum.Nam ſi plebs tātum,quae pars populi erat,a magiſtratu vocata fuiſſet,ea non proprie comitia dicebantur,ſed concilia : quod Gellius lib. xv cap. xxvii. ex Laelio Felice, Cicero ij. de legibus, & poſt reditum in ſenatu,docent. Quamquā Liuius hanc differentiam non agnouiſſe videatur, qui & ſaepe comitiorum & concilij nomine abſque vllo diſcrimine in eadem re vtitur,& concilium pro quauis populi congregatione vſurpat. Ceterae porro populi congregationes,& coetus, qui non ferendi ſuffragij cauſſa, ſed ludorum, aut cenſus fiebant,non comitia dicta. Non erant enim comitia niſi eſſent populi tales conuētus, qui indicti eſſent ad ferendam de aliqua re per ſuffragia ſententiam. Tria autem erant comitiorum genera, curiata a Romulo inſtituta, de quibus ſupra verba feci;centuriata a Ser. Tullio inuenta, de quibus nūc diſputare inſtitui;& tributa,de quibus poſt dicam. Calata enim comitia non faciebāt aliud genus comitiorum,ſed eiuſmodi erant vel curiata,vel cēturiata,a calo verbo quod eſt conuoco dicta, vnde & Romae in Capitolio curia Calabra,in qua calata,hoc eſt conuocata plebe,pontifex dies pronuntiare ſolebat. Centuriata igitur comitia erant, quibus populus per claſſium centurias diuiſus ſuffragium ferebat, ita vt centuriatim ſuffragia colligerentur, & quod plures cēturiae iuſsiſſent,id ratum haberetur. Ex his autem, quae ſupra ex Liuio & Dionyſio de Ser. Tullio diſſerui, quales,& a quo primum,& quo modo inſtitutae,ſuffragiumue ferrent eiuſmodi centuriae, vnde nomen

habuerunt centuriata comitia, facile intelligi poteſt. Tribus porro potiſsimũ de cauſsis comitia centuriata haberi ſolebant. Vna erat creãdorum magiſtratuũ, altera legum ferendarum, tertia iudicij exercẽdi cauſſa: quod etiam Cicero ij. de diuinatione docet. Quod quidem inſtitutum reipublicae cauſſa eſt, vt comitiorũ vel in iudiciis populi, vel in iure legum, vel in creãdis magiſtratibus principes ciuitatis eſſent interpretes. His autem comitiis creabantur primo omnes maiores magiſtratus ordinarij, & extra ordinarij praeter dictatorem, qui noctu ab altero conſulum, ex S. C. quotieſcunq; opus eſſet dicebatur; magiſtrum equitum, qui a dictatore cooptabatur, & interregem, quẽ comitiorum habendorum cauſa, non niſi patriciũ, & a patriciis prodi ſolitum Cicero, Aſconius, & Liuius teſtãtur. Erant autẽ maiores magiſtratus, qui comitiis centuriatis creabantur: cõſules, quod ex Cicerone, & T. Liuio manifeſtiſsimum eſt; praetores, vt ex omni Liuiana hiſtoria liquet; & poſtremo cenſores, vt A. Gellius lib. XIII. cap. xiiij. ex Meſſalla ſcribit. Qui Cõſules, cenſores, & praetores maiores magiſtratus vocat, eoſque comitiis centuriatis aperte creatos refert. Dictatorem autem ab altero conſulum creari mos erat, vt ſupra dixi, qui ex S. C. quem vellet ex omnium conſularium numero dictatorem, quoties opus erat, dicebat. Illud tamen ſcitu dignum, aliquando populi iuſſu actum fuiſſe, vt conſul non pro arbitrio, ſed quẽ populus iuſsiſſet, dictatorem diceret, vt dictus eſt Q. Fuluius Flaccus a M. Marcello conſule bello Punico ſecundo: ex quo etiam plebiſcito a Q. Fuluio dictatore P. Licindus Craſſus pontifex max. mag. eq. dictus eſt. Eſt etiam per abſentiam conſulum aliquando pro-

diĉtatore a populo creatus, quēadmodū de Q. Fabio Maximo teſtatur Liuius lib. xxij. Interrex autē quum ſine curuli magiſtratu reſp. eſſet, comitiorum cauſſa patricius a patriciis coeūtibus prodebatur: quam rem ſaepe Liuius cōmemorat. Illud quoque animaduertēdū, proconſules interdū centuriatis comitiis creatos, vt de P. Scipione Africano proconſule in Hiſpaniam miſſo tradit lib. xxvi. Liuius. Quamquam rationē hāc decernendarum prouinciarum nec perpetuam, nec ordinariam fuiſſe poſt oſtendam. Comitiis poſtremo centuriatis creabatur Rex ſacrorum, alias rex ſacrificulus, vt ex Laelio Felice docet Gellius lib. xxvij. cap. xv. Nam de quibus ſacerdotiis lex Domitia fuerit, ſupra demonſtraui. Comitiis etiam cēturiatis x. viri legum ſcribendarum, & tribuni militum conſulari poteſtate creati ſunt. Hi igitur ſunt omnes magiſtratus, quos centuriatis comitiis creatos fuiſſe inueni. Alteram porro comitiorum centuriatorum cauſſam fuiſſe dixi legum ferendarum. Leges autem hae fuerunt omnes, quae a magiſtratibus iiſdem promulgatae ſunt, qui vel maiores eſſent, vel comitiis centuriatis crearentur. Quare omnes fere leges a diĉtatoribus, conſulibus, & praetoribus auĉtoritate ſenatus latae, centuriatis comitiis latae ſunt, vt de bello indicendo, Valeriae de prouocatione, duodecim tabularum, Aemilia de cenſura, & ſimiles. Dixi autem fere ita faĉtitatum, quia id perpetuum non fuit, vt quas leges ferrent maiores magiſtratus, has cēturiatis comitijs ferrent. Nam aliquando leges curiatas a maioribus magiſtratibus, vt a cōſule in comitio latas legimus, vt fuit rogatio M. Piſonis conſulis ad populum de religione a P. Clodio cōtempta in comitio, auĉtore Cicerone,

lata.Bellũ poſtremo iiſdẽ comitiis indici ſolitũ aperte ex omni Liuij hiſtoria intelligitur.Pax enim tributis comitiis,vt oſtendam,fiebat. Tertia poſtremo comitiorum centuriatorum ratio fuit iudiciorum exercendorum cauſſa. Iudicia autem populi his comitiis habita, ad vnum tantum crimen capitale perduellionis ſpectabant. Nam reliqua iudicia, vel a triumuiris capitalibus,vel ab aedibus,vel a C. viris, vel a praetoribus, vel a quaeſtoribus ad id populo creatis, aut quaeſtoribus paricidij tranſigebantur. Vnum tantum perduellionis crimen ad iudicium populi pertinebat, quod centuriatis comitiis terminabatur. Erat autem crimen perduellionis, hoſtili animo ſe in remp. gerere: nam quos hoſtes appellamus, veteres perduelles vocabant.Hinc factum eſt, vt reus perduellionis diceretur,qui ſe quoque modo hoſtili animo in rempublicam eſſe declaraſſet, quaſi diceres reũ hoſtilitatis. Diſcrimen autem erat inter id crimen, & crimen maieſtatis, auctore Cicerone lib. iij.in Verrem. Nã maieſtatis crimen erat duces hoſtium pecunia liberaſſe, aut priuatum hominem domi ſuae hoſtium duces ſeruaſſe incolumes,legionem ſolicitaſſe, ſeditionem in exercitu excitaſſe,magiſtratui pro ſuo imperio quicquam agenti reſtitiſſe, vt idem Cicero pro Cluentio & pro C.Cornelio oſtendit, atque hoc crimen ſuum praetorem habebat,qui de eo quaereret. Crimẽ vero perduellionis erat ciuem Romanum contra ius libertatis ſibi legibus Porcia maxime & Sempronia conceſſae in crucem tollere, aut ſecuri percutere, aut in latumias conijcere, aut verberare. Quũ enim lege Porcia cautum eſſet, ne ciuem Romanum virgis caedere, aut vllo ſeruili ſupplicio afficere liceret, lege

vero Sempronia, ne de capite ciuis Romani iniuſſu populi iudicaretur, quicunque contra ius ſuae libertatis ciuem Romanum, quaſi peregrinum tractaſſet, tanquam oppugnator libertatis Romanae reus perduellionis ad populum fiebat. Ius enim ciuitatis totũ erat penes populum, ideoque iudicio populi merito ſubiiciebatur, qui contra leges de iure ciuitatis ac libertatis populi quicquam fecerat. Itaque C. Rabirius perduellionis reus factus eſt, quod Saturninum tribunum plebis, quamuis ſeditioſum, & reip. perturbatorem, iniuſſu populi Romani occidiſſe diceretur. Qui magiſtratus, quod ad defenſionem libertatis populi inſtitutus fuerat, idcirco legibus ſacroſanctus eſſe iubebatur: quod nihil aliud erat, quam ſacrum caput eius eſſe qui tribuno plebis nocuiſſet, quod idem erat atque eum pro hoſte haberi. In hoc itaque crimine populus comitiis centuriatis iudicabat, vt ex oratione iij. in Verrem, & pro domo, & Valerio lib. vi. cap. v. liquet. Duumuiri aliquando qui de hoc crimine quaererẽt, creati ſunt, ſub regibus de Horatio perduellionis reo. Iudicia etiam perduellionis centuriatis comitiis agi ſolita refert lex xij. tabularum, quam Cicero lib. iij. de legibus ponit ita

PRIVILEGIA NE IRROGANTO
DE CAPITE CIVIS NISI PER MAXIMVM COMITIATVM,
OLLOSQVE QVOS CENSORES IN PARTIBVS POPVLI LOCASSINT, NE FERVNTO

Perduellionis autẽ iudiciũ capitale eſſe nemo ambigit. Quapropter P. Clodius, quũ reum perduellionis Ciceronem fecit, ob id iudicatus eſt non iure feciſſe, quod tributa habuit comitia de capite ciuis Romani, qui centuriata habere debuiſſet. Quod etiam Cicero lib. iij. de legibus refert

Commune autem erat omnibus centuriatis comitiis cuiuſuis cauſa haberentur, eos non niſi a maioribus magiſtratibus haberi poſſe. Quum enim agendi cum populo ius cuiquam non eſſet praeterquam magiſtratui (niſi de ſacris agendum eſſet) ſi quidem rogare quid populum, quod ſuffragiis ſuis quid iubeat, aut vetet, quod eſt cum populo agere, nemo abſque imperio poſſet: minores ſane magiſtratus, quorũ erãt minora auſpicia, quibuſque minus erat imperij, ius habere nõ poterant vocandi cẽturiata comitia, quibus & auſpiciis maioribus, & maximo imperio opus eſſet. Habere igitur centuriata comitia poterant conſules, praetores, cẽſores, dictatores, & interreges, quos omnes maiores magiſtratus fuiſſe liquet. Ac magiſtratuũ maiorum, quos ſolos his comitiis creari dixi, comitia conſules ſemper ac ſoli habebant, niſi aut res ad interregnum rediiſſet, aut abſentibus conſulibus ſenatui viſum eſſet, dictatorem comitiorum cauſſa creandum eſſe: tunc enim conſules ab interrege, aut dictatore creabantur. Praetorum comitia non niſi conſules habere poterant: praetori enim neque conſulum, neque praetorum comitia habere ius erat; vt oſtendit Cicero lib. ix. ad Atticum. Cenſores quoque non niſi a conſulibus creabantur, vt ex omni Liuiana hiſtoria liquet. Atque creandis magiſtratibus non niſi conſules, dictatores, interrex comitia habere poterant. Legibus vero ferendis, aut iudiciorum cauſſa, ius erat cõſulibus, dictatori, & praetoribus tantum, vt ex omni Liuij hiſtoria didici; cẽſores enim aut interregem, vel magiſtrum equitum comitia nunquam exercendi iudicij, aut legũ ferendarũ cauſſa habuiſſe, cõſtat. Cenſores tamen ius habuiſſe populi vocãdi ex luſtri condẽ-

di ratione manifestum est. Legibus quoque inter arma silentibus L. Valerius Flaccus interrex de perpetua Sullae dictatura legem tulit, quam legem legum omnium iniquissimam, dissimillimamque legis Cicero appellat. Ius etiam vocandi populi magistrum eq. habuisse indicant Pomponij verba quum ait. *Hoc fuisse dictatoribus magistros equitum, quod erant sub regibus tribuni celerum.* At ex Dionysio constat tribunum celerum ius agendi cum populo habuisse. Ex his igitur apparet, ex magistratib. quibus ius esset habendi centuriata comitia. Consules enim tantum, dictatores, & interreges magistratibus creandis comitia habere solebant: censores vero, praetores, & magistri eq. minime. Legum autẽ, ac iudiciorum, consules tantum, dictatores, & praetores: non interreges, censores, & magistri eq. Ius vero conuocandae concionis omnes habuisse constat. Ex his porro qui magistratus non essent, solos pontifices ius habuisse agendi cum populo inuenio, idque in comitiis centuriatis, tributis, & curiatis. In centuriatis quidem tantum in creatione regis sacrificuli, qui centuriatis fieri solebat, in reliquis eorũdem comitiorum caussis nihil illis ius erat. His autem comitiis omnes quotquot adesse volebãt pleno iure ciues Romani, interesse poterant, id est, qui ius suffragij ferendi haberent, quibusque ciuitas cum suffragio data fuisset: nam erant & ciues sine suffragio; vel quod his datum a populo non esset quum ciues facti sunt, vel quod eos censores ignominiae caussa suffragij latione priuassent, quos in Caeritum tabulas referri dicebant. Hi primi omnium municipes ciues Romani facti sunt, sine suffragij tamen iure, pro sacris Romanis bello Gallico custoditis, Asconius: *Qui plebeius erat, in Caeritum tabulas re-*

ferebatur, & aerarius fiebat, ac per hoc non erat in albo centuriae suae, ad hoc vt ciuis esset, sed tantummodo, vt pro capite suo tributi nomine aera penderet. Vide Gellium lib. xvi. cap. xii. Quum enim essent plura ciuium Romanorũ genera, quae variis iuribus & priuilegiis distincta essent, hi pleno iure ciues Romani erant, quibus suffragij ferendi ius datum fuerat, vel non ablatum: reliqua enim omnia quae habebant priuilegia, cum aliis ciuibus imperfecti iuris communia erant. Nõ virgis caedi, vel securi percuti legibus Porcia & Sempronia, cõmune etiã erat his qui sine suffragio ciues essent. Militare in legione Romana, hereditatem ciuis Romani capere posse, testamentum iure Quiritium facere, iisdem ciuibus communia erant. Ius connubiorum cum Latinis communicabant, & alia quaedam similia. In comitiis ergo centuriatis ius ferendi suffragij habebãt omnes cum pleno iure ciues Romani. In quo numero ante legem Iuliam comprehendebantur omnes ciues Romani, qui in vrbe, agroue habitarent, atque in xxx. curias, xxxv. tribus, & sex classes distributi essent. Item municipia aliquot quibus ciuitas cum suffragio data fuerat, vt Tusculani, Lanuuini, Aricini, Nomentani, Pedani, Formiani, Fundani, & Arpinates. Et postremo coloniae aliquot ciuium Romanorum, quibus ciuitas cũ suffragio data fuerat, ciuiũque Romanorum ob id dictae, quum hae quae suffragium nõ haberent, coloniae Latinae dicerentur. Duo enim coloniarum genera fuisse tradit in Pisonianam Asconius, quaedam Latinae, & quaedam ciuium Romanorum, de quibus frequens apud Liuium mentio est. Post legem vero Iuliam Italia omnis, cui ea lege ciuitas cum suffragio data est, ius in comitiis hi-

ſce habere coepit. Atque ita coloniae omnes, municipia, & praefecturae, & alia Italiae oppida, vel ſociae ciuitates Romae ſuffragari coeperunt. In omnibus porro comitiis cēturiatis erant diribitores, qui tabellas populo per centurias miniſtrabant: non enim eas populus domo ferebat, vt aperte tradit Cicero epiſtolarum lib. 1. ad Atticum. Diribitorum, qui a diribendis, hoc eſt diſtribuendis, tabellis dicebantur, meminit Cicero in Piſonem, & alibi ſaepe. Erant & rogatores; erant qui ciſtas deferebant, in quas tabellas ſuffragij populus coniiciebat. De quibus ſaepe Cicero. Itēque cuſtodes, qui praeter id quod obſeruabant, ne quid fraudis committeretur in ſortitionibus & ſuffragiis dicendis, deſcribebant etiam cuiuſcunque centuriae educta e ciſta ſuffragia, vt appareret quae eſſet illius centuriae ſententia, quam ſententiam tū per praecones magna voce pronuntiabant, & poſtremo quem omnes centuriae, vel tribus magiſtratum pronuntiaſſent, populo alta voce declarabant. De iis cuſtodibus, & praeconibus Cicero in Rullum, & alibi ſaepe, & Plutarchus in Catone meminerunt. Praecones etiam centurias & claſſes ad ferendum ſuffragium vocabāt. Erat vero & hoc praeterea cuſtodum munus, vt poſt lata ſuffragia in quibuſdam tabulis numerum ſententiarum punctis notaret, quod ex Cicerone in oratione poſt reditum in ſenatu liquet; ſingulorū enim ſententiae puncta, vniuerſae centuriae ſuffragia vocabātur. Iidem diribitores, rogatores, cuſtodes, & praecones in reliquis centuriatis comitiis legum vel iudiciorum erant. Hoc differt, quod in tabellis magiſtratuum notata erant nomina candidatorum. In iudiciis in altera Abſoluo, in altera *Condemno*, in altera *Non*

liquet. In legibus, *Vti rogas*; in altera, *Antiquetur*. Nũc de iis qui magiſtratus petebant, quos candidatos vocabant, dicam. Erant autem candidati qui magiſtratũ aliquem petebãt, ſic dicti a toga candida, quam geſtabant, qui ſe magiſtratum petere profeſsi eſſent. Huius rei exemplorum omnes libri pleni ſunt. Cauſſam cur in toga candida magiſtratus ambientes apparerẽt, refert Plutarchus in problematibus. Ex candidatis quidam petitionem ſuam biennio, quidam anno antequam inirent, inchoabant. Erant quoque petendis magiſtratibus praeſcripti, & certi quidam anni, ante quos magiſtratum nemo petere poterat, niſi legibus ſolueretur, de quibus ſatis dixi in commentariis Faſtorum in tractatu de conſulatu. Edictis vero comitiis, tum qui petere volebant, ſe profiteri candidatos oportebat: alioqui niſi intra legitimos dies ſe petere profeſsi eſſent, ratio eorum haberi comitiis non poterat. Petitionem tamen diu ante per amicos cãdidati adornabant. Poſt edicta vero comitia concione ab aliquo magiſtratu impetrata populo ſe petere profitebantur: hoc eſt, quandam publicam voluntatis ſuae declarationem populo faciebant, de aliquo magiſtratu, ſi populus ita vellet, obtinendo: magiſtratus enim populi mera beneficia erant. Candida autem toga petitionis ſignum erat, vt a populo dignoſcerentur, qui ambirent magiſtratus. Quam diu enim retinebatur toga candida, tam diu perſtare in petitione; ea depoſita, & petendi voluntatem depoſuiſſe candidati cenſebantur. Quod ex hiſtoria Cicerei ſcribae apud Valerium legitur. Ceterum non ſemper ratio habebatur eorum qui profeſsi eſſent, in qua re magiſtratuum & ſenatus cognitio locũ habebat. Ne enim populus ma-

giſtratus alicui mandaret indigno, aut cōtra leges; publice intererat conſiderari candidatorū cauſſas a magiſtratibus, & conſilio publico, quae deinde ad populum allegatae efficiebant, vt eorum tantum qui digni eſſent rationem comitiis habere vellet, ac ſaepe etiam contra populi ſtudia manifeſta, magiſtratus iudicio, aut ſenatus decreto excludebantur ſuffragiis populi nonnulli candidati, vt paſsim ex omni hiſtoria liquet. Ita vt omnes petere poſſent magiſtratus, ſi legitima aetate, nominaque populo publice profeſsi eſſent, ſi magiſtratus vel ſenatus eorum rationem haberi cenſuiſſent. Tum eorum nomen cōſul etiam recipiebat, id eſt populi ſuffragio permittebat, vt ex iis deſignaret quos vellet. Adeoque tum conſulem nomen candidatorum recipere oportebat, vt omnino ſuffragio populi excluſus eſſet is, cuius nomen non recepiſſet: ac ſi quem populus deſignaſſet, cuius nomen accipere nollet, nihil eo deſignando populus perficere poſſet, quando ei liberum eſſet populi concionem dimittere, quum vellet. Huius rei multa apud Liuium, & Valerium Maximum de M. Palicano exempla extāt. Poſt comitia edicta trinundinum expectari mos erat ante diem comitiorum, id eſt dies XXI. partim vt ad eā diem populus commode vndique conuenire poſſet, partim vt candidati populo frequentiori, & non modo vrbanae, ſed etiam ruſticanae multitudini ſupplicare poſſent. Cauſſae autem cur candidatorum ratio haberi non poterat multae erant, vt defectus aetatis, quia lex lata erat a L. Villio Annale trib. pleb. A. Poſtumio & C. Piſone cos. qua certi quidam anni conſtituti erant, ante quos non liceret magiſtratum capere. Item erat & lex Cornelia quae iubebat, vt or-

dinatim magiſtratus caperētur, id eſt primo quaeſtura, anno XXVII. deinde tribunatus plebis, anno XXX. poſt Aedilitas, anno XXXVII. poſt praetura, anno XXXIX. & poſtremo conſulatus, anno XLIII. & qui minores magiſtratus non obtinuiſſet, maiores adipiſci nō poſſet. Fuit & lex alia Cornelia, cuius cauſſa cādidatorum ratio haberi non poſſet, quae vetabat eundem magiſtratum bis intra decennium iniri poſſe. Erat & alia lex, qua vetabatur ne in magiſtratuū comitiis abſentium ratio haberetur, de qua Tranquillus in Caeſare. Poſtremo ſi qui turpi iudicio damnati eſſent, in perpetuum omni honore ac dignitate mulctati erāt, vt ſcribit Cicero pro Cluentio. Tum etiam ſi quis publico iudicio damnatus, cuius poena exilium non eſſet, ſed ignominia tantum, mulctaue, ei magiſtratum petere non licebat. Item ambitus damnati ante legem Tuliā honoribus excluſi erant. Multae poſtremo fuerunt cauſſae quibus candidatorum ratio habere nō poſſet, quae paſsim in hiſtoriis leguntur. De ratione petendi candidatorum ita Cicero in libro de petitione conſulatus ad Q. fratrem ſcribit, vt nihil deſiderari poſsit. Haec tamen obſeruaui. Cādidatorum mos erat in forum cōuenire, vt populo & plebi etiam ruſticae ſupplicarent, ſingulorum quos obuios habebant manus prenſare; prehenſos dextra obuios ciues benigne orare; nundinis quibus ruſtici in vrbem conueniebant, in comitium venire, in colle hortulorum campo Martio imminenti conſiſtere, vt ab vniuerſis videri poſſent, ſecum alios adducere populo gratioſos, qui ſuo nomine etiam peterent. Nomenclatores ſeruos habebāt, qui eis ſingulorum nomina quos ſalutarēt, & obſecrarent, ſuggererent. Quidā ētiā diuiſores habebant, per

quos

quos nũmos viritim per tribus & cẽturias diuiderent, quibus earundẽ ſuffragia emebant. Quod lex ambitus prohibebat. Quidã quo populo gratioſi fierẽt, cõgiaria, munera, epulũ, & alias largitiones publice populo praebebant. Eadẽ fere ratio eſt de comitiis cẽturiatis, quae legum ferendarum & iudiciorum cauſſa fiebant. Niſi quod legibus ferendis, antequam lex promulgaretur, recitari ſolebat a praeconibus ſuggerentibus ſcribis populo, vt ante ſciret & intelligeret legẽ, quam ſuffragium ferret. In comitiis vero cẽturiatis iudiciorum cauſſa niſi accuſator is eſſet qui comitia haberet, praeter eas perſonas quas omnibus cẽturiatis conuenire neceſſe erat, interuenire eũ primũ oportebat, qui diem perduellionis ad populum dixiſſet, tum vero defenſorẽ qui pro reo diceret, poſtremo & ipſum reum ſordidatum cũ amicis qui populo ſupplicarẽt, priuſquã in ſuffragiũ mitteretur. Quod vero comitiis adeſſe has perſonas dixi, ita accipiẽdum eſt, niſi exilij cauſa ſolum ante iudicij diem rei vertiſſent, quemadmodũ feciſſe Camillũ, Corionalum, K. Quinctium, & Ciceronẽ ipſum in hiſtoriis legimus. Porro ante comitia centuriata edictũ praemitti neceſſe erat, vt ad quã diẽ conuenire populus deberet, multo ante intelligeret. Vnde fit vt in omni hiſtoria ita ſaepe reperiantur cõſules comitia edixiſſe. Illud vero dubium eſt, ita ne comitia edici ſolerent, vt praecones per vicos dimiſsi diem praedicerẽt, an quod magis credo, potius ſcriptũ eſſet, quod publice proponeretur, eodẽ modo quo praetorũ edicta. Sane ſcriptum in tabella proponi publice ſolitũ quo edicebatur quis dies comitiis centuriatis futurus eſſet, idque forma perpetua tradit Gellius lib. xiij. cap. xiiij. Et quoniã comitiis etiam adeſſe

ex agris homines oportebat, qui in vrbē fere non niſi nono quoq; die, ideſt nūdinis veniebāt, propterea edictū illud per plures dies publice extare neceſſe erat, vt populo vniuerſo notū eſſet. Vnde poſt edictū promulgatū ante comitiorū diem trinum dinum interiici ſolebat etiā in magiſtratuū comitiis: nam in reliquis ita fieri oportuiſſe, ſatis manifeſtū eſt. Quod vero tantū tempus interiici debere dixi, ita accipi debet, ſi modo nil accidiſſet quod impedimēto eſſet, quo minus comitia ſuo tēpore haberentur. Nā ſi res ad interregnū rediiſſet, a ſecundo interrege comitia haberi poterāt, quorū imperium non erat niſi quinque dierum. Hinc trinundino legē promulgare, erat legē quam quis ferre propoſuerat, tribus diebus nūdinarū aduocatā cōcione ita recitare, vt de ſingulis capitib. populus & doceretur, & doceri aliis adhibitis ſuaſoribus fieret: data etiā facultate, vt qui vellet, legē improbare diſſuaderequе poſſet. Erant autē nundinae feriae ruſticorū quibus in vrbē conueniebant negociis domeſticis prouiſuri, quēadmodum nunc mercatus. Fiebāt autē nono quoque die, vnde etiā nomen habuerunt. Qui autem leges ferre volebant, ſolebāt ſibi vnum aliquē magna auctoritate praeditū cōciliare, & adiungere: is auctor legis a Cicerone appellari ſolet. In iudiciis quoq; trinundini lex obſeruabatur. Quare ea lex cōmunis erat omnibus centuriatis comitiis. Eſt etiā illud obſeruatione dignū in omnibus centuriatis comitiis ſenatus auctoritate opus fuiſſe, quod Dionyſius indicat libro nono. Quod in tributis non erat. Patres enim auctores fieri ſolebant, omnium quae centuriatis comitiis tranſigebantur. Haec porro comitia non niſi auſpicato haberi poterant. Auſpicia autem

captare, erat ex auibus ceterisque auguralis disciplinae signis, Iouis voluntatem interpretari. Hoc autem duobus praecipue modis fiebat, aut per exta hostiarũ, & hoc erat haruspicum munus, aut ex auibus, quod augures facere solebãt, vt Cicero secundo de diuinatione, & secundo de legibus scribit. Auguralis vero disciplina ex quattuor potissimum generibus cõstabat: Ex auibus, ex caelo, ex terrenis quibusdam animalib. & ex diris. Ex auibus signa obseruabantur tripliciter ex volatu, ex occentu, ex tripudio. E caelo, quod seruare de caelo dicebatur, erat attentius circumspiciẽdo obseruare, num qua parte caeli aliquid se ostenderet, vnde diuinationem accipere posset, vt fulgura, & tonitrua, vt Cicero secundo de diuinatione tradit. *Ioue enim tonante* (inquit) *aut fulgurante comitia populi haberi nefas*. De terrenis animalibus, scribit Plinius lib. octauo, cap. LVII. item, vt ex morbo Herculeo, alias comitiali. De diris Cicero primo de diuinatione: *Et enim dira, sicut & cetera auspicia, vt omnia, aut signa, non caussas afferunt, cur quid eueniat, sed nuntiant euentura nisi prouideris.* Ex his omnibus augures auspicia captabãt, cuius disciplinae, auctore Dionysio, veteres Romani obseruantissimi erant. Ante igitur comitia cẽturiata auspicari mos erat, & quãquam nihil apparuisset, mala signa obnuntiando afferre, vel fausta nũtiare, vt comitia haberi possent. Intra Pomeriũ autem auspicari mos erat in arce, vel in Palatio, vbi locus erat quod a P. Victore auguratorium vocatur. Quod si quis vel non recte auguratus esset, & comitia habuisset, vbi id cognitum esset, tota illa actio vitiosa erat: hinc aliquoties magistratus ob eam caussam abdicasse legimus. Quod si quis comitia prohibere voluisset, is obnũtia-

bât. Obnuntiare autem, erat magiſtratui ſeruatum eſſe de caelo renuntiare, ideoque ne eo die, Ioue prohibente, comitia haberet vetare. Cautum autem legibus erat, vt obnuntiationi pareretur. Auſpicia autem penes magiſtratus erant, augures enim nihil pro officio agebãt niſi a magiſtratibus iuſsi eſſent. Id autẽ eſt quod ait Cicero: *Magiſtratus tantũ habuiſſe ſpectionem auſpiciorũ*. Auſpicia autem & maiora, & minora vocabantur: maiora erant conſulum, praetorum, cenſorũ; minora reliquorũ magiſtratuũ. Praeter auſpicia, quae omnino a magiſtratibus ante eiuſmodi comitia ſeruãda erant, ſacra quoque quaedam legitima fieri, & hoſtiarũ immolationes oportebat, de quibus Dionyſius lib. vij. Edicto itaque propoſito, reque in trinundinũ ante promulgata, ſenatus auctoritate interueniente, ſacris factis, auſpiciis addicentibus, nullaque obnuntiatione, vel aliorũ magiſtratuũ interceſſione interiecta, quum centuriata comitia maior magiſtratus habere vellet, die ſuffragij populus in campo Martio conueniebat, vbi priuſquam in tribus & centurias diſtribueretur, concionem ad populum habebat, qua rogabat, vt id de quo ageretur iubere, aut vetare vellet: ac ſi magiſtratuum eſſent comitia, rogabat populũ, vt ex iis candidatis quorum haberi rationẽ oporteret, quos tũ omnes nominatim appellabat, crearet populus quos vellet cõſules, praetores, cẽſoreſue, vel quos ipſe recitaſſet, vel quoſdã ex omnibus ciuibus, ſi modo ij eſſent, quorũ ratio haberi ex legibus poſſet. Deinde in cẽturias diſtributus initis comitiis ſuffragia ferre incipiebat. Comitia vero inchoata, multas ob cauſſas, vel impedita, vel renouata fuiſſe cõſtat, vt interceſsione, & vitio magiſtratuum. Tribunorum

autem plebis ſummum ius in interceſsionibus, erat, quod verbo vno ſolemni VETO continebatur. Si autē nulla cauſſa eſſet, qua comitia prohiberentur, poſtquam populum magiſtratus in ſuas centurias diſcedere iuſſerat ad ſuffragiū ferēdum, tū omnes qui aderant ciues quibus ſuffragij ius erat, diſcedebāt in ſuas quiſque centurias, vt quo ordine rogarētur, ſuffragiū dicerent. Tum centuria, quae prima ſorte exiiſſet, ea praerogatiua vocabatur, in qua tantum momēti erat, vt fere in quam partem inclinaſſet praerogatiua, eam reliquae centuriae ſequerentur. Primo autem voce ſuffragium ferre ſolebant, poſt legem vero tabellariā, populus in mādādis magiſtratibus reliquiſque actionibus tabellis vtebatur, in quibus in iudiciis *Abſoluo*, *Condemno*, *Non liquet*, exaratum fuerat: in comitiis legum *Antiquo*, *Vti rogas*; in magiſtratibus tot diribebantur tabellae quot candidati, in quibus nomina cādidatorum ſcripta erant per primas litteras. Is igitur candidatus qui plura per ſingulas centurias pūcta tuliſſet, ſingillatim per praeconem nūtiabatur, qui plura centuriarum ſuffragia, magiſtratus itidem a praecone populo referebatur. Tabella vero accepta, tū ex vno ſeptorū (duo enim in cāpo Martio ſepta erant, in quibus comitia habebantur) per quoſdam ponticulos omnes tribus ſingillatim in aliud ſeptum ibant, atque in ciſtas quae in illis pontibus a rogatoribus tenebātur, tabellas mittebant. Locus autem in quo centuriae ad ſuffragium vocabātur, erat prope tribunal eius qui comitia habebat. Quum autem, vt dixi, maior pars cēturiarum aliquid ſciuiſſet, tum ea comitia rite habita dicebantur. Iſque (ſi magiſtratuum erant) qui plura ſuffragia tuliſſet, a praecone populo renuntiabatur,

vt satis ex Dionysio supra vidimus. Primum autem renuntiari perhonorificũ erat. Locus, vt dixi, comitiorum centuriatorum erat campus Martius, in quo erãt duo septa, in quibus populus Romanus suffragium ferebat; de quibus apud Liuium & Tranquillum frequẽs mentio est. Ea autem intra pomerium haberi non poterant: habebantur autem in loco augurato, id est ab auguribus ad eam rem dicato, & consecrato. Haec autem comitia non poterant, nisi diebus comitialibus haberi. Dierum enim anni, vt ex marmoreis fastis, & Macrobio liquet, quidam erãt festi, quidam profesti, quidam intercisi. Festi diis dicati sunt: profesti hominibus ad administrandam rem priuatam, publicãque: intercisi deorum hominumque communes. Festis insunt sacrificia, epulae, ludi, feriae. Profestis fasti, comitiales, comperendini, stati, praeliares. Intercisi in se, non in alia diuiduntur. Nam quum hostia caeditur, fari nefas est: inter caesa, & porrecta fari licet rursus, quum adoletur, non licet. Ex his verbis Macrobij liquet quosdam dies fuisse comitiales, qui in Fastis littera C. notabantur a Numa instituti, quibus solis cum populo agi fas esset; tempus quo consules creabantur, varium fuit, vt etiam varius fuit dies quo inire magistratum solerent. Verum postquam in eundo consulatui, dies status est Kal. Ianuarij, comitia consularia haberi solebant mense Iulio, vel Augusto, vt ex Cicerone liquet. Paulo post consularia, praetoria comitia habebantur. Censoria vero circa Kal. Iull. haberi solebãt, quod ex Ciceronis epist. ad Appium lib. iij. manifestum est, qui statim, vt designati erant, inibant, nec tempus statum Kal. Ianuarij expectabant, vt consules, & praetores. Perdurarunt autem haec co-

comitia libera vſque ad C. Caeſaris dictaturam, quo tempore, vt ſcribit Tranquillus, *Comitia cũ populo partitus eſt, vt exceptis conſulatus competitoribus, de cetero numero candidatorum pro parte dimidia, quos populus vellet pronuntiarentur: pro altera parte quos ipſe dediſſet* & in Auguſto *Comitiorum quoque priſtinum ius reduxit, ac multiplici poena coercito ambitu.* Poſt Auguſti vero obitum omnino a Tiberio antiquata ſunt; quod his verbis docet Tacitus libro primo *Tum primum e campo comitia ad patres tranſlata ſunt. nam ad eam diem & ſi potiſsima principis arbitrio, quaedam tamen ſtudiis tribuum fiebant, neque populus adeptum ius queſtus eſt, niſi inani rumore.* Et Modeſtinus in lege vnica ad legem Iuliam de ambitu; *Haec lex* (inquit) *in vrbe hodie ceſſat, quia ad curam principis magiſtratuum creatio pertinet, non ad populi fauorem.* Ex quibus verbis manifeſtum eſt, ſub Caeſare & Auguſto adhuc fuiſſe comitia, verum ſub Caeſare adeo non fuiſſe libera, ſub Auguſto vero paulo quidem liberiora, ſed tamen quae maxima ex parte principis arbitrio, non populi fauore, fierent. At poſt imperium a Tiberio initum adeo deſierunt fieri haec comitia, vt nunquam poſtea a ſequentibus imperatoribus populo reſtituta ſint, ſed primum penes ſenatum Tiberij inſtituto manſerunt, poſtea plane in principis poteſtate fuerunt, quemadmodum ex Plinij epiſtolis manifeſtum eſt. Atque hactenus de comitiis centuriatis

L. Tarquinius Superbus rex VII

Occiſo Seruio regnũ Romanũ vi inuaſit L. Tarquini⁹, qui a morum acerbitate Superbus cognominatus eſt.

Is primores patrum,quos Seruij rebus fauisse arbitrabatur,occidit. Volscis bellum primus intulit, ex quorum manubiis tẽplum Ioui in Capitolio maximũ cõdidit,ferias Latinas primus instituit,cloacam maximã fecit,multaque praeterea bello paceque praeclara gessit. Quae tamen omnia inaudita saeuitia, tyrannideque, qua multis annis vrbem oppresit, deformauit. Postremo vero quum impotenter se gerendo, omnes in odium suum adduxisset, nouissime propter expugnatam nocturna vi a Sexto eius filio Lucretiae pudicitiam,Bruti opera praecipue, regno cum vxore & filiis exactus est,quum annos xxv.regnasset, perpetuoque exilio cum omni prole sua mulctatus est. Qui quum Tuscorum & Latinorum ope saepe in regnum restitui frustra tentasset,demum Cumas concessit,vbi summa cum ignominia reliquum vitae tempus apud Aristodemum tyrannum trãsegit. Fuit igitur vrbs regum sub imperio tantae reip. ortui & incremẽtis admodum necessario annos CCXLIIII. Quorũ aliquot iusti,fortes,prudentes, rerum humanarum peritissimi,& publicae vtilitatis studiosissimi,extiterunt; qui iis legibus institutisque Romanam remp. fundarunt, vt ab ijs primordiis ad certissimum exterarum omniũ gentium ac populorum bello paceque principatum eam peruenire non difficile fuerit. Sed quum aliqui eorum aut patricios,quorum ipsi e corpore erant,vehementius extulissent,plebemue depressissent;aliqui regnum per vim partum imperiosius quam decebat administrassent, demum propter immoderatam quãdam eorum in ciues libidinem atque audaciam vrbe atque imperio deiecti sunt, populusque Romanus L. Bruto praecipue auctore libertatem adeptus est. De

cuius origine,cauſsis,incrementis , & ſtatu nunc diſſerere inſtitui

Libertas populi Romani

Haec eſt (vt inquit Florus) ſecunda populi Romani aetas,in qua liber viuere coepit,primaque reip.mutatio,qua Superbo rege exacto,libertateque parta , imperium duobus viris annuum mādatum eſt, qui praetores primum,deinde iudices,poſtremo conſules appellati ſunt. Hi ſummus erant apud Romanos ordinarius magiſtratus,qui pulſis regibus ab interrege , ſiue vrbis praefecto Sp. Lucretio Tricipitino comitiis cēturiatis,ex commentariis Ser. Tullij , pro rege creati ſunt. Hi fuerunt Brutus,& Collatinus. Quibus praeterquam quod annuum tantum imperium datum eſt, nihil aliud ex regia poteſtate immutatum:itaque omnia regum iura,lictores cum faſcibus,trabeā praetextam,ſellam curulem regiam,ceteraque regū inſignia primi conſules habuere. Id tantum cautum eſt , ne ſi ambo faſces cum ſecuribus haberent , duplicatus terror,duoque reges pro vno facti viderentur , vt alter conſul faſces XII. ſecuribus alligatas , alter vero virgarum faſces tantum cum lictoribus haberet , idque alternatim ſingulis menſibus,donec annuum eorum imperium expleretur,facerent. Brutus priore menſe concedente collega faſces cum ſecuribus habuit. Hac igitur ratione quum duorum regum metū ciuibus adueniſſent,poteſtatis inuidiam minuerunt. Duo autem conſules ideo creati ſunt,vt ſi vnus improbus eſſe maluiſſet , alter eandem habens poteſtatem, collegam coerceret. Placuit quoque ne imperium conſulare

lõgius quam annuũ eſſet, ne propter magiſtratus diuturnitatem inſolentiores ſuperbioreſque eſſent, ſed ciuiles ſe ſemper redderent, qui ſe poſt annum ſcirẽt magiſtratu abituros. Penes primos vero cõſules poſt reges exactos, omnis regia poteſtas erat. Totius enim imperij ſumma per eos adminiſtrabatur: nam S.P.Q.R. per accenſos & praecones cogebant, exercitum parabant, ab eis prouocatio non erat, domini pacis belliqne erant, inconſulto ſenatu vel populo in caput cuiuſcunque ciuis animaduertere poterant. Poſtremo penes eos (vt inquit Pomponius) ſummum ius vti eſſet, lege cautum eſt. Ceterum mortuo Bruto, ne per omnia regiam ſibi poteſtatem vendicarent, legibus a P. Valerio conſule, quo plebi gratificaretur, latis, quare etiam Poplicola appellatus eſt, conſulum auctoritas eo ipſo primo libertatis partae anno valde imminuta eſt, regiaeque poteſtati longe inferior facta. Inſtitutum enim Valeriis duabus legibus eſt; primum vt magiſtratum nemo caperet, niſi qui a populo imperiũ acciperet, ſi quis aliter feciſſet, capitali poena puniretur, qui eum occidiſſet, ei impune eſſet; deinde vt prouocatio a conſulibus ad populum eſſet, neue poſſent in caput ciuis Romani animaduertere iniuſſu populi, relicto eis tantum, vt coercere poſſent, & in vincula publica duci iuberent. In atrocibus vero caſibus maximiſque reip. periculis, vel neceſsitatibus, conſulibus aliquando ſummũ ius, & regia prorſus poteſtas ad tẽpus per ſenatum iis verbis concedebatur: *Vt conſules darent operam, ne quid reſp. detrimenti caperet.* Ea poteſtas more Romano magiſtratui maxima permittebatur, exercitum parare, bellum gerere, coercere omnibus modis ſocios atque ciues, domi militiaeque im-

perium atque iudicium ſummum habere; aliter ſine populi iuſſu, nulli earum rerum conſulibus ius fuiſſe tradit Saluſtius. Hoc autem factū fuiſſe conſtat Gracchanis & Saturni tribunorum plebis ſeditionibus, cõiuratione Catilinae, tertio Pompeij conſulatu, & nouiſsimo reip. contra Caeſarem anno. Multa praeterea de conſulibus, & omnibus fere Romanis dignitatibus quae praecipuae erant, diſſerui in commentariis Faſtorum: quae quamquam reipub. ciuitatiſque Romanae nobiliſsimae partes erant, hoc tamen loco serioſe denuo eas repetere nolui. quod ſi quem earum deſiderio teneri contigerit, is faſtos ipſos adire poterit, in quibus de iis fere omnibus abunde diſputaui. Hoc tamen loco quum ad libertatis initium deuenerim, illud agam, vt omnium Romanorum magiſtratuum breuē quendam indicem, vel epilogum ſuggeram, vt vno aſpectu quae ego in commentariis Faſtorum & alij diffuſe admodum tractauimus, intelligi poſsint: quum vero de iis ita diſputauerim, vt maiores tantum magiſtratus, vel digniores & notiores expoſuerim, reliquos vero paulo obſcuriores praeterierim, huic deinde magiſtratuum Romanorum epilogo breuem adiungam earum dignitatum interpretationem, quàm in faſtorum commentariis non fecerim, atque ita omnia ſcite tradi poterunt, & abſque inani repetitione nihil non diſputatum tranſmitti.

NOMINA . OMNIVM

MAGISTRATVVM.POPVLI.ROMANI

AB . VRBE . CONDITA . VSQ. AD

CONSTANTINVM.IMPERATOREM

MAGISTRATVS . VRBANI

MAGISTRATVS.MAIORES.ORDINARI

REX

Quorũ primus fuit Romulus, nouiſsimus Tarquinius Superbus. Dionyſius,Liuius, Plutarchus, Pomponius. Ego in Faſtorum commentariis

Praefectus, vel *Tribunus celerum*

A Romulo inſtitutus,quorum primus Fabius Celer, nouiſsimus L.Brutus, qui primus Conſul creatus fuit. Dionyſius,Pomponius.Ego in Faſtorum commentariis

Conſules duo

Primum creati anno vrbis CCXLV

Dionyſius,Liuius , Plutarchus, Gellius, Meſſalla , & Pomponius. Ego in commentariis

Cenſores duo

Primum creati anno vrbis CCCXI

Dionyſius,Liuius,Pomponius,ſaepe Plutarchus.Ego in commentariis

Praetores XV

Hi primo fuerunt

Praetor vnus urbanus

Creatus anno vrbis CCCXXCIIX

Liuius, Plutarchus, Pomponius. Post duo

Praetor urbanus, &

Praetor peregrinus

Creati anno vrbis DXII

Liuius, & Pomponius. Post duobus aliis additis, quattuor facti, id est

Praetor urbanus

Praetor peregrinus

Praetor Siciliae

Praetor Sardiniae, & Corsicae

Creati anno vrbis DXXVII

Liuius, & Pomponius, ac Solinus. Post duobus aliis additis sex facti, id est

Praetor vrbanus

Praetor peregrinus

Praetor Siciliae

Praetor Sardiniae, & Corsicae

Praetor Hispaniae citerioris

Praetor Hispaniae vlterioris

Creati anno vrbis DLVII

Liuius, & Pomponius. Post quaestionibus publicis inuentis, earumque numero a Sulla Felice dictatore aucto, duo praetores veteribus additi, eorumque numerus ad octo auctus, omnesque in vrbe an-

no praeturae retenti, post annum vero praeturae, pro praetoribus in prouincias missi. Fuerunt autē

I Praetor vrbanus

II Praetor peregrinus

III Praetor de maiestate

IIII Praetor de vi

V Praetor de repetundis vel *de Peculatu*

VI Praetor de crimine inter sicarios

VII Praetor de ambitu

VIII Praetor de veneficio, vel *de falso*

Cicero saepe, Pomponius, Tacitus, & alij

IX Praetor cerealis

X Praetor cerealis

A Caesare dictatore additi. Tranquillus, Dio, Pomponius

XI Praetor

XII Praetor

Praetores alij duo ab Augusto additi. Tacitus, Tranquillus, Dio, Pomponius

XIII Praetor

XIV Praetor

Qui de fidei commisso ius dicerent, a Claudio Imp. additi

Quorum vnum detraxit Titus, restituit Nerua, qui inter fiscum & priuatos ius diceret. Pomponius

XV *Praetor tutelaris*

A Marco Imp. factus. Iulius Capitolinus

Imperatores Caesares Augusti

Quorũ primus Caesar Augustus. Dio, In cõmentariis

Donati tribunicia potestate

Tacitus, Tranquillus, Dio, In commentariis

Nobilißimi Caesares

vel

Principes iuuentutis

Tacitus, Dio. Ego in commentariis

Praefectus vrbis

Ab Augusto institutus. Tacitus, Dio, Tranquillus

MAGISTRATVS . MAIORES EXTRA . ORDINEM

Praefectus vrbis absente ordinario magistratu

A Romulo institutus, quorum primus Denter Romilius. Tacitus, Pomponius

Interrex

Post Romuli mortem factus. Dionysius, Liuius, Plutarchus, In commentariis

Dictator, &

Magister equitum

Primum creati anno vrbis CCLVI

Dionysius, Liuius, Plutarchus, Pomponius, In commentariis

X. viri legibus scribendis consulari potestate

In Commentariis
Creati anno vrbis CCCIII. Dionysius, Liuius, Pomponius

Tribuni militum consulari potestate

Primum tres, post quattuor, deinde sex. Creati anno vrbis CCCX. Dionysius, Liuius, Pomponius, In commentariis

III *Viri R. P. C*

Creati anno vrbis CCCIX. Dio, Appianus, Tranquillus, In commentariis

MAGISTRATVS. MINORES ORDINARII

Quaestores vrbani duo, alias *Quaestores aerarij*

Plutarchus, Pomponius, Tacitus. In commentariis. Creati, vel sub regibus, vel a primo cos. Poplicola Anno CCXLV

Tribuni plebis x

Hi primó duo fuerunt creati anno CCLXI. post V. postremo x. facti. Dionysius, Liuius, Pedianus, Pomponius. In commentariis

Aediles plebis II

Eodem anno quo primi tribuni plebis creati. Dionysius, Liuius, Pomponius. In commentariis

Aediles

Aediles plebis II

Creati anno CCCXXCIIX. Liuius, Pomponius. In commentariis

Aediles cereales

Creati a Caeſare dictatore. Tranquillus, Pomponius, In commentariis

Curatores omnium tribuum

Varro libro quinto de lingua Latina

III. Viri capitales

Varro libro quarto, Cicero pro Cluet. de orat. Liuius libris XXV. & XXXIX. Tacitus libro V. Pomponius. Creati circa annum vrbis CDLXV. In commentariis

III. Viri nocturni

Liuius libro nono, Tacitus libro V

III. Viri valetudinis

Numus argenteus

III. Viri monetales A. A. A. F. F

Cicero ep. fam. libro ſexto. Pomponius

IIII. Viri viarum curandarum

Dio, Pomponius, Vetuſtae inſcriptiones. Ego libro primo

V. Viri cis & vls Tiberim

Liuius, Pomponius

X. Viri ſtlitibus iudicandis

Cicero ſaepe. In lapidibus

C. Viri litibus iudicandis

Pomponius. Feſtus

Praefecti aerari

Tacitus ſaepe, In lapidibus

Curatores operum publicorum

ab Auguſto inſtituti. Tranquillus

Curatores aluei Tiberis, & cloacarum

ab Auguſto creati. Tranquillus, Lapides

Curatores viarum ſingularum extra vrbem

Plutarchus in Gracchis, Cicero ad Atticum, Tacitus, Tranquillus. Ego ſupra libro primo

Praefectus praetorio

ab Auguſto lectus. Tacitus, Tranquillus

Praefectus frumenti populo diuidendi

ab Auguſto inſtitutus. Tranquillus cap. XXXVI

Praefectus vigilum

Tacitus, Pomponius

Curatores regionum

Denuntiatores regionum

Magiſtri vicorum vrbis regionum

XIIII

ab Auguſto inſtituti. Tranquillus, Victor. Ego ſupra libro I

Aduocatus fiſci

Iulius Capitolinus in Macrino

MAGISTRATVS . MINORES EXTRA . ORDINEM

II. Viri perduellionis

a Tullio Hoſtilio rege primum creati. Varro, Dionyſius, Cicero de oratore, Liuius libro I. & VI. In commentariis

Quaeſtores parricidij vel rerum capitalium

Pomponius. In commentariis

Praefectus annonae

Liuius ſaepe

V. Viri menſari

Primum creati anno vrbis CDII. Liuius libro ſexto

III. Viri menſari

Liuius libro vigeſimotertio

II. Viri nauales

Liuius libris IX. X. & XLI

III. Viri, qui conquirerent iuuenes idoneos ad arma ferenda, militeſque facerent

Liuius libro vigeſimoquinto

V. Viri turribus, muriſque reficiendis

Liuius libro vigeſimoquinto

x. Viri qui iudicant super sacramento, & libertate

Cicero

x. Viri distribuendorum donatiuorum

Liuius

III. Viri legendi senatus

III. Viri recognoscendi turmas eq. Rom

a Caesare Augusto excogitati. Trāquillus cap. xxxvi.

MAGISTRATVS. POPVLI. ROMANI. EXTRA. VRBEM. VEL PROVINCIALES

Pro consulibus

Cicero, Liuius. In commentariis

Pro praetoribus

Cicero, Liuius. In Commentariis

Legati proconsulum

Cicero, Liuius. In commentariis

Legati propraetorum

Cicero. In commentariis

Quaestores prouinciales XIIX

In Commentariis

primum II. deinde sex, postremo XIIX. a Sulla facti. Tacitus

Pro quaestoribus

Cicero. In commentariis

Praefectus Aegypti

Dio, Tranquillus

Praefecti praefecturarum

Festus

Consulares quattuor, qui per Italiam ius dicerent

ab Hadriano imp. creati. Spartianus

Juridici Jtaliae

a Marco creati. Capitolinus

III. Viri vel

v. Viri vel

vII. Viri vel

x. Viri

Coloniae deducendae. saepe Liuius

v. Viri vel

vII. Viri vel

xx. Viri

Agris dandis adtribuendis. Saepe Cicero, & alij

v. Viri vel

xv. Viri

Agrorum metiendorum, diuidendorumque. Liuius

III. Viri vel v. Viri

ad inſpiciendos fines, liteſque dirimendas. Liuius libro tertio, & alibi

NOMINA MINISTRORVM MAGISTRATVVM. P. R

91

Scribae

Cicero, Lapides

Accenſus vel Adcenſus

Varro libro quinto de lingua Latina

Praecones

Cicero in Verrem VII. in Rullum, pro Milone, Gellius libro XII cap. octauo

Lictores 20

Feſtus, Gellius

Viatores

Feſtus, Gellius

Carnifices

Tacitus, Plinius

Diribitores

Cicero pro Plancio, ad Q. Fratrem libro tertio, & ſecundo de natura deorum

Rogatores

Cicero poſt reditum in ſenatu, & ſecundo de diuinatione

Cuſtodes

Cicero ſecunda in Rullum

Nomenclatores

Lapides, Cicero pro Muraena

Diuiſores

Cicero ſecunda in Verrem, Aſconius, hi

Magiſtri curiarum

dicuntur a Plauto in Aulularia

COMMENTARIVS. IN EOS. MAGISTRATVS. QVOS. IN COMMENTARIIS. FASTORVM PRAETERII

PRAEFECTVS. VRBIS

PRAEFECTVS vrbis extraordinarius magiſtratus erat, qui creabatur quoties cõſules bellis ex vrbe auocabantur, ne reſpublica ſine magiſtratu eſſet. Hũc magiſtratum Romulum inſtituiſſe tradit Tacitus libro v. *Sed praecipua ex eo Piſoni gloria, quod praefectus Vrbi recẽs, continuam poteſtatem, & inſolentia parendi grauiorẽ, mire temperauit. Nãque antea profectis domo regibus, ac mox magiſtratibus, ne Vrbs ſine imperio foret, in tempus deligebatur, qui ius redderet, ac ſubitis mederetur. Feruntque a Romulo Dentrẽ Romulium, poſt a Tullo Hoſtilio Numam Marciũ, ab*

Superbo Tarquinio Sp. Lucretium impositos. Dein consules mandabant: duratque simulachrum quoties ob ferias Latinas praeficitur, qui consulare munus vsurpet. Ceterum Augustus bellis ciuilibus Cilnium Maecenatem equestris ordinis cunctis apud Romam atque Italiam praeposuit. Mox rerum potitus, ob magnitudinem populi, ac tarda legum auxilia, sumpsit e consularibus, qui coerceret seruitia, & quod ciuiũ audacia turbidum nisi vim metuat. Primus Messalla Coruinus eã potestatem, & paucos intra dies finem accepit, quasi nescius exercẽdi. Tum Taurus Statilius, quamquam prouecta aetate, egregie tolerauit. Dein Piso viginti per annos pariter probatus publico funere ex decreto senatus celebratus est. Ex iis Taciti verbis manifestum est praefectos vrbis illos veteres a Romulo institutos fuisse, atque non populo, sed a regibus vel consulibus creari solitos. Vnde etiã id colligi potest, multo magis obseruatum fuisse in adumbrato illo praefecto Latinarum feriarum caussa creato. Profectis enim vrbe consulibus, summum imperiũ erat penes praetorẽ vrbanũ, nisi quum ob Latinas ferias vrbe exibant singulis annis cõsules. Tum enim ad vsurpationẽ vetustatis, praefectus in vrbe relinquendus erat a consulibus, penes quem, non penes praetorem, imperium esset in vrbe, ne scilicet populus se religione obstrictũ putaret, si quid in Latinis feriis omissum esset, quod a veteribus vsurpatum fuisset. De hoc praefecto vrbi Latinarũ caussa scribit Gellius li. XIIII. cap. vltimo: *Praefectum vrbi Latinarum caussa relictum, senatum habere posse negat Mucius, quoniam ne senator quidẽ sit, neque ius habeat sententiae dicendae, quum ex ea aetate praefectus fiat quae non sit senatoria. M. autem Varro in iiij. epistolicarum quaestionum, & Atteius Capito in coniectaneorum CCLIX. ius esse praefecto habendi senatus dicũt. De-*

que ea re aſſenſum eſſe Capitonem Tuberoni contra ſententiã Mucij refert. Namque & tribunis (inquit) plebis ſenatus habendi ius erat, quamquam ſenatores non eſſent ante Atinium plebiſcitum. Sũt etiam Pomponij haec verba lege ij. de origine iuris: *Quoties autẽ proficiſcũtur, vnus relinquitur, qui ius dicat, isque vocatur praefectus vrbis: qui praefectus ita olim conſtituebatur, poſtea vero Latinarum feriarum cauſſa introductus eſt, & quotannis obſeruatur.* Quandiu igitur non erant in vrbe praetores, quibus ſummum imperium eſſet per abſentiam ſummi magiſtratus, tã diu penes praefectos vrbis fuit poteſtas non modo vocãdi conſulendique ſenatum, ſed etiam agendi cum populo: Vnde fit, vt centuriata comitia habendi ius etiã eſſet praefecto vrbis, vt intelligi poteſt ex eo, quod ſcribit Liuius in fine libri primi: *Duo conſules inde comitiis centuriatis a praefecto vrbis, ex commentarijs Ser. Tulli, creati ſunt.* Eum tamen ante interregem factum fuiſſe, quam haec comitia haberet, refert Dionyſius. Verum poſt inſtitutam dictaturam ſubrogandis magiſtratibus dictator potius creabatur, ſi ad interregnum res non rediiſſet, quam vt ea comitia haberet praefectus. Quin tamen vel legibus ferẽdis, vel iudicio exercendo, praefectus vrbis ius haberet centuriatis comitiis agendi cum populo, negari non poteſt. At poſt introductum Romae praeturae magiſtratũ deſiit praefectus vrbis fieri, niſi quod Latinarum cauſſa profectis vrbe conſulibus relinquendus erat praefectus vrbis, idque (vt dixi) religionis cauſſa potius quã quod eo magiſtratu magnopere opus eſſet. Et quoniam feriis agi cum populo non licebat, idcirco planum eſt huic praefecto vrbis, cui imperium erat niſi tempore Latinarum, ius non fuiſſe agendi cum populo, tametſi

vocandi ſenatus (ſi quid interim accidiſſet cur extra ordinem vocandus videretur) ius habebat, vt ex Gellio vidimus. Reliquo vero anni tempore quamquam abeſſent conſules, nullus locus reliquus erat huic magiſtratui, ſed ſumma poteſtas erat penes praetorem vrbanum, vt tradit Cicero libro x. epiſt. fam. his verbis: *Placuit nobis vt ſtatim ad Cornutum praetorem vrbis litteras deferremus, qui quod conſules aberant, conſulare munus ſuſtinebat, more maiorum.* Haec autem quae dicit, intelligi debēt de tempore, quo ciuitas libera fuit. Nam ſub imperatoribus iam inde ab Auguſto, vt tradit Tacitus libro v. coepit ordinaria & continua eſſe poteſtas praefecti vrbis. Et Tranquillus in Auguſto cap. xxxvi. ipſum ſcribit pleraque noua officia excogitaſſe, in queis praefecturam vrbis. De praefecto vrbis mentio eſt apud iuris conſultos in titulo de praefecto vrbis. Hic (vt dixi) ab Auguſto inſtitutus vſque ad noſtra ſaecula perdurat. Tametſi praeter hunc vrbis praefectum ordinarium & continuum, alius Latinarũ cauſſa praefectus vrbis creari ſoleret, vt apparet ex libris iiij. & v Cornelij Taciti; qui Latinarũ modo tēpore conſulare munus obibat. De hoc praefecto vrbis frequentiſsima in omnibus lapidum & librorum monumentis mentio eſt.

DEO HERCVLI
INVICTO
C. IVL. POMPONIVS
PVDENS
SEVERIANVS
V. C. PRAEF. VRBI

Item

HERCVLI . INVICTO
T.FLAVIVS. IVLIANVS
QVADRATIANVS. V. C
PR.VRBI. XV. VIR.S.F.
DONVM . DEDIT

Item

D . N . VALENTI
MAXIM . PRINCIPI
SEMPER . AVGVST
L.VOCONTIVS.VICASIVS.V.C.
PRAEF.VRBI. ITER . PRAEF
LEG.VI. PRAEF . PR. PROV
GAL.PROC.XX.HER.EIVSDEM
I.S.C.D.N.M.Q.E.D.D

De curatoribus tribuum

De curatoribus omnium tribuum sic scribit M Varro lib. v. de lingua Latina: *omnes Quirites pedites, armatos, priuatosque, curatores omnium tribuum, si quis pro se siue altero dari rationem volet, voca inlicium huc ad me.* Curatores tribuum erant, perinde ac in vicis vicorum magistri, qui tribuum commoda procurarent

De alijs quibusdam magistratibus

Multorum praeterea magistratuum mentio est tam in vetustis inscriptionibus, quam apud Tacitum, quos Romae post Augusti tempora creatos fuisse ab imperatoribus constat, vt procuratoris a rationibus, operum publicorum, Caesaris, xx. hereditatium;

praefecti alimentorum, frumenti, vehiculorum, curatorum annonae, tabulariorum publicorum, muneris publici, & multorum praeterea similium, quos, quia haud multum ad rem faciunt, praetereo

De aliquot magistratibus minoribus extra ordinem

Extraordinarios magistratus vrbanos, hoc est quibus etiam in vrbe imperium esset, multos ac diuersi generis in historiis passim inueni. Nam vt quaeque negocia occurrebant, quae extraordinariam curationem requirere videbantur, ita alij atque alij magistratus creabantur. In hoc genere erant praefecti annonae, qualem fuisse legimus L. Minucium apud Liuium lib. iiii. Pompeius quoque hunc magistratum gessit creatus eo anno, quo Cicero reuocatus est ab exilio, vt constat ex oratione pro domo. Hunc ordinarium Augustum fecisse tradit Tranquillus, qui eum curatorem frumenti populo diuidendi vocat, & in antiquis inscriptionibus curator, & praefectus annonae dicitur sic

CARPVS . AVG . LIB
PALLANTIANVS
ADIVTOR . CLAVDI
ATHENODORI . PRAEF
ANNONAE . FECIT . SIBI
ET . CLAVDIAE . CALE
CONIVGI . PIISSIMAE . ET
TI . CLAVDIO . ROMANO
VERNAE . ET . LIBERTIS
LIBERTABVS . POSTERISQVE
EOR

Item

M . MAECIO . MEMMIO
FVRIO . BALBVRIO
CAECILIANO . PLACIDO.C. V
PRAEFECTO . ANNONAE
VRBIS . SACRAE . CVM
IVRE . GLADII.

Item

T . FLAVIVS . INGENVVS
CVRATOR . ANNONAE
SVA . PECVNIA
COMPAR
SIBI. ET. POSTERISQVE
SVIS

Magiſtratus quoque extra ordinem fuerunt v. viri menſarij P.Valerio & C.Marcio II cos. creati,ad liberandum aere alieno populum,de quibus Liuius lib. vi.Item iij.viri menſarij alij, tempore ſecũdi belli Punici facti ſunt, de quibus idem Liuius libro xxiij : ita ſcribit. *Et Romae quoque propter penuriam argenti triumuiri menſarii rogatione Minutij trib.pl.facti ſunt*

In hoc genere erant & II. viri nauales, de quibus Liuius lib.IX. *Et duo imperia eo anno dari coepta per populum, vtraque ad rem militarem pertinentia, vnum, vt tribuni militum,&c. alterum, vt II. viros nauales claßis ornãdae reficiendaeque cauſſa idem populus iuberet. Lator huius plebiſciti fuit M. Decius tribunus plebis.* Hunc vero non fuiſſe ordinarium magiſtratum inde poteſt intelligi,quod Liuius lib.xl.& xli. quum rurſus huius magiſtratus meminit,certam cauſſam creationis aſsignat,nec ſimul creari facit cum ordinariis magiſtrati-

bus,sed prout necessitas requirebat. Quum enim ita scribit: II. *viri nauales creati C. Matienus, & C. Lucretius*; verba antecedentia ostendunt subito eos creatos, postquam nuntiatum esset a Liguribus obsideri L. Aemilium. At si ordinarius magistratus esset, non ita pro necessitate subito creatus fuisset, sed iam superiore anno cũ reliquis magistratibus ordinariis creatum oportuisset. Et libro XLI. Quia fecerat mentionem C. Furij II. viri naualis, propterea vt caussam huius magistratus redderet, statim subiicit: *Aduersus Illyriorum classem creati II. viri nauales erant, qui tuendam XX. nauibus mari superiore Anconam velut cardinem haberent.* Quia vero illic duumuirum naualem appellat L. Cornelium Dolabellam, qui biennio ante in eo magistratu etiamnum erat, hinc profecto clarum argumentum haberi potest, non fuisse eum ordinarium magistratum, cuius imperium esset plusquam annuũ

His etiam addendi sunt III. viri qui iuuenibus ad militiam conquirendis tempore secundi belli Punici creati sunt, de quibus scribit Liuius lib. XXV. *Consules quum aegre delectum conficerent, quod inopia iuniorum non facile in vtrumque, vt & nouae vrbanae legiones, & supplementum veteribus scriberetur, sufficiebat: senatus absistere eos incoepto vetuit, & III. viros binos creari iussit, alteros qui citra, alteros qui vltra quinquagesimum lapidem, in plateis, forisque, & in conciliabulis, omnem copiam ingenuorum inspicerent: & si qui roboris satis ad ferenda arma habere viderentur, etiam si non dum militari aetate essent, milites facerent*

Reperio etiam in horum numero fuisse V. viros muris turribusque reficiendis creatos, de quibus Liuius libro XXV. Comitia deinde (inquit) a praetore vrbano

de ſenatus ſententia, plebiſque ſcito ſunt habita, quibus creati ſunt v. viri turribus muriſque reficiendis

De x. viris qui iudicarent ſuper ſacramento & libertate, Cicero, de x. viris vero diſtribuendorum donatiuorum, Liuius: III. virorum legendi Senatus, & recognoſcendi turmas equitum Romanorum, quotieſcunque opus eſſet, Tranquillus in Auguſto (vt dixi) mentionem faciunt. Fuit praeter hos, & iudex quaeſtionum, de quibus in antiqua inſcriptione mentio eſt. Atque haec ſunt magiſtratuum minorum extra ordinem nomina, quae adhuc ego extare viderim: qui omnes tributis comitiis, quotieſcunque eos fieri opus eſſet, repub. ſtante, creabantur. Nam poſtea imperatorum beneficia, vt alia omnia, eſſe coeperunt

De III. viris nocturnis, & praef. vigilum

Paulus iureconſultus lege I. de officio praefecti vigilum digeſt. lib. primo, de III. viris nocturnis ſic ſcribit: *Apud vetuſtiores incendiis arcendis, III. viri praeerant, qui ab eo, quod excubias agebant, etiam nocturni dicti ſunt.* Et Liuius libro IX. vbi de Cn. Flauio loquitur, ita ſcribit: *Quem aliquando ante deſiiſſe ſcriptum facere, arguit Macer Licinius tribunatu ante geſto, triumuiratibuſque, nocturno altero, altero coloniae deducendae.* Et Tacitus: *Triumuiri nocturni, quod ad incendium in ſacra via ortum tarde venerat, a tribuno plebis die dicta damnati ſunt.* Ex quibus verbis apparet eum fuiſſe ordinarium magiſtratũ, cuius eſſet annua poteſtas. Horum locum poſtea aliquot vigilum cohortes cum eorum praefecto ab Auguſto inſtitutae tenuerunt, quae prohibendis nocturnis incẽdiis per vrbem excubabant. De praefecto vigilum meminit vetus haec inſcriptio

PAVLLINAE . VALERIANAE
RARISSIMAE . SANCTISSIMAE
FEMINAE . PATRONAE . F
L . PAVLLINVS . VOLVSIVS
V . C. PRAEF . VIGIL . ROM

Item

LVNAE . AETER . SACR
PRO . SALVTE
IMP . CAES . L . SEPTIMI
SEV . PII . INVIC . PRIN
PONT . MAX . P . P
IVLIVS . BALBILLVS
ANVLLINVS
PRAEF . VIGIL . V. S. L. M

De III. *viris valetudinis*

Huius magiſtratus nulla apud veteres auctores, quod ſciam, mentio eſt, in antiquo vero argenteo nũmo ſic ſcriptum eſt: M' . ACILIVS . III. VIR. VALETV. Hi noſtra aetate peſtis cauſſa creari ſolẽt, atque Domini ſanitatis vocantur, quibus temporibus de morbo ſuſpectis, magna poteſtas concedi ſolet. Nummi vero verba ſic ego interpretor: *M'. Acilius* III. *vir valetudinis tuendae*

De III. *viris monetalibus A. A. A. F. F*
& III. *viris capitalibus*

Pomponius lege ij. de origine iuris: *Conſtituti ſunt eodem tempore &* IIII. *viri qui curam viarum agerent, &* III. *viri monetales aeris, argenti, auri flatores, &* III. *viri capitales, qui carceris cuſtodiã haberent, vt quũ animaduerti*

oporteret

oporteret, interuentu eorum fieret. De III. viris monetalibus, & capitalibus mẽtio est apud Ciceronem epist. fam. lib. vij. & in antiquis nummis, lapideisque epigrammatibus sic

L.ANNIO . FABIANO
III . VIRO . CAPITAL
TRIB . LEG . II . AVG

Item

D . M
R E L I Q V I A E
C O R P O R I S . M
TARQVINII.CRISPI
FRONTONIS . C . L
III.VIRI.CAP

Item

TI . PLAVTIO . M . F . M . N
S I L V A N O . A E L I A N O
PONTIF . SODALI . AVGVSTALI
III.VIR.A.A.A.F.F.Q.TI.CAESARIS
LEG . LEG . V . IN . GERMANIA

De V. viris cis & vls Tiberim

Pomponius leg. ij de origine iuris: *Et quid* (inquit) *magistratibus vespertinis temporibus in publicum esse inconueniens erat, quinque viri constituti sunt cis Teberim & vls Tiberim, qui possent pro magistratibus fungi.* De iisdem meminit Liuius.

De Decemuiris stlitibus iudicandis

Horum Cicero & Plinius in epistolis meminerunt. In lapidibus quoque, & iis praesertim quos passim in hoc libro citaui, frequentissima mentio est. Admonet Quinctilianus verbum *stlitibus* idem significare quod *super lites*

C . MAESIO . C . F
PLACATIANO
X . VIRO . STLITIB . IVD
TRIB . MIL . LEG . I . ITALIC
Q . PROV . AFRIC
ALLECT . INTER . TRIBVN
AB . IMPERATORE
HADRIANO . ANTONINO
AVG . PIO
PRAETORI . PATRONO
D . D

item

P . STATIO . P . F
FAB . PAVLLO
POSTVMIO . . IVNIORI
X . VIRO . STILIB . IVDIC
TRIB . MIL . LEG . VII
GEM . FELIC
VI . VIRO . EQVIT . ROMANOR
Q . PROVINC . AFRIC . TRIB . PLEB
PRAETOR . LEG . PR . PR
PONT . ET . BITHYN . PRO . COS
PROVINC . BAETICAE
TITVLO . VSVS
D . D

De C. viris

Pomponius, *Deinde* (inquit) *quum esset necessarius magistratus, qui hastae praeesset, centumuiri litibus iudicandis constituti sunt*: Et Festus: *Centumuiralia iudicia a centumuiris sunt dicta: nam quum essent Romae xxxv. tribus, terni ex singulis tribubus sunt electi ad iudicandum, qui centumuiri appellati sunt: & licet quinque amplius, quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, centumuiri sunt dicti.* De centumuiris primo de oratore meminit Cicero. Ad quorum munus intelligendum illud est animaduersione dignū: Iudicia omnia quae ad ciues Romanos pertinebāt, aut priuata, aut publica fuisse. Priuatis iudiciis praeerant duo praetores; vrbanus, qui inter ciues ius dicebat, & peregrinus, qui inter peregrinos. Si autem actio priuata huiusmodi esset, vt de iure potius quam de facto quaerendum esset, praetor ad centumuiros suum velut consilium remittebat; sin de facto quaerendum esset, praetor iudices dabat; si nihil esset cur de iure aut facto quaerendū esset, praetor ipse decretum interponebat. Publicis quaestionibus, post institutas quaestiones perpetuas, praeerant reliqui praetores quattuor

De quaestoribus, praefectis, & VIII. viris aerari Saturni

Quaestorum, & praefectorum aerari saepissime mentio est apud Tacitum, & in vetustis epigrammatibus. Hi aerari populi Romani, quod in templo Saturni erat, cum VIII. viris curam habebāt, atque tabularū relati & expēsi custodes erāt: de quibus in antiquis his

inſcriptionibus ita mentionem extare vidi

P . CORNELIO . LENTVLO
SCIPIONI . COS . PRAEFECTO
AERARI . LEGATO . &cet

item
L.CALPVRNIVS.PISO
M . SALVIVS
PR.AERARI &cet
item
C.POPILIO.C.F.QVIR. CARO
PEDONI . COS . VII . VIRO
EPVLON. PRAEF. AERARI
SATVRNI &c

item
T . PETIDIO . T . F
FABIA . CASSINO
VIII.VIRO.III.AERARI
&cet

item
M . PVBLICIO
M.F.FAB . SEXTIO
CALPVRNIANO
QVAESTOR.AERAR

Haec autem epigrammata idcirco hic mutila exaraui, quod ſupra ea integra deſcripſerim. Erant & curatores pecuniae publicae, item ſacrae pecuniae, quorum inſcriptiones ſupra attuli; quos municipales potius quam vrbanos fuiſſe crediderim

De aliquot officiis publicis ab Augusto excogitatis

Tranquillus in Augusto cap. XXXVII. *Quoque plures* (inquit) *partem administrandae reip. caperent, noua officia excogitauit, curam operũ publicorũ, viarum, & aquarum, aluei Tiberis, frumenti populo diuidendi, praefecturã Vrbis, triumuiratum legendi senatus, & alterum recognoscẽdi turmas equitum, quotiescunque opus esset.* Hos quoque magistratus memorant hae vetustae inscriptiones

C . PONTIO . C . F . FAB
PELIGNO . TRIB . MIL
LEG.X.GEM . Q . CVRAT
LOCORVM . PVBLIC
ITERVM. AEDILI . CVRVL
LEGATO.PRO.PR. ITERVM
EX.S.C.ET.EX . AVCTORI
TATE . CAESARIS . D . D

item

C.CALPETANVS. STATIVS
SEX.M E T R O R I V S
M . PERPENNA . LVRCO
T . SARTIVS . DECIANVS
CVRATORES.TABVLARIOR
PVBLICORVM . FAC . CVR

item

C.POPILLIO.C.F.QVIR
CARO.PEDONI
COS.VII.VIRO.EPVLON
CVRATORI.OPERVM
PVBLICOR.PRAEF
AERARI.SATVRNI
CVRATORI.VIARVM
&cet

item

C.CALPETANVS.RANTIVS
QVIRINALIS.VAL.CESTIVS
CVRATOR.RIPARVM.ET
ALVEI.TIBERIS.TERMINAVIT

item

TI.IVLIVS.FEROX.CVRATOR
ALVEI.ET.RIPARVM.TIBERIS
ET.CLOACARVM.VRBIS.TERMI
NAVIT.RIPAM.R.P.PROXIMO
CIPPO.P.CCCLXXXI.S

item

C.VIBIVS.C.F.RVFVS
SEX.SOTIDIVS.SEX.F
STRABO.LIBVSCID
C.CALPETANVS.C.F
STATIVS.RVFVS
M.CLAVDIVS.M.F.MARCELLVS
L.VISELLIVS.C.F.VARRO
CVRATOR.RIPARVM.ET
ALVEI.TIBERIS
EX.S.C.TERMIN

De praefecto praetorio

Eundem dignitatis gradū, quem apud reges tribuni celerū, apud dictatores magiſtri equitum, habuerunt apud Imperatores praefecti praetorio: cuius munus ab Auguſto excogitatum, a Tiberio Caeſare ſtabilitū eſt. Hi cohortibus praetorianis in vrbe ad corporis Romanorū principum cuſtodiam ab Auguſto Caeſare inſtitutis praeerāt, atque ex equitibus Romanis legebantur: diu enim ſenatorem praefectum praetorio fieri non poſſe mos fuit. Poſtea quum ex praefectis praetorio imperatores quoq; creari coepti ſunt, quorum primus Macrinus fuit, necdū ſenatoribus poſtea, ſed etiam cōſularibus ea dignitas patuit. Horum maxima auctoritas ſemper fuit, quippe qui valentiſsimis & fortiſsimis cohortibus praeerant. Legebantur autē ex mero principis arbitrio. Saepe etiam duo, interdū tres praefectos praetorio vna creatos fuiſſe legi, idque pro principum voluntate: ſed frequentior vſus erat, vt vnus tantum eſſet praetorio praefectus. Perdurauit autem Romae hic magiſtratus vſque ad Cōſtantini imperium, in quo quum praetoriani pro Maxentio contra Conſtantinum ſtetiſſent, poſt victum & occiſum tyrannum, caſtro praetorio diruto a Conſtantino, cohortes praetorianae exauctoratae ſunt, atque ita praefectorum praetorio dignitas hac ratione ſublata eſt. In quorum locum quum ipſe imperator nouam quandam orbis Romani diuiſionē commentus eſſet, vt eum in quattuor praecipuas partes, ſiue dioeceſes diuideret, quattuor quoque praecipuos viros creauit, qui ſingulis praeeſſent. Quorum vnus praefect⁹ praetorio Galliarū dicebatur: is Galliis Hiſpaniae, Britāniae, & Germaniae praeerat. Alter praefe-

ctus praetorio Italiae, cuius adminiſtrationi & Africa addita erat. Tertius porro praefectus praetorio Illyrici fuit, cui Graecia omnis, Thracia, Noricú, Panroniae, Moeſia, Dalmatia, & reliquae eius tractatus prouinciae adiudicatae. Quartus vero praefectus praetorio orientis erat: is Oriétem, id eſt omnes trãſmarinas prouincias, ſuprema poteſtate regebat. ita Zoſimus. De vtriſque praefectis praetorio tam ante, quam poſt Conſtantini imperium mentio eſt in vetuſtis his inſcriptionibus

L. FVRIO. L. F
PAL. VICTORI
PRAEF. PRAET
IMPERAT. OMNIVM
& cet

item

SEX. PETRONIO. PROBO. V. C
ANICIANAE. DOMVS. CVLMINI
PROCONSVLI. AFRICAE
PRAEFECTO. PRAETORIO
QVATER. ITALIAE. ILLYRICI
AFRICAE. GALLIARVM
CONSVLI. ORDINARIO
PATRI. CONSVLVM
&cet

De aduocato fiſci

Hunc Hadrianus imperator inſtituit (ni fallor) de quo Capitolinus in Macrino, & vetus haec inſcriptio meminerunt

Q. HORTENSIO
Q. F. COL
FAVSTINO
ADVOCATO. FIS
CI. PRAEF. FABR
&cet.

De magiſtratibus populi Romani prouincialibus

Prouinciales dicuntur omnes magiſtratus, quibus erat imperium curatioue extra vrbem tantum; in hoc numero erant proconſules, propraetores, legati proconſulum, & propraetorum, quaeſtores prouinciales, & pro quaeſtoribus cum iure praetorio: de quibus in Faſtorum commentariis abunde ſcripſi; item praefectus Aegypti, iuridicus Alexandriae, praefecti praefecturarum, conſulares, & iuridici Italiae, cenſitores ciuium Romanorum colonorum, item III. V. VII. X. viri coloniae deducendae, V. VII. XX. viri agris dandis adtribuendis, item V. & XV. viri agris metiendis diuidẽdiſque; & poſtremo III. vel V. viri ad inſpiciendos fines, liteſque dirimendas, de quibus nũc breuiſsime verba faciam; nam magiſtratus extra vrbem militares: vt legatos conſulares, vel propraetoribus, prouinciarũ Caeſaris, procuratores prouinciarum Augusti, legatos conſulares legionũ, praefectos caſtrorũ, tribunos militum, praefectos fabrum, praefectos alarũ, du-

cennarios, centuriones, cornicularios, teſſerarios, & alia eiuſmodi militaria munera tertio libro deſcribam

De praefecto Aegypti

Antonio & Cleopatra victis, quum Auguſtus Caeſar Aegyptum in prouinciae formam redegiſſet, eam equitibus Romanis adminiſtrandam reliquit, veritus ne ſi violentiores ſenatores praeſides nacta eſſet, occaſionem rerum nouandarum afferret: primus igitur qui ei praefuit praefecti ſub nomine Cornelius Gallus fuit, a quo deinceps omnes qui ei prouinciae praefuerunt, praefecti nomine appellati ſunt. Is etiam Aegypti iuridicus appellabatur. De vtriſque mentio eſt in hiſce vetuſtis inſcriptionibus

PRO . SALVTE
TI.CLAVDI.CAESARIS
AVG . GERMANICI
EX.VOTO.SVSCEPTO
D.IVLIVS.SEX.F.COR
POSTVMVS
PRAEF . AEGYPTI
EX . AVRI. P . XVI

item

L . BAEBIVS . L.F
GAL . IVNIANVS
IVRIDICVS.AEGYPTI

De praefectis praefecturarum

Sex. Pompeius: *Praefecturae* (inquit) *hae appellantur in Italia, in quibus & ius dicebatur, & nundinae agebãtur, & erat quaedam earũ respublica, neque tamẽ magistratus suos habebant: in quas legibus praefecti mittebantur quotannis, qui ius dicerent. quarum genera fuere duo, alterum, in quas solebant ire praefecti populi suffragio creati, vt in haec oppida, Capuam, Cumas, Casilinum, Vulturnum, Linternum, Puteolos, Acerras, Fesulas, Atellam, Calatiam: alterũ, in quas praetor vrbanus quotannis praefectos mittebat, vt Fundos, Formias, Caere, Venafrum, Allifas, Priuernum, Anagniam, Frusinonem, Reate, Saturniam, Nursiam, Arpinum, aliaque complura, &c.*

De consularibus Italiae

De quattuor consularibus, qui per Italiam ius dicerent, ab Hadriano institutis Appianus libro 1. bellorũ ciuilium, & Iulius Capitolinus in Marco: de Iuridicis vero Italiae idem Capitolinus in Pio mentionem faciunt, de quibus latius tertio libro disputabo

De III. V. VII. X. XV. & XX. viris, aut quotquot omnino creari placuerat, coloniarum deducendarũ, agris dandis, adtribuendis, metiendisque, ad inspiciẽdos fines, litesque dirimendas, tam frequens in omnibus historiis mentio est, vt de iis aliquid scribere superuacaneũ esse arbitror, quũ omnia quae de iis dici possent, aperta sint & manifesta. De dignitatibus vero & officiis extra vrbem militaribus tertio libro disputabo, vbi legiones populi Romani describam

De miniſtris magiſtratuum

De miniſtris vero magiſtratuum, quamquam ſatis ſupra dixerim vbi ipſorum ſeriem digeſsi, non alienũ tamẽ erit breuiter ex inſtituto etiam hoc loco aliquid ſcribere. Inter quos primum locum obtinebant ſcribae, quorum munus erat litteras vel acta, aliudue cuiuſuis magiſtratus ſcribere. Erãt autem, vt ex antiquis lapidibus didici, ſcribae conſulum, praetorum, aedilium, quaeſtorum, & aliorum magiſtratuum, vt ſic

L. TARQITIO
L. F. POM
ETRVSCO
SVLPICIANO
SCRIBAE. QVAESTORIO
EX . TESTAMENTO
DE . H-S . XX

De accenſis

De accenſo ſic ſcribit M. Varro libro v. de lingua Latina: *Deinde conſul loquitur ad exercitum, Impero, qua conuenit ad comitia centuriata. Quare hic accenſo, ille praeconi dicit; haec eſt cauſſa: In aliquot rebus idem vt praeco, accenſus acciebat, a quo accenſus quoque dictus. Accenſum ſolitum ciere Boeotia oſtendit, quam comoediam Allij eſſe dicunt, hoc verſu*

Vbi primum accenſus clamarit meridiem

Hoc idẽ Coſconius in actionibus ſcribit, praetorem accenſum ſolitum tum eſſe iubere, vbi ei videbatur horam eſſe tertiam, inclamare horam eſſe tertiam, itemque meridiem, & horam nonam. Marcellus vero ſcribit accenſos genus militiae

esse administrātibus proximum, dicti quod ad necessarias res saepius accirentur, veluti accersiti. Sex. vero Pompeius: *Accensi* (inquit) *dicebantur, qui in locum mortuorum militum subrogabantur, & ad censum adiicebantur.* Idem lib. I. *Adscriptitij veluti quidam scripti dicebātur, qui supplendis legionibus adscribebantur: hos & accensos dicebant.* Sed Varro rectius, qui docet accensos administratores fuisse magistratuum ab acciēdo dictos, id est vocando: nam accensus instar praeconis acciebat iussu consulis Quirites ad concionem. Plinius libro VII. *Adiectus est & meridies accenso consulum id pronuntiante.* Erant singulis praesidibus prouinciarū accensi, quod munus nemini nisi libertis deferebatur, vt scribit Cicero ad Q. Fratrem. Asconius autem sic: *Accensus est nomen ordinis & promotionis in militia, & nunc dicitur princeps, vel commentariensis, aut cornicularius.* De accensibus mentio est in vetustis epigrammatibus sic

SECVRITATI
COGNATIONIS.SVAE
FORTVNATVS.AVG.L
VERNA . PATRONIS
AB . EPISTVLIS
ACCENSVS. PATRON
DIVO.AVG.VESPASIANO
LICTOR . CVRIAT
.AT.HONOR.DEC.COS.ET.PR
ET . SIBI . ET
EPAPHRODITO.AVG.L
AB.EPISTVLIS.FRATRI.SVO

item

L.VARRONIO.L.F
PAL. CAPITONI
SCRIBAE.AEDILIC
ACCENSO.VELATO
II.VIRO.QVINQVENN
CVRATORI.VIARVM
PATRONO.COLONIAE
ORDO. REGALIVM
QVORVM.HONORE
CONTENTVS.SVA.PECVN
POSVIT. L.D.D.D

item

T.TETTIENVS.FELIXAVGVSTALIS
SCRIBA. LIBROR. AEDIL. CVRVL
VIATOR. AEDIL.PLEBIS.ACCENSVS
CONSVLI. HS. L. M. N. LEGAVIT
AD.EXORNANDAM.AEDEM.POMONIS
EX.QVA.SVMMA.FACTVM.EST.FASTIGIVM
INAVRATVM. PODIVM. PAVIMENTA
MARMOREA. OPVS. TECTORIVM

De praeconibus

Praecones quoque inter magistratuũ ministros erãt. Hi in iudiciis erant, senatusconsulta praedicabant, posteaquam decreta erant, iudices, candidatos, tribuum & curiarum suffragia suis nominibus appellabãt, scribis subiicientibus edicta populo pronuntiabant, litteras in senatu, & ad populum publice legebant, bona quae proscribebantur publicae auctioni proponebant, ac proclamabant, & pretia (vt inquit Cicero)

conficiebant. De his Plautus in Poenulo: *Exurge praeco, fac populo audientiam.* Praeconum tam apud omnes auctores, & praesertim Ciceronem, quam in antiquis inscriptionibus frequens mentio est

C. MATIENI. C F. OV
OVICVLAE
ANNORVM XXVII
PRAECO IDEM. DISSIGNATOR

De lictoribus, & Viatoribus

Lictores ministri erant regum primo, deinde consulum, proconsulum, praetorum, & propraetorum, & Dictatorum; sed Dictatoris & cõsulis duodeni lictores erant, ceterorum seni tãtum. Hi virgarum fasciculos cũ securibus ligatos portabãt, magistratibus praeibant, ac quoties iussi erant, fasciculos virgarum soluentes, primo virgis caedebant damnatum, mox securi feriebant. Liuius: *Missique lictores ad sumendum supplicium, nudatos virgis caedunt, securique feriunt.* Hos primus instituit Romulus, vt Liuius & Plutarchus auctores sunt. Dicti autem lictores sunt a ligando, eo quod magistratus populi Romani priusquam quempiã verberari iussisset, manus a ministris illi iubebat ligari. Viatores porro dicebantur, qui magistratibus parebant eo quod plerumque euocabantur ex agris homines ad magistratus, & frequens eorum ab agris ad vrbem via erat. Columella in praefatione libri primi: *Illis temporibus proceres in agris morabantur, & quum consilium publicum desiderabatur, a villis arcessebantur in senatum: ex quo qui eos arcessebant, viatores nomina-*

ti sunt. Postea viatorum nomen ad tribunorum & aedilium, plebis ministros translatum est, qui illorũ iussu quemlibet praehendebant: nam consulum (vt dixi) pro consulum, praetorum ministri lictores dicebantur. Liuius libro II. ab vrbe condita: *Ardens itaque ira tribunus viatorem mittit ad consulem, consul lictorem ad tribunum.* Gellius libro XIII. ca. XII. ex li. XXI. rerũ humanarũ Varronis; *In magistratu* (inquit) *habent alij vocationẽ, alij praehensionem, alij neutrum. Vocationem, vt consules, & alij qui habent imperium; praehensionem, vt tribuni plebis, & alij qui habent viatorem: neque praehensionem, neque vocationẽ, vt quaestores & ceteri, qui neque lictorem habẽt, neque viatorem.* Hi omnes vt scribae, accẽsi, praecones, lictores, viatores, vno nomine apparitores vocabã tur siue statores, quod apparerent & praesto essent ad obsequiũ magistratuum: confundi tamen omnia haec nomina ex his antiquis inscriptionibus animaduerti

T . STABERIVS . EPIGONVS
V I A T O R. CONSVLARIS
S I B I . E T . S V I S. ITEM
LIBERTABVS.POSTERISQVE.EORVM
V I X I T . A N N I S . LXXXII
MENS.II DIEBVS.XX
item
M . S V T O R I V S . M . L
P A M P H I L V S
L I C T O R . CVRIATVS
QVI . S A C R I S. PVBLICIS
P. R. QVIRITIVM
VIATOR.QVI.COS.ET . P R
APPARET
DECVRIO COLLEGI FABRVM
F[illegible]RARIVM

item

item

M.SVTORIVS . M. L
BARNAES
CONLIB. PAMPHILI
VIATOR. QVI.COS
ET . PR . APPARET

item

T . S T A B E R I O
SECVNDO . COACTORI
ARGENTARIO
VIATOR . CONSVLARI
ET.PRAET . SIBI . ET
CLAVDIAE.STRATONICAE
VXORI

item

Q.LVCRETIO . Q.L . GEMELLO
VIATORI.QVAESTOR.AB.AERAR
Q.LVCRETIVS.Q. L . CHRESTVS
VIATOR . QVAESTOR. AB.AERAR
PATRONO.FECIT

item

M.SERVILIVS.M.L . RVFVS
LICTOR.SE. VIVO . FECIT
SIBI.ET.PETIAE.C.L.PRIMAE
VXORI

item

D . M
TI . C L A V D I O
O N E S I M O
VIATORI
COLLEGI . MAGNI
CLAVDIA . ZMIRNA
COIV

item

DEO.SOLI.MITHRAE
C.IVNIVS.C.F.TROM
NENINIANVS
VIR.CLAR
VIATOR.QVAESTOR

item

D . M
M. ANTONIVS
HEVTVCAS
ANTONIO . FOR
TVNATO . STA
TORI . AVGVSTO
RVM . ALVMNO
BENEMERENTI
FECIT

item

M . COELIO
DIONYSIO . LICTORI
PATRI . OPTIMO
C.COELIVS.SECVNDVS

item

D . M

L.POMPEIO . AVG . LIB
BORTVNATO
NOMENCLATORI
ACCENSVI . LICTORI
AVG. III . DECVRIAR
POMPEIA . PIA
VXOR . VIRO
KARISSIMO . FECIT

item

M . VALERIVS

ACHILLEVS . LI
CTOR . PROXIMVS
LAVRENS . LAVINAS
AGENS . ANNVM . AETA
TIS . LXV . VIVVS . MIHI
COMPARAVI . ET . POSVI

Carnificis mẽtionem facit Tacitus lib.v. vbi ſuppliciũ Seiani filiorũque enarrat, itẽ Plinius in epiſtolis in deſcribenda poena virginis Veſtalis maximae Corneliae Diribitorũ, rogatorum, cuſtodum, nomenclatorum, & diuiſorum, qui potius priuatorum quam magiſtratuum miniſtri erant, ſupra mentionem feci, quum de comitiis centuriatis verba feci. De quibus Cicero in oratione poſt reditum in ſenatu ita ſcribit: *Quando illa dignitate rogatores, diribitores, cuſtodeſque vidiſtis?* Cicero pro Muraena: *Quid quod habes nomenclatorem? In eo quidem fallis, & decipis.* Et oratione

ſecunda in Verrem : *Diuiſores omnium tribuum noctu adiſtum vocatos*, &cet. De nomenclatoribus quos magiſtratuum miniſtros etiam fuiſſe apparet, ſic mẽtionem faciunt hae vetuſtae inſcriptiones

M . AEMILIO
LEPIDI . LIB
FELICI
NOMENCLATORI
VIRO . PRIORI
DECIMIA . L . L
L I B E R A L I S
item

L. VOLVSIO
VRBANO
NOMENCLATORI
CENSORIO
item

DIIS . MANIBVS
TI . CLAVDI . AVG . LIB
THALETIS . VINICIANI
N O M E N C L A T O R I S
A . C E N S I B V S
THALLVS.ET. I A N V A R I A
LIB.DE.SVO . POSVERVNT
LOCO . LEGATO . A B
IVLIO. ALCIDE . COLL . EIVS
CVIVS. HERES. FVIT

item
IOVI.OPTVMO.MAX
L . VRBANVS . V . C
NOMENCLATOR
CENSORIVS
D . D . D

De magiſtris curiarum ſatis alibi diſputaui. Fuerunt & miniſtri magiſtratuum militarium, vt Beneficiarij, Cornicularij, Teſſerarij, Buccinatores, de quibus libro tertio verba faciam

Quae libertate parta ciuitatis conditio fuerit

Exactis (vt dixi) Tarquiniis regibus, Brutoque & Collatino conſulibus creatis, vt primum magiſtratũ inierunt, ſtatim Brutus plures ad populũ vtiliſsimaſq; leges tulit, quo reip. ſtatum confirmaret, regiam vero tyrãnidem omnino conuelleret ac labefactaret; inter quas concione vocata, iure iurando vniuerſum populum Romanum adegit, neminem Romae ſe regnare paſſuros. Non longe poſt filios ſuos Titum Tiberiũque, M. quoque, & M'. Vitellios vxoris ſuae fratres, ſororisque Collatini collegae duos alios filios L. & M'. Aquillios, compluresque alios adulescentes nobiles, qui de recipiendo in vrbem rege Tarquinio caeſis conſulibus coniurauerant, virgis caeſos ſecuri coram omnibus percuſsit. Tarquinium Collatinum collegã ſuum, magiſtratu abdicare coactum, vrbe eiecit, quod ſontium poenam impedire voluiſſet, eique P. Valeriũ Voluſi F. Voluſum, qui poſtea Poplicola appellatus eſt, ſuffecit. Cuius praecipue opera in expellendis regibus vſus fuerat. Bona deinde regũ diripi iuſsit, agrũ

eorum Marti conſecrauit, qui poſtea campus Martius nominatus eſt. Patriciorum ac ſenatorũ ordines caedibus regis diminutos ſuppleuit, & ex equeſtri ordine ad ccc. numerum ſenatum reſtituit. Quum aduerſus reges, qui contractis Veientium & Tarquinienſiũ copiis bellum vrbi intulerant, exercitum eduxiſſet, in acie cum Arunte Superbi filio cõmortuus eſt: quem matronae annum luxerunt. P. Valerius alter conſul in vrbem reuerſus comitiis centuriatis Sp. Lucretiũ Bruto, & eidem paulo poſt mortuo M. Horatium, ſuffecit. Quum autem poſt reges exactos, vniuerſa reſpublica in paucorum patriciorum poteſtate atque imperio eſſet, plebs omni prorſus reip. munere excluſa erat. Patricij enim ſoli conſulatum, ideſt regium imperium, ſacra omnia, comitia, atque omnẽ poſtremo in plebem & vitae & necis poteſtatem habebãt. Plebs vero non modo omnis expers honoris optimatibus obediebat, ſed diremptis connubiis, vitae etiam ipſius prope communione priuata, maxima cum indignitate ſeruiebat. Quam rem tanquam indignã quum Valerius conſul adnimaduertiſſet, vt aliqua quae nulla in ea republica tunc erat moderatio induceretur, atque tenuiores cum principibus aequarẽtur, & plebs pari cum patriciis in ciuitate iure vteretur, libertatis plebis Romanae ille primus initia iecit, vt collega Brutus vniuerſae reipublicae iecerat. Duas enim eas leges humaniſsimas, & maxime populares tulit, de imperio a populo accipiendo, & de prouocatione a magiſtratibus ad populum, & ne cuiquam iniuſſu populi, ciuẽ Romanum aut verberare, aut necare fas eſſet. Quum etiam in concionem aſcenderet, faſces in populi concionem ſubmittebat. Quare in hoc magiſtratu Po-

plicola primo vocatus eſt, quod plebis ſtudioſus populum nimis coluiſſet, vt auctor eſt Dionyſius. Atque hic anno primo partae libertatis vrbis ſtatus erat

De tribunis plebis primum creatis

Quarto decimo anno poſt reges exactos, Ap. Claudio, P. Seruilio Cos. prima ſeditio plebis ex nobilium foeneratorum impotentia, qui plebem aere alieno obſtrictam, in vinculis habebant, exarſit. Quae per Seruilium conſulem ſedata eſt, quum edixiſſet, nequis ciuem Romanum vinctũ aut clauſum teneret, quominus ei nominis edendi apud conſules, qui tum in Volſcos bellum parabant, poteſtas fieret.
Anno ſequenti A. Virginio, & T. Veturio cos. quum Aequi, Volſci, & Sabini vna omnes mouiſsẽt, ac plebs ad bellum nomina profiteri nollet, iamque ſeditio anno priore nexorum cauſſa commota vehementius in dies gliſceret, viſum eſt patribus ad dictatorem cõfugere, cuius metu plebs ſine dubio quietura eſſet: itaque M'. Valerius Voluſus Poplicolae frater dictator dictus, is Q. Seruiliũ ſibi magiſtrum equitum cooptauit. Hic plebẽ conuocata cõcione, gratiſsima oratione repreſsit, pollicitus vbi primũ confecto bello domũ rediiſſet, ſibi curae fore vt ad ſenatũ de nexis referretur. Eam autẽ promiſsis mitigatã in hoſtes eduxit, ac quũ victoria parta per ſenatũ promiſſa praeſtare non poſſet, dictatura ſe abdicauit. Paulo poſt, quũ plebs per cauſſam renouati ab Aequis belli ex vrbe educta eſſet, auctore Sicinio quodam patribus irata a conſulibus diſceſsit, & trãs Anienem amnem collem quendam occupauit, qui ſacer eſt appellatus, neque

eo anno reuocari in vrbem potuit. Anno ſequēti,qui erat vrbis conditae CCCLXII.Sp.Caſsio II. Poſtumo Cominio II. Cos legatis decē a ſenatu ad plebē de cōciliatione miſsis, vnius Agrippae Menenij oratione commota decreta a ſenatu leuatione debitorū & nexorum propter aes alienum rediit. Ceterum verita ne ſoluto coetu,vel promiſsis nō ſtaretur,vel vt digreſsi eſſent,alius ob alias cauſas cōprehenſi,poenas darent, hac lege,quae ſacratae nomen accepit, cum patribus in gratiā rediit,vt magiſtratū & ipſa ſibi ex ſuo corpore contra patriciorum potentiā ac vim creare poſſet, quoq; auxilij latio aduerſus cos.eſſet.Ii tribuni plebis dicti ſunt,qui primo duo, vel,vt aliis placet, quinque, poſtremo decem facti ſunt. Huius rei ſic Cicero pro Cornelio meminit:*Tāta igitur in illis virtus fuit, vt anno XVI.poſt reges exactos ,propter nimiam dominationem potentium,leges ſacratas ipſi ſibi conſtituerent , duos tribunos crearent,mōtem illum trans Anienē,qui hodie mōs ſacer nominatur, in quo armati cōſederāt, aeternae memoriae cauſſa conſecrarent.*Haec ille.Lex autem ſacrata ea fuiſſe videtur,quam in ſacro monte plebs tulit , vt liceret magiſtratum ex ſuo corpore creare , qui plebem ab omni iniuria prohiberet,vt nemini patricio hūc magiſtratum capere liceret , vt hic magiſtratus ſacroſanctus eſſet,id eſt,ne quis tribunū plebis aut manu , aut verbo violaret ; qui ſecus feciſſet, ipſum impune poſſe occidi,ac ſacrum eſſe videri. Hoc igitur ſacroſancto magiſtratu plebi a patribus conceſſo , ipſa tanquam acerrimo quodam telo non ſolum contra optimatum potentiam atque libidinem, ſe, libertatem ac pudicitiā ſuā tutata eſt,atque defendit , verum etiam quū tātum principio tribunis auxilij latio conceſſa fuiſſet,

ne patricij aduerſus plebem inſolentius aut arrogantius agerent;tum iure ſacroſancti magiſtratus, quum inuiolabiles eſſent,longe maiora moliti, magnas in republica turbas & ſeditiones ſaepe concitarunt: neque enim grauioris poenae metu iis,qui eos laedebāt, inrogatae,quiſquā eis repugnare, aut vi aduerſari audebat. Ceteros enim omnes magiſtratus ſacroſancta poteſtate ſuperabant:primo enim quemuis,a quo imploratum eorum auxilium eſſet, aſſerebant, ſupplicē tuebantur, non contra priuatos duntaxat, ſed etiam aduerſus ipſos magiſtratus,dictatoribus tantum exceptis. Quod ſi quis ad eos, vel etiam abſentes prouocaſſet, is ſtatim liberatus ab eo, a quo comprehenſus fuerat, vel in concionem adducebatur,vel abſoluebatur. Ad haec ſi quod eis decretum, ſiue a magiſtratu, ſiue a priuato,ſiue a plebe,ſiue a ſenatu factum diſplicebat, intercedere poterant. quod ſi ſenatus aliquid agere,vel decernere inſtituiſſet, atque vnus tribunus plebis interceſsiſſet,id decretum promulgari non poterat. Proceſſu temporis illa etiam ſibi vendicarunt, vt & ſenatum congregarent, dicto non audientes punirent,haruſpiceſque & augures conſulerent. Multa demum quae non licebant, inuictis illis interceſsionibus conſequebantur, rogationes ferebant, quibus lege Hortēſia omnes Quirites obſtringebantur. Quū enim legū ſciſcendarū populus dominus eſſet, plebsque non minima pars populi haberetur, quia eis cum populo agere ius non erat, ſed tantum cum plebe, effecerunt,vt plebiſcita omnes Quirites tenerent. Poſtremo eorum audacia & poteſtas ita creuit, vt aliquando conſules in carcerem coniecerint, & quoſdā indicta cauſſa necarint: neque enim quiſquam eis ad-

uerſari audebat, alioqui ipſe ſacer & deuotus erat. Hac igitur ſacroſancta poteſtate comitia tributa in primis inuenerũt, quibus minores magiſtratus creari voluerunt, qui ad eam diem curiatis facti fuerant, tribunorum plebis numerum auxerunt, connubiorum communionem, quaeſtores, tribunos militum conſulari poteſtate, & decemuiros ſacris faciũdis, ex plebe creari obtinuerunt, qui hactenus ex patriciis tantum fieri ſolebant. Poſt haec quum plebs ad ſummos honores aſpirare coepiſſet, tribunorum plebis auctoritate cõſulatum etiam, quae firmiſsima ſemper prope arx potentiae patriciorum fuerat, praeterea dictaturam, cẽſuram, imperiũ, ſacra, ſacerdotia, quae vnius ante nobilitatis fuerant, non ſine magnis reipublicae metibus inteſtiniſque ſeditionibus ſibi vendicauit. Iamque nihil aliud deerat ad ius totius reip. plebemque patriciis adaequandam, quam vt plebiſcita quibus tũ ſola plebs tenebatur, omnes Quirites aſtringerent: tum denique hoc etiam ſeceſsione in Ianiculum facta, lege Hortenſia conſequuta eſt. Poſt quae tempora, quae ciuitatis Romanae leges, inſtituta, & conditio fuerit, poſt exponam. Nunc illud accurate demonſtrandũ eſt, quanam ratione, & quo tempore tribunorum plebis auctoritate plebs ſingula adepta ſit, quae ſupra ſingillatim commemoraui. Quorum primum poſt eam poteſtatem creatam fuit tributorum comitiorum inſtitutio, quae ob eiuſmodi cauſſam inſtituta a Dionyſio traduntur

De comitiis tributis

Tribunis plebis primum creatis nihil aliud a ſenatu conceſſum eſſe videbatur, praeterquam auxilij latio

plebeiis,ſi quis vim inferret, atque ob eam rem ſacroſancti erãt. Ceterum neque agere cum populo,neque aliud quid pro ea poteſtatae facere ius vllũ erat. Quapropter vt haec libertatis Romanae plebis iacta fundamenta ſtabilirent, illud primum tribuni procurarunt,vt ius illis cum populo agere eſſet,occaſione huius rei quaeſita,quod Sp. Sicinius vnus ex primis tribunis plebis concionari ad populum de cõmodis plebis a conſulibus prohibitus eſſet. Quare ſequenti die, ſummo mane, plebeiorum non parua manu comparata deſcendit in forũ tribunus,& occupata aede Volcani vbi concionari tribuni ſolebant, plebem ad cõcionem vocat,atque repleto foro Sicinius legem ad plebem tulit eiuſmodi:Concionanti ad populum tribuno nemo aliquid in contrarium dicito,nec dicentem interpellato;ſi quis contra haec fecerit, datis vadibus poenam ſoluat, quantam tribunis viſum erit. Qui vades non dederit, necetur : bonaque eius ſacra ſunto,cõtentionumque de poenis ipſis iudicia penes populum ſunto. Hac lege promulgata, & a plebe ſcita,magna incredibiliſque,quamquam non ſtatim cognita,tribunorum poteſtas facta eſt. Atque eius legis ſubſidio omnia poſtea obtinuerunt, de quibus ſupra diſſerui.Hoc autem factum eſt,auctore Dionyſio,anno ſequẽti poſteaquam tribunorum plebis magiſtratus inſtitutus erat,T.Geganio &P.Minucio cos. Anno vero ſequẽti A.Sempronio & M.Minucio cos.qui erat vrbis conditae CCLXIII. comitia tributa ob hanc cauſſam a tribunis plebis primum inuenta ſunt. Quũ in ſumma annonae caritate , ne frumentum ex Sicilia aduectum plebi diuideretur, C. Marcius Coriolanus ſumma ope contendiſſet , ab iratis tribunis

plebis dies illi ad populum dicta est, vt violatae plebis Romanae libertatis caussam diceret. Die igitur iudicij in trinundinum edicto, quum dies instaret, plebs ex agris quanta nunquam antea in vrbem venit, forũque prima luce compleuit. Tum tribuni aduocata cõcione, non curiatim quidem, vt vetus mos erat, sed per tribus distinctam suffragium ferre voluerunt. Eã enim in foro ipso tributim diuiserunt, vt vnusquisque in tribu in qua censebatur suffragium ferret; atque hoc anno primum comitia tributa facta sunt iudicio Coriolani, acriter aduersantibus patriciis, centuriataque fieri more maiorum postulantibus. Quũ enim de aliqua re ex S.C. comitia haberi essent solita, ea centuriata in campo Marcio habebantur. Si enim centuriata comitia habita essent, quae in ditiorum (vt dixi) manibus & opulentiorum erant, octo & nonaginta primis centuriis, quae dimidio plus erant distributorum, procul dubio absolui Marcius poterat. Tribuni vero hoc ipsum timentes, tributa ea fieri voluerunt, ne pauperes fierent ditioribus inferiores, vbi de re ad publicam salutem pertinente agendum esset; atque paupere plebe in nouissimas centurias abiecta, suffragiis quae aequa esse deberent, excluderetur: sed aequa sorte ferẽdis suffragiis omnes facti, per tribus distincti sententias suas afferrent, iudicaturi de eo qui rem communem violasse videbatur. Quod vbi illis a patribus concessum est, suffragia per tribus populum ferre iusserunt, poenam praescribentes ei exilij perpetui. Vbi omnis tribus suffragatae sunt, quum vna & viginti tunc esset, tredecim dãnauerunt, nouẽ vero cũ absoluerunt: atque hac ratione tributorum comitiorum origo fuit, vt libro V[illegible] abunde enarrat Diony-

ſius. Dequibus tractaturus ab earundem finitione initium ſumam. Tributa igitur comitia erant, vt ex Gellio libro XV.ca.XXVI. intelligitur, quum ex regionibus & locis ſuffragium ferebatur. Quibus verbis nihil aliud intelligi voluit, quam quum per tribus ſuffragium ferebatur, vt quod tribus plures iuſsiſſent, id ratum haberetur. Erant enim tribus populi Romani partes diſtinctae locis in vrbe diuerſis, & regionibus vndique circum vrbem per Latium, Tuſcos, & Sabinos diſperſis, quarum nomina ſupra accurate rettuli, quũ de iis diſputarem. Ab iis tributa comitia dicta, vt a curiis curiata, & centuriis centuriata, quod ſcilicet non modo tributim diuiſus populus ſuffragium ferret, ſed etiam quid plures tribus iuberent, aut vetarent, ſpectaretur. Haec comitia poſt Coriolani iudicium eorumque primam inſtitutionẽ Romae frequentari coepta ſunt, & praeſertim poſt legem Publiliam, qua minores magiſtratus hiſce comitiis creari iubebantur, quum ante curiatis fierent. Atque deinceps cauſſae habendorum horum comitiorum generales quattuor factae ſunt. Prima ad creandos minores magiſtratus; altera ad ſacerdotes cooptandos; tertia ad leges ferẽdas; quarta iudiciorum cauſſa. Magiſtratus autẽ qui his comitiis creabantur, partim prouinciales, partim vrbani, partim ordinarii, partim extra ordinem erant. Erant autem vrbani ordinarij magiſtratus qui iis comitiis creabantur, omnes minores magiſtratus, qui ſingulis annis ad ſuum ordinarium in vrbe munus obeundum a populo creabantur. In quo genere erant aediles curules, vt M. Meſſala apud Gellium libro XIII.cap.X[illegible]II. & L. Piſo in III. annali, apud eundem libro [illegible].cap.IX. & Cicero libro

IIII. epiſt. ad Atticum; tribuni, & aediles plebis, vt Dionyſius libro IX. & Liuius libro II. quaeſtores, vt Liuius libro IIII. & Tacitus libro II. III. viri capitales, vt Cicero pro Cluentio; III. viri nocturni, vt Liuius libro IX. tribuni militum comitiales, vt Liuius libro VII. & IX. III. viri monetales auro, argento, aere flando feriũdo, vt iidem omnes auctores ſunt. Ex quibus magiſtratibus quaeſtores, aediles, & tribuni plebis ante legem Publiliam curiatis comitiis creabãtur: poſt eam, & annũ vrbis CCXXCII. tributis creari coepti. Magiſtratus vero minores vrbani extra ordinarij tributis comitiis fieri ſoliti, erant praefecti annonae, vt Liuius libro IIII. tradit, II. viri nauales, alias claſsis ornandae, reficiendaeque, de quibus idem Liuius libris X. XL. & XLI. mentionem facit; quaeſtores parricidij, qui & quaeſitores, & II. viri perduellionis dicebantur, de quibus Aſconius; IIII. viri viarum, de quibus Pomponius; II. viri, vel plures, ſacrarum aediũ locandarum, aedificandarum, conſecrandarum, vel reſtituendarum, quos populus ex lege Papiria deſignare ſolebat, de quibus Cicero pro domo ſua, & ſaepiſſime Liuius; III. viri reficiendis aedibus ſacris, de quibus Liuius, Q. Catulus ad dedicandum Capitolium a populo praefectus, vt Plutarchus; V. viri turribus muriſque reficiendis, de quibus libro XXV. Liuius; III. viri, & V. viri menſarij, de quibus idẽ Liuius libro VI. & XXIII. III. viri ſacris conquirendis, & III. viri donis perſequendis, de quibus idem Liuius lib. XXV. & poſtremo omnes ſiue curatores, ſiue magiſtratus extra ordinarij, id eſt, qui nõ vt ordinarij annuã poteſtatẽ continuatam habebant, ſed tandiu in ea erant, dum curationem cui praefecti erant, abſoluiſſent, comitiis tri-

butis creabantur. Prouinciales vero magiſtratus(prouinciales autem voco,quibus erat imperium curatioue ire tantum extra vrbem) qui hiſce comitiis creabãtur, erant III. viri, V. viri, VII. viri, X. viri, XV. viri, XX. viri, aut quotquot omninò creari placuerat, ad colonias deducendas,aut redigendos colonos in ſuas quẽque colonias,aut agros diuidẽdos, de quibus frequẽtiſsima eſt in omni hiſtoria mentio,curatores viarum extra vrbem,de quibus Cicero; III. viri iuuenibus ad militiam conquirendis, de quibus Liuius libro XXIII. Item proconſules omnes, propraetores, & proquaeſtores iiſdem comitiis in prouincias mittebantur, vt Liuius libro III. & alibi ſaepe in hiſtoria ſua,& ſaepiſſime Cicero commemorant, quamquã vnum P. Cornelium Scipionem proconſulem Hiſpaniae centuriatis comitiis ſemel tãtum creatum fuiſſe tradat Liuius. Tributorum porro comitiorum ſecunda cauſſa fuit ad ſacerdotes creandos, ex quibus ante legem Domitiam vnus tantum fuit pontifex maximus, vt ex Liuio ſaepe intelligi poteſt;poſt legem vero Domitiam,qua ſacerdotum ſubrogandorum ius a collegiis ad populum tranſlatum eſt,pontifices,augures,fetiales,VII. viri epulonum, XV. viri ſacris faciundis, tributis comitiis creati ſunt, vt ſatis ſupra dixi: ex reliquis enim ſacerdotibus, rex ſacrificulus centuriatis, flamines, & curio maximus curiatis, Veſtales a põtifice maximo, ſalij a magiſtro collegij, luperci, fratres aruales, ſodales Titij, ſacerdotes Galli, & reliqui a ſuis collegiis vel magiſtris cooptati ſunt. Ceterum ea tributa comitia quibus tam pontifex maximus primum, quam deinde reliqui ſacerdotes creabantur, nõ

omnium tribuum erant, ſicut magiſtratuum, ſed tantum ſeptemdecim tribuum, quibus id ſorte obtigiſſet. Quod cur factum fuerit, his verbis docet Cicero in Rullum quum ait: Item eodemque modo vt comitiis pontificis maximi: ne hoc quidem vidit, maiores noſtros tam fuiſſe populares, vt quod per populum creari fas non erat propter religionem ſacrorum, in eo tamen propter amplitudinem ſacerdotij voluerint populo ſupplicari, atque hoc idem de ceteris ſacerdotiis CN. Domitius tribunus plebis vir clariſsimus tulit, quod populus per religionem ſacerdotia mandare nō poterat, vt minor pars populi vocaretur, ab ea partequi eſſet factus is, a collegio cooptaretur. Tertia vero tributorum comitiorum habendorum cauſſa legũ ferendarum erat. Haec autem erant plebiſcita omnia. Quo verbo legis etiam comprehēdo rogationes quibus de pace ad populum ferebatur. Bellum enim lege centuriata indici ſolebat, pax autem tributis comitiis iniri conſueuerat, vt libro xxx. docet Liuius. Hic etiā eas rogationes comprehendo quibus legibus aliquis qua vis cauſſa ſoluebatur. Huc poſtremo illas etiam rogationes reiicio, quibus a populo imperium triumphaturis ducibus, vel quacunque id ratione fieret, intra vrbem haberi permittebatur. His comitiis publicae quaeſtiones conſtitutae, & ciuitas data ſaepe a Liuio refertur. Quarta porro horũ comitiorum cauſſa iudiciorum exercendorũ erat. In qua illud animaduerſione dignum, Iudicia quidem capitis a populo comitiis cēturiatis perfici: at ſi magiſtratus aliquem reũ ad populum faceret, nec capitis eum accerſeret, ſed mulctam indiceret, tum omnia haec iudicia, quae de mulcta dicebantur, tributis comitiis fiebant. Hoc

autem

autem summatim dici potest. Iudicia omnia populi quae de mulcta erãt a magistratu aut põtifice indicta, his comitiis perfici solita. Hoc vero ex omni historia Liuiana liquet. Exiliũ praeterea tributis comitiis decerni solebat, si quis capitis condemnatus ad populi iudicium venire recusaret, vt tradit Liuius. Atque haec comitiorum tributorum praecipuae caussae sunt. Ius autem tributorum comitiorum habendorum penes maiores, & minores magistratus erat. Ex maioribus dictator, consules, & trib. militum cons. potestate: ex minoribus, tribuni plebis erant. Consules enim omnes minores magistratus creabant, tribunis plebis & aedilibus plebis exceptis, quos tribuni plebis his comitiis renuntiabant. tribunos enim & aediles plebis tribuni ipsi creabant, vt ex Liuio & Dionysio constat. Reliquos (vt dixi) minores magistratus cõsules, aut dictatores, si quando comitiorum habendorum caussã creabantur, aut tribuni militum consulari potestate creabant. Ab his enim quaestores, & aediles curules, & ceteri minores ordinarij magistratus, Liuio auctore fiebant. Ad creandos vero minores extraordinarios magistratus, ius fuit consulibus, praetoribus, & tribunis plebis. Sacerdotum vero comitia tributa consules tantum habere solebant, vt ex Cicerone in epistola ad M. Brutum liquet. Sacerdotes autem erant post legem Domitiam põtifices, augures, xv. viri s. f. vii. viri epulonum, & fetiales: ante legem vero Domitiam solus his comitiis põtifex maximus creabatur, isque Liuio auctore ab vno pontificum subrogabatur. Nã post legem Domitiam eum cum reliquis quoque sacerdotibus a consulibus factum fuisse existimo. De legũ vero iudiciorumque comitiis tributis facile est intelligere,

iis magiſtratibus licuiſſe habere ea comitia quibus ius erat cum populo agēdi. In hiſtoriis autem legimus interdum conſules, interdum praetores, ſaepe tribunos plebis ad populū de his rebus rogationes tuliſſe. Plebeios porro magiſtratus petendi ius erat plebeiis tantum hominibus, binoſque ex ſingulis claſsibus tribunos eſſe oportebat. Reliquos magiſtratus his comitiis fieri ſolitos, omnibus ſeruatis legibus, petere ius erat. Ex ſacerdotibus qui his comitiis creabantur, pontificum collegium dimidium ex patribus, dimidiū ex plebe creari oportebat. Duo ex eadem gente ſacerdotes eius collegij eſſe non poterant, abſentium ratio haberi ſolebat. Aduleſcentes admodum poſt XVII. annum inaugurari poterant, pontifex maximus non niſi ex numero pontificum fiebat. Iis omnibus quibus in cēturiatis, in tributis quoque comitiis ius erat, id eſt ciuibus Romanis, quibus cū ſuffragio ciuitas a populo data eſſet, ipſique in tribus a cēſoribus relati fuiſſent. Nam quod Latinos aliquando ſuffragatos fuiſſe legimus apud Liuium, nō repugnat iis quae dixi, quum id non iure ciuitatis, aut tribus adeptae facerent, quam non habebant, ſed iis datum ſit antiquo Caſsiano foedere, atque a magiſtratibus & accerſiri, & prohiberi poſſent, vt latius paulo poſt exponam. Iure igitur non niſi ciuibus Romanis pleno iure comitiis ſuffragium ferre ius erat, ex magiſtratuum vero indulgentia Latinis etiam. Commune autem omnibus comitiis erat, vt Ioue fulgente, aut tonante, ea haberi nō poſſent. Quare hoc & tributis comitiis conueniebat, vt auſpicia hactenus ſeruanda eſſent, ne haberentur quo die ſeruatum eſſet de coelo. Vnde ſequitur his etiā comitiis obnuntiationi parendum fuiſſe. Quamquam autē tributa comitia hactenus auſpicato haberi debebant, in

reliquo tamen genere auſpiciorum nulla fere religione altringebantur : quod Dionyſius libro nono oſtēdit ſic : *Hoc erat diſcriminis inter tributa comitia & curiata, quod curiata oportebat ex ſenatus auctoritate haberi, & populus curiatim ſuffragium diceret, & vt auſpicato fieret. Tributa vero non conſulto ſenatu, non adhibitis ſacerdotibus, auguribuſque, & diuiſo per tribus populo perficiebantur. Plebeij enim magiſtratus auſpicia nō habebant.* Ante comitiorum tributorum diem trinundino opus erat, quēadmodum de centuriatis dixi. Die comitiorum antequā haberentur, concionem is qui ea habebat, populo facere ſolebat; ſortitiones aliquot fiebant, vt de praerogatiua tribu; in qua tribu Latini ſuffragium ferrent, ſi adfuiſſent. In ſacerdotū quoque creatione XVII. tribuum ſortitio fiebat, quos nō niſi a populi parte creari ius erat. In iiſdem comitiis erant diribitores, cuſtodes, & praecones. Nam rogatorū munere is qui comitia habebat, fungebatur. Vnius autem tribus, vt vnius centuriae, vnum ſuffragium erat: nam ſingulorum hominum vota, puncta dicebantur. In creandis autē magiſtratibus, tot dabātur tabellae, quot cādidati eſſent, quorum nomen receptum eſſet. & quoniam xxxv. tribus erant, oportebat xviii. tribus ferre quemque candidatum, vt a maiore populi parte creatus diceretur, vt autem quiſque prior eum numerum tribuum tulerat, ita prior renunciabatur. Quūque tot creati erāt, quot ex lege in eo magiſtratu eſſe oportebat, tū comitiis finis fiebat. Eadem propemodum ratio erat iudiciorū, & legum, quae etiam in comitiis centuriatis ſeruabatur. Tributis autem comitiis non vnus erat deſtinatus locus, quemadmodum centuriatis, quia religio non erat extra ne, an intra pomerium haberentur.

Ac magiſtratuū quidem comitia tributa fere in campo Martio habebantur; aliquādo etiam in foro & Capitolio habita fuiſſe legi. Legum vero & iudiciorum comitia plurimum in comitio haberi ſolita; aliquādo etiam in Capitolio habita apud Liuium legimus. Horum comitiorum tempus erat, quotieſcunque dies comitialis eſſet, niſi nominatim, vt aliis etiam diebus cū populo agere ſibi liceret, quiſquam legem tuliſſet, quod feciſſe P. Clodium in tribunatu ſuo docet Cicero pro Sextio. Ante primam quoque diei horam cum populo agere nòn licebat. Sacerdotum comitia, eo tēpore quo quis moriebatur, habebantur: minorum vero, & ordinariorum magiſtratuum circa Kal. Auguſti, vt prima ad Atticum docet Cicero. Tribuni & aediles plebis magiſtratum inire ſolebant ad IIII. idus Decēbris, quo die primi tribuni plebis creati ſunt. Quomodo autem, & quando haec comitia fieri deſierint, ſuperius expoſui, quum de centuriatis verba feci: eadem enim vtrorumque comitiorum ratio eſt. Atque hactenus de comitiis tributis

Quot reip. mutationum cauſſa fuerit tribunorum plebis ſacroſanctus magiſtratus

Plebs Romana ſacroſancto tribunatus plebis magiſtratu e patrū manibus extorto, longe maiora aduerſus ſenatus & optimatum potentiam moliri coepit. Nam poſt legem latam, vt tribuno plebis ius cum populo agere eſſet, itemque poſt tributa comitia occaſione iudicij C. Marcij Coriolani inſtituta, aliquot annis poſt multas ob agrariam legem ſeditiones excitauit, quum agrum publicum, vel de hoſtibus captum ſibi ipſi patribus repugnātibus diuidere vellet. Ea enim

lex nunquam ſine maximis rerum motibus agitata eſt. Ap. vero Claudio Ap. F. & T. Quinctio Capitolino coſ. Volero Publilius tribunus plebis, auctore M. Laetorio altero tribuno rogatiónem ad populum tulit, vt plebeij magiſtratus tributis comitiis fierẽt, qui hactenus curiatis creati erãt. Haud parua res ſub titulo prima ſpecie minime feroci ferebatur, ſed quae patriciis omnem poteſtatem per clientum ſuffragia creandi quos vellẽt tribunos auferret. Huic actioni plebi gratiſsimae, quum ſumma vi patres reſtitiſſent, poſtremo victis patribus, lex lata eſt. Tuncque primum tributis comitiis tribuni, & aediles plebis creari coepti anno vrbis CCXXCIII. Res poſt haec in vrbe quietae, vſque ad annum vrbis CCXCII. In quo victis, & ad internicionem fere Volſcis caeſis, ſecundae belli res vrbanos motus, qui mutationi reip. cauſſam attulere, excitarunt. C. enim Terentius Arſa tribunus plebis legem ad populum tulit, de quinque viris creandis, qui leges de imperio conſulari ſcriberẽt, quod populus in ſe ius dederit, eo conſules vſuros, non ipſos libidinem, ac licentiam ſuam pro lege habituros. Querebatur enim plebs, nimium eſſe conſulare imperium, atque intolerabile liberae ciuitati, idque imminui & moderatius fieri poſtulabat. Quae lex quum ſex annos a tribunis fruſtra iactata, tandem pro cõceſſa ſibi duplicandorũ tribunorum poteſtate penitus refrixiſſet, tamen Romilio Veturioque conſulibus in plebem militiam detrectantem impotentius ſe gerentibus, acrius etiam quam ante relata eſt. Ig[illegible]r incertis quid agerẽt patribus, placuit ea ſententia, cuius princeps T. Romilius fuiſſe ſcribitur, vt legulat[illegible]es crearentur, qui iura patribus plebique ſcriber[illegible] quaeque ab iis eſſent decre-

ta, ea plebem & patres tenerent. Plebe autem aſſentiẽte mittuntur legati tres in Graeciam, qui Athenienſiũ & aliarum Graeciae ciuitatum inſtituta, mores, & iura noſcerent, eaque Romam deferrẽt, Sp. Poſtumius Albus, A. Manlius Vulſo, Ser. Sulpicius Camerinus. Miſſi autẽ Tarpeio Aterioque cos. tertio anno poſt, quo Menenius & Seſtius conſulatum gerebant, cum legibus reuerſi ſunt. Quum autem inſtarent tribuni, vt tãdem legum ſcribendarum initium fieret, iãque in annum ſequentem deſignati conſules eſſent Ap. Claudius, & T. Genucius, tum in Ap. Claudij ſententiam S. C. factum eſt, vt reliquis abrogatis magiſtratibus decemuiri crearentur cum imperio cõſulari ac regio ſine prouocatione, qui ex patriis moribus, & peregrinis legibus optima ſeligẽtes, & reip. maxime vtilia iura populi Romani conſtituerent, quaeque ij ſcripſiſſent, ſi S.P.Q.R. probaſſent, ea in perpetuum populũ ipſum Romanum tenerẽt. Quo S.C. a plebe comprobato cos. abdicarunt, in eorum locum decemuiri conſulares facti ſunt Ap. Claudius, T. Genucius, Sp. Poſtumius, Ser. Sulpicius, A. Manlius, T. Romilius, C. Iulius, P. Seſtius, P. Curiatius, & Sp. Veturius. Anno igitur CCCIII. quam condita vrbs erat iterũ mutata eſt forma ciuitatis a conſulibus ad decemuiros, quemadmodum a regibus ante ad cõſules venerat. Hi decimo die ius populo ſinguli reddebant, eo die penes praefectum iuris faſces XII. erant, collegis vero reliquis ſinguli accenſi apparebant. Ceterum propoſitis decem legum tabulis a decemuiris, rumor deinde vulgatur, duas deeſſe tabulas, quibus adiectis abſolui poſsit velut corpus totius Romani iuris. Ea expectatio quum dies comitiorum inſtaret, deſiderium decemuiros iterum creandi fecit. Plebs etiam, praeterquam quod cõ-

ſulum nomen haud ſecus quam regum peroſa erat, ne tribunicium quidem auxilium, cedentibus inuicem appellatione decemuiris, quaerebat. Creati igitur in alterum annum magno patrum plebiſque ſtudio iterũ decemuiri ſunt Ap. Claudius II. M. Cornelius, M. Sergius, L. Minucius, Q. Fab. T. Anton. M'. Rabuleius, Q. Poetilius, K. Duilius, & Sp. Oppius. Quũ igitur maior pars huius anni proceſsiſſet, & duabus tabulis ad decem adiectis nihil ſupereſſet, ſi hae quoque tabulae cẽturiatis comitiis perlatae eſſent, cur decemuiris reipublicae opus eſſet; expectaretque populus quã mox conſulibus creandis comitia indicerẽtur: tum decemuiros nulla comitiorum mentione facta, iuuenum cateruis ſtipatos ſuperbius atque impotentius ſe in vnumquemque geſsiſſe, & Idibus Maiis aduenientibus, qui dies tum ſolemnis ineundo conſulatui erat, nullis magiſtratibus ſubrogatis, eoſdẽ qui priore anno fuerant, decemuiratum cum magna totius populi indignatione continuaſſe Liuius & Dionyſius auctores ſunt. Eos tamen haud multo poſt abdicaſſe hanc ob cauſſam praecipue conſtat. Ap. Claudius quũ alij collegae in Aequos, alij in Sabinos exercitum duxiſſent, vrbis praeſidio relictus, Virginiam plebeiam virginẽ, quam amabat, pretio pellicere adortus, quum fruſtra ſe laborare animaduertiſſet, in ſeruitutem per clientem ſuum M. Claudium aſſerere eam conatus, patrem eius eo compulit, vt ipſam filiam manu ſua ſibi potius occidendam putarit, quam Ap. Claudij libidini dederetur. Ea res, vt erat atrox, in vtraque caſtra perlata ſeditionem maximam plebis excitauit. Quae relictis caſtris quum primum in Auentinum, poſt in montem ſacrum ſeceſsiſſet, paulo poſt placata, ſe

redituram eſſe profeſſa eſt, ſi tribuni plebis ſibi ipſi reſtituerentur, & decemuiris abdicatis, conſularis poteſtas reuocaretur. Quibus conditionibus a ſenatu acceptis, ipſa in vrbem rediit. Tum abdicantibus decemuiris comitia tribunorum a M. Papirio pont. max. facta ſunt, quibus decem creati. Tribunatu inito L. Icilius extemplo plebem rogauit, & plebs ſciuit ne cui fraudi eſſet ſeceſsio ab decemuiris facta. Cõfeſtim de cõſulibus creandis cum prouocatione M. Duilius rogationem pertulit. Per interregem deinde conſules creati, qui extemplo magiſtratum occeperunt, L. Valerius & M. Horatius. Hi libertatis plebis Romanae ſtudioſi, quemadmodum & parentes auique eorũ fuerant, omnium primum quum veluti in cõtrouerſo iure eſſet, tenerentur ne patres plebiſcitis, legem centuriatis comitiis habuere, vt quod tributim plebs iuſsiſſet, populum teneret: qua lege tribuniciis rogationibus telum acerrimum datum eſt. Aliam deinde conſularem legem de prouocatione, vnicum praeſidium libertatis, decemuirali poteſtate euerſam non reſtituerunt modo, ſed etiam in poſterum munierunt, ſanciẽdo noua lege, ne quis vllum magiſtratum ſine prouocatione crearet; qui creaſſet, eum ius faſque eſſet occidi, neue ea caedes capitalis noxae haberetur. Et quum plebẽ hinc prouocatione, hinc tribunicio auxilio ſatis firmaſſent, ipſis quoque tribunis, vt ſacroſancti viderentur, cuius rei prope iam memoria aboleuerat, relatis quibuſdam ex magno interuallo caerimoniis, renouarunt, & quum religione inuiolatos eos, tum lege etiam fecerunt, ſanciendo vt qui tribunis plebis, aedilibus, iudicibus nocuiſſet, eius caput Ioui ſacrum eſſet, familia venum iret.

Institutum etiam ab iisdem cos. vt S.C. in aedem Cereris ad aediles plebis deferrentur, quae ante arbitrio consulum supprimebantur vitiabanturque. M. Duilius deinde tribunus plebis legem tulit, qui plebem sine tribunis reliquisset, quique magistratū sine prouocatione creasset, tergo ac capite puniretur. Atque hac ratione fundata & stabilita tribunicia potestate, ac plebis libertate, tribuni longe maiora aggressi sunt. Nam quum mos fuisset aliquot tantum tribunos plebis creari, ij vero qui creati essent, cooptatione sibi collegas ad numerum decem substituerent, altero anno L. Trebonius tribunus plebis infestus patribus, quod se ab iis in cooptandis tribunis fraude captum, proditumque a collegis aiebat, rogationē tulit, vt qui plebem Romanam tribunus plebis rogaret, is vsque eo rogaret dum x. tribunos plebis faceret. Post aliquot annis res quietae domi fuere, vsque ad annum vrbis CCCIX. In quo M. Genucio & C. Curtio cos. domi forisque res infestae fuere. Anni enim principio C. Canuleius tribunus plebis rogationem promulgauit de communicandis plebi patriciorum connubiis, quae decemuiri ante diremerāt, qua contaminari sanguinem suum patres confundique iura gentium rebantur. Lex multis cōtentionibus agitata est, nec ante finis controuersiarum fuit, quum & tribunū acerrimū auctorem plebs nacta esset, & ipsa cum eo pertinacia certaret, quam victi tandem patres, vt de connubio ferretur, concessere. Eodem anno ab eodem Canuleio tribuno plebis primum mentio sensim illata, vt alterum ex plebe consulem liceret fieri, eo processit deinde, vt rogationem nouem reliqui tribuni promulgarent, vt populo potestas esset seu de plebe, seu de

patribus vellet, consules faciendi. Id vero si fieret, non vulgari modo cũ infimis, sed prorsus auferri a primoribus ad plebem summum imperium credebant. Quũ res multis cõtentionibus acta esset, tribunique in proposito persisterẽt, veriti patres ne lex se inuitis perferretur, in eam sententiam ierunt, cuius auctor fuisse C. Claudius dicitur, vt pro consulibus crearentur tres tribuni militum ex patriciis, totidemque ex plebe, iique consulari potestate remp. regerent. Eorum autem finito imperio rursus senatus & plebs consuleretur, consules ne an tribunos mallent; qui vero placuissent, fierent: quod etiam multo tempore obseruatum est. His rebus decretis in magno plebeiorum & patriciorum petentium studio, tres ex patriciis tantum creati sunt A. Sempronius, L. Atilius, & T. Cloelius: plebs eo contenta fuit, quod sui ratio in comitiis habita fuisset. Ita Liuius, & Dionysius: Adiicit Liuius. Fuisse qui propter adiũctum Aequorum, Volscorumque bello, & Ardeatium defectioni, Veiens bellum, quia consules obire tot simul bella nequirẽt, tribunos militum tres creatos dicerent, sine mentione promulgatae legis de consulibus ex plebe creandis, & imperio & insignibus consularibus esse visos. Vt vt illud fuerit, satis inter omnes conuenit, Anno CCCX. quam vrbs condita erat, primũ tribunos militum pro consulibus magistratum iniisse. Hi postea saepe creati praesentaneum remedium multis annis fuerunt tribunitiis seditionibus mitigandis, quae de consule e plebe creando saepe deinde exortae sunt. Verum multo tempore post, quum plebs postremo obtinuisset, vt consul alter e plebe, alter e patribus fieret, creari desierunt. Sed haec omnia latius suo loco enarrabo. Anno autem sequenti, vrbis vero cõdi-

tae CCCXI. Censurae initium fuit, rei a parua origine ortae, quae deinde tanto incremento aucta est, vt morum disciplinaeque Romanae penes eam regimen, senatus equitumque centuriae, decoris dedecorisque discrimen, sub ditione eius magistratus publicorum ius, priuatorumque locorum, & vectigalia populi Romani sub nutu atque arbitrio essent. De censura plura dixi in commentariis Fastorum. Post haec tempora res quietae domi multis annis fuere, donec anno vrbis CCCXXXIII. N. Fabio Vibulano, T. Quinctio Capitolino cos. discordiae inter patres plebemque de duplicando quaestorum numero, iisque tam de plebe quam de patribus creãdis, exortae sunt. Nam quum vt praeter duos vrbanos quaestores, duo consulibus ad ministeria belli praesto essent, a consulibus relatum esset, patresque summa ope approbassent, consulibus tribuni plebis certamen intulerunt, vt pars quaestorum (nã ad id tempus patricij creati erant) ex plebe fieret. aduersus quã actionem primo consules & patres summa ope annixi sunt, concedendo deinde, vt quemadmodum in tribunis militum consulari potestate creandis vsi sunt, adaeque in quaestoribus liberũ esset arbitriũ populi, quum parum proficerent, totã rem de augendo quaestorum numero omittunt, excipiunt omissam tribuni, & postremo res eo deuenit, vt nihil prohiberet quo minus quattuor quaestores promiscue de plebe, ac patribus, libero suffragio populi fierent. Qui tamen non nisi decimo anno post primum e plebe creari coepti sunt. CN. enim Cornelio Cosso, & L. Furio Medullino II cos. cum N. Fabio Ambusto Patricio tres e plebe primũ quaestores creati sunt Q. Silius, P. Aelius,

P. Pipius. Atque hac ratione patefactus ad conſulatum & triumphos locus nouis hominibus viſus eſt. Nam nunquam quieuerũt, donec aliquot annis poſt, non ſine magnis reip. perturbationibus, etiam conſulatum hac ratione adepti ſunt. C. Licinius & L. Sextius tribuni plebis anno vrbis CCCLXXVII. creati, quũ tres leges auctore M. Fabio Ambuſto patricio, & primario homine, aduerſus patriciorum opes pro commodis plebis promulgaſſent, vnam de aere alieno minuendo, alteram de modo agrorum, ne quis plus quã quingenta iugera agri haberet; tertiam ne tribunorũ militum amplius comitia fierent, ſed conſulum, vtique alter ex plebe crearetur; neque eas ferre per collegarum interceſsiones, quos de induſtria patres comparauerant, potuiſſent; tum irati comitia nulla haberi praeter aediliũ tribunorũque plebis, nullos curules magiſtratus creari paſsi ſunt: eaque magiſtratuum ſolitudo, & plebe reficiente duos tribunos, & his perpetua interceſsione comitia tribunorũ militũ tollentibus, per quinquennium vrbem tenuit. ita Liuius. Atque ita quintum mutata eſt reipub. Romanae ſpecies, quum a tribunis militum conſulari poteſtate, ad tribunos plebis adminiſtratio reip. reciderit. Quinquẽnio exacto, tribuniſque plebis iiſdem interceſsionem remittentibus, per tres annos tribuni militum creati ſunt. Principio anni noni ad vltimam dimicationem de legibus a Licinio & Sextio promulgatis ventũ eſt. Et quum tribus vocarentur, nec interceſsio collegarũ latoribus obſtaret, trepidi patres ad duo vltima auxilia ſummum imperium, ſummumque virum decurrerũt. Dictatorque dictus eſt M. Furius Camillus, qui L. Aemilium magiſtrum equitum ſibi cooptauit.

Quum vero plebis duces acrius contra Camillum de legibus ferendis agerent, percitus ira Camillus lictores, qui de medio plebem amouerent, miſit, & addidit minas ſacramẽto omnes adacturũ, exercitũque extẽplo ex vrbe deducturũ. Re autẽ neutro inclinata, ſe abdicauit, ſeu quia vitio creatus erat, vt tradidere quidã, ſeu quia tribuni plebis tulerunt ad plebem, plebsque ſciuit, vt ſi M. Furius pro dictatore quid egiſſet, quingentum millium aeris ei mulcta eſſet. Camillus vero quum exilium, ſecundamque damnationem, ſenex timeret, plebemque ſe ſuperaturum diffideret, domum ſe cõtulit, ac ſimulata valetudine, dictatura ſe abdicauit. Cui extemplo P. Manlius ſuffectus eſt. Qui rem in cauſſam plebis inclinauit, C. Licinio, qui tribunus militum fuerat, magiſtro equitum de plebe dicto. Id aegre paſſos patres conſtat. Dictatorem propinqua cognatione Licinij ſe apud patres excuſare ſolitum, ſimul negantis magiſtri equitum maius, quam tribuni conſularis imperium eſſe. Anno ſequenti iidem tribuni refecti pro aucto II. virum s. f. numero, atque quinque ex his de plebe creatis, tribunorum militum cõſulari poteſtate comitia fieri permiſerunt: poſtremo anno vrbis CCCXXCVIII. Quum iidem tribuni decimum refecti acrius de legibus ferendis pugnarent, dictatorem tandem & ſenatum vicerunt, ac comitia conſulum aduerſa nobilitate, vt fierent obtinuerunt, quibus L. Sextius de p[illegible]be primus conſul factus eſt. Quum autem patricij [illegible] auctores futuros negarent, ac prope ad ſeceſsionem [illegible]lebis res ſpectaret, per dictatorẽ Camillum ſedata[illegible] [illegible]iſcordiae ſunt. Conceſſum a nobilitate plebi, de cõ[illegible] plebeio, a plebe nobilitati de praetore vno, qui i[illegible] in vrbe diceret de patribus

creãdo. Iidem etiam aediles curules duos ex patribus, vt fierẽt, obtinuerunt. Plebs L. Sextio conſulatum, cuius lege partus erat, dedit: ei collega ex patribus datus eſt L. Aemilius

Quae ciuitatis conditio fuerit communicato plebi altero conſulatu

Plebs igitur conſulatum adepta, quae firmiſsima ad eã diem arx potẽtiae patriciorũ fuerat, paulo poſt nullo negocio imperium, dictaturam, cenſuram, proconſulatum, praeturam, ſacra, ſacerdotia, quae tantum patriciorum fuerant, poſtremo obtinuit. Ex quibus anno CCCXCIIX. C. Marcius Rutilus dictator, idem anno CDIII. cenſor, Q. Publilius Philo anno CCCCXVII. praetor, idem anno CDXXIIX. pro conſul primi de plebe creati ſunt. C. etiam Poetelius Libo Viſolus primus plebeius conſul triumphauit anno CCCXCIIII. Demum anno CDLIIII. quum plebis honoribus nihil praeter ſacerdotia, quae nondum promiſcua erant, deeſſet, rogationibus Ogulniis, & ſacerdotũ numerus auctus eſt, & pontifices, augureſque de plebe facti ſunt. Aliquot poſtremo annis poſt, etiam pontifex maximus de plebe factus eſt primus Ti. Coruncanius. Nihil igitur ad ius totius reip. adaequandum deerat, niſi vt plebiſcita, quibus tũ ſola plebs tenebatur, omnes Quirites aſtringerent. Tum denique hoc etiam ſeceſsione in Ianiculum facta lege Hortenſia cõſequuta eſt. Ita aequiſsimis legibus republica temperata, atque plebe omnium rerum in ſocietatẽ adſcita, eodem fere tempore omnis Italia, Pyrrho rege ſuperato, atque fugato, in deditionẽ accepta eſt. Ex quo tẽpore praecla-

ra, atque ad omnis posteritatis memoriam illustria abstinentiae, modestiae, iustitiae, fortitudinis, ciuilis denique concordiae vsque ad tertium bellum Punicum exempla edita sunt. Tum enim Curij, Fabricij, Corúcanij, Metelli, Fabij, Scipiones, Paulli, Lepidi, Flaminini, Nobiliores floruerunt. Quorum quum eximiam in bello animi magnitudinem, constantiam, & prudentiam; tum incredibilem in pace iustitiam, grauitatem, probitatem, fidem, ac moderationem merito admirareris & coleres. Nulla certe aetas virtutibus aedendis feracior fuit, quam centum annorum interuallum, a primo ad tertium bellum Punicum, quo tempore rei militaris gloria, in qua cum virtute multum, tum disciplina plurimum valuerunt, magnam orbis terrarum partem suo imperio adiunxerunt

De caussis excidij reip. Romanae

Post bellum Punicum tertium, remoto Carthaginis metu, sublataque imperij aemula, non gradsu, ed praecipiti cursu a virtute descitum, ad vitia transcursum, vetus disciplina deserta noua inducta, in somnum ab vigiliis, ab armis ad voluptates, a negotiis ad otium conuersa ciuitas. Tum vetere labante disciplina, quum totius ciuitatis mores inclinare, & ad leuitatem iam nimiam, atque ambitionem incumbere coepissent, praesertim vero luxuria per Asiaticas delicias, in ciuitatem inuecta atque exterarum gentium metu amoto, a quibus Poenis duobus asperrimis bellis deuictis, tertio etiam funditus deletis, Philippo, Perse, Antiocho regibus potentissimis superatis, Sicilia, Sardinia, Hispania, Illyrico, Macedonia,

Graecia prouinciis in ditionem populi Romani redactis, iuſtam principatus orbis terrarum atque imperij confeſsionem extorſerant, qui vſque eo vere optimus reip. ſtatus fuerat, is primum ſenſim ac leuiter tẽtatus, deinde aperte tranſlata iam ad iniuſtum populi dominatum rep. funditus labefactatus, atque euerſus eſt. Neglectaque ciuili diſciplina, populus Romanus relictam a maioribus libertatem, atque imperiũ amiſit. Hunc vero peſsimum reip. ſtatum duo Gracchi, Druſus, Saturninus tribuni plebis furioſi, atque amẽtes ſpecie quidem plebis tuendae, re autem dominationem ſibi quaerentes partim agrariis, & iudiciariis legibus ferendis, & lege Licinia, quae vetabat quemquam ciuem plus quingentis iugeribus habere, reſtituenda, quibus rebus optimatum potentiam frangerent, plebis confirmarent; quum aut eorum agros plebi inopi diuiſiſſent, aut antiquam iudiciorum auctoritatem, a ſenatoribus ad equites tranſtuliſſent; partim ciuitate ſociis & Italiae omni danda, eaque vſque ad Alpes extendenda, vt ſuffragiorum plebeiorum multitudine, facilius nobilitatis opes in comitiis comminuerent; partim frumento largiendo, quo ad omnia quae in remp. molirentur, plebem eo deuinctam munere paratiorem haberent, ſumma imis miſcentes intulerunt; ac praeſtantiſsimum illum optimae reip. cõſenſum, tot annorum ſpatio, tot laboribus maiorum partum, breui tempore perturbarunt, ac penitus cõuulſerunt. Inerat omnibus ſpecies aequitatis. Quid enim tam iuſtum quam recipere plebem ius ſuũ a patribus? ne populus gentium victor, orbiſque poſſeſſor extorris aris ac focis ageret? Quid tam aequum, quam inopem populum viuere de aerario ſuo? Quid ad ius libertatis

libertatis aequandae magis efficax, quam vt ſenatu regente prouincias, ordinis equeſtris auctoritas ſaltē iudiciorum regno niteretur. Sed haec ipſa in perniciem redibant, & miſera reſp. in exitium ſuum marceſſerat, & a ſenatu in equites translata iudiciorū poteſtas, vectigalia, id eſt imperij patrimonium ſupprimebat, & emptio frumenti ipſos reip. neruos exhauriebat aerarium. Reduci plebs in agros vnde poterat, ſine poſſidentium euerſione, qui ſibi pars populi erāt, & tamen relictas ſibi a maioribus ſedes aetate, quaſi iure haereditario poſſidebant. Ab Gracchorum igitur tempore maiores in republica plebis quam optimatum opes extitere, quippe quae omnium iam honorum, quos ſoli ante patricij obtinuerant, particeps facta, praeterea tribunatum ac tributa comitia, quibus omnino patriciis interdictum erat, adepta, ad haec agris, iudiciis, frumento, ſociorum ſuffragiis aucta, atque locupletata, vniuerſam remp. vt in poteſtate haberet, ſic ex libidine adminiſtraret, nobiliſſimi optimatum oppreſſi, veteres ciues agris ſpoliati, ciuitatis honor parce ante dari ſolitus integris prouinciis cōceſſus. Hunc iniuſtum iniqumque plebis dominatum, quum is terminos impotentiae ſuae nō faceret, L. Sulla dictator poſtea ſuſtulit, qui imperio quod a ſenatu acceperat lege tribunicia Sulpicij a C. Mario ſpoliatus, extorta armis ex inimicorum manibus republica, tribunorum plebis poteſtate admodum imminuta (quum tribuno alios honores interdixerit, eūque concionari vetuerit) plebe[illegible]gris pulſa, ac ad internicionē fere caeſa, iudiciis ſena[illegible]i redditis, rurſus optimatum remp. ſtabiliuit, popu[illegible]emq; conuellit. At hic ſtatus non admodum diutur[illegible] fuit. Nam paucis annis poſt

Cn. Pompeius in primo conſulatu, antiqua tribunis plebis poteſtate, ac dignitate reſtituta, plebe ad iudicia cum ſenatoribus & equitibus lege Aurelia aduocata, vetus aliud optimae reip. quaeſiiſſe temperamẽtum viſus eſt, quod mutatis, immo corruptis penitus totius ciuitatis moribus, atque auaritia iam & ambitione latiſſime graſſante, aſſequi nulla ratione potuit. Ita perturbato ſaepe reip. ſtatu, crebro a paucis de vniuerſa occupāda rep. cogitatum eſt. tum enim Piſo, tum Craſſus, tum Catilina, cum aliis eiuſdem furoris ſociis, aduerſus remp. conſpirarunt. Tum Caeſar, denuo Craſſus, & ipſe forte mutata mente Pompeius inita ſocietate, extraordinarias opes, quae liberae ciuitati iuri formidabiles eſſent, ſibi quaeſierunt. Qua breui dirempta ciuilis repente diſcordia ac totius reip. perturbatio conſequuta eſt, quum Caeſaris potentiā ſenatus, Pompeij (nam Craſſus paulo ante occiderat) populus ferre non poſſet. Victo autẽ fatali reip. Pharſalico proelio Pompeio, atque optimatum factione afflicta, rurſus ad iniuſtum vnius Caeſaris dominatum reſpublica recidit, atque aliquot annis oppreſſa fuit. Quo ab iis qui libertati ſtudebant interfecto, quum reuiuiſcere priſca patrum grauitas, atque ad ſpem auctoritatis priſtinae quodammodo reſpirare videretur, haud ita multo poſt in ipſomet recuperandae reip. apparatu, a populo, cui Antonius, ac poſt etiā Octauius, qui Caeſaris partes ambo ſuſceperant vindicandas, ſeruierunt, ſublata funditus atque oppreſſa eſt, quum inauditum ante triumuiratum in remp. intuliſſent, ac nefariam optimatum atque inimicorum ſuorū proſcriptionem feciſſent. Bruto [illegible]ro & Caſſio aduerſae factionis ducibus caeſis, oppreſſo in Sicilia Sex. Pom-

peio, Lepido potestate exuto, & M. Antonio occiso, quum nulla amplius essent publica arma, & Iulianarum partium dux solus Octauius reliquus fuisset, cũctis discordiis ciuilibus fessis, tanquam bellorum ciuilium quae ipse cõfecerat praemium, totius reip. ius, potestatem, atque imperium, quod ab initio regum, post magistratuum, senatus, ac populi fuerat, in perpetuum principis sub nomine transtulit. Qui posito triumuiri nomine, consulem se ferens, & ad tuendam plebem tribunicio iure contẽtum, vbi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otij pellexit, insurgere paulatim, munia senatus, magistratuum, legũ in se trahere, nullo aduersante; quum ferocissimi per acies, aut proscriptione cecidissent, ceteris nobilior quanto quis seruitio promptior, opibus & honoribus extolleretur, ac nouis & rebus aucti, tuta & praesentia, quam vetera & periculosa mallent. Neque prouinciae illum rerum statum abnuebant, suspecto senatus populique imperio ob certamina potentium, & auaritiam magistratuum, in valido legum auxilio, quæ vi, ambitu, postremo pecunia turbabantur. Tribuniciam vero potestatem accepit quod summi fastigij vocabulum, ne regis aut dictatoris nomen assumeret, ac tamẽ appellatione aliqua cetera imperia praeemineret inuenit. M. deinde Agrippam socium eius potestatis, quo defuncto T.i. Neronem delegit, ne successor in incerto foret: sic cohiberi prauas aliorũ spes rebatur, simul modestiae Neronis, & suae magnitudini fidens. Ita Tacitus. Ceterum quomodo Caesar Augustus imperium singulare confirmauerit, & ordinauerit, & de titulis quibus legitima Imperatorum potestas expressa est, satis disputaui in commentariis libri II. Fastorũ.

Qua ratione vero Caeſar Auguſtus imperij heredem reliquerit Ti. Caeſarem,& is C.Caligulam , ſequentiumque imperatorum ſeriem, vſque ad Conſtantinum;& quomodo is primus Romano imperio diuiſo vrbem Conſtantinopolim condiderit , accurate exaraui in libro quem de comitiis imperij ſcripſi. Nunc quantum ad hoc argumentum attinet,breuiter diſſeram. Auguſtus igitur ad vnius arbitrium conſtitutam rempublicam decedens Ti. Caeſari reliquit, is nepoti C. Caligulae:a quo tempore vſque ad Neronis mortem hic populi Romani ſtatus fuit:ſub Auguſto, quãquam omnia ad eius arbitrium fierent , in eis tamen ſtudiorum populi,& ſenatus auctoritatis rationẽ ſemper habuit.Nihil enim vnquam egit quod non alterutrius auctoritate fieri vellet , quemadmodum ſupra, quum de comitiis diſſererem,dixi. Tiberius populum plebemque omni reip. adminiſtratione excluſit, ſenatum maxime veneratus eſt. Caius & Nero quamuis tyrannice imperium egerint,ſenatus tamen auctoritatem non neglexerunt. Claudius eam magnifecit. Sub Galba bello ciuili inter Othonem &Vitellium,& hũc & Veſpaſianum ſenatus poteſtas ita corruit, vt eum annum reip. ſupremum vocet Cornelius Tacitus. Nã deincepsRomani principes diuturnitate poteſtatis inſolentiores facti,omnia ad arbitrium,ſenatus poteſtate neglecta,agere coeperunt. Verum in his quidã meliores & temperatiores,vt Traianus,Hadrianus,Pius, Marcus , & Alexander ; quidam inſolentiores magiſque impotentes fuerunt,vt Domitianus,Commodus, Seuerus,Caracallus,& reliqui fere omnes qui imperiũ Romanum in regni formam verterunt, vſque adConſtantinum, qui,vt ſaepe alibi dixi,imperium adeptus,

tamquam patrimonium eſſet, illud diuiſit, mutauit, omnia miſcuit, antiquam ſuperſtitionem aboleuit, alteram imperij formam longe a priore conſtituit. Atque inter cetera vrbem Conſtantinopolim condidit, cuius deſcriptionem, quemadmodum de vrbe Roma feci, hoc loco ſubiicere, finemque cum ea huic libro facere commodum viſum eſt. Quae enim de vrbe Roma, vel imperio Romano, poſt Conſtantini tempora dicenda ſunt, ea libro III. aperiam

Deſcriptio vrbis Conſtantinopolis

REGIO. PRIMA

Regio prima, continet in ſe domum Placidiae Auguſtae Domum nobiliſſimae Marinae. Thermas Arcadianas. Vicos, ſiue Angiportus viginti nouem. Domos centum decẽ & octo. Porticus perpetuas duas. Balneas priuatas quindecim. Piſtrina publica quattuor. Priſtina priuata quindecim. Gradua IIII. Curatorẽ vnũ, qui totius regionis ſollicitudinẽ gerat. Vernaculũ vnũ, velut ſeruum in omnibus & internũtium regionis. Collegiatos vigintiquinque. qui e diuerſis corporibus ordinati, incendiorum ſolent caſibus ſubuenire. Vicomagiſtros V. quibus per noctem tuendae vrbis cura mandata eſt

Regio ſecunda, ab in[illegible]o theatri minoris per aequalitatem ſui latenter n[illegible]lli ſubleuata cliuo, mox ad mare praecipitiis abru[illegible]a deſcendit. Continet in ſe Eccleſiam magnam, E[illegible]eſiam antiquam. Senatum. Tribunal purpureis gr[illegible]bus extructum. Thermas Xeuſippi. Theatrũ. Am[illegible]theatrũ. Vicos, ſiue Angiportus triginta quat[illegible]. Domos XCVIII. Porticus ma-

gnas quattuor. Balneas priuatas XIII. Piſtrina priuata quattuor. Gradus IIII. Curatorem vnum. Vernaculum vnum. Collegiatos xxxv. Vicomagiſtros v

Regio tertia, plana quidem ſuperiore parte, vtpote in in ea Circi ſpacio largius explicato, ſed ab eius extrema parte nimis prono cliuo, mare vſque deſcendit. Continet in ſe eundem circum maximum. Domum Pulcheriae Auguſtae. Portum nouum. Porticum ſemirotũdam, quae ex ſimilitudine fabricae ſigma graeco vocabulo nuncupatur. Tribunal fori Conſtantini. Vicos ſeptem. Domos XCIIII. Porticus magnas V. Balneas priuatas vndecim. Priſtina priuata nouem. Curatorem vnum. Vernaculum I. Collegatos xxI. Vicos magiſtros V

Regio quarta, a Miliario aureo collibus dextra laeuaque ſurgentibus, ad planitiem vſque valle ducente perducitur. Continet in ſe idem Miliarium aureum Auguſteum. Baſilicam. Nymphaeum. Porticum Fanionis. Liburnam marmoream, naualis victoriae monimentum. Eccleſiam, ſiue martyrium ſancti Mennae. Stadium. Scalam Timaſii. Vicos xxxII. Domus CCCLxxv. Porticus magnas IIII. Balneas priuatas ſeptẽ. Piſtrina priuata V. Gradus VII. Curatorem I. Vernaculum I. Collegiatos XL. Vicomagiſtros V

Regio quinta. Regionis quint[illegible]e non modica pars, in obliquioribus poſita locis, pl[illegible]icae excipiente producitur, in qua neceſſaria ciui[illegible]tis aedificia continentur. Continet in ſe Thermas [illegible]norianas. Ciſternam Theodoſianam. Prytaneum [illegible] Thermas Eudocianas. Strategium, in quo eſt Foru[illegible] Theodoſiacum, & Obeliſcus Thebeus quadrus. Ho[illegible] holearia. Nymphaeũ. Horrea Troadenſia. Horrea V[illegible]lentiano. Horrea

Conſtantiaca. Portum habet prosforianum. Scalam Chalcedonenſem. Vicos viginti tres. Domos centum octoginta quattuor. Porticus magnas ſeptem. Balneas priuatas vndecim. Piſtrina publica ſeptem. Piſtrina priuata duo. Gradus nouem. Macellos duos. Curatorem vnum. Vernaculum vnum. Collegiatos XL. Vicomagiſtros V

Regio ſexta, breui peracta planicie, reliqua in deuexo conſiſtit, a foro namque Conſtantini Scalam vſque, ſiue traiectum Sycaenum, porrigitur ſpatiis ſuis. Continet in ſe Columnam purpuream Conſtantini. Senatum eiuſdem loci, Neorium portum. Scalam. Sycaenam. Vicos viginti duos. Domos quadringentas octoginta quattuor. Porticum magnam vnam. Balneas priuatas nouem. Piſtrinum publicum vnum. Piſtrina priuata XVII. Gradus XVII. Curatorem vnũ. Vernaculum vnum. Collegiatos XLIX. Vicomagiſtros V

Regio ſeptima, in cõparationem ſuperioris planior, quamuis & ipſa circa lateris ſui extremitatem habeatur in mare decliuior. Haec a parte dextera Columnae Conſtantini, vſque ad Forum Theodoſii, continuis extenſa porticibus, & de latere aliis quoque pari ratione porrectis, vſque ad mare velut ſe ipſam inclinat, & ita deducitur. Habet autem in ſe Eccleſias tres, hoc eſt, Irenen, Anaſ[illegible]iam, & S. Paulli. Columnam Theodoſij, intrinſec[illegible] vſque ad ſummitatem gradibus peruiam. Equites [illegible]gnos duos. Partem eiuſdem fori. Thermas Caroſi[illegible]s. Vicos octoginta quinque: Domos ſeptingentas v[illegible]cim. Porticus magnas ſex. Balneas priuatas XII. G[illegible]dus ſexdecim. Curatorem vnum. Vernaculu[illegible]num. Collegiatos octoginta.

Vicomagiſtros V

Regio octaua, ex parte Tauri, nulla maris vicinitate contermina, anguſtior magis quam lata, ſpatia ſua in longitudinem producta compenſat. Cōtinet in ſe partem Fori Conſtantini. Porticum ſiniſtram Taurum, vſque Baſilicam Theodoſianam. Capitolium. Vicos XXI. Domus cētum octo. Porticus maiores quinque. Balneas priuatas decē. Piſtrina priuata quinque Gradus V. Macellos duos. Curatorē I. Vernaculum vnū. Collegiatos XVII. Vicomagiſtros V

Regio nona, prona omnis, & in Notum deflexa, extenſi maris litoribus terminatur. Continet in ſe, Eccleſias duas. Coenopolim, & Homonoeam. Horrea Alexandrina. Domum nobiliſſimae Arcadiae. Thermas Anaſtaſianas. Horreum Theodoſianum. Vicos XVI. Domos CXVI. Porticus maiores duas, Balneas priuatas quindecim. Piſtrina priuata quindecim. Piſtrina publica quattuor. Gradus quattuor. Curatorem vnum. Vernaculum vnum. Collegiatos triginta octo. Vicomagiſtros quinque

Regio decima, in aliud ciuitatis latus a nona regione platea magna velut fluuio interueniente diuiditur. Eſt vero tractu planior, nec vſquam praeter maritima loca inaequalis, longitudini eius latitudine non cedēte. Continet in ſe Eccleſiam ſiue Martyrium ſancti Acacij. Thermas Conſtantinian[illegible]. Domum Auguſtae Placidiae. Domum Auguſtae E[illegible]dociae. Domum nobiliſſimae Arcadiae. Nymphae[illegible]n maius. Vicos viginti. Domos ſexcentas XXXVI. P[illegible]icus maiores ſex. Balneas priuatas. Piſtrina publi[illegible] duo. Piſtrina priuata ſexdecim. Gradus XII. Cura[illegible]rem vnū. Vernaculum vnū. Collegiatos nonaginta. [illegible]magiſtros quinque

Regio Vndecima, ſpatio diffuſa liberior, nulla parte mari ſociata eſt. Verum eius extenſio, tam plana, quam etiam collibus inaequalis. Continet in ſe Martyrium Apoſtolorum. Palatium Faccillianum. Domum Auguſtae Pulcheriae. Bouem aereum. Ciſternam Arcadiacam. Ciſternam Modeſtiacam. Vicos VIII. Domos quingentas tres. Porticus maiores quattuor. Balneas priuatas quattuordecim. Piſtrinum publicum vnum. Piſtrina priuata tria. Gradus ſeptem. Curatorem vnũ. Vernaculum vnum. Collegia os triginta ſeptem. Vicomagiſtros V

Regio duodecima, Portam a ciuitate petentibus in lõgum plana omnis conſiſtit, ſed latere ſiniſtro mollioribus cliuis deducta maris confinio terminatur, quam moenium ſublimior decorat ornatus. Continet in ſe Portam auream. Porticus Troadenſes. Forum Theodoſiacum. Columnam itidem intra ſe gradibus peruiam. Monetam. Portum Theodoſiacum. Vicos vndecim. Domos trecentas ſexaginta tres. Porticus maiores tres. Balneas priuatas quinque. Priſtrina priuata quinque. Gradus IX. curatorem vnum. Vernaculum vnum. Collegiatos ſeptem & decem. Vicomagiſtros V

Regio XIII. Tertiadecima regio, Sycaena eſt, quae ſinu maris anguſto diuiſa, ſocietatem vrbis nauigiis frequentibus promeret[illegible], tota lateri montis affixa, praeter vnius plateae tra[illegible]m, quam ſubiacentium eidẽ monti littorum tantum [illegible]eſtat aequalitas. Continet in ſe Eccleſiam. Therma[illegible]Honorianas. Forum Honorianum. Theatrum. [illegible]ualia. Domos quadringentas triginta vnum. [illegible]rticum maiorem vnam.

Balneas priuatas quinque. Piſtrinum publicum vnum. Piſtrina priuata IIII. Gradus octo. Curatorem vnũ. Vernaculum vnum. Collegiatos XXXIIII. Vicomagiſtros quinque

Regio XIIII. Regio ſane licet in vrbis quartadecima numeretur parte, tamen quia ſpacio interiecto diuiſum eſt muro proprio vallatum, alterius quodammodo ſpeciẽ ciuitatis oſtendit. Eſt vero progreſſis a porta modicum, ſitu planum, dextero autem latere in cliuum ſurgente vſque ad medium fere plateae ſpacium, nimis pronum: vnde mare vſque mediocris, haecque ciuitatis continet partem, explicatur aequalitas. Cõtinet in ſe Eccleſiam. Palatium. Nymphaeum. Thermas. Theatrum luſorium. Pontem ſublicium ſiue ligneum. Vicos XI. Domos centum ſexaginta ſeptem. Porticus maiores duas. Balneas priuatas V. Piſtrinum publicum vnum. Piſtrinum priuatum vnum. Gradus V

Collectio Ciuitatis

COGNITA vrbe per partes, fas eſt etiam ſitum concluſae iam vniuerſitatis aperire, vt magnificẽtiae vnicum decus non ſolum videatur opere & manu confectum, ſed etiam conſpirantibus elementis, naturae felicitate munitum. Prouidenti[illegible] ergo diuina tot futurorum hominum domiciliis [illegible]nſulente longo tractu, in promontorii qualitatem [illegible]cioſior terra faucibus Pōtici maris oppoſita, ſinuo[illegible] portuoſa lateribus, anguſtior latitudine, circumfl[illegible]maris tutela vallatur. Hoc quoque ſpacium quo[illegible]lum apertum maris circulus derelinquit, duplici [illegible]o acies turrium extenſa cuſtodit: intra quas ſepta ci[illegible]s continet in ſe om-

nia ſingillatim memorata, quae nunc ad firmioris memoriae qualitatem ſummatim collecta referemus. Habet ergo vrbs Conſtantinopolitana, Palatia quinque, Eccleſias quattuordecim, Domos Auguſtarum VI. Domos nobiliſſimas III. Thermas VIII. Baſilicas duas, Fora quattuor, Senatus II. Horrea V. Theatra II. Luſoria II. Portus IIII. Circum I. Ciſternas IIII. Nymphaea IIII. Vicos CCCXXII. Domus IIII ∞ CCCXXCVIII. Porticus LII. Balneas priuatas CLIII. Piſtrina publica XX. Piſtrina priuata CXX. Gradus CXVII. Macellos V. Curatores XIIII. Vernaculos XIIII. Collegiatos DLX. Vicomagiſtros LXV. Columnã purpuream. Columnas intra ſe peruias duas. Coloſſum vnum. Tetrapylum aureum vnum Auguſteum. Capitolium. Monetam. Scalas maritimas III. Habet ſane longitudo vrbis, a porta aurea vſque ad littus maris directa linea, pedum XIIII ∞ LXXV. Latitudo autem, pedum VI ∞ CL

SECVNDI. LIBRI. FINIS

INDEX CERTVS in Ciuitatem Romanam.

Dama-

V

FINIS